

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી મન્ય માળા મન્યાંક, ૧

(શ્રી માણસા સુકામે અપાયેલી,)

અધ્યાત્મ વ્યાખ્યાનમાળા.

તથા સાપ્તસરિકે દ્વિમાપના.

પ્રથમ અવૃત્તિ નવમ ૨૦૦૦

પ્રસિદ્ધ કર્તા,

શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રમારક મહાજી.

અમદાવાદ.

શ્રી " સત્યવિજય " પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ-પામડુવા નવા ગ્વાળ.

પીઠ સંવત ૨૪૩૫ સન ૧૮૦૮

કીમત ૦-૪-૦

मंगलाचरण

- जय जय वीरजिनेश्वर विनतडी अवधारजो रे,
आत्मोपासक मडल भक्तजनोने तारजो रे. जय जय. १
- आत्मोपासक यौगिक मडल, स्थापन करता रुडु भगल,
रवि किरणवत् ज्योति सर्व प्रसारजो रे जय जय. २
- तब मिच्छातो साचा दीर्घा, भक्तजनोने लाग्या मीठा,
प्रकाश तेनो करवा करूणा लावजो रे जय जय ३
- द्रव्यानुयोगादिक ज्ञाने, प्राणी चढता शिव सोपाने;
मडलता उद्देशो जग प्रसरावजो रे जय जय ४
- हळीमळीने करशुं भक्ति प्रगटावीशु चेतन शक्ति,
यौगिक विद्या महीमडल फेलावजो रे, जय जय ५
- शासन देवो सहाये आवो, भगल कृत्यो नित्य करावो,
जिन शासननो जय ढको वजडावजो रे जय जय ६
- परोपकारे बुद्धि आपो, चिदानंद पदमां श्रद्ध थापो,
परमामृतलु पान प्रभुजी करावजो रे जय जय ७
- उच्च जीवन चेतननु करवा, भवोदधिनी पार उतरवा,
आत्मोपासक मडल शक्ति वधारजो रे जय जय ८
- सत्य तत्व प्रकाश करावो, करूणा दीलमा प्रभुजी लावो,
भक्तजनोने परम प्रभुजी उद्धारजो रे जय जय. ९
- भगल साचु वीरना नामे, आत्मोपासक मडल पामे,
बुद्धिसागर परम महोदय पामजो रे जय जय १०

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ३

પ્રસ્તાવના

ૐ નમઃ

આ પુસ્તક પ્રકેટ કરવાનું કારણ આત્મજ્ઞાનનો ફેલાવો કરવો કરવો તેજ છે-જમાનાને અનુસરી તત્ત્વજ્ઞાનનો જે જે હેતુઓથી ફેલાવો થાય તે તે હેતુઓને દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવથી આદરવા નોંધ્યો આ કાર્ય માણુસામા કરવામા આન્ય હંતુ-માણુસા જામના શ્રી મધે બહુ ઉત્સાહથી આ કાર્ય ઉપાડી લીધુ હંતુ અને એક કંઠેતરી લખી જણાવુ જીવોને આમત્રણ કર્યુ હંતુ તે કંઠેતરી આ પ્રમાણે છે

સ્વસ્તી શ્રી
પૂજ્યારણ્ય સર્વોપમાલાયક સર્વશ્રાવકશુણ્યસ પત્ત સ્થાપ્તાદત
સ્વોપાસક મહાશય

શ્રી માણુમાથી લી શ્રી સધ સમસ્તના જયજીનેન્દ્ર
વાચયો વિ વિ સાથ લખવાનું કે અત્ર પરમપૂજ્ય યો
ગનિધ મુનિરાજ શ્રીમન્નુદ્ધિસાગરજી મહારાજ સંદેન આ
તુમાસ રહ્યા છે, તેમના સદુપદેશથી અર્થજ્ઞાન
તથા યોગશાસ્ત્રજ્ઞાનનો પ્રકાશ કરવા અને તે આચાર્યમા
સુકવા આત્મોપામક યોગમડળનો મેળવે સંવત ૧૯૮૮
ના શ્રાવણ મુહૂર્તે ૪-૫-૮ રાત્રિ, સર્વિ અને સોમના
સોમા ગુરુવર્ય શ્રીમન્નુદ્ધિસાગરજી
થશે, તે વખતે
વશ યોગજ્ઞાન

સ જામી તેઓશ્રી વ્યાખ્યાન આપશે પ્રસંગાનુસાર અન્ય વ્યાખ્યાનો પણ થશે પ્રભુભક્તિ, પ્રભુભજન, ધ્યાન વગેરેમાં ત્રણ દિવસો પસાર કરવામાં આવશે માટે તે પ્રસંગે આપ પણ કૃપા કરી લાભ લેવા પધારશે. આપના પધારવાના સમાચાર પત્રદ્વારા આગળથી નિવેદન કરશે.

સવત ૧૮૬૪-ના

લી રોવક

અસાડ શુક્ર મ

શા વીરચંદ કૃષ્ણાણના

સુ માણસા

જયજીનેન્દ્ર વાચશે

આ પ્રમાણે કઠોતરી લખ્યા પ્રમાણે જન્મ સદ્ગુહસ્થ સુભાવકો અમદાવાદ, સુબાઈ, પાદરા, સાણંદ, વડનગર, ગોધાવી, વિજાપુર, પેથાપુર વગેરે ઘણા ગામોમાંથી આવ્યા હતા અનેરી જીવજીવંત ધર્મચંદ્રભાઈ તથા પાદરાથી વકીલ મોહનલાલ હીમચંદ્રભાઈ તથા અમદાવાદથી ચેઈ મોહન લાલ લલ્લુભાઈ તથા ભગત વીરચંદ્રભાઈ ગોહળભાઈ તથા દોરી મણિલાલ નથુભાઈ બીજા તથા શા ગીરધરલાલ હકેમ ચંદ તથા સોદાગર શકરચંદ્રભાઈ તથા શા જગાભાઈ ચંદુભાઈ વિગેરે ઘણા ગામોમાંથી ઘણા સુમન્યુ આવકો આવ્યા હતા માણસાના શ્રીસંઘે આદરસત્કારથી તેઓની ભક્તિ કરી હતી આત્મોપાસકમંડળના ભક્તોને જમાડવાનું શુભભક્તિનું કૃત્ય માણસાના સુઆવક શા વીરચંદ્રભાઈ કૃષ્ણાણએ શ્રીસંઘની આજ્ઞાથી ઉપાધી લીધું હતું તે પ્રમાણે યથાયોગ્ય ભક્તિ કરી હતી કોઈ પ્રકારની ખામી રહી નહોતી અન્ય જણાસુ જોવા કે જે આગળપાછળના ગામોમાંથી આવ્યા હતા, તેમને જમાડવાની શ્રીસંઘે સારી ગોઠવણ કરી હતી મુનિમહારાજ શુરૂવર્ધ શ્રી જુદિસાગરજી મહારાજજીએ ભક્તોને આત્મજ્ઞાનનો ઉપદેશ આપ્યો હતો તેમજ દોરી મણિલાલ નથુભાઈએ શાંતિનું સ્થળ બંધી વિષયનું સારૂ બાંધ્યું હતું તેજક ગીરધર-હકેમચંદે આવશ્યક ઉપર

સાંવત્સરિક સમાપના

મુનિરાજ શ્રીબુદ્ધિસાગરજીએ માણસા ગામમાં ચોમા
સુ રહી સાવત્સરિક સમાપના પોતાના માટે કરી હતી
માણસાવાળા શા સુનીલાલ કેવલભાઈએ પોતાની સ્ત્રીના
મૃત્યુના સમયે પુણ્યમાં જે રૂપયા કાઢ્યા હતા, - તેમાંથી
રૂ. ૭૫) પચોતેર આપી તે ગ્રંથ છપાવ્યો છે તેથી તેમને
ધર્મલાભ થશે આવા કૃત્યમાં ધન વાપરવાથી તે ભાઈને
ધન્યવાદ મળે છે

દરેક સદ્ગૃહસ્થ શુભહારાજના વ્યાખ્યાનોને શ્રવણ
કરી તેનો ફેલાવો કરશે અને તે પ્રમાણે યથાશક્તિ વર્ત
વા પ્રયત્ન કરશે

ભાવનગરથી કુવરજીભાઈ આણંદજી તથા જયપુરથી
કેન્દરસના ઉત્પાદક શુભાળયજી દદા તથા અમદાવાદથી
ચેઠ જગાભાઈ હલપતભાઈ તથા મન સુખ કીરતચંદ વિ
ગેરે ધણા ગૃહસ્થોથી ન અવાયુ તેથી તેમણે અનુમેતિ
જણાવી હતી અને મહાગની કૃતેહ ઇચ્છી હતી, માણસા
સંધના આગેવાનોએ ભક્તિમાં તન, મન, ધનથી ભા
ગ લીધો તેથી તેમને ધન્યવાદ મળે છે

હી શ્રી અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રતારક મહંત

શ્રી માણસાખ્યાતે અપામેદીયમાસસજ્જાનમિત્તિયો

વ્યાખ્યાન મેળો.

ગુરુગજ અધ્યક્ષ મુનિશ્રી બુદ્ધિસાગરજીનું પ્રથમ દીવસ
શનિવારના મધ્યાહ્નનું પ્રારભનું વ્યાખ્યાન

અજ્ઞાનતિમિરાધાનાં જ્ઞાનાજનગણાસ્યા

ચક્ષુર્ન્મીલિત યેન તસ્મૈ શ્રીગુરવે નમઃ ॥૧॥

શ્રી વીરભગવાને કહેલા તરવો માર્ગો અને ઉપદેશો
આત્માને અનંત લાભ આપનારા છે આત્મિક ધર્મ શુ
છે, અને આત્મા અને જડ વસ્તુ વચ્ચે કેવા પ્રકારનો સ-
બધ છે, એ મત્ય વીતરાગપ્રભુએ પોતાના ટેવળ જ્ઞાનકાશ
જાણીને તેનો બોધ જમજમનના કટ્યાણુ અર્થે આપેલો
છે તેમણે જણાવેલો માર્ગ અસત્ય હોય નહિ, કશું કે,
તેઓ મગદ્વેષગ્રહિત છે તેઓએ સાતનય, નવતત્ત્વ, ૩૧
અને આશ્રવના કર્મો જણાવેલા છે, અને આ રીતે આ
સસારસમુદ્રમાંથી મુક્ત થવાનો માર્ગ દાખવ્યો છે કેવળ
જ્ઞાનીના વચન અગમ્ય છે હાલમાં મનુષ્યજાતિનો મોટો
ભાગ બાહ્ય પ્રવૃત્તિમાં વિશેષ પડેલો છે, બાહ્ય ઉન્નતિને
અધિક રુચી છે, અને તેવી પોતાનું ખરું કર્તવ્ય શુ છે,
તે અમજતો નથી, તેવા અજ્ઞાનમાં ગોથા ખાતા પુરુષોને
હાલના જમાનાને અનુસરી બોધ આપવાની ખાસ જરૂર
છે ચત્તરમા કવળજ્ઞાની પુરુષોના સ્વરૂપે તેમની
વાણી, અને તે વાણીને પ્રરૂપતા પુરુષોના સ્વરૂપરૂપ છે,
માટે જે મનુષ્ય તે આગળેથી સજ્જડ કરી રાખવા શુરુ
શુએ તે માનણી હેય અને કહેવું છે તે જાણતો

નથી, તે મત્સ્ય જ્ઞાનદ મેળવી શકતો નથી તે શાખને
ખતાવનારા મદ્ધશુદ્ધો હતા પણ વિચરે છે

ગીતાઈ મુનિરાજે પોતાની શક્તિના પ્રમાણમા અને
શ્રોતાવર્ગની શક્તિના પ્રમાણમા દ્રવ્ય ક્ષેત્ર ક્ષણ ભાવ વિ
ચારી જ્ઞાન આપે છે અધિકારી જોઈ ગીતાઈ મુનિરાજે
સદ્જ્ઞાનનો શોધ કરે છે જૈન ધર્મમા દરેક વિધાને લગ
તા અનેક અન્યો વિદ્યામાન છે અધ્યાત્મ, યોગ, નવતત્ત્વ,
કર્મ સબધી અનેક અન્યો લખાયેલા ॥ કેટલાક અન્યો
વતનને-ચારિત્રને લગતા છે કેટલાક અન્યોતિષ્ઠ, વૈદક,
વ્યવહારને લગતા છે આ રીતે અન્યોની ખામી નથી, પણ
જૈનકોમ વ્યાપારી હોવાથી, અને આ રીતે વિદ્યામા
પાછળ પડેલી હોવાથી, જેનો તેવા ઉત્તમ પુસ્તકોનો અ
વ્યાસ કરતા નથી અને તેથી કેટલાક જેનો પણ
ઉચ્ચ તત્ત્વજ્ઞાનને હસી કાઢે છે જો માણુમ તત્ત્વ-
કૃષ્ટિથી નિહાળે તો સર્વ ધર્મમાથી સાર જેથી કાઢી
શકે, એકાત્મનય એજ મિથ્યાત્વ છે આપેશવૃત્તિ સખી
સત્ય શોધુ અને તેને અનુસરવું એજ મમકિતધર્મ છે
જેનો હમેશા માધ્યસ્થવૃત્તિ સખી મત્સ્યની ગવેપણા કર
નારા છે આત્મા છે, અને તે નિલેપ છે, અને કર્ગંથી
લિન છે એમ જે કહેવાય ॥ તે નિશ્ચયનયને આધારે છે,
પણ નિશ્ચયનયની સાથે વ્યવહારને વિસરવે જોઈતો
નથી દેવ શુદ્ધ અને ધમનુ સ્વરૂપ જાણવું અને તે પ્રમાણે
વ્યવહારવુ તે વ્યવહારને લીધે છે વ્યવહારધમ ખહુ જ
પયોગી છે, પ્રારભમા તેના સિવાય એક પણ પગનુ આ
ગળ ભરી શકાય તેમ નથી પણ વ્યવહારમાજ સર્વ સ
માયેલુ છે, એમ જણાવી જેઓ નિશ્ચયનયનો અનાદર
કરે છે, તેઓ એક મોટી ભુલ કરે છે શુદ્ધ આચરણ સ
ખનારા ખહુ યોગ્ય મળી આપે છે સગદેવનો જેથી ત્યાગ
માય તે માર્ગનુ અવગબન લેવુ જો ઉત્તમોત્તમ માગ છે

અત્રે ભેગા થવાનો હેતુ કોઈની નિન્દા કરવાનો નથી, પણ આ શરીરમાં રહેલા આત્માનું સ્વરૂપ બહુવાનો છે અને તે સ્વરૂપ બહુ પદમગ્નાતિ પ્રાપ્ત કરવાનો છે અધ્યાત્મ જ્ઞાન અને યોગજ્ઞાન સળધી કેટલાક વિષયો અત્રે અર્થવામા આવશે, અને આવશ્યકાદિ ક્રિયાઓના હેતુઓ સમજાવવામા આવશે અને તેવા હેતુથીજ અત્ર આપણું સર્વ એકત્ર થયેલા છીએ આવાજ કાઠડ ઉદ્દેશથી વરોડામા એય સાધક અધિકારીવર્ગ કાર્ય કરે છે તેવા મહાજની આપણામા પણ જરૂર છે, એમ કેટલાક સ્વીકારતા થયા છે જે કામ એક માણસથી થઈ ન શકે તે સામટા મળેલા ઘણા મનુષ્યો ઘણીજ ત્વરાથી પૂર્ણ કરી શકે છે મહાજને લીધે જ્ઞાનુભાવની વૃદ્ધિ થાય છે, બીજામા રહેવા સારા શુભો ભોઈ આપણે પણ તેવા પ્રકારના શુભો રાખવાને દોરવા ઈએ છીએ અને આ રીતે થોડા પ્રયાને ઉત્તમ કામલા વડે આપણે પરોપકાર, દયા, ક્ષમા, નમ્રતા, વિનય આદિ અભિધારણુ શુભો મેળવી શકીએ છીએ શુભાનુરાગ થવો એજ શુભ મેળવવાનો ઉમદા માર્ગ છે જૈન ધર્મ સર્વ વાતે મ પુર્ણ છે, તેમા કાંઈ ન્યૂનતા નથી, પણ જમાનાને અનુસરી કેટલાક ગ્રન્થો લખાવવાની જરૂર છે માયન્સની સહાયતાવડે ધમસિદ્ધાંતોની સત્યતા પુરવાર કરી આપવી બાંધએ આવા કામ માટે માનુ અને આવક બનેની જરૂર છે તત્ત્વાર્થ સૂત્ર કહે છે કે પરસ્પરોપ ગ્રહો જીવિનામ્ શ્રવે એક બીજાને મહાય કરવા વાસ્તે છે છપાવવાનું, પ્રસિદ્ધ કરવાનું, ફેલાવવાનું કામ આવકો કરે, અને તેવા ગ્રન્થો રચવાનું કામ સાધુઓ અને વિદ્વાન્ શ્રા વડે કરી શકે

જૈનધર્મ નોના જતુઓની દયા કરવામાજ મમાયેલો છે, એવો આશ્રેય કેટલાક જૈન તરનોના અજ્ઞાનજનો ત રક્ષી જૈન ધર્મપગ મુકવામા આવે છે આ તેમની મોટી

બુદ્ધ છે અમેરીકામાં વિખ્યાતી પામેલા પ્રાણુવિનિમય, હીપ્પોટીઝમ, થોટ-રીડીંગ (વિચાર વાચન) વગરે શાગ્રે તે આત્મિક શક્તિ આગળ કાંઈ હીસાબમાં નથી આત્મિક શક્તિરૂપ વૃક્ષના તે ફળાગ્ર સમાન છે ઇન્દ્રિયોનો પ્રત્યા હાર કરી મનને કાળુમાં રાખનાર તે ખેતો ઘણી સહેલાઈથી કરી શકે તેમાં કાંઈ અમત્કાર નથી, તે સઘળું સ્વાભાવિક છે, પણ આપણે ધર્મગ્રન્થોનો અભ્યાસ કરતા નથી, તે જાણવાની આતુરતા બતાવતા નથી, અને તેથી બીજાઓના અમત્કાર જોઈ આપણી બુદ્ધિ બ્યામોહ પામી જાય છે હાલમાં ઉગેત જણાતો નથી, તેનું કારણ આપણી અજ્ઞાનતા અને તે સળધી પુરૂષાર્થ કરવાની ખામી છે પર માથદણિ રાખવી અને બીજાની ઉન્નતિ કરવામાંજ આપણી ઉન્નતિ સમાયેલી છે, એ વિસરવું નહિ વીર ભગવાને પ્રરૂપેલા તરવોનો ફેલાવો કરવો એ ઘણુંજ આવશ્યક કાર્ય છે, અને જે માણસો તે કાર્ય કરવામાં પ્રયાસ કરશે તેઓને અનંતગણુ પુરૂષ હાસીલ થશે જેઓ નિન્દાખોર છે, મુદ્ર વિચારના છે, અને ઉચ્ચ આશયરહિત છે, તેઓ કશું કરી શકવાના નથી ઉદ્યમથી સર્વ જાળતો સિદ્ધ થાય છે —

उद्यमेन हि सिध्यति कार्याणि न मनोरथैः ॥

नहि सुप्तस्य सिंहस्य मुखे प्रविशन्ति मृगाः ॥

દરેક કાર્ય ઉદ્યમથી સિદ્ધ થાય છે, કેવળ મનોરથથી સિદ્ધ થતું નથી, સુતેલા સિંહના મુખમાં આવીને મૃગલા પડતા નથી, માટે પુરૂષાર્થની પરમ જરૂર છે જાણકાર અને ધમની રૂચિવાળા પુરૂષોની જરૂર છે કારણ કે આત્માની સાથે આવનાર જ્ઞાન છે જ્ઞાન એજ ઉચ્ચ ગતિને આપનારું છે જૈનધર્મ દશે દિશાએ ગાણું રહે તેવા પુરૂષાર્થની પરમ જરૂર છે

હેમચંદ્રાચાર્ય, કુમારપાળ અને સપ્રતિ રાજાના
અમયની મિથિતિ સાથે હાલની જૈનનધર્મની સ્થિતિ તપા
સો, અને પછી આપણે કેવી દશામાં આવી પડ્યા છીએ
તેનો કાંઈક ખ્યાલ આવી શક્યો કેટલાક કહે છે કે કાળ
પડતો આવ્યો છે, અને વીર ભગવાને પણ કાળની પડતીનું
ભવિષ્ય જાણ્યું છે, તો પછી ઉદ્યોત શી રીતે સંભવી શકે?
પણ તેનું કહેનારા લોકો ખીજા વાક્યો જીવી જાય છે કા-
રણ કે તેજ રથને કહેવામાં આવેલું છે કે રત્ન વાર ઉદ્યોત
થવાનો છે, તો તે ઉદ્યોતનો અમય અમીપ લાવવાને આ-
પણે શાસાડ પ્રયાસ ન કરવો જોઈએ ? પ્રયાસ પ્રમાણે
ફળ મળે છે આપણો ધર્મ હયા, શાંતિ પ્રસારનારો અને
હરેક જનને ઉપકાર કરનારો છે તો તેના દેલાવા સાડ
શાસાડ આપણે કમરબંધ ન થવું જોઈએ ? તે દેલા
વાના માધનો રચવાનો આ મહાનો ઉદ્દેશ છે

અધ્યાત્મ શાસ્ત્ર અને યોગ શાસ્ત્ર રાગદ્વેષને ટાળનાર
અને આત્માનું સ્વરૂપ અમજાવનાર છે આત્મા નિત્યાનિત્ય
છે, એવું સ્વાદ્વાદ ભાવનાવાળું વાક્ય જૈનશાસ્ત્ર પ્રભોષે છે,
અને દ્રવ્યાનુયોગના અભ્યાસ વડે આત્મસ્વરૂપ અમજા-
વામાં આવે છે હેમચંદ્રાચાર્યે યોગશાસ્ત્ર રચેલું છે, હરિ
ભદ્ર સૂચિએ યોગદૃષ્ટિ ગ્રન્થ લખેલો છે ચિદાનંદજી
એ સ્વરોદય મારફતે તે જ્ઞાનનો બોધ આપેલો છે વિનય
વિનયજીએ પણ તે માગ સળધી કેટલુંક લખેલું છે
યશોવિજયજી મહારાજ પણ તે બાબતમાં નિપુણ હતા,
શ્રીમદ્ આનંદધનજીના યોગવિધયક જ્ઞાનના અનેક પુનવા
વિદ્યમાન છે જ્ઞાનાર્ણવ ગ્રન્થમાં યોગમાર્ગ પ્રરૂપાયેલ છે
ત્યારે આ ગ્રન્થોના ગ્રન્થોનો અભ્યાસ વાંચ ત્યારે જૈન
યોગ અને અન્યધર્મોએ ઉપદેશોલા યોગનો ભેદ જણાવી
શકાય, તે માટેજ આ મહાનની યોજના છે સંસ્કૃત
બગ અપરિમિત છે ઘણા પુરુષોનો એકત્ર થયેલો સંકલ્પ

ગમે તેવું વિકટ કાર્ય અત્ય સમયમા સાધી શકે છે સક
ત્પત્ત બળ કેટલું છે તે હજુ બહુજ યોડા જાણે છે
આત્મોપાસકે મડળ પક્ષપાતરહિત છે, અને કોઈતું ખ
ડનમડન નહિ કરતા, તે માધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી વતનારૂ
છે, તેથીજ દુનિયાને લાલ ચંઈ શકશે. સ્વધર્મના ઉચ્ચ
સિદ્ધાંતોનું જ્ઞાન ફેલાવવાનું તેનું પરમ કર્તવ્ય છે

જળ અને પૃથ્વીમા પણ જીવ છે, એમ રોકટરો
અને સાયન્સ જાણનારાઓ કબુલ કરે છે પ્લેગના જ તુઓ
છે એ જાણત હવે મિદ્ધ ચંઈ ચુકી છે આ જ તુઓ જૈન
ધર્મમા વધુ વેલા સુદ્ધ મંપાતીજીવ વગેરે છે આપણે
ધર્મશાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરતા નથી, તેથી વિચારવમળમા
ગોથા ખાઈએ છીએ માટે આ આત્મિક મડળ આત્મશ
ક્તિનો પ્રકાશ કરશે અને દુનિયાને અનેક રીતે લાભકારી
યશે હજારો માણસો સત્યવચન બોલનાર ઉપર વિશ્વાસ
રાખે છે માટે ધર્મના તરવો જાણી નીતિને માર્ગે વળવું
એ શ્રેયસ્કર છે આપણે જૈન કહેવાઈએ છીએ, પણ જીને
શ્વરે કહેલા તરવોનું જ્ઞાન આપણને મિલકુલ હોતું નથી
માટે ધર્મનું જ્ઞાન જાતે મેળવવાની, અને તેના લાભ સમ
જી, બીજાઓમા તે ફેલાવવાની અતિ જરૂર છે આલમ્યથી,
પરમાધ્યુદ્ધિના અભાવથી આપણે પુરુષાધ કરતા નથી
ને તેથી આપણા મત્યતરવો ફેલાવો પામી શકતા નથી
તમારા આચાર વિચાર ઉપર અધારપછેટો આવી ફર્યો છે,
તેને તમે સુધારો ત્યારેજ તમે બીરપ્રભુના ખરા અનુયાયી
કહેવાશે જેટલો જ્ઞાન દશહજાર રૂપૈયા મેળવવામા તમે
શખોછો તેટલો જ્ઞાન તમે આ ઉચ્ચ તરવો મેળવવામા રા
ખતા નથી જોધધર્મના ૪૮ કરોડ અનુયાયીઓ, અને આ
પણ પરમ જૈનધર્મના ફક્ત ૧૪ લાખ માણસો એ અફરો
સંગી વાત છે જુજ્યા ગ્રાદાણુને જેવો ઘેબર મળતા જ્ઞાન દ
શાય તેવો જ્ઞાન દ તમારે તરવજ્ઞાન મળધરા ગળાયો જોઈએ

આપણામાં હાલ ખરા અભ્યાસકે નથી તેવા અભ્યાસકે
 ઉત્પન્ન કરવાનું કામ એક બેથી થાય નહિ સપથી વિશેષ
 કાર્ય થઈ શકે, આ હિલચાલ મુનિની મહત્ત્વતા માટે નથી
 સ્વાર્થી વિચારથી આ મંડળનો મેળાવડો નથી આ મંડળ
 ૧૪ લાખ, જૈનનું છે મર્વ તેના સભ્યમદો છે, આ ૫૩ નથી.
 જૈનોમાં લગભગ લાવવા માટે અને આત્મજ્ઞાનના પુસ્તકો
 નરક જૈનમંજની રૂચિ કરાવવાનો આ મંડળનો ઉદ્દેશ છે
 જો તમને વાળવાના હોય તો મોક્ષનગરભણી વાળવાના છે
 જો તમારે મોટાઈ જોઈતી હોય તો જ્ઞાનદર્શન ચારિત્રની
 મોટાઈ પ્રાપ્ત કરો સેન્દ્ય અને ચમમૂર્તિ ૬૦ મહુના પત્થર
 ઉપાડે છે પુરુષાથીને કશું અસાધ્ય નથી એકદમ ઉચ્ચ
 મ્થિતિ પ્રાપ્ત ન કરીએ એ સ્વાભાવિક છે, પણ તે સાડ
 ઉપમ તો જરૂર કરવો જોઈએ આત્મધ્યાનથી મેડપર્વત
 પણ હાલી શકે એ મર્વ લખિએ તમને ચમત્કારી લાગે છે ?
 ના, તેમ નથી તે શક્તિઓ સર્વમાં તિરોહિત રહેલી છે,
 તેને પ્રકટ કરવી એ દરેકનું કર્તવ્ય છે એક ભવમા તે
 મ પૂર્ણ પ્રાપ્ત ન થાય તો કીકર નહિ જરાપણ હિમ્મત
 હારશે નહિ થોડા સમયપર થઈ ગયેલા આત્મતત્ત્વજ્ઞા-
 નીઓ ચિદાનંદજી, યશોવિજયજી જનાગમીદાસ વગેરેમાં
 કેટલું બધું આમર્શ્ય હતું ? તો પછી પૂવના આચાર્યોમાં
 તેવી પણ વિશેષ સામર્થ્ય હોય તો તે અસંભવિત નથી.
 આ રીતે શ્રી તીર્થ કરોમાં અત્યુત્ક્રિષ્ટતા પ્રાદુર્ભૂત થયેલી
 જગજ્ઞ તો તે સ્વાભાવિક છે પ્રયત્ને મર્વ જાળતો સિદ્ધ
 થઈ શકે છે ક્ષયોપશમ શક્તિ વધારતા ઉચ્ચમ્થિતિ પ્રાપ્ત
 થતી વ્તય છે દેવોશ્વક, ઇન્દ્રન, તાર વગેરે આપણને
 વગળા, વિજળી વગેરે શક્તિઓનું જ્ઞાન કરાવે છે આટલી
 ગામાન્ય શક્તિઓ આવું કામ કરી શકે તો આત્માની
 ખીલવેલી શક્તિઓથી શું ના થઈ ગઈ ? માટે તે શક્તિઓ
 નિરતર આત્મમિત્તાથે વાપરવી જોઈએ, એજ કહેવાનો હેતુ છે

મુનિશ્રી બુદ્ધિમાગરજીનું વ્યાખ્યાન.

(રવિવાર પ્રાત કાળ)

અજ્ઞાનતિમિરાંધાનાં જ્ઞાનાંજન શલાકયા ॥

ચક્ષુર્મીલિત યેન તસ્મૈ શ્રીગુરવે નમઃ ॥ ૧ ॥

આ જગતની અદર દેખવામાં આવતા અનેક પદાર્થ માં બાહ્ય દૃષ્ટિથી જીવ સુખ માને છે, પણ તેમાં તેને શાંતિ પ્રાપ્ત થતી નથી પરમ જ્ઞાનવિના શાંતિ મળે નહિ જ્ઞાનના બે પ્રકાર છે પરમાથજ્ઞાન અને વ્યવહારજ્ઞાન જગતના દુઃખનો, સાયન્ને કરેલી યોધા, વિદ્યા, બુદ્ધિવિષયક જ્ઞાન તે મળે. વ્યવહારજ્ઞાનમાં મખાવેશ થાય છે કેવળ જ્ઞાનની દૃષ્ટિથી જે પદાર્થો જોવાય તે મળે છે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું તે પરમાથજ્ઞાન કહેવાય છે પણ આની બાબતોનું જ્ઞાન પ્રત્યક્ષ પ્રમાણુવડે થઈ શકે નહિ આત્મજ્ઞાન અતરના વિકારો નાશ કરવા સાફ બહુ જરૂર છે જેમ બાહ્યરોગો દાખવાને ઔષધાદિની જરૂર છે, તેમ અતરના રોગોનું ઉપશમન કરવા માટે અતરના દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ઔષધની આવશ્યકતા છે જ્ઞાની અને અજ્ઞાનીમાં ફેરફાર અતર છે તે ફેરફાર યોગ સમજે છે? બન્નેને બાહ્યરોગ થાય, પણ જ્ઞાની તે મમભાવથી લોગવી લે છે, ત્યારે અજ્ઞાની તે લોગવતા લોગવતા નવા કમ ઉપાજન કરે જો બાહ્ય જ્ઞાની અને અતરજ્ઞાનીમાં બહુ મોટો ભેદ છે તે ઉપર એક ધ્રુવડનું જ દુક દષ્ટાન્ત વિચાર કરવા લાયક છે ધ્રુવ હમેશા રાત્રિએ જ જુએ છે, દિવસમાં સૂચના પ્રકાશમાં તેની ચક્ષુ સર્વદા મિથ્યાયેની રહે છે જે હમ પુરૂષ છે, મોતી નો ચારો ચરનાર છે તેની સોળત ધ્રુવડને ગમતી નથી પણ હમ પુરૂષોએ દયા લાવી તે ધ્રુવડને પોતાનું એક મોતી ખવડાવ્યું, તેથી તેને અતરમાં રહે તેની જ્ઞાનચક્ષુ જરા ઉઘડી, અને સૂચને

દશ માંડો તે વખતનો તેનો આનંદ કેટલો હતો તે
અણુનીય છે ધ્રુવક ન્યારે પોતાના માખાપને મળવા મયો,
ને તેના પિતા અને માતાએ તેને ગાયો ગણી કાઢ્યો, તેને
વિવશ્વ વાંચુ થયું છે એમ જણાવ્યું કહ્યું છે કે

બૃહ બ્રાહ્મને દિવ્ય દૃષ્ટિ થઈ, દિવાકર દેખાય,
કુટુમ આગળ સત્ય કહે, પણ ગાડું તેહ ગણાય

તેમ હં સરૂપ જાની પુરોષને જે અનુભવ થાય, તેને
અનુભવ હમી કાઢે છે તેમને આત્માની શક્તિમા વિશ્વાસ
ની બાહ્યદૃષ્ટિવાળો આત્મિક ઉન્નતિની જાણતો શી રીતે
જોઈ શકે, અને કેવે નહિ તો માને પણ શી રીતે ! આ
રીતે અનાનમા માણસો ગોઠ્યા ખાય છે આત્મા છે, તે
મમ ખ્યાલ પ્રદેશી છે જ્ઞાન, દશન, ચારિત્ર, તપ, વીર્ય અને ઉ
ચેતન એ જીવના લક્ષણ છે આ મર્વ જાણતો નવ તત્ત્વમા
અવીનય છે, પણ બાહ્યપદાર્થોમાજ પરમ આનંદ માનનારા
જોવા તે જોઈ કે અનુભવી શકતા નથી તે જાણતનો
અમામન ન કરેતો પછી જોવાની કે અનુભવવાની તો વા-
તશ ક્યા - રહી ? ગુણ અને ગુણીનો નિત્ય મળે છે.
માટે જે જ્ઞાન કર્મન ચાગિત્ર આદિ ગુણો મળે છે તે આ
ત્માની રિદ્ધિઓ છે, અને સર્વ કાળને વાસ્તે આપણને
ઉપયોગી થશે માણુમને જ્યાં સુધી આત્મામા શ્રદ્ધા નથી,
પુનર્જન્મને માનતો નથી, અને કર્મના નિયમમા પ્રતીતિ
નથી, ત્યાં સુધી માણુમના આચરણ ઉત્તમ પ્રતારના થવા
અમલવિન લાગે છે આત્મા જ્ઞાનધન છે “આત્માને શોધો
શોધો” એમ વીર ભગવાન સૂચકાગણમા કહે છે,
વિશાલીપુત્ર શેઠની પુત્રીનું શિર કાપીનાખ્યું હતું,
પણ ઉપશમ, મંવર અને વિવેક આ ત્રણ શબ્દનું
જ્ઞાની શુદ્ધ પાત્રી થવજી થતા, તે ઉપર મનન કરતા,
જ્ઞાનુમાર મનના પગિણામ થતા તે કેવળ જ્ઞાન પામ્યો
અને દેખને ઉપશમાવવાથી તેને વૈતાન્ય થયો એટલે

સવરની પ્રાપ્તિ થઈ, અને જડ વસ્તુ અને આત્મા વચ્ચેનો ભેદ જણાતા જડ ઉપરથી ભાવ ઉઠી ગયો અને કેવળ જ્ઞાન તેને પ્રાપ્ત થયું તમે પણ આ રીતે તેવું પદ પામી શકો, પણ જ્ઞાનનો અભાવ છે ગુરૂવચન ઉપર તમને વિશ્વાસ નથી, કોઈએ કરેલા ઉપકારનું તમને સ્મરણ રહેતું નથી વીર પ્રભુએ કર્મમલને ખપાવવા ગાર વર્ષ તપ આદ્યું યોગની આઠ સ્થિતિપર ચઢવાનું એકદમ ખની શકે નહિ તે બનવા ભેગ છે, પણ સતત પ્રયાસ અને અભ્યાસથી તમે પણ કાર્યસિદ્ધિ કરી શક્યો ગુણાનુરાગ કરવો ભેદ છે, અને ભતિલિંગ કે વય ઉપર આધાર ન રાખતા ગુણી પુરૂષોનું બહુમાન કરવું ભેદ છે આત્મા ભતિર હિત છે 'અત્પજ્ઞાન ને અતિહાન' વનરાજ આવડામાં જે દેડકાનું ક્ષાન્ત આખું છે, તે ગમે તેવા આશયથી આપવામાં આવ્યું હોય, પણ તેમાંથી એ બોધ લેવો ભેદ છે જીવદયાનો કદાપિ ઉદ્યોગ થઈ શકે નહિ આશય સમજી કાર્ય કરવું ભેદ છે જે માણસો બીકણ છે, પોતાના આત્મામાં જેમને વિશ્વાસ નથી, તેઓ કાંઈ પણ કરી શકવાના નથી જે શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાએ કુમારપાળને પ્રતિ બોધ આપી જૈનમાર્ગમાં ન વાળ્યો હોત તો તેમણે કરેલા કાર્યો કદાપિ તે કરી શકત નહિ ધર્મને માટે કાર્ય કરવા એ ઉપાધિ નથી પણ ગુરૂમતિવિના જ્ઞાન નહિ માટે આથી વિરુદ્ધ વિચાર જણાવવામાં આવે તો તેમાં બિચારા પ્રાણીઓનો દોષ નથી તેઓનું અજ્ઞાન ક્ષમાપાત્ર છે હજારો માણસોને જ્ઞાનીઓ જૈન ધર્મ તરફ વાળી ગયે, પણ હાલમાં જૈનધર્મના અભ્યાસગ્રામી બહુ આમી છે ન્યાય સુધી તમને તે ધર્મના સિદ્ધાંતોની બહુ મૂંઝવણ સમજવામાં આવી નથી ત્યાં સુધી શું કહી શકો ! માટે નિરતર અભ્યાસ કરો, અને પત્ની તદનુસાર વર્તન રાખો ભણકાર માણસો જે બોધ આપે તો બીજાની તેના તરફ રૂચિ થયા વિના રહેજ નહિ માટે

પરોપકાર વાતને પણ દ્રવ્યાનુચીના - પુત્રકેતો અવ્યક્ત
કળાની જરૂર છે આનંદસારમાં કહ્યું છે કે જ્યાં સો
પરમપ્પા આત્મા તેજ પગમાત્રા તમારી અહ અનંતદાનિ-
ઓ છે અતર્કુષ્ણ વલો, અત્કલ ધલો, અને સર્વ
પદાર્થો તમને આત્મામાં જાય છે. અપણુ આત્મામાં, અને
શિદ્ધતા આત્મામાં, સ્વરૂપમાં, સુખમાં જલ મુક પડુ દેદ
નથી ન્યારે આ પ્રનાલે સર્વ જીવોના અનંત અનંત
તેના ખ્યાલમાં આવે છે, ન્યારે જીવ અપ કળા અલોકે
છે સર્વમાં આત્મા છે, એમ જોઈ જતોને કહ્યું છે. આ
કદિથી લેદ જીવ દલી જતાં સુખદવ ન દવ દવ છે.
જેન ધર્મ પ્રાપ્ત થયો, નાદે જોઈ પડેને દેવ કળે છે
ઓધ જોઈ શાલ અપતુ નથી અત્કલ દક્ષિણાલો કદાપિ
અહરકાર્ય કરી શકવા અમર્ય થવા નથી માટે વિદ્યા દિદે
સાખવી, પણ સાધ્ય ચુકવુ નહિ પણ જોઈ સ્વપુન્યાંથી
-સાનિયોમાંથી થવા છે, પણ પ્રાદ્યો અવ્યર્થ થવા છે,
માટે બીજાના નબધમાં નહિ આવીએ તો તેમના પર દ-
પકાર શી રીતે કરી શકીએ, પણ આ કામ સ્વપદ દર્શનના
જાતા બીજાંય મુનિતાએએ કળાવુ છે દરેકને બોધ આપ-
વાનો એકજ માર્ગ નથી આતાની શક્તિનો વિચાર કરી
જ્ઞાન આપવાનું છે .

આત્મા ઇદ્રિયોથી ન્યારે છે જ્યાં સુધી માણસ
જાતિ અને દિનનોજ વિચાર કર્યા કરે છે, અને બાહ્ય
ક્રિયામાંજ અર્થ ધમ માને છે, ત્યાં સુધી જડ અને ચેતન
નો ભેદ સમજી શકતો નથી અને ચેતનની ગમ્મિ પ્રમદ
કરી શકતો નથી કહ્યું છે કે

તિરકાવ નિજ કદિનો, આવિલાવ પ્રકાશ,
પરમાત્મ પદ તે કહ્યું, તે પદનો હુ દામ.

ત્યાં અત્માનું જરૂર નહીં અલગના અત્મે છે, ત્યાં
અજ્ઞાનપદ જાતી જાય છે, તેમાંજ જોઈ જાત અનંત

પ્રાપ્ત થયો, તે તે જ્ઞાનદનો લાભ જીભને કેમ નહિ
આપે ? દાર્શનિક નિધાનને દેખાડનારો ઉપકાર જીવ માને
છે, તો આત્મરિદ્ધિ દેખાડનારાનો તો જેટલો ઉપકાર માને
તેટલો જોઈએ છે

આત્મરિદ્ધિ અખૂટ છે, અપરિમિત છે તેવા આત્મ
રિદ્ધિ દેખાડનારને અનતિવાર નમસ્કાર હો ! દરેક આત્માને
તે લાભ આપવાનો છે તે જ્ઞાનદ પ્રુટી જાય તેમ નથી,
આપવાથી વૃદ્ધિ પામે છે જ્ઞાની શુદ્ધિઓએ તેનો જનકદયા
જુ સાડ પ્રકાશ કરવાનો છે અપેક્ષાએ જોવાયેલા સઘળા
વાક્યોમા ધર્મ છે એક બાળકને નવ યૌવનાનો વિષય ની
રસ લાગે, પણ તેની પુતળી તેને પ્રિય લાગે, તેજ રીતે
બાહ્યદૃષ્ટિ જીભને આત્મિક વિષય નીરમ લાસે છે જે ખરે
આત્મપ્રેમી છે, તેને તેવા માધનો મળી આવે છે નિષ્કામ
આત્મપ્રેમ જગાડે જોઈએ ધર્મના તરવે જનમનરજન
આડ નથી, પણ આત્મિક શાંતિ પ્રાપ્ત કરવા સાડ છે તેથી
સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે નયનિરોધા પૂર્વક મેળવેલ મદજ્ઞાન
વધારે લાભકારી થાય છે જો આપતો યથાથ ધર્મ મમજતા
હોઈએ તો દાણચોરી કરીએ નહિ, જુદું જોડીએ નહિ,
પ્રપચ મેવીએ નહિ, જુદી વકીલાત કરીએ નહિ તમાડ
વતન એવા પ્રકારનું રાખવું કે જેથી જીભ તમારા હૃદયના
અનુમાર પોતાનું વતન ઉચ્ચ પ્રકારનું રાખવાને દોરાય દરેક
કામ દ્રઢ સકટપથી-વિચારબળથી થઈ શકે છે તમે પણ
આત્મજ્ઞાન મેળવી શકો સર્વ જીન બનાવી શકાય જે સ
મ્યજ્ઞ જ્ઞાન સમજે અને તે પ્રમાણુ વર્તે તે સમકિતી થઈ
શકે સિદ્ધાચળના સઘ કાઠનાર કરતા પણ કોઈ માનવ
બધુને સદૂધમની પ્રતીતિ કરાવનાર વિશેષ ક'યાજીનો ભોક્તા
બને છે આ વચન બ્વાન દયામય સમકિત ધર્મની પ્રાપ્તિને
ઉદ્દેશી સમજવું જ્ઞાનીઓનો ઉપકાર અનંત છે જેમ
નદીમા ચંદ્રનું બિંબ પડેલું હોય, તેને આન્તિથી કોઈ

રૂપુ માને, અને તે જોળવાને ગાયો ધાય, તેમ આપણે
પણ આપણી માટે રહેલી આત્મરિદ્ધિ જોળવાને બાહ્ય વિ-
વયોમા બુદ્ધિ ભરીએ છીએ મનુષ્યભવાદિ ઉચ્ચ મામત્રી
એ પૂર્વના પુણ્યથી મળી છે, તો પછી શા સારૂ તમે વિ-
શેષ પ્રયાગ કરતા નથી ! આત્માને શોધવો જોઈએ આ
કામ કરવાનું કાઈ સ્વાર્થ કે પૂનવાની બુદ્ધિથી નથી, પણ
સ્વપરોપકાર માટે છે ખરો જ્ઞાની હમેશા નિષ્કામી હોય
છે આ સર્વ જ્ઞાન વીરપ્રભુનું છે આપણે તો દક્ષતા તે
દેલાવવાનું કામ છે તે કામ જો દોષ રીતે ધાય તો તેમા
મતોપ માનવો જોઈએ

મુનિશ્રી બુદ્ધિઆગમનુ વ્યાખ્યાન.

(રવિવાર બપોર પછીનું)

પ્રજ્ઞાનતિમિરાગાનામ્ જ્ઞાનાજનગલાકરા ।

નેત્રમુન્મીલિત યેન તર્મ્મ શ્રી ગુરવે નમ ॥

આત્માનાં જોનશાસ્ત્ર ત્રણ વિભાગ પાડે છે બહિરા-
ત્મા, અંતરત્મા અને પરમાત્મા બાહ્યવિષયોમા આત્માની
પ્રતીતિ કરવી તેજ મિથ્યાત્વ છે વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પ-
ર્શના પરમાણુઓના સ્કંધોનું બનેલું શરીર તેને આત્મા
માનવું જોઈ જુલ છે હું અને મારૂં એ મોહરાજનો
પ્રબલ મત્ર છે જે માણસ આત્માને પૂર્ણથી ભિન્ન માને
તે પૂર્ણતામા કદી રાખે નહિ ત્યાં સુધી આત્માનું અસ્તિત્વ
અને નિત્યત્વ માણસે કણુલ કર્યું નથી, ત્યાં સુધી તે ગણ-
ત્યા કરે છે પાદ્યાત્મ દેગોમા હજી જડવાદ પ્રસરેલો છે.
વીર ભગવાને પોતાના કેવલજ્ઞાનપદે અનેક જનના પૂર્વ-
ભવ કલ્પા હમા માટે પુનર્જન્મ છે આ માનિત છે, અ-
મર છે, તે કદાપિ મરતો નથી આ સંબંધમા પરસ્થાનકનું
જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું જરૂરનું છે માટે હવે આપણે તે

રીશુ કારણ કે તેના જ્ઞાનથી બહિરાત્મભાવનો ત્યાગ થાય છે, અને અતરાત્મસ્વરૂપ જાણવામા આવે છે તે પદ સ્થાનક નીચે પ્રમાણે છે આત્મા છે, તે નિત્ય છે, કર્મનો કર્તા છે, કર્મનો લોકતા છે, મોક્ષ છે, અને મોક્ષના ઉપાયો છે આત્મા તથા કાળમા નિત્ય છે, શાશ્વત છે, અમર છે, એથી શુ સિદ્ધ થાય છે । તે પ્રાપ્ત કરવા, તેનું સ્વરૂપ જાણવા કરેલો આપણો પ્રયત્ન અતે સિદ્ધ થયા વિના રહેશે નહિ આથી આત્માને ક્ષણિક માનનાશના મતનો પરિહાર થાય ॥ દ્રવ્યાર્થિક નયની અપેક્ષાએ આત્મા નિત્ય છે, અને પર્યાયાર્થિક નયની અપેક્ષાએ આત્મા અનિત્ય ॥ માટે આત્મા વસ્તુત નિત્યાનિત્ય છે એકાત નિત્ય માનવાથી કર્મ લાગી શકે નહિ, એકાત અનિત્ય માનવાથી એક કાળમા કોઈએ કરેલા કાર્યનું ફળ ખીજાને લોગવવાનો પ્રસંગ આવે, તે પણ ખોટું માટે નિત્યાનિત્ય માનવો એજ શ્રેય કારી ॥ આત્મા પુણ્ય પાપનો કર્તા છે કર્મના ચાર વિભાગ જૈનો માને છે સત્તા, બધ, ઉદય અને ઉદીરણા એ સ બધમા વિશેષ વિવેચન કરવાનો આ સમય નથી આત્મા પોતેજ કર્મનો કર્તા અને પોતેજ કર્મનો લોકતા છે, અને કર્મથી છુવ મુક્ત થઈ શકે છે, અને મુક્ત થવાના માર્ગ છે લેહ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ એજ ઉત્તમ ઉપાય છે તે લેહ જ્ઞાનનેજ વિવેક કહેવામા આવે છે લેહ જ્ઞાનવાળોજ યોગ કરી શકે છે, મનને અતર્મુખ વાળી શકે છે, અને સ સારમા વસવા છતા અતરાત્મવૃત્તિ રાખી શકે છે વિવેક થતા નવા કર્મ બંધાતા નથી આરબ્ધ કર્મથી રચાયેલા શરીરદાસ શાતાચાતા વેદનીય તે લોગવી લેછે, છતા તે મુખદુ ખમા નહિ લેપાતા સાક્ષીભૂત રહે છે

દેવ, ગુરૂ અને ધર્મની શ્રદ્ધા થવી તે વ્યવહાર સમક્રીત, અને આત્માની શ્રદ્ધા થવી તે નિશ્ચય સમક્રીત જાણવું આત્માની પરિણતીએ ચૈાહ વિભાગ પાડવામા આવે

લા છે, તેને ધર્મશાસ્ત્રો ચૈદ ગુણસ્થાનકના નામથી ઓળખે છે એવા ગુણસ્થાનકે આખ્યા પછી તે ફરીથી લેખાતો નથી જ્ઞાનસ્થ ફલે વિરાતિ જ્ઞાનથી તે સમાર પદાચેની અનિત્યતા સમજી તે ઉપર વૈરાગ્ય ધારણ કરે છે આ રીતે ઉત્તરોત્તર ચઢતા ચઢતા તેરમે ગુણ સ્થાનકે તે આવી પહોંચે છે, ત્યારે તે પરમાત્મા કહેવાય છે, ત્યા અતરાત્મ ભાવ પણ ટળી જાય છે તે જગતના પદાર્થોની બીજાને બોધ આપી શકે છે અતરાત્મા કારણ, અને પરમાત્મા સાધ્ય અથવા કાર્ય છે બહિરાત્મભાવ હેય ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે મ્યાન અને તરવાર, વસ્ત્ર અને શરીર તેમ શરીર અને આત્માનો મળાદ છે જેમ જેમ માણસ અનુભવ લેતો જાય છે, તેમ તેમ શરીર ઉપરનો તેનો રાગ ઓછો થતો જાય છે, અને તેનું મન પરમાત્મા તરફ વળે છે તે પરમાત્માની ભક્તિ કરવા દોડે છે. પરમાત્માની ભક્તિ કરવાનો ઉદ્દેશ સુખ પામ કરવાનો છે. સર્વ પ્રવૃત્તિઓ આ જગતમા સુખ માફજ થાય છે સામાન્યજનની સેવાથી પણ સુખ મળે છે, તો ત્રણ ભુવનના નાથની પરમભક્તિથી અત્યંત સુખ-આનંદ પ્રાપ્ત થાય તેમા આશ્ચર્ય શું ? તે ભક્તિના પગથીયા પદોપકાર, રાગદ્વેષ ત્યાગ, જાતૃભાવ, શુભ ધ્યાન વગેરે છે સદાચાર એ સુખ્ય માગ છે દાન, શિયળ, ચોરી ત્યાગ, પરત્તી ત્યાગ એ સર્વ વિવિધ રસ્તાઓ છે આત્મા સત્તાએ પરમાત્મરૂપ છે તેને લાગેલો મેલ ધોઈ નાખવો જોઈએ એટલે તે સુવર્ણ કે મણિની પેઠે પ્રકાશી નીકળશે તે મેલ રાગદ્વેષ, ક્રોધ, માન, માયા અને લોભનો લાગેલો છે ત્યા સુધી તે મેલ દૂર થયો નથી, ત્યા સુધી પરમાત્મદર્શન કદાપિ થાય નહિ

આત્માને દેખવાને અતર્દષ્ટિની જરૂર છે જે મનુષ્યો વિશ્વાસઘાતી છે પદોપકારી નથી, તેઓ કદાપિ તેવી

સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી શકશે નહિ. વિકથાનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. ગુણી મનુષ્યો અને ગુણાનુરાગી પુરુષોજ ઉચ્ચ પદ પ્રાપ્ત કરે છે. જ્યાં સુધી હૃદયમાં ક્રોધ, માન, માર્યા અને લોભરૂપ ખરાબ વસ્તુઓ પડેલી છે ત્યાં સુધી તે મદિરમાં આત્મપ્રભુની જ્યોતિ શી રીતે પ્રકટ થાય ! આટો ફાકવો અને ભસવું એમ બે કામ સાથે થઈ શકે નહિ. ત્રેયમાર્ગ અને પ્રેયમાર્ગ સાથે સધાય નહિ. બીજાના ધર્મની નિન્દા કરનારા કદાપિ ઉંચે ચઢી શકતા નથી.

આપણા ધર્મના ઉચ્ચ મિદ્ધાતો જો બીજાના હૃદયમાં ઠભાવવા હોય તો જ્ઞાતૃભાવથીજ થઈ શકે. સાડાં બતાવો એટલે નરસાનો સ્વયમેવ ત્યાગ કર્યો, પણ નરસાની નિન્દા કરવાથી કદાપિ ઈષ્ટસિદ્ધિ થવાની નથી.

“ધર્મ ધર્મ કરતો જગ સૌ કહે, ધર્મ ઠોઈ ન જાણેદે જગ.”

ધર્મ તમારી પાસે છે. સચ બોલો, કયા પાળો, પૈસાને સાડાં અનીતિ કરવી તે અધર્મ છે. અપશબ્દ ન બોલવો તે પણ ધર્મ છે. પ્રેમ પ્રકટાવવો, અને જગતનું કલ્યાણ વિચારવું તે પણ ધર્મ છે. જ્ઞાન દશન ચરિત્ર ધર્મ નિશ્ચયથી આત્મામાં રહેલો છે તે અતરમા છે. પહાર કયા બોલો છો ? દરદોજ શુરૂ પાસે જાઓ. દેવદશન કરો, સર્વ ઉપર પ્રેમભાવ રાખો, આ બધા સાધનોવડે સાધ્યની સિદ્ધિ કરજો અને આત્માને પરમાત્મા બનાવજો. સર્વ સુંકિત પામે એવી ભાવના રાખવી જોઈ બાહ્યના છે. આત્મામાં ભેદ નથી. સર્વના જીવ સ્વરૂપે મગ્ન છે. અમુકે ઢોંગી છે, અમુકે પાખડી છે, એમ કહેવું તે મિથ્યા. જ્યાં ગુણ જણાય ત્યાં આત્મગુણિ રાખવી જોઈએ. બાહ્ય સાધનોની પણ જરૂર છે. વ્યવહારને ઓડવો નહિ, પણ વ્યવહારને નિશ્ચય બિન્દુ તરફ દોરવો. શુધ્ધ જ્ઞાની ન થવું જ્ઞાન પ્રમાણે આચરણ રાખવામાં જ્ઞાનની ઉત્તમતા છે. જ્યાં સુધી સિદ્ધ અવસ્થા પ્રાપ્ત નથી થઈ ત્યાં સુધી સાધનોનો ત્યાગ

કરવો અનુચિત છે નિશ્ચય અને વ્યવહાર બંને ધર્મ આ દ્રશ્યીય છે જેમ વર વગર બાન નકામી છે, તેમ સાધ્ય વિનાના સાધન નિરર્થક છે ગુણ સાધનથી પણ લાભ છે, છતાં સાધ્યને મેળવવાને વપરાયેલા સાધનની અપેક્ષાએ આંધો છે તે ભુલવું જોઈતું નથી યથોવિનયજી ઉપાધ્યાયે કહ્યું છે કે :

નિશ્ચય દષ્ટિ હૃદયે ધરીજી, પાળે શુદ્ધ વ્યવહાર,

પુણ્યવત તે પામશેજી, લવમમુદ્રનો પાર

માટે આત્મચિન્હ લક્ષ્મી રાખી સાધનોનો આશ્રય કરવો એજ હિતકારી માર્ગ છે

મુનિશ્રી બુધ્ધિસાગરજીનું વ્યાખ્યાન.

સારાશ વચનો કેટલાક લખાયા છે.

(એમવાર પ્રાત કાળ)

અજ્ઞાનતિમિરાંધ્રાના જ્ઞાનાંજનશલાકયા ।

નેત્રમુન્મીલિત યેન તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ ॥

સદશુર નિરત સ્વાર્થ રહિતહોય છે, અને મનુષ્ય માત્રને ઉચ્ચ સ્થિતિએ લાવવા તેઓ અહુનિશ અનેક પ્રકારના પ્રયામ કર્યા કરે છે બીજાના અજ્ઞાનરૂપ પડળ ફેર કરવા, એજ પોતાનો ધર્મ સમજે છે, અને બીજાને ઉપકાર કરવામા અહુણ કરવી પડતી ઉપાધિ તે ઉપાધિ નહિ પણ ધર્મ છે શ્રી વીરપ્રભુ ચંડકોશિયા નાગને તારવાને જંગલમા ગયા હતા, અને મોન વ્રતધારી છતાં ઉપકાર નિમિત્તે ‘ બુધ્ધ્યસ્વ બુધ્ધ્યસ્વ ’ એમ બોધ આપ્યો હતો સદશુરએ હમેશાં ધૈર્ય રાખવું જોઈએ, અને સકટ વેઠવાની તથા લોક ગમે તેમ અપલાપ કરે છતાં પોતાના નિશ્ચયને વળગી રહેવાની હીમત જોઈએ છે જેનામા તે હોય તેજ પોતાનો સ્તુત્ય ઉદ્દેશ સિદ્ધ કરી શકે છે હાલના

સમયમા તીર્થંકર હોયતો જન સમાજપર કેટલો બધો ઉ-
પકાર થાય, પણ તેવા મહાત્માઓના વિરહે સાધુઓ એજ
શરણભૂત છે એવ્ય માણસોને ઉપદેશ આપી સન્માર્ગે
વાળવા એ સાધુ પુરુષોનું ઉત્તમ કર્તવ્ય છે કેટલાક અ-
ત્પર લોકો એમ જણાવે છે કે ઉપદેશ આપવાનો પણ
પ્રયાસ કરીએ તો તે પરભાવમા પેસવા સમાન છે, માટે મો-
ક્ષાભિલાષીઓએ ઉપદેશ સરખો પણ આપવો નહિ, કેવળ
સ્વસ્વભાવમા રમણતા કરવી એકાત આમ કહેવું તે મિ-
થ્યા ॥ કારણ કે જે લોકો ઉપદેશ આપતા નથી, તેઓને
તીર્થોત્કેદક ગણવામા આવે છે, એમ જૈનશાસ્ત્ર મરૂપે ॥
વળી કહ્યું છે કે જે લોકો ઉપદેશ આપી શકે તેવા હોય
તેઓએ મૌનપણુ ગ્રહણ કરવું નહિ જે લોકો અતરથી
ન્યારા રહી શકે, અને સાધ્ય ન બુલે, તેઓ પ્રવૃત્તિ કરવા
હતા પણ કર્મથી લેપાતા નથી શુર, દેવ વગેરે અવલ-
મ્બનના કારણે છે, જે તેનો ઉત્કેદ કરવામા આવે તો તી-
ર્થનો ઉત્કેદ થાય, અને તીર્થનો ઉત્કેદ કરનાર મહાપાતકી
ગણાય, હાલના સમયમા ઉપકાર કરનાર શુરઓ અને ધર્મ-
શાસ્ત્રો ॥ સાધ્ય નિરપેક્ષ પ્રવૃત્તિ તેજ અધર્મ છે, સ ધના
રક્ષણાર્થે કાલિકાચાર્યે ગર્દભિલ રાબળી સાથે મુદ્દ કર્યું હતું
માટે અપેક્ષા સમજી ધર્મસૂત્રોનો અર્થ સમજવો તે ઉપર
એક ટુકું દૃષ્ટા ત છે એક વખત એક સાધુ એક સ્થળે
જ ગલમા કાયેત્સર્ગધ્યાને રહ્યા હતા તેવામા ત્યા એક
શ્રદ્ધાળુ પણ લોળો માણસ ત્યા આવ્યો, તેને તે સાધુ
ઉપર હઠ પડતી જોઈ તેમનું રક્ષણ કરવાને ત્યા એક
જુ પડી બાધી તે જુ પડી ઘાસવતી બાધી હતી તેવામા
ત્યા એક બીજો કેઈ આવ્યો તે ધર્મમા બહુ ઉટા
ગયેલો હતો તેણે વિચાર્યું કે પચમહાવ્રતધારીને આ
જુ પડી કંઈ નહિ, વળી તે ઘાસની બનેલી દોવાથી કદા-
ચ ઘાસ સળગી ઉઠે તો માહે તે સાધુ બળી જાય, એવા

સયથી તેણે તે ઝુપડી, માધુને ઇચ્છા ન આવે તેવી ગીતે,
પાડી નાખી જો વિચાર કર્યો તો તમને જણાયે કે આ
બંને આરાધક છે કારણકે બંનેના સાવ શુદ્ધ અને નિર્મ-
ળ હતા માટે સાધ્યની અપેક્ષા તપી પ્રવૃત્તિ કન્વી એ
ઉત્તમ છે

મોહરૂપી સર્પાનુ ઝેર ચઢતા આત્મચરૂપનું જ્ઞાન બુદ્ધી
જવાય છે માટે તે ઝેરને ઉત્થાપાને આશુરના પ્રેમરૂપ
મત્રની જરૂર છે જો કે નિશ્ચય નયથી કોઈ કોઈનું ઉપ-
કારક નથી, પણ વ્યવહારમા ઉપકારક અને ઉપદ્રુત બંને
રહેલા છે

જાનીના સખધમા કહ્યું છે કે
જગ જાણે ઉન્મત્ત, જો જાણે જગ જન્મ,
જ્ઞાની યુ જગમે રહ્યો, યુ નહિ રોઈ સખધ,
આ બધા અપેક્ષિત વચનો છે

અબ તો હમ અમર ભયે નહિ મરેજે,

વિસર ગયે દુવિધા તન મનકી, અબ હમ કયમ મરેજે

કેટલાકને આ વાક્ય અભિમાનપૂર્ણ અને દિશ્વર
જણાય, પણ જો તેનો ધરાબર વિચાર કરીએ તો તે તેનું
નથી જ્યારે આત્મદશામા આનંદધનજી મહારાજ આવેલા
ત્યારે તે તાનમા તે વાક્ય લખાયું હશે એમ જાણે કે
વળી આનંદધનજી મહારાજ એક ગ્યણે લખે છે કે—

ગરબના ભેદ બહુ નયન નિહાળતા,

તત્ત્વની વાત કરતા ન લાજે,

ઉદરભરણાર્થે નિજ કાર્ય કરતા થકા,

મોહ નડીયા કલિકાળ સન્ને

આ વાક્યની સાથે ઉપદેશમાળામા ધર્મ-
કહેલું વાક્ય સરખાવો, તેઓ કહે છે એ
અભા ન રહે તે જોઈ આનાનો વિરાધક કે
શુરના શરણે રહે તેનેજ જ્ઞાન મળે આ

પરસ્પર અસંગત લાગશે પણ જરા વિચાર કરનારને તેમાં રહેલો વિરોધ તે વિરોધાભાસ તુલ્ય જણાશે કારણ કે તેજ આનંદધનજી મહારાજ નમિનાથસ્તવનમાં સુર્ષી નિર્ચુક્તિ, ભાષા, ટીકા, અનુભવ, પરપરા અનુભવ આ સાત બાબતો માનવાનો બોધ આપે છે માટે અપેક્ષાએ નીનધમના વચનો છે અપજ્ઞાન તેજ અતિ હાનીનું કારણ છે

હવે અધ્યાત્મ જ્ઞાન અને અધ્યાત્મ ચારિત્રમા શો ભેદ છે તે વિચારીએ

જ્ઞાન અને વિરતિમાં ભેદ છે અધ્યાત્મજ્ઞાન અને અનુભવ જ્ઞાન એ બુદ્ધી વસ્તુઓ છે જ્યાં સુધી જ્ઞાન પ્રમાણે વતન ન રાખવામાં આવે ત્યાં સુધી તે અધ્યાત્મ જ્ઞાન છે અનુભવની ખુમારીમાં લખેલા વાક્યો અનુભવીઓજ સમજી શકે શુદ્ધજ્ઞાની પણ અનુભવ વગરના પુરૂષોના સમજવામાં તે આવતા નથી તેઓ ઘણીવાર અથનો અનથ કહે છે જેવી દૃષ્ટિ હોય તેવું તેને લાગે છે એક ક્ષીક્રી નાની છતાં સૂક્ષ્મદશકની મદદથી જોનારને બેસ જેટલી મોટી લાગે છે

ગગનમંડળમાં અધવચ કુવા માફી હે અમીકાવામાં, સુગરા હોય સો ભરભર પીવે, નશુરા જાયે પ્યાસા

આ આનંદધનજી મહારાજના પદનો અર્થ થોડાજ સમજતા હશે જેવું બહાડ તેવું પિંડ આ મનુષ્ય શરીર થોડું રાજગોકના આકારે છે તેની મધ્યભાગમાં નાલિકમળ મંડળમાં આંક રૂચક પ્રદેશ છે, જે સિદ્ધ સમાન છે તેનું ધ્યાન કરવું તે ધ્યાન કરવાથી આત્મિક આનંદનો અનુભવ થશે આવી બાબત બતાવનાર જ્ઞાની ગુરૂઓ છે માટે જેને સદ્ગુરૂ માયે છે, તેવો માણસ તે અમૃતના પ્યાવા ભરી ભરીને પી શકે, પણ જે ગુરૂરહિત છે, તે તરસ્યો જાય છે બહિરાત્મદૃષ્ટિથી અધ્યાત્મજ્ઞાન વાળાના જ્ઞાનનું પરિમાણ કરવું એ મોટી જુવ છે જે નયના ભેદ બરાબર સમજવામાં આવે તો જરા માત્ર પણ ભે

હ રહેજ નહિ આનંદવનજી મહારાજ તરફ મર્વકોઈ માન
 દિધી. બુએ છે તેનું કારણ પણ એ છે કે તેઓ નય
 પૂવક જોલતાને લખતા, માટે નયપૂવક જૈનધર્મના તત્ત્વોનો
 અભ્યાસ કરતા મર્વ બાળતો સમજાઈ જશે વિચારની
 આપ લે કરવાથી સત્યમાગ સમજાય છે, આવા મેળાવડા
 તે કારણે વિશેષ ઉપયોગી છે ઉવટમા એજ જણાવવાનું કે
 નયવાદનો અભ્યાસ કરવો અને તે સદ્ગુરુ પાસે શિખવો
 (પરંપર વિચારોનો સ્વળધ જેવો વ્યાખ્યાન વખતે કહિયા-
 ચો હતા તેમ જાણ્યો નથી તેથી વાંચકવગ્ન ક્ષમા કરશે)

મુનિશ્રી બુદ્ધિસાગરજીનો 'અધ્યાત્મતત્ત્વ' પર નિબંધ.

ૐ નમઃ સદ્ગુરુપરમેશ્વરાય.

શ્લોક

મળમ્ય સદ્ગુરુદેવં સત્યતત્ત્વાવગોચકમ્
 અર્ચાત્મતત્ત્વગોધાર્યં મવગ્યો રચ્યતે મયા ॥૧॥
 આત્મતત્ત્વચ વિદાં જ્ઞેય સ્પાદેયં પુનઃ પુનઃ
 દૃત્તનર્કમ્સયો મોક્ષઃ પ્રાપ્યતે ધ્વાનિભિ પર ॥૨॥

શ્રી સત્ય નવતત્ત્વાદિકના બોધક શ્રી પરમદયાથી ઉ-
 પકારક સદ્ગુરુદેવને નમસ્કાર કરીને, અધ્યાત્મતત્ત્વના બોધ
 માટે લેખકવડે પ્રબંધ ગ્રાહ્ય છે

પડિતયુરૂપે આત્મતત્ત્વ બહુવુ ભેદએ અને આત્મ-
 તત્ત્વનો સ્વીકાર કર્યો ચોગ્ય છે આ મત્તત્ત્વને જાણી તેનું
 ધ્યાન કરનારાઓવડે સર્વધર્મક્ષય લક્ષણ મોક્ષ પ્રમાણ છે

આત્મતત્ત્વનો સાચા પરમૈશ્વર્ય પાને કેવળ પ્રાપ્ત કરે
 છે જગત્મા અનેક પ્રમાણ પદાર્થો છે, અને તેનું જ્ઞાન
 કરવા જગત્મા છોડી આવ-સવડે પ્રવર્તી નથી કે જ્ઞાન
 આત્મજ્ઞાન વિના તેમને ખરી શાંતિ મળતી નથી આ મ-

જ્ઞાનથી સત્યાસત્યનું સ્વરૂપ માનુષ પડે છે અનેક પ્રકારના સંકટોમા પણ મનુષ્ય આત્મજ્ઞાનથી સમતા જાળવી શકે છે થી વીરપ્રભુએ ઉપસર્ગોને વેઠી સમતા રાખી તે પણ આત્મજ્ઞાનનો પ્રતાપ છે આત્મજ્ઞાની બાહ્યમાયાની ઝાઝા મા મુઝાતો નથી આત્મજ્ઞાની રાગદ્વેષને જીતવા કમર કસે છે-શ્રી વીરપ્રભુએ સમવસરણમા બેસીને લબ્ધ જીવેનેતા સ્વા મા? નવ તારોના વર્ણનમા પ્રથમ જીવતાત્વનું વર્ણન કર્યું અને જીવતાત્વનું યથાર્થ સ્વરૂપ સમજવું તેને આત્મજ્ઞાન કહે છે અધ્યાત્મજ્ઞાન કહે છે આત્મજ્ઞાન કહે છે બાવાર્થ એકજ છે જ્યાં મુધી પોતાને પોતે આત્મજ્ઞાન વિના ઝોળખતો નથી ત્યાં મુધી બહિરાત્મબુદ્ધિથી જડ વસ્તુમા ઇશાનિષ્ઠબુદ્ધિની કલ્પના થાય છે પણ જ્યારે આત્મા પોતે પોતાનું સ્વરૂપ ઝોળખેછે અને જડધડી પોતાને ભિન્ન જાણે છે, ત્યારે બહિરાત્મભાવ ટળેછે અને સમ્યક્ આત્મજ્ઞાન થવાથી અતરાત્મા કહેવાય છે જગત્મા અનાદિકાળથી જડ અને ચેતન્ય વસ્તુ છે તેમા ચેતન પોતાના અજ્ઞાનથી રાગદ્વેષના ચોગે (પુરુષ સ્વરૂપ શુભાશુભ કર્મ મહાભુ કરે છે રાગદ્વેષની પરિણતિ અનાદિકાળની છે, આત્મા અનાદિકાળનો છે, તેથી રાગદ્વેષરૂપ અશુદ્ધપરિણતિ પણ અનાદિકાળની ઠરવાથી આઠ કર્મનું મહાભુપણ અનાદિકાળથી થાય છે, નવતરવમા જણાવ્યા પ્રમાણે જીવતાત્વ કર્મરૂપ અજીવતાત્વથી બધાયો છે તેથી છુ? ત્યારે મોક્ષ કહેવાય છે ૧ આત્મા છે ૨ આત્મા નિત્ય છે ૩ આત્મા કર્મનો કર્તા છે ૪ તેમજ આત્મા કર્મનો લોક્તા છે તેમજ ૫ આત્માનો મોક્ષ છે ૬ અને મોક્ષના ઉપાય છે આ છ સ્થાનકનું માર્ગ શુદ્ધમથી જ્ઞાન થાય તો સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ વા અન્તરાત્મપણ પ્રાપ્ત થાય છે આ વદસ્થાનકનું વિશેષ વર્ણન ન્યાયવિશારદ શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયે વદસ્થાનક ચોપાઈ તથા સમકિતના સડસઠ જોવાની સંજ્ઞાવ વિગેરે

મા કર્યું છે આત્મા છે એમતો ખ્રીસ્તિ વિગેરે લોકો પણ
સ્વીકારે છે પણ તેથી શ્રીવીર પ્રભુ કેવળજ્ઞાનથી કહે છે કે
આત્મ નિત્ય છે, ત્રણે કાલમા છે 'આત્માનો' કદી
નાશ થતો નથી આમાનુ નિત્યત્વ પ્રતિપાદન કરવાથી
જે લોકો પુનર્જન્મ માનતા નથી તેમને આમાનુ નિત્યપણુ
માનવુ જોઈએ એમ સર્વજ્ઞાની ઉપદેશે છે આત્માનુ
નિત્યત્વ માન્યાવિના પુણ્યપાપની સિદ્ધિ થતી નથી, તેમજ
ધર્મ કરવાની વા ઇશ્વરની ભક્તિ કરવાની વાત મિદ્ધ થતી
નથી જો આત્મા આ દેહ છોડીને બીજા દેહમા જાય છે,
એમ માનવામા આવે તો પુણ્ય પાપ તથા ધર્મ કૃત્ય
તથા ઇશ્વરની ભક્તિ વિગેરે કૃત્યોની મિદ્ધિ થાય ચોગી
લોકોએ તથા હાલના પશ્ચિમના કેટલાક શોધક વિદ્વાનોએ
મિદ્ધ 'કર્યું છે કે', આત્મા એક દેહમાથી શુભાશુભ ક
ર્મનાયોગે બીજા શરીર ધારણ કરી શુભાશુભ કર્મ
જોગવે છે વેદાતમા પણ પ્રાગ્ધર્મ, મચિત કર્મ,
અને ક્રિયામાણ કર્મ આ ત્રણ પ્રકારના કર્મ પ્રતિપાદન
કર્યા છે, પણ ત્રણ પ્રકારના કર્મની સાબીતી આત્માને નિ-
ત્ય માને તો કરી શકે છે શ્રીવીર પ્રભુ કહે છે કે, આ
ત્માને નિત્ય જે લોકો નથી માનતા તે લોકોની ધર્મમા
પ્રવૃત્તિ થઈ શકતી નથી નિત્ય આત્મા માનવામા આવે
તોજ ધર્મમા પ્રવૃત્તિ થઈ શકે છે આ શરીરમા રહેલો
આત્મા પચભૂતથી હિતપણ થયેલો છે અને પચભૂતના
આત્માનો પણ વિલય થાય છે એમ કેટલાક લોકો માને
છે પણ એમ તેમનુ માનવુ સુક્ષ્મ યુક્ત નથી પચભૂત-
નો નાશ થતા આત્માનો નાશ થતો નથી આત્મા પચ-
ભૂતના સંગ્રહમા આવનાર આત્મામા ચેતન્યશક્તિ રહેલી
છે, એમ સર્વ વિદ્વાનો કણુલ કરે છે પશ્ચિમાત્મ દેશોમા
પણ આત્માની પ્રેતયોનિમા સ્થિતિની સિદ્ધિ થવાથી જડ-
વાદનો નાશ થયો છે અને થતો જાય છે અને શરીરમા

રહેલો આત્મા કર્મના યોગે પુનર્જન્મ કરે છે એમ સા
 ખીતી થઈ ચુકી છે. હાલના વખતમાં, મીસીમ એની બે
 સન્ટ એક અગ્રેજ વિદુષી છે તે પણ આત્માને નિત્ય માની
 પુનર્જન્મની વાત સિદ્ધ કરે છે કેટલાક મનુષ્યોને જાતિ
 રમરણ જ્ઞાન થાય છે અને તેથી તે પૂર્વ જન્મની વાત
 જાણી શકે છે ક્ષણિકવાદને અગ્નિકાર કરે છે તે પણ
 બુદ્ધધર્મનો પ્રકાશક ગૌતમ બુદ્ધ પોતાના શિષ્યકોની આ
 ગળ કહે છે કે, મને આ શરીરે ખીલો વાગ્યો છે તેનું
 કારણ કે મેં ઘણા ભવપૂર્વે એકનો પગ વિધ્યો હતો, આથી
 પણ સિદ્ધ થઈ ગયું કે આત્મા નિત્ય છે, એમાં કશો સંદેહ
 નથી આત્માનું નિત્યત્વ સિદ્ધ થતા અને તેની શ્રદ્ધા થતા
 કનુષ્યો પોતાના જન્મ સારા ખોટા શાથી થાય છે, તે ઉપર
 વિચાર દોડાવે છે એક રાજાના કુળમાં જન્મે છે એક શિષ્યકના
 કુળમાં જન્મે છે એક માતાના બે પુત્ર સાથે ઉત્પન્ન થએલામાં
 પણ એક મૂખ અને એક વિદ્વાન બને છે એક સુખી દેખાય
 છે, અને એક દુઃખી દેખાય છે, એક મનુષ્યનો અવતાર હો
 છે, એક આત્મા પશુનો અવતાર હો છે, એક આત્મા ઇ
 ન્દ્રિય પદાર્થોની અનાયાસે પ્રાપ્તિ કરે છે અને એકને
 ,ખાવા માટે અજપણ મળતું નથી, આત્મ જાણકારણ કંઈ
 ,પણ દેખાતું નથી, ત્યારે અનુમાન જ્ઞાનથી વિચારતા પોતા
 નેજ માલુમ પડે છે કે એનું કારણ કંઈ અદ્દ છે અને તે
 અદ્દ કહો કે પુણ્ય પાપકર્મ કમ કહો, વા ,શુભાશુભ
 જાપેલા પ્રારબ્ધ કહો વા તેને કિસ્મત કહો વા તેને શુભ
 શુભ પ્રકૃતિ કહો પણ પુણ્ય પાપ અવશ્ય માનવા પડે
 છે, જ્યારે આપણે અનુમાનથી પુણ્ય પાપતાવની સિદ્ધિ
 કરીએ છીએ ત્યારે સર્વ પદાર્થના જ્ઞાની થી સર્વજ્ઞ વીર પ્ર
 તો કહે છે કે-પુણ્ય અને પાપ તાવ છે અને પુણ્યપાપનું
 બહુ સૂક્ષ્મ વાણીથી જણાવે છે જ્યારે પરમાત્મા વિ
 આ પ્રમાણે થઈ તો પ્રત્યેક ઉદ્યોગે

અને આપણી યજ્ઞ સંસ્કૃતિ-ત્યાગે તેના ઉત્તરમાં સ્વયં સર્વ-
 જગત્ છે, સ્વાદિ શ્રુતકર્મ તથા શ્રુત પરિણામથી પુણ્ય બધું
 થાય છે તેમજ સ્વિસાદિ અશ્રુતકર્મ તથા અશ્રુત પરિણા-
 મથી આપણને જોયેન થાય છે ગમદેવાદિક કર્મ અકલ્પ-
 માં કાલ છે, નહીં તેને આશ્રય કહે છે-પુણ્યપાપનો
 કર્મ જેમ અન્ય છે તેમ પુણ્યપાપનો બોક્ષા પણ અન્ય-
 ત્યાગ છે પુણ્યપાપ બોક્ષામાં કોઈ ઇશ્વરને કાલ્પીત
 અને છે, પણ તેમાં ઇશ્વર કાલ્પીત નથી, જેમ સમ્યક્-
 દર્શિની બેતાં માત્રમ પડ્યો. પુણ્યપાપ જલવસ્તુ છે
 પુણ્ય છે તે સોનાની બેરી છે અને પાપ લોહની બેરી છે
 પુણ્યથી નમુખ્ય અને જન, સુખ વિગેરેની પ્રાપ્તિ થાય છે પા-
 પથી નુકસાન અને તિર્પ્ત્યગતિ વિગેરેની પ્રાપ્તિ થાય છે, પુણ્ય
 પદમાનુષંગના અર્થે પણ આત્માને લાગે છે અને ખરે
 છે નેમજ પાપપદમાનુષંગથી બનેલા સ્વર્ગ પણ
 અન્ય અને લાગે છે અને ખરે છે, પુણ્ય પાપ જલવસ્તુ છે
 સોનાથી તેથી આત્માને આત્માવેદનીય અને અશ્વાત્માવેદનીય
 દેવતા થાય છે કોઈ અપેક્ષાએ પુણ્યને ધર્મ કહેવામાં
 આવે છે, અને પાપને અધર્મ કહેવામાં આવે છે ધર્મ-
 અધર્મવાન મુક્તિ ધર્મ ત્રેલોકે પુણ્ય અને અધર્મ એટલે
 પાપ એ જગત્ હૃદયથી મુક્તિ થાય છે ત્યાગે આત્મા કર્મ
 બધું જગત્ થાય છે ત્યારે તે જોમ પાપ છે જોમ અત-
 પદ છે, જે એક પદ દોષ છે તેમજ દોષ છે જેમ આ-
 દોષ ને જોમ માત્ર પણ એક પદ છે તે પદ દોષ છે તે
 જેમ કલ્પમાં દોષ અમર ન પણ દોષ, જેમ આદ્ય
 કલ્પ-અત્યંત ધુવ દોષ નથી એક છે કર્મ એ જલ-
 વસ્તુ છે અન્યથી થઈ આત્મા સિલ્લ થઈ શકે છે જેમ
 સ્વર્ગ દેવ દિવ્ય દોષ થઈ છે તેમ આત્મા પણ કર્મ
 થઈ સિલ્લ થઈ શકે છે માત્રથી જોમ સિલ્લ કર્મનાં
 જેમ કલ્પ વિગેરે ઉપર છે, તેમ આત્મા

કરવાના મ વર તથા નિર્જરા વિગેરે ઉપાયો છે, વા જ્ઞાન
 અને ક્રિયા એ બેથી મુક્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે જ્ઞાનક્રિયા
 બ્યામ મોક્ષ ઇતિ તત્ત્વાર્થવચનાત મોક્ષ અને મોક્ષના
 ઉપાયો છે આત્મા કર્મથી બંધાયેલ છે, અનાદિકાળનો બંધ
 છે છતાં પણ કર્મબંધનો નાશ થાય છે માટે માધક દ્રવ્ય
 જોવાએ પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ પણ જ્ઞાનકર્તા મળે
 નવ તત્ત્વનું નામ માત્ર સ્વરૂપ જણાવ્યું એ નવ તત્ત્વનો
 સમાવેશ જીવ તથા અજીવતત્ત્વમા થાય છે પદ્મદ્રવ્યનો સ
 માવેશ પણ જીવ તથા અજીવતત્ત્વમા થાય છે અજીવ
 દ્રવ્યમા ધર્માગ્તિકાય અધર્માસ્તિકાય, આકાશાન્તિકાય, પુષ્પ
 ગણાસ્તિકાય અને કાલ એ પચદ્રવ્ય આવ્યા છે તેમા
 પુષ્પગલદ્રવ્ય એજ આત્માના ગુણોનું આચ્છાદન કરે છે,
 પુષ્પગલદ્રવ્ય છે તે આત્મદ્રવ્યની સાથે ક્ષીરનીરની પેઠે પરિ
 સ્થિત છે બાકીના દ્રવ્ય છે તે આત્મદ્રવ્યની માથે પરિણ
 મતા નથી આત્મદ્રવ્યના ગુણ પર્યાયિનો વિદ્યાત કરનાર
 પુષ્પગલદ્રવ્ય છે, પુષ્પગલદ્રવ્યમા જાતે આવીને આત્માને
 લાગવાની શક્તિ નથી, પરંતુ મિથ્યાત્વ અવિરતિકષાય
 અને યોગ એ હેતુઓના યોગે પુષ્પગલદ્રવ્યના રૂક ધો આ
 ત્માના પ્રદેશોની સાથે ક્ષીર નીરની પેઠે પરિણમી છે પણ
 દ્રવ્યમા ઉત્પાદ, વ્યય અને મૌલ્યતા રહી છે તેનું વિશેષ
 સ્વરૂપ અસ્મદીયકૃત પદ્મદ્રવ્યવિચાર તથા આત્મપ્રકાશ
 અથમા દેખાડયું છે તેથી અત્ર વિશેષ વર્ણન કર્યું નથી
 તેનું વર્ણન વિશેષ સ્વરૂપ આગમસાર, નયચક્ર તથા ગુણ
 પર્યાયનો રાસ તથા સસ્મતિતર્ક-વિશેષાવશ્યક વિગેરે અથો-
 માથી જોઈ લેવું પદ્મદ્રવ્ય દ્રવ્યાધિકનયની અપેક્ષાએ નિત્ય
 છે અને પર્યાયાધિકનયની અપેક્ષાએ અનિત્ય છે પદ્મદ્રવ્ય
 માથી ઉપાદેઃ એક આત્મદ્રવ્ય છે આત્મદ્રવ્ય તેજ પોતે
 હું હું આત્મા અનંત છે તેના સિદ્ધ અને સસારી વિગેરે
 ઘણા ભેદો છે તેનું વિશેષ સ્વરૂપ-જીવવિચાર તથા જીના

અયાતમ જે વસ્તુ વિચારી, વીજા જાણ લવાસીરે,
 વસ્તુગતે જે વસ્તુ પ્રકાશે, આનંદધન મતિ વાસીરે
 શ્રીત્રેયાંસ ॥ ૬ ॥

ઉપરના સ્તવનમા ખરો અધ્યાત્મજ્ઞાની અને અસલ્ય અધ્યાત્મજ્ઞાનીનું તથા તેની સાથે જે અધ્યાત્મજ્ઞાનરહીત હુખી હુખી એકાતે વાતો કરનારા છે તેમનું યથાર્થ સ્વરૂપ શ્રીઆનંદધનજી મહારાજે જણાવ્યું છે તેમજ શ્રીસુવિધિનાથના સ્તવનમા વ્યવહારધર્મ પણ આવકને અત્યંત ઉપયોગી જણાવી વ્યવહારપૂર્ણનું સ્વરૂપ દર્શાવ્યું છે તેમજ—મુનિસુવ્રત સ્વામિના સ્તવનમા પદ્મદર્શનનું સિન્ન સિન્ન સ્વરૂપ બતાવીને તથા એકાત તત્ત્વવાદમા ઉપજતા દોષો બતાવીને અધ્યાત્મતત્ત્વની પુષ્ટિ કરી છે તથા શ્રીનમિનાથના સ્તવનમા નયોની અપેક્ષાએ પદ્મદર્શન પણ જિનદર્શનના અગ્ર જણાવી માધ્યસ્થપણુ દર્શાવી વીતરાગવચનની સાપેક્ષતા મમજાવવા અતિપ્રયત્ન કર્યો છે તેમ શ્રીઆનંદનાથના સ્તવનમા ગચ્છના લેહોની તકશરોધી દૂર રહેવા વિચારો જણાવ્યા છે અને શુદ્ધવ્યવહારમા જિનાગમ અનુસારે પ્રયત્ન કરવો દર્શાવ્યો છે, પણ ગૃહવાસનો ત્યાગ કરવો દર્શાવ્યો નથી ગચ્છ છે તે ખોટો છે એમ તેઓશ્રીએ દર્શાવ્યું નથી પણ ગચ્છવાસનો ત્યાગ કરવો દર્શાવ્યો છે શ્રીઉપદેશમાલામા કહ્યું છે કે—સાધુએ ગચ્છમા વસવું ગચ્છનો ત્યાગ કરી એકાકી વિચરવાથી આત્મહિત નથી, એમ ધર્મદાસગણિ કહે છે તે વચનને શ્રીઆનંદધનજીએ માન આપી ગચ્છમમત્વનોજ ત્યાગ કરવાનું દર્શાવી અધ્યાત્મમરમણતા કરવી એ જ પરમચારિત્રસૂત્ર દર્શાવ્યું છે—તેમજ એકાત અજ્ઞાનવ્યવહારમા ગુથાએલા થી કટાળો પામી શ્રીઅરનાથના સ્તવનમા આનંદધનજી કહે છે કે—

કામધેનુ, કામકુલ, કટપવટિલ, ચિતામણિરત્ન સ્પર્શ
મણિ, કલ્પવૃક્ષ વિગેરે જે સુખ આપે છે તે પૌર્ણિક
ક્ષણિક સુખ આપે છે પણ આત્મિકસુખ આપી શકતા
નથી અને અધ્યાત્મજ્ઞાન તો આત્મિક નિત્યસુખ આપી
શકે છે—દેવતાઓ પણ ક્ષણિકસુખ આપી શકે છે પણ
આત્મિક નિત્યસુખ આપી શકતા નથી અધ્યાત્મજ્ઞાન સક
ળકર્મનો ક્ષય કરી નાખે છે માટે મનુષ્યજન્મ પામી દ્ર
વ્યાનુયોગદ્વારા અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ અધ્યા
ત્મજ્ઞાનના ચાર નિરૂપણી અપેક્ષાએ ચાર લેહ થાય છે તેનું
સ્વરૂપ શ્રીઆનંદધનજી મહારાજ શ્રેયામજિનના સ્તવનમા
વર્ણવે છે તે નીચે સુજળ—

રાગ ગોદી

શ્રીશ્રેયાસજિન અતર્યામી, આતમરામી નામીરે,

અધ્યાતમમત પૂરણ પામી, સદન મુગતિગતિ ગામીરે

શ્રીશ્રેયાસ ॥ ૧ ॥

સવલસસારી હૃદયરામી, મુનિગુણ આતમરામીરે,

મુરુપપણે જે આતમરામી, તે કેવલ નિ.કામીરે શ્રીશ્રેયાસ ॥૨॥

નિજસ્વરૂપ જે કિરિયા સાધે, તેહ અધ્યાતમ લહિયેરે,

જે કિરિયાકરી ઘડગતિ સાધે, તે ન અધ્યાતમ કહિયેરે

શ્રીશ્રેયાસ ॥ ૩ ॥

નામ અધ્યાતમ ઠવણ અધ્યાતમ, દ્રવ્ય અધ્યાતમ ડહોરે,

ભાવ અધ્યાતમ નિજગુણ સાધે, તો તેહશુ રદ મહોરે

શ્રીશ્રેયાસ ॥ ૪ ॥

શબ્દ અધ્યાતમ અર્થ સુખીને, નિર્વિકલ્પ આદરજોરે,

શબ્દ અધ્યાતમ મજના જાણી, હાન ગ્રહણમતિ ધરજોરે.

શ્રીશ્રેયાસ ॥ ૫ ॥

પનમા તથા શરીરમા મોહ પામતો નથી, આત્મજ્ઞાની
 પુરૂષ, પરમાત્મરૂપ પ્રતિબિંબમા પોતાનુરૂપ દેખી નિર્મલ
 કરે છે આત્મજ્ઞાની પોતાના અસખ્યાત પ્રદેશમા દૃષ્ટિ વાળી
 એવી સ્થિરતા લોગવે છે કે તેનું વર્ણન વાણીથી અગોચર
 છે, બાહ્યદશામા છવ અનાદિકાળથી અહ અને મમત્વ-
 ભાવથી ગેએમાયે છે, તેનું કાળુ બહિરાત્મભાવ છે જ્યાં
 મુંધી આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું નથી, ત્યાં સુધી બહિરાત્મદશા
 વતે છે પણ ન્યારે આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે સમ-
 કિત પામવાથી છવ અંતરાત્મા કહેવાય છે અંતરાત્માને
 અધ્યાત્મજ્ઞાની કહેવામા કોઈ જાતનો બાધ આવતો નથી
 કારણ કે, પોતાના આત્માને જે સમ્યક્ જાણે છે તેજ અ-
 ધ્યાત્મજ્ઞાની કહેવાય છે અધ્યાત્મજ્ઞાન થવાથી કોઈ માન
 માયા લોભના વેગો શમે છે આત્મજ્ઞાની પુદ્ગલ અને
 ચેતન્યનો ભેદજ્ઞાનથી ભેદ પાડે છે અને તેથી તે ભેદ
 સંસારમા વતે છે તોપણ જલમા જેમ કમળ ન્યાડ વર્તે
 છે તેમ ન્યારે વર્તે છે જગત્મા પ્રકાશ કરતા સૂર્યના કરતા
 પણ આત્મજ્ઞાન વિશેષ-પ્રકાશ કરે છે આત્મજ્ઞાનનો પ્રકાશ
 અનંત છે આત્મજ્ઞાનથી મિથ્યાક્રદાશ્રયો જલદી છુટી જાય
 છે અને આત્મા ચંદ્રની પેઠે અન્ય છવોને દયાથી શીતલ
 કરે છે ચારિત્રવ્યાસમા વર્તતા આત્મજ્ઞાનીને કૌધાદિક
 કપાયો થાય છે તોપણ પોતાના સ્વરૂપનો ઉપયોગ આવતા
 કૌધાદિકને ત્વરિત ઉપશમાવે છે આત્મજ્ઞાની માયાના
 પ્રદેશની લીલાને આગવાના જલની પેઠે જૂઠું જાણી સત્ય
 સ્વરૂપમાજ મગ્ન રહે છે આત્મજ્ઞાનની શક્તિ સકલકર્મો-
 વરણને નાશ કરે છે કહ્યું છે કે —

જ્ઞાની શ્વાસોશ્વાસમા, કરે કર્મનો સ્વેદ,

પૂર્વકોડી વર્ષા લગે, અવાને રહે તેદ

દ્રવ્યાનુ યોગ પૂર્વકે આત્મજ્ઞાન મેળવે ત્યારે સાધુપાત્ર
 લેજે થાય છે શ્રી આનંદધનજી મહાગજ્ઞ કહેછે કે —

પરમારય પથ જે કહે, તે રજે એકતતરે,
 વ્યવહારે લલ્લ જે રહે, તેહના મેદ-અનતરે -ધર્મ ॥ ૬ ॥
 વ્યવહારે લલ્લે દોહિલા, કાંઈ ન આવે હાયરે,
 શુદ્ધનય થાયના સેવતા, નવિ રહે દુવિધા સાથરે ધર્મ ॥ ૭ ॥

એ પ્રમાણે નિશ્ચયનય પ્રમાણે, તત્ત્વજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી
 વર્તનનો ઉપદેશ કરનાર શ્રીઆનંદધનજી મહારાજ નમિ
 નાથના સ્તવનમા આગમપચાગીને માન્ય કરી સર્વ જી
 વોને ઉપદેશ આપે છે કે, પચાગી અનુસારે અધ્યાત્મજ્ઞાન
 તથા ચારિત્ર અંગીકાર કરે પચાગીનો છેદ કરે નહી,
 એમ કહે ॥

ધૂરણી માપ્ય સૂત્ર નિર્ણયિત, વૃત્તિ પરપર અનુભવરે,
 સમય પુરુષના અગ કલાપ, જે છેદે તે દુરમવ્યરે. પદ ૮

પૂર્વધરકૃત છૂટક પદની વ્યાખ્યા તે ચૂર્ણી, સૂત્રોક્તાથ
 ને ભાષ્ય કહે છે ગણધરાદિકૃત સૂત્રવચન માત્રને સૂત્ર
 કહે છે પૂર્વધારીકૃત વચનને નિર્ણયિત કહે છે વૃત્તિને
 ટીકા કહે છે પરપર અનુભવ તે ગુરૂસ પ્રદાયથી યથાથ
 સ્મૃતિપૂર્વક જ્ઞાન, એમ એ સિદ્ધાંતરૂપ પુરુષના છ અંગ
 છે તે કલ્યાણકારી છે તે છ અંગને જે પ્રાણી છેદે તે ફલ-
 વ્ય જાળવે આ ઉપરથી સુત્ર વિચાર કરશે કે, શ્રીઆનં
 ધનજી સૂત્રના અનુસારે ભવભયથી કરીને અધ્યાત્મ
 તત્ત્વનું સેવન કરી અનંત સુખ ભોગવનાર હતા પ્રસંગો
 પાત્ર અત્ર શ્રીઆનંદધનજીના વચનોની સમીક્ષા લેશમાત્ર
 કરી મૂળ અધ્યાત્મજ્ઞાનનું વર્ણન કરે છુ અનેક પ્રકારની
 ઉપાધિયોમા પણ એ આત્મજ્ઞાન થયું હોય, તો મનુષ્ય અચલ
 દશાથી વિબુજ થતો નથી આત્મજ્ઞાનની શક્તિથી મનુષ્યો નવા
 કર્મ આવતા સેદી શકે છે આત્મજ્ઞાનની આત્મશ્રદ્ધાથી પુણ્ય
 લક્ષ ધોને એ કરૂંપ ગણે છે અને તેથી તે પુણ્યલના ણનેલા

તથા શ્રી ઉપાધ્યાયજી કહે છે કે—

જ્યાલો આતમદ્રવ્યનુ, લક્ષણ નવી જાણ્યુ,
ત્યાલો ગુણદાણુ મહુ, કેમ આવે તાણ્યુ

આતમતત્ત્વવિચારીએ.

કષ્ટ કરો સજમ ધગો, ગાઠો નિજદેહ,
જ્ઞાનદશાવળ જીવને, નહિદુઃસ્વનો ઝેહઃ આતમ ॥૧॥

હુ એનો એ માહરો—એ હુ એની શુદ્ધિ,
ધેતન જડતા અનુભવે, ન વિમાસે શુદ્ધિઃઆતમ ॥૨॥

અધ્યાત્મ વાણુ જે ક્રિયા—તે તનુમલ તોલે
ધ્યાદિ વચનો લબ્યજીવોને આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા
માટે પ્રેરે છે—નયલગ અને પ્રમાણથી આત્મજ્ઞાન થતા
પોતાનુ સ્વરૂપ જાણી આત્મા અત્યાનંદને પામે છે અને
પોતાનો પોતે વિચાર કરે છે કે—

અહમિકો સદુ મુદ્ધો નિમ્મમજો નાણદસણ સમગો,
તમ્મિ દિઠિઓ તચ્ચિત્તો, સન્નંવં એણ સ્વય નેમિ.

ભાવાર્થ—હું એક આત્મદ્રવ્ય છું પરપુદ્ગલ દ્રવ્યથી
ન્યારો છું નિશ્ચયનયે શુદ્ધ છું અજ્ઞાનમળથી ન્યારો છું નિ
ર્મિર્મલ છું મમતા રહીત છું જ્ઞાનદર્શન પરિપૂર્ણ છું હું મારા
જ્ઞાનસ્વભાવ સહીત છું હું મારા શુણ્ણપર્યાયસ્વરૂપમાં
રહો છું, ચેતનાશુણ્ણ તે મારી સત્તા છે હું મારા શુદ્ધ આ-
ત્મસ્વરૂપને ધ્યાવતો કર્મનો ક્ષય કરીશ આત્મપ્રદેશોમાં
અનંતશુણ્ણ પર્યાયની રૂદ્ધિ ભરી છે અનંતશુણ્ણપર્યાયની રૂ-
દ્ધિને પ્રકટ કરવી તેજ ‘સ વરૂપ ચારિત્ર જાણુવુ—૫ ચશ-
તી નામનો અમારો બનાવેલો ગ્રંથ છે તેમા કહ્યું છે કે

દુહા—તિરોભાવ નિજરદ્ધિનો, આર્મિર્મિમકાશ,

પરમાત્મપદ તે કહ્યું, તે પદનો હુ દાસ ॥ ૧ ॥

‘આત્મજ્ઞાની શ્રમણ કહાવે, બીજાં તો દ્રવ્ય લિંગીરે,
વસ્તુગતે જે વસ્તુ પ્રકાશે, આનંદધન મતિસગીરે. વાસુપૂજ્યા॥

‘શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય દ્રવ્યશુભ પર્યાયના, રાસમા
કહે છે કે —

‘પ્રહનો જેને પામ્યો ત્યાગ, ઓઘે પ્રહનો જેને રાગ,
‘પ્ર’ એ વળ વ્રીજો નહિ સાચ, માપ્યો સમ્મતિ અર્થ અગાધ॥

દ્રવ્યાનુયોગજ્ઞાની મર્વગીતાર્થમા શ્રેષ્ઠગીતાર્થ છે. દ્રવ્યા
નુયોગદ્વારા આત્મધ્યાન કરતા અનંત સવના કરેલા કર્મનો
ક્ષય પણ થઈ જાય છે. શ્રી મહિચદ્રજીએ આત્માની ન-
વધા ભક્તિ ક્રિયા બતાવી છે તે સળધી અમોએ વિવેચન
કર્યું છે, તેમા પણ આત્માજ સેવ્ય છે આત્માના સ્વભાવ
માજ રમણતા કરવી બતાવી છે આત્મસ્વભાવરમણતાથી
આત્મા તે પરમાત્મા થાય છે આત્મજ્ઞાનવિના આત્મરમ-
ણતારૂપ આરિત્ર પ્રાપ્ત થતુ નથી અધ્યાત્મજ્ઞાનથી અત-
ક્રિયાની પ્રાપ્તિ થાય છે અને તેથી આત્મા સુખસાગરમા
મગ્ન થઈ રહે છે. શ્રીઉપાધ્યાયજી પણ અધ્યાત્મજ્ઞાનથી
થતી અત ક્રિયાની મહત્તા બતાવે છે કે —

‘વાય ક્રિયા છે બાહિર યોગ, અતરક્રિયા દ્રવ્ય અનુયોગ;
વાયહીન પળાજ્ઞાન વિશાલ, મળે વડો મુનિ ઉપદેશમાલા॥૧॥

અતરક્રિયાથી સકલ કર્મનો ક્ષય થઈ જાય છે મનના
વિકટપ સકંપ વાર્યા વિના અતરક્રિયા થઈ શકતી નથી
બાહ્યક્રિયા કરતા પણ અતરક્રિયા અનંતગુણી બગવાન છે
શ્રી વિજયલક્ષ્મીસુરિ પણ કહે છે કે—

ધ્યાનક્રિયા મનમાં આળીજે, ધર્મશુકલ શ્યામજેરે,
આર્તરોદ્રનાં કારણકિરિયા, પચ્ચગિને વારીજેરે ધ્યાન ॥

વળી શ્રી ઉપાધ્યાયજી કહે છે કે—

દ્રવ્યાત્મિક ચિંતાપ સાર, શુકલ ધ્યાનપણ લહિયે પાર,
તેમાટે પ્રહિજ આદરો, સદુરવળ મનમૂલા ફરો,

દ્રસણ નાળ ચારિત્રનાંરે, મૂઠ ન જાણ્યો મર્મરે. ચંદ્રનાન ॥૫॥
 મચ્છ કદાગ્રહ સાચવેરે, માને ધર્મ પ્રસિદ્ધ;
 આતમગુણ અકપાયતારે, ધર્મ ન જાણે શુદ્ધરે ચંદ્રાનન ॥ ૬ ॥
 તત્ત્વરસિક જન યોડલારે, વ્રહ્મલો જન સવાદ,
 જાણોછો ગિનરાજજીરે, સઘલો એહ વિવાદોરે. ચંદ્રાનન ॥૭॥
 નાથ ચરણવદન તળોરે, મનમા ઘણો ડમગ,
 પુણ્યવિના કેમ પામિયેરે, પ્રશ્નસેવનનો સગરે ચંદ્રાનન ॥૮॥
 જગતારક પ્રશ્ન વાદીણે, મહાવિદેહ મક્કાર,
 વસ્તુ ધર્મ સ્યાદ્વાદતારે, મૃણિ કરીએ નિર્ધારે ચંદ્રાનન ॥૯॥
 તુજ કરુણા સહુ ઉપરેરે, સરસ્વી છે મહારાય,
 પળ અવિરાધક જીવનેરે, કારણ સફલો થાયરે. ચંદ્રાનન ૧૦
 પ્રહ્વા પળ મવિજીવનેરે, દેવભક્તિ આધાર,
 પ્રશ્ન સમરણથી પામિયેરે, દેવચંદ્ર પદ સારરે. ચંદ્રાનન ૧૧

આસ્તવનમા સ્યાદ્વાદધર્મપુરસ્સર ચારિત્રને ધારવાથી
 કર્મકલક નાશ પામે છે એમ જણાવ્યું છે આત્મધર્મની
 સેવના અનંત સુખને અર્પનારી છે કેટલાક લોકો જિનોક્ત-
 કથિત આત્મધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ મમજવાને અશક્ત
 છે તેઓ પ્રભુના વચનોની ખૂબી તથા કેવલીપ્રભુના અ-
 નંત જ્ઞાનની વાનગી આખી શકતા નથી અધ્યાત્મજ્ઞાન
 રસીકો આત્માના અનંતસુખનો દેહ છતાં પણ અનુભવ ક-
 રીશકે છે શરીરમા રહેલો આત્મા ત્રણ ભુવનનો ધણી છે
 એની અચિત્ત શક્તિ છે પોતાની શક્તિનો સૂર્યની - પેઠે
 પ્રકાશ કરે છે સૂર્ય જેમ વાદળાને ચીરી નાખી પોતાનો
 પ્રકાશ બહિર ફેકે છે તેમ-આત્મા પણ કર્મરૂપ વાદળાનું
 આવરણ ચીરીનાખી પોતાની અનંતનિહિનો પ્રકાશ કરે
 છે આત્માની શ્રદ્ધા અને આત્મપ્રયત્ન એ બેથી આત્મા

આત્મશક્તિ અનતિ છે પણ તેના ઉપર કર્મના આવરણ આવી ગયા છે—તે કર્મરૂપ આવરણ પોતાની મેળે કંઈ નાશ પામતા નથી જેમ કેઈ વસ્તુ ઉપર મલીનતા ચઢી હોય તો તે કંઈ પોતાની મેળે નાશ પામતી નથી તેમ આવરણ પણ પોતાની મેળે કંઈ નાશ પામતા નથી વસ્ત્રને ધોવાથી નિર્મલ થાય છે તેમ આત્માને પણ કર્મ લાગ્યું છે તેનું કારણ રાગ અને દ્વેષ છે માટે રાગ અને દ્વેષ બંને નાશ કરવા સ્વસ્વભાવરૂપચારિત્ર અગીકાર કર્યાવિના કર્મ નાશ પામતું નથી વ્યવહારથી શ્રાવકના બારમત અને સાધુના પચ્ચમહામત અગીકાર કરવાથી કર્મ નાશ પામે છે અથવા નવપદનું આચરણ કરવાથી કર્મનો નાશ થાય છે—કર્મ નાશ પામવાના ઘણાં કારણો છે પણ તેમાં જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર મુખ્ય છે; આશ્રમા પણ કહ્યું છે કે—જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાણિ મોક્ષમાગ આત્મા પોતે પોતાને જાણે છે અને પોતે પોતાને તારો શકે છે આત્મજ્ઞાનવિના ઉદયમ સફલ થતો નથી માટે સમ્યક્ચારિત્રમાર્ગ શ્રદ્ધાથી કરી ગાહરીયામવાહથી દૂર રહેવું જોઈએ તે સળધી શ્રીદેવ ચંદ્રશ્ચ ચંદ્રાનન પ્રભુના સ્તવનમાં હૃદયોદ્ગારની ગભીર વીણા વગાડીને કહે છે કે જેમ—

ચંદ્રાનનજિન, સાંભળીશ અરદાસરે,

મુનસેવક મળી, છે પ્રભુનો વિશ્વાસરે ચંદ્રાનના ૧ ॥

ભરતક્ષેત્ર માનવપણોરે, લાધો દુ સમકાલ,

જિન પુરવધર વિરહથીરે, ફૂલહો સાધન ચાલોરે ચંદ્રાનના ૨ ॥

દ્રવ્યક્રિયા રૂચિમીવહારે, માવધર્મ રૂચિહીન;

ઉપદેશવપ્ત તેહવારે, શુ કરે જીવનવીનરે. ચંદ્રાનના ૩ ॥

તત્ત્વાગમ જ્ઞાણગ તજીરે, વહુજન સમત જેહ,

મૃદ હઠી જન આદર્યોરે, મુગુર વહાવે તેહરે. ચંદ્રાનના ૪ ॥

આળા સાધ્યવિના ક્રિયારે, લોકે માન્યોરે ધર્મ,

નિષ્કુળ અવસ્થાવાળું કરવું એમ મનની સ્થિતિ કરતા
 રાગદ્વેષનો પગિણામ નાશપામે છે ત્યારે અપ્રમત્તદશામા
 આત્માના સુખનો અનુભવ આવે છે, ત્યારે આત્મશક્તિ
 તથા આત્માન દનો વિશ્વાસ વધતો જાય છે અને જડમા
 સુખની બુદ્ધિનો સર્વથા નાશ થાય છે પશ્ચાત્ આત્મા શુ
 કલ ધ્યાનનો ધ્યાતા થઈ મકલકર્મ ક્ષય કરી મિદ્ધ બુદ્ધ
 પરમાત્મા બને છે લખ્યો ! આ ઉપરથી તમને કંઈક ખ્યા
 લમા તો આવશે કે, પ્રત્યેક વસ્તુની સિદ્ધિ કંઈ તત્કાલ
 થઈ શકતી નથી ચમત્તાના ફળ મીઠા કાકરે કાકરે પાળ
 બ ધાય અને ટીપે ટીપે મરોવર ભરાય પ્રતિદિન ઉત્માહ
 શક્તિવાળી આત્મરિદ્ધિમા મહ્યા રહેવાથી આત્માના નિત્ય
 સુખનો અનુભવ થશે નહીં થશે હિ મત હારશે નહિ પૂ
 ર્ણ શ્રદ્ધા ઉત્માહથી આત્મશક્તિયોનો પ્રકાશ કરવા પ્રયત્ન
 કરો, આકળા-અધીરા થશે નહીં ચેટથી પણ ઉતાવળ-
 થી બતાવવામા આવે તો બગડી જાય છે અક્ષર પણ ઉતા
 વળથી લખવામા આવે છે તો બરાબર મારા આવતા નથી
 માટે આત્મજ્ઞાન તથા આત્મશક્તિઓની પ્રાપ્તિ માટે ઉત્સા
 હ અને અડગ શ્રદ્ધાથી કાર્યની પૂર્ણતા પય ત ઉદ્યમ કર
 શો શાળામા કક્કો લણવા માડ્યો કે તુરત બી એ
 વા એમ એ ની ટીશ્રીની પરીક્ષા અપાતી નથી બાહ્ય વિ
 ઘામા પણ ઘણા વર્ષ સુધી પ્રયત્ન મેવવો પડે છે તો અ
 ધ્યાત્મજ્ઞાન તથા અધ્યાત્મસુખને માટે તો તેથી પણ ઘણા
 વર્ષ લાગે એમા કંઈ નવાઈ જેવું નથી શ્રી વીરપ્રભુને
 આધુ અવસ્થામા પણ બાર વર્ષ સુધી આત્મશક્તિયોને ક્ષા
 યિકલાવે પ્રાપ્ત જ્ઞા પ્રયત્ન કરવો પડ્યો હતો એક
 આબાને વાવીએ છીએ તોપણ ઘણા વર્ષ કેરી ચાખતા
 લાગે છે, તો આ આત્મજ્ઞાનસુખને પ્રાપ્ત કરવા વખતનો
 ભોગ આપવો પડે ત્યારે જ કર્મરૂપ શત્રુને છેલી આત્માની
 અનંત લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ કરી શકાય અધ્યાત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ

નિર્મલ સહજાનદી થઈ શકે ॥ આત્માથી સર્વ કાચ થઈ શકે છે ॥ આત્માની શક્તિ પુર્ણિમા લગવાથી પુર્ણિમાવની કરનારી થાય છે અને તેવીજ રીતે આત્મશક્તિ પોતાના સ્વરૂપમા વળતાં આત્માના અનંતગુણને નિર્મલ કરનારી થાય છે—જેમ જેમ આત્મા પોતાના સ્વરૂપમા વળે છે, તેમ તેમ અનંત પુર્ણિસ્કંધોથી છૂટો થતો જાય છે સ્વસ્વરૂપ સન્મુખ થએલી ચેતના અનંત સુખાદિ ગુણોની કરનારી થાય છે જ્યાં સુધી લજ્યાપ્રમાણે આ વિષયનો અનુભવ કર્યો નથી અને તે બાબતના પ્રયત્નમા ભેડાયો નથી, ત્યાંસુધી તેને આત્માની કહેલી સર્વબાબતો લુપ્તી લુપ્તીલાગશે અને આત્માની શક્તિયો ઉપર વિશ્વાસ ખરેખરા અંત કરણથી ખેસશે નહીં પણ જ્યારે પ્રથમ આત્મજ્ઞાન વિષયનો શ્રદ્ધાગ્રુ થઈને તે સખધી પ્રયત્ન કરશે, તો તેને કંઈ અનુભવ આવતા આત્મસુખમા રંગારો જેમ પ્રથમ કૂપ ખોદતા ધળ કાઢવી પડે છે, પરસેવો વળે છે તાપ લાગે છે, તેમજ થાક લાગે છે—એક બે હાથ ખોદ્યું કે કંઈ પાણીના લોટા ભરાતા નથી પણ પાણી નીકળશે એવી શ્રદ્ધા રાખી દરરોજ કૂવો ખોદવો પડે છે એમ કેટલાક દીવસ પ્રયત્ન કાયાબાદ બેજ વાળી મટોડી આવે છે ત્યારે ખાત્રી થાય છે કે હવે થોડા વખતમા પાણી નીકળશે ખખ મહેનતથી ભેસભેર ખોદતા પાણી નીકળે છે પછે અરણ્ય પુટે ॥ કૂવો પાણીથી ભરાઈ જાય ॥ ત્યારે જ્ઞાન વિગેરેથી આત્મા શાંત થાય છે જલપાનથી તૃપ્તિની નિવૃત્તિ થાય છે અને ક્ષેત્રનો પાક પણ પાકે છે તેમજ આત્મજ્ઞાનની વાત કરી એટલે કંઈ સિદ્ધોની પેઠે આત્માના સુખોનો આશ્વાસનકાર થતો નથી પણ પ્રતિદિન આત્મજ્ઞાન પતની સંગતિ કરવી બેઠેજે નયપ્રમાણથી જડ અને ચેતનને શિન્ન શિન્ન કરી સૂક્ષ્મજ્ઞાન કરવું બેઠેજે પથ્થાત્ ચેતનને પરભાવરમણતાની ટેવમા વારતા ચિત્તની સ્થિરતા થાય છે મન

‘મવચન અંજન’જો સદુરુ કરે, દેસે પરમનિધાન, જિનેશ્વર-
 દ્વયનયણ નિહાલે જંગમણો, ‘મહિમા મેરુ’સમાન જિનેશ્વર-
 આ પ્રમાણે આત્માની રૂઢિની પ્રગટતા કરવા જે
 ભયો પ્રયત્ન કરે છે તે પોતાની રૂઢિને પ્રાપ્ત કરે છે,
 અને તા જીવેજી પોતાની રૂઢિને પ્રાપ્ત કરી આત્મજ્ઞાનથી
 સત્યવિવેકી પુરૂષોએ આત્માની પરમાત્મદશાનો પૂર્ણ નિ-
 શ્ચય કરેલો છે અને તેવા આત્મજ્ઞાનિઓ પરમાત્માની
 સ્તુતિ કરીને પોતાના આત્માની શુદ્ધ પરિણતિને પ્રગટ કરે
 છે જેમ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજાએ શિમધરજીનસ્તવ
 નમા પરમાત્માની દશાની સ્તુતિ અને તેની સાથે પોતાના
 આત્માની પરિણતિની શુદ્ધિ કરેલી છે, તે અપ્રગટ હોવાથી
 અત્ર પ્રગટ કરી દેખાડીએ છીએ—

સીમધરસ્તવનમ્

‘મમ્’નાથ તુ ત્રિપલોકનો, પ્રત્યક્ષ ત્રિમુવન ભાણ,
 સર્વજ્ઞ સર્વ દર્શો તુમે, મમ્ શુદ્ધ મુખની રાણ

જિનજી વીનતિ છે એહ ॥ ૧ ॥

મમ્ જીવ જીવન ‘મવ્યના, મમ્ મુજ જીવન પ્રાણ,
 તાહરે દર્શણે સુખ લહુ, તુંહિજ ગતિ સ્થિતિ જાણ જિનજી ॥૨॥
 તુજ વિના હુ ચિહ્ન ગતિ મમ્મો, ધર્યાં વેપ અનેક,
 નિજમાવ ને પરમાવનો જાણ્યો નહીં સુવિવેક જિનજી ॥૩॥
 ધન્ય તેહ જે નિત્ય પ્રહસમે, દેસે શ્રી જિનમુખ ધ્વજ,
 મમ્મવાળી અમૃતરસ લહી, પામે તે પરમાનંદ જિનજી ॥૪॥
 એકવચન શ્રી જિનરાજનો, નયગમ મગ પ્રધાન;
 જે સુણે રુચિયાં તે લહે, નિજતત્ત્વ રૂઢિઅમાન. જિનજી ॥૫॥
 જે ક્ષેત્રે વિચરો નાથજી, તે ક્ષેત્ર અતિ મુપસચ્ચ,
 તુજ વિરહે જે ક્ષણ જાય છે, તે માનીયે અકયવ્ય. જિનજી ॥૬॥
 શ્રી વીતરાગ દર્શન વિના, વીત્યો જે કોલ અતીત,

માટે પ્રથમતો સદ્ગુરૂની, વિનયપૂર્વક પર્યુપાસના કરવી જોઈએ શ્રદ્ધાભક્તિથી સદ્ગુરૂની સેવા કરતા અધ્યાત્મ જ્ઞાનની વહેલી પ્રાપ્તિ થાય છે વિશેષ ભાર દેઈને કહેવું પડે છે કે સદ્ગુરૂની શ્રદ્ધાભક્તિથી અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની યોગ્યતા આવે છે આત્માની અનંત શક્તિઓ સત્પણે છે તેને પ્રકટ કરનાર આત્મા છે, પોતાની વસ્તુ પોતે મેળવે એમા કંઈ આત્મચર્ય નથી ફીલગીરીની વાત એ છે કે આત્માની અનંતિ રૂદ્ધિ પોતાની પાસે બંદેલી છે, તે રૂદ્ધિથી આત્માને જરામાત્ર પણ છેદુ નથી, તોપણ અજ્ઞા નથી હવ સમજી શકતો નથી અને પુરુષલવસ્તુને રૂદ્ધિ માનીને તેમા ભ્રમિત થઈ મોહ પામે છે જેમ કોઈ મનુષ્ય નદીમા પડી જીવ મારે કે હું તૃપ્તાતુર છું મને કોઈ પાણી પાઓ તથા કોઈ પકવાજની પાસે બેસી કહે કે અરે હું જીવે મરૂ છું, તથા જેમ કસ્તુરીમૃગ પોતાની નાભિમા કસ્તુરી છે, અને તેની સુગંધ પોતાને આવે છે તેથી આખા વગડામા આરોઅવળો દોડે છે, તેમ હવે પણ પોતાની પાસે અનંતિ રિદ્ધિશક્તિ છતાં પુરુષલવસ્તુમા ભ્રાતિથી દોડે છે તે સળધીનું શ્રી આનંદધનજી શ્રી પન્નરમા ધર્મનાથના સ્તવનમા કહે ॥ કે —

પરમ નિધાન પ્રગટ મુલ આગળે, જગત ઓલધી હો જાય, જિનેશ્વર
જ્યોતિર્વિના જુઓ જગદીશની, અધોમધ પુલાય

જિનેશ્વર ધર્મ ॥ ૧ ॥

પોતાના આત્માની સન્મુખ જ્ઞાન દશન ચારિત્રકપ પરમનિધાન છે, પણ જગતના હવે તેને બાણી શકતા નથી સૂર્યવિના જેમ અધાર તેમ આત્મજ્ઞાનવિના આત્માની અનંતિરૂદ્ધિ જણાતી નથી શ્રી આનંદધનજી અતરથજી ઉઘાડવાનો ઉપાય બતાવી પોતાની રૂદ્ધિનું જ્ઞાન કરાવે છે કે જેમ —

ગુણ ગુણી भाव अभेदयी, पिजीए शम मकरंद जिनजी. २०
 प्रसु सिद्ध बुद्ध महोदयी, ध्याने यइ लयलीन,
 निज देवचद्र पद ते लहे, नित्यात्म सुखरस पीन. जिनजी. २१

આ પ્રમાણે શ્રી દેવચદ્રણ પ્રભુની ભક્તિ કરી
 અધ્યાત્મસુખમા લીન થઈ ભવ્ય જીવોને આત્મા ને પર-
 માત્માની સ્થિતિ બતાવે છે શ્રી આનંદધનજી તથા શ્રી
 ચિદાનંદજી તથા શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયે અધ્યાત્મ-
 પદોમા અનુભવના આવેશથી આત્માની ઉચ્ચદશાનુ ગાન
 કર્યું છે તેમજ શ્રી હેમચદ્રજી પણ યોગશાસ્ત્રમા આ-
 ત્મજ્ઞાન ઉપર પોતાની પૂર્ણ પ્રીતિ જણાવીને ભવ્યજીવોને
 આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા બતામણુ કરે છે શ્રી જ્ઞાનવિભલ
 સૂરીશ્વરજી તથા શ્રી મણિચદ્રજીએ પણ આત્મજ્ઞાનાવેશમા
 આત્મકીર્તન કરવામા બાકી રાખી નથી શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી
 પણ આત્મજ્ઞાનનેજ શ્રેષ્ઠ માને છે અધ્યાત્મશાસ્ત્ર તથા
 અધ્યાત્મજ્ઞાનિ પુરૂષોના સબધથી આત્મા પોતાના સ્વરૂપને
 જાણી શકે છે અધ્યાત્મજ્ઞાનને પચાવણુ એ કૃત્ય ધણુ
 મુશ્કેલ ॥ સિ હણુનુ દૂધ અને કાચા પાસને પચાવવા
 જેવુ અધ્યાત્મજ્ઞાન છે યોગ્યતા વિનાના પુરૂષો અધ્યાત્મ
 જ્ઞાની ન થતા ઉલટા ઉધાત્મ જાની બની જાય છે કહ્યું
 છે કે, જે પુરૂષોમા યોગ્યતા આવી નથી તેવા પુરૂષોને
 અધ્યાત્મજ્ઞાનનો ઉપદેશ આપવો, એ કૃતરાને કપૂરનુ બક્ષણુ
 જેવુ છે, અથવા સર્પને દૂધપાન બરોબર છે, સામાન્યતઃ
 સદ્ગુણો જે જે પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ તે તે પ્રાપ્ત કરાવ્યા
 બાદ ગભીર અને વિનયી દેખાય તે શિષ્યને હજવે હજવે
 અધ્યાત્મજ્ઞાનની કુચીઓ આપવી, હજવે હજવે તપાસી
 તપાસીને અધ્યાત્મજ્ઞાનનો ઉપદેશ આપવો ગભીરાદિગુ-
 ણોની કસોટી કાઢ્યાવિના આત્મજ્ઞાન આપવુ નહીં કેટ-
 લાક પુરૂષો અધ્યાત્મજ્ઞાનિયો બનીને પછી મુશ્કેજ્ઞાની જેવી

તે અફલ મિચ્છા દુષ્ટ, તિવિહ તિવિહની રીત, જિનર્જી ॥૭॥
 મધુ યાત મુજ મનની સહુ, જાણો જ છો જગનાથ,
 સ્થિરભાવે જો તુમચો લહુ, તો મિલે શિવપુર સાથ જિનર્જી ॥૮॥
 મધુ મિલે હુ સ્થિરતા લહુ, તુજનિરહે ચ્ચલભાવ,
 એકવાર જો તન્મય રમુ, તો કર અચલસ્વભાવ. જિનર્જી ॥૯॥
 મધુ છો ક્ષેત્ર વિદેહમા, હુ રહુ ધરત મજાર,
 તોપણ મધુના ગુણવિષે, રાહુ સ્વચેતન સાર જિનર્જી ॥૧૦॥
 જો ક્ષેત્રભેદ ટલે મધુ, તો સરે સઘળાં કાજ,
 સન્મુખે ભાવ અભેદતા, કરી વરુ આતમરાજ જિનર્જી ૧૧
 પરપુટે રહ્યા જેહની, એવડી જે છે સ્વામ,
 હાજર હજુરી તે મલે, નિપજે તે કેટલો કામ જિનર્જી ૧૨।
 હુ રૂદ્ર ચંદ્ર નરેન્દ્રનો, પદ ન માગુ તિલ માન,
 માગુ મધુ મુજ મન થકી, ન ધીસરો ક્ષણ માત્ર જિનર્જી ૧૩
 જ્યાં પૂર્ણ શુદ્ધ સ્વભાવની, નવિ કરી શહુ નિજ રુદ્ધિ,
 તિહા ચરણશરણ તુમ્હારાડા, એહિજ મુજ નવનિધિ. જિનર્જી. ૧૪
 માહરી પૂર્વ વિરાધના, યોગે પહયો એ ભેદ,
 પણ વસ્તુ ધર્મે વિચારતાં, તુજ મુજ નહિ છે ભેદ જિનર્જી ૧૫
 મધુ ધ્યાન રગ અભેદધી, કર આતમભાવ અભેદ,
 છેડી વિભાવ અનાદિનો, અતુમવુ સ્વસંવેશ જિનર્જી ૧૬
 વિનવુ અનુભવ મિત્રને, તું ન કરીશ પરસચાહ;
 શુદ્ધાત્મરસ રંગી થઈ, કર પૂર્ણ શક્તિ અવાંહ જિનર્જી ૧૭
 જિનરાજ સીમધર મધુ, તે મઝ્યો કારણ શુદ્ધ,
 હવે આત્મરુદ્ધિ નિષાવવી, શી ઢીલ કરીએ યુદ્ધ જિનર્જી ૧૮
 કારણે કાર્ય સિદ્ધિનો, કરવો ઘટે ન તિલંચ,
 સાધવી પૂર્ણાનંદતા, નિજવર્તતા અવલંચ જિનર્જી ૧૯
 નિજશક્તિ મધુગુણમયી રમે, તે કરે પૂર્ણાનંદ,

આત્માની નિર્વિકલ્પ દશાની ખુમારી જૂદાજ પ્રકારની
પતે છે, કળીર પણ કહે છે કે—

હૈં કોઈ, એંસા મુરસદમુલા, રફમેં खुदा बतावेगा,
लाख चोराशी-फिरा, मटाकर, जन्म मरणकुं तोड़ेगा. हैं॥१॥
पचभूतका दरगाभितर, दल तकीयां विछावेगा,
उसकीं उपर मुजे बेगकर, भिस्मल्ला कल्मा पढावेगा.

हैं कोइ ॥ २ ॥

महिम् महिमुद रसुलोहिजा, अलफनाम निशा चढावेगा,
मनमकेमें मुजे लेजाकर, नवाजकी मियाम शिखावेगा

हैं कोइ. ॥ ३ ॥

अरस्परस-देदार जाहिरा, महि राम मेरा खुलावेगा,
चौदां तबकाकी उपर ले जाकर, मेरेकु जुला जुलावेगा

हैं कोइ ॥ ४ ॥

जीव इश्वरका नुक्ता घूटके, ऐंसा प्याला पिलावेगा,
मेरा चहेरा मुजे बताकर, नूर नगीमे मिलાवेगा.

‘ઇત્યાદિ વાક્ય પણ આત્માનાના સુખને માટે પ્રેરે
છે, કળીર વિગેરે જો કે સ્યાદાદ જ્ઞાનના જ્ઞાતા નહોતા,
તોપણ સાખ્યતાત્વના અનુસારે આત્મલક્ષ ઉપર ઉતર્યા હતા
તેજ દૃષ્ટાત આપણે ‘અત્ર જણાવવાનું છે શ્રી સર્વજ્ઞનાં
વચન આગળ ખીજનું શું દૃષ્ટાત આપવું ? તે વાચક વિ
'ચારી લેશે આત્માની જ્ઞાનદ ખુમારીને જોણે લોગવી છે
તેજ તેને જાણી શકે છે શ્રી જ્ઞાનદધનજી કહે છે કે—

मनसा प्याला प्रेम मशाला, ब्रह्म अग्नि परजाली,
तनभागी अवटाइ पीएकस, जागे अनुभव लाली आशा ॥१॥
अनुभव प्याला पीयो मतवाला, चिन्ही अध्यातम वासा,
आनदधन चेतन न्है खेले, देखे लोक तमासा,
आशा ओरनकी क्या कीजे.

આચરણા આચરે ॥ તેથી લોકોમાં તે શાહ થતા નથી
 લોકોમાં તેવા શુદ્ધજ્ઞાનિયોની નિંદા થાય છે, શુદ્ધ આચારને
 છોડીને જે પુરૂષો અમે તો આત્મજ્ઞાની છીએ, અમારે તો
 તો કંઈ કરવાનું નથી, એમ કાલાહલ કરે છે, તેઓ હા
 થીના છોકરાની પેઠે ધર્મની હાસી કરાવે છે, અને તેથી
 અધ્યાત્મજ્ઞાની પુરૂષો તરફથી લોકોનો ભાવ ઉતરી જાય
 છે તેમજ ઠેકણાક સ્થૂલબુદ્ધિના લીધે એમલ બાહ્યક્રિયામાં
 આસક્ત થઈ અધ્યાત્મજ્ઞાની સુનિવેશની ધ્યાનરૂપ ઉત્તમ
 ક્રિયાને ઝોળાખ્યા વિના તેમની નિંદા કરે છે અને અધ્યા
 ત્મજ્ઞાનમતિ પુષ્કળ અરૂચિ દેખાડે છે તેવા ક્રિયાજ્ઞે
 પણ અધ્યાત્મતત્ત્વનો સ્વાદ આખી સકતા નથી! અધ્યાત્મ
 જ્ઞાનીની સર્વ ક્રિયા અશુદ્ધપરિણતિનો નાશ કરવા માટે
 હોય છે, અધ્યાત્મજ્ઞાનીને આશ્રવના હેતુઓ પણ સવર
 રૂપે પરિણમે છે અને જ્ઞાનીને સવરના હેતુઓ પણ
 આશ્રવરૂપે પરિણમે છે જ્ઞાની જે જે હેતુઓથી બાંધાય
 છે, તેતે હેતુઓથી અધ્યાત્મજ્ઞાની દૂટી થકે છે જેમ સ
 મુદ્રની અંદર એક જાતનું માછલું થાય છે તે મીઠું પાણી
 પીએ છે તેમ આત્મજ્ઞાની પણ સસારરૂપ સમુદ્રની અંદર
 રહીને પણ પ્રહામૃતનું પાન કરે છે, અધ્યાત્મજ્ઞાની નિર્વિક
 ર્પદશામા અનહદ આનંદ લેવાગે છે અને તે પ્રસંગે
 તેને મૃત્યુનો અધ્યાસ દૂટી જાય છે—જુઓ

અગ્રહમ અમરમણ ન મરેંગે, વિસરગણ દુવિધા તનમનકી,
 વયુરુર દેદ ધરંગિ અર ॥ ૭ ॥

અફલફલા જગમીવન તોરી, અત્ત સદધિયી અનતગુણોત્તમ,
 જ્ઞાન મહા લઘુ બુદ્ધિ જ્યુ મેરી અરુલ ॥ ૧ ॥

નય અરમમ નિસેપ વિચારત, પૂર્વધર થાકે ગુણોદરી,
 વિરલ્પ વગત ત્યાગ નવી પાણ, નિર્વિકલ્પતે હેતમયેરી અકનઠ

આત્માની નિર્વિકલ્પ દેશની પ્રમાણી બુદ્ધિ પ્રકરની
વતે છે, કબીર પણ કહે છે કે—

હૈં કોઈ, એસા મુસદ્દમુલા, રફમેં સુદા વતાવેગા,
લાલ ચોરાશી ફિરા મટાકર, જન્મ મરણકુ તોડેગા, હૈં ॥૧॥
પચમૂતકા ટરગામિતર, દલ તરીપા વિંછાવેગા;
જસકી ઉપર મુજે વેગકર, ખિસ્મલા રૂલા પઢાવેગા.

હૈં કોઈ ॥ ૨ ॥

મહિમ્ મહિમુદ રસુહિલા, અલફનામ નિશા પઢાવેગા,
મનમકેમેં મુજે છેનાકર, નવાજકી મિયામ સિરાવેગા.

હૈં કોઈ ॥ ૩ ॥

ખરસ્પરસ દેદાર જાહિરા, મહિ રામ મેરા સુલાવેગા,
ચૌદાં તવક્કાકી ઉપર લે જાકર, મેરેકુ જુલા જુલાવેગા.

હૈં કોઈ ॥ ૪ ॥

જીવેશ્વરકા નુકા ઘટકે, એસા પ્યાલા પિંચાવેગો,
મેરા ચહેરા મુજે વતાકર, નૂર નવીસે મિલાવેગા.

ઈત્યાદિ વાચ્ય પણ આમનાંના મુખને માટે પ્રેરે
છે, કબીર વિગેરે એ કે શ્યાદાદ જ્ઞાનના ગાતા નહોતા,
તોપણ સાધ્યતત્ત્વના અનુભવે અમલક ઉપર ઉતર્યા હતા
તેજ દેશાત આપણે અત્ર જણાવવાનું છે શ્રી સર્વજ્ઞનાં
વચન આગળથીજનું શ્રુ દેશાત આપણુ. ? તે વાચક વિ
ચારી લેશે આત્માની આનંદ પ્રમાણને જેણે સોગથી છે
તેજ તેને બાણી શકે છે શ્રી આનંદનંદ હો છે કે—

મનમા પ્યાલા મેમ મસાલા, વ્રજ અગ્નિ પરજાની,
તનપોગી જવદાઝ પીણકમ, નાગે અનુમત છાત્રી, આશા ॥૫॥
અનુમત પ્યાગ પીયો મનવાલા, કિન્દા અગ્નિનામ વામા,
આનંદધન જેનું નૈં નહિ, દેવેં જોઈ તમામા,
આશા ચોરનકી વ્યા ફાંચ

તથા થી ચિદાનંદજી પણ કહે છે કે—

અવધુ પીયો અનુભવરસ પ્યાલા, ફહત મેમ મતિધાલા,

અવધુ ॥ ૧ ॥

નગ્ન શિવ રહત સુમારી જાફી, સજલસપન ઘનજેસી,

જિણે પ્યાલા પીયા તિજકુ, ઔર કેફરતિ કેસી અવધુ ॥

અમૃત હોય હલાહલ જાડુ, રોગ શોગ નવિ વ્યાપે,

રહત સદા ઘમઘીન નશામેં, વધન મમતા કાપે. ॥ અવધુ ॥

ભાવ દયા રણધમ રોપકે, અનહદ તુર વજાવે,

ચિદાનંદ અતુલીયલ રાજા, જીત અરિધર આવે ॥ અવધુ ॥

મનની નિષ્ક્રિય અવસ્થાથી સિદ્ધ થએની નિર્વિઠ્ઠપ દશાનુ સુખ વાણીથી અગોચર છે પ્રાકૃત પુરૂષ જેમ નગરનુ રૂપ વર્ણવી શકતો નથી, તેમ જ્ઞાની જીવ પણ નિર્વિઠ્ઠપ દશાનુ સુખ વર્ણવી શકતો નથી અતીન્દ્રીય એવું આત્મિક સુખ છે તેનો અનુભવ ઇન્દ્રિયો કરી શકતી નથી જે યોગીની પાસે કોઈ પણ જાતનું વસ્તુ નથી, ખાવાની પરવા નથી, જે ચમુઓ મીઠી દીધી છે, ખાઈનો કોઈ પણ પદાર્થ દેખી શકતો નથી, કોઈ પણ મનુષ્યને દેખી શકતો નથી, ખાદ્ય વિષયને વિકલ્પ સંકલ્પ તુલ્યમા ઉઠાડતો નથી, પ્રેસવાનું સ્થાન પણ સાફ હોતું નથી, તોપણ આત્મજ્ઞાનિ યોગી અખંડ સુખનો આસ્વાદ લેતો અવધૂત દશામા મ્હાલે છે ખાદ્ય ઇન્દ્રિય વિષય રહિત ક્ષુદ્ર ઇન્દ્રિયાતીત સુખ તેજ શાશ્વત સુખ છે તેના જોગી એવા યોગિયોને રાજા શેઠ કે ઇન્દ્રની પણ પરવા નથી નિરપૃહિનસ્તૃષ્ટ જગત્ નિરપૃહી પુરૂષને જગત્ તૃષ્ટ સમાન છે જેણે પોતાના આત્મામા રહેલા સત્ય સુખમા શ્રદ્ધા ધારી છે તેને ખરેખર નિત્ય આત્મસુખ મળી શકે ॥ મનુષ્ય જે જે ઇચ્છે ॥ તે તે હૃદય સંકલ્પથી પ્રાપ્ત કરી શકે છે સમાધિસુખ પ્રાપ્ત

મજ, વીર્યાતરાય કર્મનો નાશ થવાથી અનંત વીર્યગુણનો
લોકતા આત્મા થાય છે, આત્માના અનંતગુણ સત્ છે, તે
થી અનંતગુણો અનાદિકાળથી આત્મામાજ રહેલા છે સહ-
ભાવિ ગુણા ક્રમભાવિ પયાયા સહભાવી તે ગુણ છે,
અને સમયે સમયે જુદી જુદી ગુણની પ્રવૃત્તિ થાય છે તે
પર્યાયિ બાણવા, ગુણપર્યાયનુ ભાજન દ્રવ્ય 'કહેવાય છે
શ્રી ધરોવિજયજી કહે છે કે,

ગુણ પર્યાય તણુ જે યાજન, એકરૂપ ત્રિહુ કાલેરે,
તેહ દ્રવ્ય નિજજાતિ કરીણ, જસ નહિ ભેદ વિચાલેરે

૫૮ દ્રવ્યોનુ આ પ્રમાણે લક્ષણ બળીને ૭ દ્રવ્યમા
એક આત્માજ ઉપાદેય બાણવો કારણ કે સર્વ દ્રવ્યનો પ્રકા
શ કરનાર અને દર્શનચારિત્ર સુખાદિગુણોનો આધાર આ
ત્મા છે આત્મા વિના બાકી પાંચ દ્રવ્ય તે આત્માથી જિજ્ઞ
છે, માટે આત્માને વિચારવુ જોઇએ કે, પરદ્રવ્યમા અહ-
મમત્વભાવ કરવો તે સુક્તિસુક્ત નથી, પરવસ્તુમા યોતાના
પણાની બુદ્ધિ તેજ મિથ્યાજ્ઞાન છે છીપમા રૂપાની બાતિ
થી કાંઈ કાર્ય સરતું નથી, તેમ જડવસ્તુમા આત્મ બુદ્ધિથી
કંઈ આત્મહિત થતુ નથી જડવસ્તુના સંયોગથી આત્મા
અનેક પ્રકારના દુઃખ પામે છે, જડ વસ્તુનો સંયોગ ત્યાગ
કરવો હુકર છે, આત્મા અનાદિકાળથી પરવસ્તુમા ઇષ્ટબુદ્ધિ
ધારણ કરે છે, જોકે ઇષ્ટબુદ્ધિ અજ્ઞાનથી થાય છે, પણ અ-
તે જ્ઞાનદશા થતા પુદ્ગલનાં મમતા ટળે છે આત્મજ્ઞાની
થયા બાદ અધ્યાત્મચારિત્ર સ્વીકરવાની જરૂર રહે છે, અ
અધ્યાત્મજ્ઞાનીના હૃદયમા અપૂર્વ જ્ઞાનની પ્રમાણી સદાકાળ
વર્તે છે, શ્રી અધ્યાત્મ સારમા કહ્યું ૭ કે,

શ્લોક ॥ કાંતાધર સુધાસ્વાદા, ઘૂના યજ્ઞાયતે સુખ,

વિંદુ પાર્શ્વે તદધ્યાત્મ, શાસ્ત્રસ્વાદસુખોદયે ॥ ૧ ॥

અધ્યાત્મશાસ્ત્ર સમૂત, સતોપસુખશાલિનઃ

ગણ્યતિ ન રાજાન ન થીદ નાપિ વાસયમ્ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—શ્રીના અધરૂપ અમૃતના સ્વાદથી યુવાન
 પુરૂષોને જે મુખ ધાય છે તે મુખ કંઈ હિસાબમાં નથી
 કારણ કે અધ્યાત્મ શાસ્ત્રસ્વાદનું, જે મુખ તે રૂપસમુ-
 દ્રની આગળ વૈષયિકમુખ બિદુમાત્ર છે, અધ્યાત્મ શાસ્ત્રથી
 હિતપન્ન થએલા સતોષને ભજનારા યોગિયો રાજા વા શેઠ
 વા ઈન્દ્રને પણ હીમાળમાં ગણતા નથી અધ્યાત્મશાસ્ત્રથી
 આત્મા પોતાનું અદ્ભૂત સામર્થ્ય જોળખીને પોતાને ધન્ય
 ધન્ય માને છે જેમ કેાઈ પુરૂષ દર્પણમાં પોતાના મુખને
 દેખીને તેને સ્વચ્છ કરે છે તેમ એવ સ્વપર વિવેકકારક
 અધ્યાત્મશાસ્ત્રરૂપ દર્પણમાં પોતાનું સ્વરૂપ દેખીને પશ્ચાત્ત
 તેને સ્વચ્છ કરે છે જેમ બકરાના વાઘમાં રહેલું સિંહનું
 બચ્ચું પોતાના સ્વભાવિય સિંહને જોળખી પોતાને સિંહ
 લેખે છે ત્યારે તેને અજની ભાતિ ટળી જાય છે તેવી રીતે
 એવ અધ્યાત્મશાસ્ત્રરૂપ આયનામાં પોતાનું સ્વરૂપ દેખે છે,
 ત્યારે તેને બહિરાત્મબુદ્ધિ ટળી જાય છે, ધનુગનું પાન જે
 પુરૂષો કરે છે તેને વસ્તુઓ પીળી દેખાય છે પણ જ્યારે
 ધનુરાના અણુઓનું જોર ટળે છે ત્યારે મનુષ્યો યથાર્થપદ્મો
 વસ્તુને દેખે છે તેવી રીતે એવ અજ્ઞાનથી પોતાને ભિન્ન-
 પ્રકારનો દેખે છે પણ જ્યારે અધ્યાત્મજ્ઞાન થાય છે ત્યારે
 વિચારે છે કે, અહો હું શરીર નથી, કારણ કે શરીર તો
 જડ છે મડનપડણું સ્વભાવવાળું છે અને હું તો જ્ઞાન-દશન-
 ચારિત્ર-વીર્ય ઉપયોગ લક્ષણવાળો છું અને જડથી ભિન્ન
 ભવિય છું જડવસ્તુ પોતાનો તથા પરનો પ્રકાશ કરી
 શકતી નથી અને હું તો સ્વ અને પર વસ્તુઓને બાલું છું
 માતા આત્માના અસ ખ્યાતા પ્રદેશ છે તેમાં જોકે પ્રદેશ
 એવી શક્તિ રહેલી છે કે, અર્વ દ્રવ્યગુણપરમાર્થને આ
 દેખી શકે છે, કોઈપણ અજીવદ્રવ્યમાં જ્ઞાન તથા દર્શન
 શક્તિ ત્રણે કાલમાં નથી મારી શક્તિ અનવગણી છે
 પરસ્વભાવદશાએ કર્મનો કર્તા બોલતા છું, અને મુક્તિ

દશાએ પોતાના અનંતગુણપર્યાયનો કર્તા લોકતા હું,
 પોતાના સ્વભાવમા રમણતા કરતા પરસ્વભાવ રમણતાનો
 હું નાશ કરું છું, ચૈતન્યશક્તિનો હું ત્રિકાલમા આધાર છું
 વિજ્ઞાનધન છું-અખંડ છું, અનાદિકાળથી હું વિદ્યમાન
 છું, માટે અજ કહેવાઈ છે-નિર્ભય છું પોતાના ગુણનો
 લોગી છું, જ્ઞાનદર્શનચારિત્રગુણનો ચોગી છું, સર્વ દ્ર-
 વ્યને જાણુ છું છતાં સર્વ દ્રવ્યથી લિન્ન છું. પુરૂષ સ્ત્રી
 કે નપુસક લિંગવાળો હું આત્મા વસ્તુત જોતા નથી અ-
 નેક અવતારમા મારા અનેક નામ પડ્યા તથા અનેક
 રૂપને ધારણ કર્યા, પણ તે નામ તથા રૂપવાળો હું નથી
 માટે હું જ્ઞાનદશા થતા નામરૂપમા મોહથી બંધાઈ
 નહીં મન વચન અને કાયાના યોગવાળો છું તોપણ
 નિર્લેયથી હું તે ત્રણ યોગથી લિન છું તેથી એ ત્રણ
 યોગમા મુઝાવું એ મારું કલ્પ્ય નથી પાંચ ઇન્દ્રિયના
 ત્રેવીસ વિષયો મારા નથી માટે ત્રેવીસવિષયોમા લેખાવું
 એ મારો ધર્મ નથી-ઔદારિક, વૈદિક્ય, આહારક, તેજસ
 અને કાર્મણ આ પાંચ શરીરને આત્મા કર્મયોગે ધારણ
 કરે છે પણ તે પાંચ શરીર જડ છે એમા વસતા આ-
 ત્માને સુખ નથી તેમ આમા પાંચ શરીરરૂપ કેદમા કેદી
 તરીકે રહ્યો છે તેવું કારણ પણ, આમજ્ઞાન અને આત્મચ-
 રિત્રગણનો અભાવ જાણુનો જ્યારે હું આત્મજ્ઞાન અને
 આત્મચરિત્રને આત્મવીર્યથી ધારણ કરું તો પાંચ શરીરરૂપ
 કેદખાનામાથી છુટી શકું અનંતાંજીવ શરીરરૂપ કેદખાના
 માથી છૂટીને સુખી થયા તેમ હું પણ છૂટવાને પ્રયત્ન
 કરું તો સુક્ષ્મ થઈ શકું, આત્મામા તેવી શક્તિ છે, ક્ષત
 પ્રમાદથી મારી શક્તિનો હું ઉપયોગ કરી શકતો નથી
 જાણીને એ હવે ઉપયોગ ન કરું તો તેમા હું જ ભૂલને
 પાત્ર ગણાઈ પોતાની આગળ અમૃતપાત્ર છતાં અમૃત ન
 સ્વાદુ તો મારી ભૂલ ગણાય, પણ આત્માનો જ્ઞાતા થઈ

સર્વ મામગ્રી પામી હું હવે મારી શક્તિનો પ્રકાશ કરવા
 પ્રયત્ન કરું છું મારી શક્તિયો હું પ્રગટ કરીશ મારી
 શક્તિયોનો મને વિશ્વાસ છે આત્મામાં રહેલા સહજન-
 નનો મને પૂર્ણ વિશ્વાસ છે મારી ચેતના પ્રતિક્ષણે આત્મ
 સ્વરૂપમાં રંગાય તેમ પ્રયત્ન કરવા કમળ કસીશ પ્રતિદિન
 અભ્યાસ કરતા આત્મધર્મનો પ્રકાશ થતો જશે, અને તે
 પ્રમાણે અભ્યાસ કરતા જીવન પ્રતિદિન ઉગ્ધ થતું જાય છે
 અને આત્માનો અનુભવ વૃદ્ધિ પામે છે અને છેવટે આત્મા
 પૂર્ણ ધર્મથી પ્રકાશમાન વશે, પોતાનું સ્વરૂપ પોતાની
 સ્થિતિમાં રહેતા પ્રગટ થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય છે? અલ
 ખત કંઈ નથી પોતાના સ્વરૂપમાં હું ચોક્કસ જાણું છું રંગે
 મળીશ, પરપુદ્ગલવસ્તુઓને મેં અનુભવમાં અનુભવિત
 લોગવી લોગવીને એ ઠની પેઠે છડી, હવે મને પુદ્ગલરૂપ
 એ ઠનો લોગ કરવો યુક્ત નથી, અને તેનાથી મને
 મત્યશાંતિ-ત્રણ કાળમાં પણ-મળનાર નથી માફ જીવન
 જડવસ્તુઓમાં સુખવાથી મદલ થવાનું નથી પણ મહા-
 નદની પૂર્ણ કળા માસ કરવાથી માફ જીવન મફલ થઈ
 શકે હવે મને ઇન્દ્ર ચદ્ર-નાગેન્દ્રના પદની ક્ષણીક મ-
 હતાની અભિલાષા પણ થતી નથી શાતાવેદનીયના સ-
 યોગો તે કેવળ ઉપાધિરૂપે જાને છે, તેથી ત્યાં આત્માની
 રૂચિ થતી નથી, આત્માના સ્વરૂપમાં જ મને જ્ઞાન છે
 પરમાત્મપણું, પણ મારા ધર્મનો આવિર્ભાવ છે ત્યારે હવે
 મને માફ સ્વરૂપ અનુભવતા પરમસતોષ થાય છે સુખ-
 રૂચિ ઘટ અતરસામી, મિટગઈ મકલ ઉદાસી
 એ પદનો પૂર્ણ અનુભવ થયો, અનેક પુદ્ગલસ્ક ધોની
 વચ્ચેમાં જોડેલો હું માલુમ પડે છે મારી આસપાસ પુ-
 દ્ગલસ્ક ધોની ગમનાગમનની તથા પુદ્ગલસ્ક ધોની અનેક
 પ્રકારની રચનાની ધમાલ ચાલી રહેલી અનુભવમાં આવે છે,
 પણ હું સ્થિરતાથી પોતાના સ્વરૂપને જોતો શાંતિમય

દેખાઉં મારી આસપાસ અનેક પ્રકારના વિચારોની વર્ષ
 છાઓ કર્યા કરે છે પણ હું તેને મારાથી શિન્ન વિચારી,
 તેને લેવા લગમગ પણ મરાગદશા કરતો નથી. અનેક
 પ્રકારની મોહવસ્તુઓ મારી આસપાસ છે, પણ મે
 તે સર્વને પુદ્ગલરૂપે જાણીને વિવેકદ્રષ્ટિ ધારણ કરી છે
 તેથી હું તેમાં બાધાનો નથી જૂતકાલમાં અશુદ્ધ પરિણતિથી
 અનત પુદ્ગલરૂપે ધોમને લાગ્યા છે તે સ્વ ધો ઉપર મને શક
 હજા નથી, તેમ દેખ પણ નથી કર્મસ્વ ધો લાગ્યા છતાં પણ હું તે
 આત્મદ્રષ્ટિથી આત્માને દેખું છું અને તેમાં રમવા પ્રયત્ન કરું છું
 તેથી તે કર્મવગણાઓ હવે ઉદયકાલે ખરી જશે કમોનો
 પ્રારબ્ધકાળ વા ઉદયકાળ આવતા ગાતાશાતાવેદ્યનીયને હું
 સમજાવે લેવા પ્રયત્ન કરું છું તથા કરીશ અને કર્મનું
 લેણું આપીને છૂટો થઈશ પણ હવે મારા સ્વરૂપથી જરા
 માન પણ છૂટી પડવા પ્રયત્ન કરીશ નહીં મારી આત્મશક્તિનો
 પૂણ પ્રકાશ કરવા હું સાધક છું અને સિદ્ધ છું મારા આત્માની
 ઉપાગનશક્તિનો પ્રકાશ પણ મદગુરુઆદિક પુદ્ગલમિત્ત
 કારણ ઉપર આધાર રાખે છે તે બે પ્રકારના કારણોને યથા
 યોગતરતમયોગે ખામી હું પ્રેમોત્સાહથી ચિદાનંદચૈત
 ન્ય શક્તિનો વિકાસ કરવા કમર કસીને બેઠો છું આ પ્ર
 માણે અધ્યાત્મશાસ્ત્રથી પોતાનું સ્વરૂપ જાણખી આત્મા
 શુદ્ધ વિચારે કરી આત્માની દીધાય છે પુદ્ગલાનંદી છવોને
 આત્માનંદનો કયાથી અનુભવ થાય ? વિદ્યાના કીડાને અમૃત
 સ્વાદનો કયાથી અનુભવ થાય ? ધૂકળાળને સૂર્યના પ્રકાશનો
 શી રીતે અનુભવ થાય ? સાચ-સ વિદ્યાના પ્રાપ્તર કોઈ જા
 ને પણ જ્યાં મુખી આત્મવિદ્યા જાણી નથી તા મુખી
 આત્મસુખના ભોગી થઈ શકાતું નથી, આત્મજ્ઞાનથી મનુ
 જ્ય સસારરૂપ સમુદ્રને સહેજે તરી જાય છે શ્રીયશોભિજ્ય
 છ ઉપાધ્યાય કહે છે કે, આત્મજ્ઞાનવિના પડિતપણું
 સંભવતું નથી, આત્માના જ્ઞાતાપુરૂષો જ્ઞાતકર્મવત્ નિર્લેપ

અવસ્થાના લોકતા થાય છે, શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમા કહ્યું છે કે, અપ્પનાલેણ મુણી હોઇ નમુણી અરણ્યવાસેણ આત્માના જ્ઞાનવટે મુનિપણ સંભવે છે, પણ અરણ્યમા વાસ કરવાથી મુનિપણ સંભવતું નથી હસ્તમા હથિયાર ધારણ કરવામાત્રથીજ વીરપણ પ્રાપ્ત થતું નથી પણ વીરપણ બતાવવાથી વીર કહેવાય છે આત્માનું ઉચ્ચજીવન અધ્યાત્મ જ્ઞાન કરી શકે છે, સ સામ્યા રહેલા જીવો કર્મરોગથી આર ગતિમા પીડાય છે, તેમને માટે અધ્યાત્મજ્ઞાન પરમૌષધ છે બાળઘાત, ઓઘાત, ગોઘાત અને બ્રહ્મઘાત કરનારાઓની પણ ઉચ્ચસ્થિતિ અધ્યાત્મજ્ઞાનથી થાય છે ચિલાતીપુત્રે, ઉપ-શમ સવર અને વિવેકપૂર્વક આત્મસ્વરૂપ વિચારી સત્ય-સમાધિ પ્રાપ્ત કરી તેમ ચદ્રશેખરજેવા સંભાળે પણ આ-ત્મવિવેચના કરી સત્યસમાધિનું મુખ પ્રાપ્ત કર્યું તો પ્રત્યેક મનુષ્ય પણ અધ્યાત્મજ્ઞાનધ્યાનથી પરમપદ પ્રાપ્ત કરે એમા કઇ આશ્ચર્ય નથી નરકગતિની સામગ્રી પણ આત્મા એકઠી કરે છે તિર્યચગતિની સામગ્રી પણ આત્મા એકઠી કરે છે અને તિર્યચની ગતિમા જાય છે તેમજ મનુષ્યગતિની સામગ્રી પણ આત્મા એકઠી કરે છે, અને મનુષ્યગતિ પ્રાપ્ત કરે છે તેમજ ચાર પ્રકારના દેવની સામગ્રી પણ આત્મા પ્રાપ્ત કરી દેવની ગતિમા જાય છે તેમજ મોક્ષગતિમા પણ આત્માજ જઇ શકે છે હવે વિચાર ક-રો કે, આત્મા જ્ઞાનબળથી ધારે તો મુક્તિપુરી પ્રાપ્ત કરી શકે કે નહીં ? અવશ્ય કરી શકેજ ? તૃષાતુર મનુષ્ય જલનું પાન કરી તૃષા ટાળે છે, ક્ષુધાતુર મનુષ્ય અન્નનું પ્રાશન કરી ક્ષુધા ટાળે છે તોપણ તેથી સદાકાળની તૃપ્તિ-શાંતિ થતી નથી, અને આત્મા સતોષ પામતો નથી પણ જો સમતાજલ અને અધ્યાત્મજ્ઞાનરૂપ લોજનથી આત્માને તૃપ્ત કરવામા આવે તો આત્માને સદાને માટે ચમ્પસતોષ મળે છે આત્મોન્નતિના ઉચ્ચ શિખરે બિરાજમાન થવાનો સરળ મુખ્ય

દેખાઈડુ મારી આસપાસ અનેક પ્રકારના વિચારોની વર્ગ
 છાઓ કર્યા કરે છે પણ હું તેને મારાથી ભિન્ન વિચારી,
 તેને લેવા જરામાત્ર પણ ગરાગદશા કરતો નથી અનેક
 પ્રકારની મોહકવસ્તુઓ મારી આસપાસ છે, પણ મેં
 તે સર્વને પુદ્ગલરૂપે જાણીને વિવેકદૃષ્ટિ ધારણ કરી છે
 તેથી હું તેમા જ ધાવાનો નથી જૂતકાલમા અશુદ્ધ પરિણતિથી
 અનત પુદ્ગલસ્ક ધોમને લાગ્યા છે તે સ્ક ધો ઉપર મને શગ
 હશા નથી, તેમ દ્રેષ પણ નથી કમસ્ક ધો લાગ્યા છતાં પણ હું તે
 આત્મદૃષ્ટિથી આત્માને દેખુ છું અને તેમા રમવા પ્રયત્ન કરું છું
 તેથી તે કમવગલાઓ હવે ઉદયકાલે ખરી જશે કમોને
 પ્રારબ્ધકાળ વા ઉદયકાળ આવતો શાતાશાતાવેદ્યનીયને હું
 સમજાવે વેદવા પ્રયત્ન કરું છું તથા કરીશ અને કર્મનું
 લેણુ આપીને છૂટો થઈશ પણ હવે મારા સ્વરૂપથી જરા
 માત્ર પણ છૂટો પડવા પ્રયત્ન કરીશ નહીં મારી આત્મશક્તિનો
 પૂણ પ્રકાશ કરવા હું સાધક છું અને સિદ્ધ છું મારા આત્માની
 ઉપાગતશક્તિનો પ્રકાશ પણ સદ્ગુરુઆદિક પુણિભિત્ત
 કારણ ઉપર આધાર રાખે છે તે બે પ્રકારના કારણોને યથા
 યોગતરતમયોગે પામી હું પ્રેમાત્માહથી ચિદાનંદનત
 ન્ય શક્તિનો વિકાશ કરવા કમર કસીને બેઠો છું આ પ્ર
 માણે અધ્યાત્મશાસ્ત્રથી પોતાનું સ્વરૂપ જાણખી આત્મા
 શુદ્ધ વિચારો કરી આત્માનંદી થાય છે પુરૂષોત્તમની જીવોને
 આત્માનંદનો દયાથી અનુભવ થાય ? વિદ્યાના ક્રીડાને અમૃત-
 સ્વાદનો કયાથી અનુભવ થાય ? ધૂકળાળને સૂચના પ્રકાશનો
 શી રીતે અનુભવ થાય ? સાયન્સ વિદ્યાના પ્રારંભર કોઈ જ
 ને પણ જ્યાં સુધી આત્મવિદ્યા જાણી નથી તા સુધી
 આત્મસુખના ભોગી થઈ શકાતું નથી, આત્મજ્ઞાનથી મનુ
 શ્ય સસારરૂપ સમુદ્રને સહેજે તરી જાય ■ શ્રીયશોવિજય
 જી ઉપાધ્યાય કહે છે કે, આત્મજ્ઞાનવિના પડિતપણુ
 સંભવતું નથી, આત્માના સાતાપુરૂષો જલપકળવત્ નિર્લેપ

તેવા પુરૂષો અધ્યાત્મજ્ઞાનના અભાવે દેશસરમા પૂજા કરતા-
 એક બીજાથી - લહે છે, ગાળે છે, -દેશસરમા માર-
 મારા આવે છે ઉપાશ્રયમા પણ મારમાગ-કરે છે, એક
 બીજાની નિંદા કરે, છે-ધર્મની ક્રિયાઓમા પણ ભેદ
 પાડીસામા સામી પક્ષ ઉભા કરે છે સાધુ, યજ્ઞેલા પુરૂષો-
 પણ પરસ્પર એક બીજા સાધુઓની નામ દેઇને નિંદા કરે
 છે, બીજાનું પુરૂ કરવામા અવકાતા નથી સન્મનપુરૂષો
 તત્ત્વદૃષ્ટિથી વિચાર કરશે, તો માણુમ પડશે કે, અધ્યાત્મ-
 જ્ઞાનના અભાવે જડજેવા પુરૂષો પોતાનું જ્ઞાન બૂલી ધર્મમા
 અધમનું, આચરણ કરે છે અધ્યાત્મજ્ઞાતાઓના આચરણ
 પ્રતિદિન ઉચ્ચ થતા જાય છે અને પ્રાય અધ્યાત્મજ્ઞાનિ-
 થો ધર્મના માટે કલેશ કરતા નથી કેટલાક અધ્યાત્મજ્ઞાન-
 નો ફાટો ચાખી ધર્મના નામે મારમાગ કરતા હોય વા નિ
 દા કરતા હોય, વા અસહ્ય નીચ આચરણો આચરતા હોય
 તો વિવેકી પુરૂષોએ સમજવું કે, હજી તેમને યથાર્થ અ
 ધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું નથી તેમ અધ્યાત્મચારિત્રને સેવન
 કર્યું નથી શુષ્કજ્ઞાનિયોના ખરાબ આચરણ, કેળી કાંઈએ
 અધ્યાત્મજ્ઞાન તથા જ્ઞાનિની નિંદા કરી નહી શાસ્ત્રકાર
 તો-કહે છે કે, કાંઈની પણ નાન દેઇને તો નિંદા કરવી
 નહી તો અધ્યાત્મજ્ઞાનિની નિંદા કરે તો કર્મના ચીકણા-
 બધ બાધે, અધ્યાત્મજ્ઞાની આત્માની, ક્રિયામા ઉપયોગી
 રહે છે પુરૂગણના સુચણા સુચવામા આત્મોત્તતિ મમજ-
 તો નથી આત્મોત્તતિના નિમિત્તકારણરૂપે વ્યવહારહેતુઓ
 છે તેમાથી કાંઈપણ હેતુનું ખડન કરતો નથી, અધ્યાત્મ-
 જ્ઞાની આત્મામાજ ધર્મ માને છે અને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિ-
 ત્રની ક્ષાયિકભાવે પ્રાપ્તિ કરે છે અધ્યાત્મજ્ઞાનિનું બાહ્ય-
 થી, અને અંતરથી નિર્મલ સદ્વર્તન હોય છે - જે બલ્ય
 જીવો શુદ્ધલપાક્ષિક હોય ॥ તેમને આત્માનો ધર્મ ઇષ્ટ
 લાગે છે, ધર્મની આવશ્યક ક્રિયાઓ કરવાનો પરમાર્થ પણ

આત્માને લાગતા કર્મને રોકી આત્માના અનંત ગુણોનો પ્ર
કાશ કરવાનો છે, અધ્યાત્મજ્ઞાનનું ઉચ્ચ જીવન પરમાનંદમય છે
આજકાલ તત્ત્વજ્ઞાનના મમજનારા વિરલા છે, તેમજ વળી
અધ્યાત્મશાસ્ત્રનો બોધ લેનારાં તો અલ્પ દેખાય છે, અધ્યા
ત્મજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવો, અધ્યાત્મજ્ઞાનમાં પરિણમવું એ
કંઈ નાના ઓકરાની વાત નથી પૂર્વભવના તીવ્રસંસ્કાર
હોય છે ત્યારે અધ્યાત્મજ્ઞાનની રૂચિ થાય છે, અધ્યાત્મ
જ્ઞાનના શાસ્ત્ર બધુતા કેટલાક તો કંટાળી જાય છે અને
કેટલાક પુદ્ગલાનદી જીવો તો આત્મસુખની મદદા ધરાવતા
નથી અધ્યાત્મજ્ઞાનની સુખના સુખની શ્રદ્ધા થાય છે,
સુખિતાના સુખ પ્રાપ્ત કરવા અધ્યાત્મજ્ઞાન જેવો બીજો કંઈ
ઉપાય નથી જગત્માં બાવળના, આકાશના વૃક્ષ તો ઘણા
હોય છે પણ આસોપાલવના ઝાડ તો થોડા હોય છે, તેમજ
બહિરાત્મ જીવોના ટોળા ઘણા હોય છે પણ અધ્યાત્મજ્ઞાનની
જીવો તો થોડા હોય છે બહિરાત્મજીવો દુનિયાના ગમ્મ
સાબળી ખુશી થાય છે ત્યારે અધ્યાત્મજ્ઞાનજીવો આત્મજ્ઞાન
તથા આત્મધ્યાન પ્રાપ્ત કરી આનંદ પામે છે બહિરાત્મ
જીવો દુનિયાને વશ કરવા અનેક પ્રકારની કપટકળા તથા
બાહ્યક્રિયાકંડબર દેખાડે છે અને બીજા જીવોપર આજીવેતા
પણ સૂકતા નથી, ત્યારે અધ્યાત્મજ્ઞાનિયો દુનિયાને વશ
કરવા સંકલ્પ માત્ર પણ કરતા નથી તેમજ અનેક પ્રકારની
કપટકળા તથા બાહ્યક્રિયાકંડબર કરી પોતાના આત્માને ઈત
રતા નથી બહિરાત્મજીવો બીજાની નિંદા કરવા સૂકતા
નથી, ત્યારે આત્મજ્ઞાની, જીવ કર્મના આધીન છે, એમ
સમજી કંઈની નિંદા કરતો નથી બહિરાત્મજીવો દુનિ
યાની ઉન્નતિ માટે પ્રયત્ન કરે છે ત્યારે અધ્યાત્મજ્ઞાનિયો
આત્માની ઉન્નતિ માટે પ્રયત્ન કરે છે બહિરાત્મજીવો
ઔદયિકભાવમાં રાત્રીમાંથીને રહે છે અને અન્તરાત્માઓ
ઉપશમાદિભાવમાં સદાકાળ લીન રહે છે, બહિરાત્મજીવો

કીર્તિ માને પૂર્ણ 'માટે' ધર્મ 'કરે' છે ત્યારે અન્તરાત્માઓ આત્માના હિતને માટે 'ધર્મ' કરે છે બહિરાત્મજીવો જડ વસ્તુમાં ધર્મ માને છે, ત્યારે અન્તરાત્માઓ આત્મામાજ ઉપાદાન અપેક્ષાએ ધર્મ માને છે બહિરાત્માઓ વ્યાકરણ-ન્યાય-જ્યોતિષ-વૈદકના જ્ઞાનથી પોતાને વિદ્વાન્ માને છે, ત્યારે અન્તરાત્માઓ અધ્યાત્મશાસ્ત્ર જ્ઞાનથીજ પોતાને ઉચ્ચ માને છે બહિરાત્માઓ પોતાને 'દીન-કર્તાલહીન' ગણે છે, ત્યારે અતરાત્માઓ પોતાને અનતરૂદ્ધિવાળા ગણે છે અને પોતાના આત્માને સદાકાળ ઉચ્ચ ભાવનાથી પોષે છે જેવી ભાવના તેવો આત્મા પરિણમે છે એમ સમજી અધ્યાત્મજ્ઞાનિયો શિદ્ધ સમાન શુદ્ધ સ્વરૂપની ભાવનાથી આત્માને પોષે છે પોતાના આત્માને નીચ મની પ્રાણી આત્માને ઉચ્ચ કરી શકતો નથી કેટલાક તો પોતાનો આત્મા સેવકરૂપેજ ત્રણ કાલમાં રહેવાનો એમ માને છે પણ તેઓ જો પોતાના આત્માને અધ્યાત્મશાસ્ત્રમાં ઉતારે તો તેઓ કળુલ કરશે કે-આત્મા પરમાત્મારૂપે બને છે કેટલાક લોકો ગાંડરીયાપ્રવાહમાં તણાતા એમ માને છે કે, અમો તો કદી મુક્તિ પામવાનાજ નથી, પણ તેઓ અધ્યાત્મશાસ્ત્રદૃષ્ટિથી પોતાના આત્માને મુક્તિ મળે એમ સમજી શકશે કેટલાક લોકો પોતાના આત્માને જે કૂળમાં જે લિંગ પ્રાપ્ત કર્યું હોય છે તેવો માને છે પણ અધ્યાત્મદૃષ્ટિથી તેઓ વિચારશે તો માત્રુમ પડશે કે જાતિ, કૂળ, લિંગ એ આત્માને નથી આત્મા નિશ્ચયનયથી શુદ્ધ છે જેવી દૃષ્ટિથી ધારણા ધાર્યા વિના માયાનો પડદો ફર થતો નથી બાલ, યુવાન અને વૃદ્ધાવસ્થા એ ત્રણ અવસ્થાથી પણ આત્મા નિશ્ચયત જોતા બિન્ન છે, કારણ કે ત્રણ અવસ્થાઓનો ક્ષય થઈ જાય છે પણ આત્માનો તો ક્ષય થતો નથી જોદ્યંકભાવના જે જે ભેદો આત્માને પ્રાપ્ત થયા છે તે તે ભેદો વસ્તુત જોતા આત્માના નથી સ્ફટિકરત્નમાં ભાસતી લાલ, પીલી વિગેરે

રગની-ઉપાધિ સ્ફટિકની નથી વસ્તુત લાવ પીળી ઉપાધિ, સ્ફટિકની નથી તેમજ સ્ફટિકથી ન્યારી છે તેમજ આત્મારૂપ સ્ફટિક રત્નમા ભાસતી ઔદયિક ભાવની ઉપાધિ, આત્માની નથી તેમજ તે આત્માથી લિન છે ત્યારે ઔદયિક ભાવની ઉપાધિને પોતાની માની કેમ રાગ દ્વેષ કરવો જોઈએ ? વા ઔદયિકભાવની ઉપાધિથી પોતાના આત્માને તેવો માનવો-અને તેથી સુઆવુ એ કેટલું બૂલ બરેલું છે ? અધ્યાત્મ જ્ઞાનીને તેવા પ્રકારની ઉપાધિ નડતી નથી તેમ આત્માથી આત્મનાની ઔદયિકભાવની ઉપાધિમા તહીન થતો નથી ઔદયિકભાવની ઉપાધિમા હું અને મારાપણુ તેજ બધન છે અને તેનાથી ભિન્નપણુ તેજ મુક્તિ છે ઔદયિકભાવની દૃષ્ટિથી જે લોકો પોતાના આત્માને દેખે છે, તે બધાય છે અને જે લોકો ઔદયિકભાવની દૃષ્ટિથી પોતાને દેખતા નથી પણ સ્વસ્વરૂપ જ્ઞાનથી તથા દર્શનથી પોતાને જાણે દેખે છે તે લોકો સમારમા બધાતા નથી હું ને મારું એ અહુભાવનું કારણ પોતાના સ્વરૂપને નહિ જાણવું, તે છે અધ્યાત્મજ્ઞાન યથાવિના આત્માનું સ્વરૂપ જણાતું નથી, અને તેથી બહિરાત્મદૃષ્ટિથી આત્મા પરને પોતાનું દેખી મોટી બૂલ કરે છે અધારે અજવાણુ ખરે દીવસ અધારે તે આજ જાણવું પોતાના શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપને દેખી તન્મય દૃષ્ટિથી જે લબ્યાત્માઓ જીવન ગાળે છે, તેજ મહાત્માઓ જીવનમુક્તાની કોટીમા પ્રવેશે છે જ્યાંસુધી આત્મા મિથ્યાત્વ રજજીથી બધાજેલ છે ત્યાં સુધી તે પશુ સમાન છે, માટે મિથ્યાત્વરૂપ પાશ છેદવાને અધ્યાત્મશાસ્ત્ર જ્ઞાનરૂપ તરવારને ગ્રહણ કરવી જોઈએ ધણા લોકો અજ્ઞાનથી સુઆયલા એમ માને છે કે, આ કલિકાલમા અધ્યાત્મજ્ઞાન હોતું નથી અને જે લોકો અધ્યાત્મજ્ઞાનને મારે પ્રયત્ન કરે છે તે, બીચારા પામર, છે આમ બોલનાર, જીવ પોતે અજ્ઞાની છે, પોતાની દૃષ્ટિ ખુલી નથી, અને પોતે

અધ્યાત્મવસ્તુ શુ છે, તેનો જ ધ પછે લીધો નથી તેથી
પોતે એવી કલ્પના કરે છે શ્રી આનંદધનજી તથા શ્રી
યશોવિરજજી વિગેરે અધ્યાત્મજ્ઞાની પુરુષો થઈ ગયા આ
કાલમા અધ્યાત્મ જ્ઞાનવિના સત્યશાંતિ અને સત્યસુખ
મળતા નથી એમ શ્રી ઉપાધ્યાયજી અધ્યાત્મસારમાં કહે
છે, આર વેદનો જ્ઞાતા હોય તોપણ અધ્યાત્મશાસ્ત્ર જ્ઞાનવિના
કલેશ વહે છે

વેદાન્યગાત્રવિત્ ક્ષેત્રં, રસમન્યાત્મશાસ્ત્રવિત્,

ભાગ્યમૃદ્ ભોગમાપ્નોતિ, વહતે ચટન સ્વરઃ ॥ ૧ ॥

વેદ તથા અન્યશાસ્ત્રના જ્ઞાતા કૃત્ત કલેશના લોકતા
છે અને આત્મશુભરમના લોકતા તો અધ્યાત્મશાસ્ત્રને
જાણુકાર છે, તે ઉપર કહાત બતાવે છે જેમકે-ચ દનનો
ભાર ગધેકુ ઉપાડે પણ ચ દનનો ભોગ તો ભાગ્યવાન
પામે છે, કલિકાલમા પણ તરતમ યોગે અધ્યાત્મજ્ઞાનની
પ્રાપ્તિ થાય છે, અધ્યાત્મજ્ઞાન હાલ વિદ્યમાન છે, અને તે
અધ્યાત્મ સુખની પ્રાપ્તિ પણ હાલ થઈ શકે છે અધ્યાત્મ
જ્ઞાનવિના તો સમકલિતરત્નની પણ પ્રાપ્તિ નથી અધ્યાત્મ
જ્ઞાની સ સારમા જલપકજવત ન્યારો રહી શકે છે તેમજ
અધ્યાત્મજ્ઞાનવિના બહિષ્કૃતપણુ ટળતુ નથી સાસારિક
સુખો ક્ષણિક છે માટે તેની લાલચ છેડીને અધ્યાત્મસુખની
પ્રાપ્તિ કરવી જોઈએ તે મળધી શ્રી ઉપાધ્યાયજી કહે છે કે-

રસો મોગાવધિઃ કામે, સદ્ગુણે મોજનાવધિઃ,

અધ્યાત્મશાસ્ત્રસેવાયા, રસો નિરવપિ પુન ॥ ૨૧ ॥

પુતર્કગ્રથસર્વસ્વર્ગવિજ્વરવિકારિણી,

પતિ દગ્ નિર્મલીર્માવમધ્યાત્મગ્રથમેપ જાત્ ॥ ૨૨ ॥

ધનિનાં પુત્ર દાંગાદિ, યયા સસારે વૃદ્ધયે,

તથા પાંડિત્યદક્ષાનાં, શાશ્વત્ત્યાત્મ વર્જિતમ્ ॥ ૨૩ ॥

અધ્યેતવ્ય તદધ્યાત્મ-શાસ્ત્ર માન્ય પુનઃ પુનઃ ,

અનુષ્ટેયસ્તદર્થથ દેયો, યોગ્યસ્ય કસ્યચિત્ ॥ ૨૪ ॥

શ્રાવાથ —કામરસ લોગવવાની અવધિ પર્યંત છે, મિષ્ટ
લોજનનો રસ જમવાના કાલ પર્યંત છે, અને અધ્યાત્મ
શાસ્ત્રની સેવાનો રસો નિરવધિ છે અથવા તેનો અંત
નથી કુતર્કઅથનો સવસ્થ અહંકાર તે રૂપ તાવથી
વિકાર પામેલી હાલિ છે તે અધ્યાત્મ અથરૂપ ઔપધથી
નિર્મલ થાય ॥ ધનવત પુરૂષોને પુત્ર સ્ત્રી વિગેરે જેમ
સંસારની વૃદ્ધિ માટે થાય છે, તેમ અભિમાની પડિતોને
અધ્યાત્મજ્ઞાન વિનાનું શાસ્ત્ર સંસારની વૃદ્ધિ માટે થાય છે
માટે અધ્યાત્મશાસ્ત્રને વારવાર લાણુ જોઈએ તેમ પુન
પુન અધ્યાત્મશાસ્ત્રને હૃદયમાં ભાવણુ તેમજ અધ્યાત્મશા
સ્ત્રથી આત્મવર્તન ઉચ્ચ કરણુ, અને યોગ્ય એવા પુરૂષને
અધ્યાત્મશાસ્ત્રનું જ્ઞાન આપણુ યોગ્યતાવિના અધ્યાત્મશાસ્ત્ર
ફલ આપણુ નથી કોઈ પુરૂષે બાજરીના દાણા મનુદ્રમાં ના
ખ્યા પણ તે નકામા ગયા તેમજ કોઈ પુરૂષે બાજરીના
દાણા તળાવના જલમાં નાખ્યા પણ તે નકામા ગયા તથા
કોઈ પુરૂષે બાજરીના દાણા ઉનાળાની રેતુમાં વાવવામાં દે
ખેતરમાં નાખ્યા પણ તે દાણાઓને પાંખી ખાઈ ગયા
તેમજ કોઈ પુરૂષે બાજરીના દાણા ખારાપાટની જમીનમાં
નાખ્યા, પણ તે નકામા ગયા તેમજ કોઈ પુરૂષે બાજ
રીના દાણા ઉખર ભૂમિમાં નાખ્યા તે પણ નકામા જેવા થ
યા તેમજ કોઈ પુરૂષે બાજરીના દાણા કાટાવાળી ભૂમિમાં
નાખ્યા તે પણ યથાર્થ ફળને આપનારા થયા નહી તેમજ
કોઈ પુરૂષે વર્ષારેતુમાં કાટા વિગેરે કાઢી નાખી ભૂમિ શુદ્ધ
કરી બાજરીના દાણા વાળ્યા અને તેની સલાજ સખી ત્યારે
તે યથાર્થ ફળને આપનારા થયા, તેવીજ રીતે યોગ્ય પુરૂષને
અધ્યાત્મજ્ઞાન આપવાથી તેની વૃદ્ધિ થાય છે શ્રી મુનિસુદન-
સૂરિ પણ કહે છે કે —

ગાથા

જુગાદિં જુગપાસે સોપુજ જુગો ગદિજ્જણ વિહિણા,
સંપુજ સુદફલોજ ઇવચિજ અન્નહા ફઅર ॥ ૧ ॥

રત્તો દુઠો મૂઠો પૂઠિં જુગાદિઓ અચત્તારિ,
જવણ્ણ અણરિહા, અદ્દા સણ્ણિં પરિબુજ્જાતિ ॥ ૨ ॥

ચોખ્ખતાવિના મત્ર પણ મિદ્ધ થતા નથી માટે અધ્યાત્મજ્ઞાનની રૂચિ જોઈને જ્ઞાન આપણુ આ સખધી પૂર્વે કહ્યું છે, માટે હવે તે સખધી વિશેષ વિવેચન ન કરતા આગળ વિવેચન કરીશુ અધ્યાત્મશાસ્ત્રના જ્ઞાનવાળા પુરૂષો માસારિક અનેક પ્રકારની ઉપાધિયોના મળધમા આવતા હતા પણ અન્તગથી ન્યારા ગહે છે, તેમજ વળી અધ્યાત્મજ્ઞાનવાળા પુરૂષો શાતા અને અશાતાવેદનીયના ઇષ્ટ અને અનિષ્ટ સંયોગોને મધ્યસ્થદૃષ્ટિથી દેખી તેમા હર્ષ અને શોક ધારણ કરતા નથી અને સમતાનદીના તરંગોમા આનંદથી ઝીલે છે અધ્યાત્મજ્ઞાની શત્રુ અને મિત્રના સંયોગોમા પણ શગદ્વેષથી લેપાતો નથી, અધ્યાત્મજ્ઞાની સર્વજડભાવથી પોતાના આત્માને ભિન્નભિન્ન નિહાળે છે

દૂધ અને પાણી બે લેગા થયા હોય છે તેને હંસ ભિન્ન ભિન્ન કરી શકે છે, તેમજ અધ્યાત્મજ્ઞાની જડ અને ચેતન દ્રવ્યને ભિન્ન ભિન્ન કરે છે અધારા અને અજવાળાને ભેદ જેમ જાત્યધ પુરૂષ કરી શકતો નથી, તેવીજ રીતે આત્મા અને જડનો ભેદ બહિરાત્મા કરી શકતો નથી જે છવો ધર્મને સાધે છે તેજ જગત્મા કૃતકૃત્ય બાબુવા બાદ જગત્ના પ્રપચમા સર્વ પ્રાણી પુણેલા છે, અને તેમાથી કેાઇક અધ્યાત્મજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી શકે છે અધ્યાત્મજ્ઞાની અન્યછવો આગળ અધ્યાત્મસ્વરૂપને જણાવે તો જડ જેવા છવો તે વાત માનતા નથી કહ્યું છે કે—

ધૂકળાલને દિવ્યદ્રષ્ટિ થઈ, દિવાકર દેખાય,
કુદુબઆગળ મત્ય કહે પાણુ, ગાહુ તેહ ગણાય
પ્રુદિસાગર તેણે, માગ તો મન મમળાયુ-અવખ.

અધ્યાત્મદષ્ટિનો પ્રકાશ કરવા માટે અધ્યાત્મશાસ્ત્ર
કરતા પણુ અધ્યાત્મજ્ઞાનિયોની મગતિ વિશેષ ક્ષાયદાવાળો
છે, અનેક અધ્યાત્મશાસ્ત્રના ગ્રંથો વાંચીને જોણે શુદ્ધ અધ્યા
ત્મરસ પ્રાપ્ત કર્યો છે, તેવા મદગુરુઓના ભક્તો સ્ત્રીલા
માત્રમા અધ્યાત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરે છે સદગુરુની ભક્તિ
કરીને અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવામા આવે તો અધ્યાત્મજ્ઞાન
મોક્ષરૂપે કુળને ત્વરિત આપે છે પત્યર વા લોકા ઉપર
પાડેલા અક્ષરો જેમ જતા નથી તેમ ભક્તિથી અધ્યાત્મજ્ઞાન
પ્રાપ્ત કરવામા આવે છે તો કદી તેની ખુમારી ટળતી નથી
વિનય અને ભક્તિથી જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ફળીયા ખરે છે,
અને આવરણ ટળના સ્વાભાવિક આત્મજ્ઞાન પ્રકાશે છે
અને તેથી સ્વપરનો સાચો વિવેક પ્રગટે છે માનતુપરૂપિને
વિનયથીજ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયુ હતુ આત્મા ને વીર્ય
શક્તિના ઉભાસથી પોતાના અવરૂપમા રહે તો વહ
જવારમા ક્ષાયિકભાવે આત્મશુભને પ્રાપ્ત કરે છે અ
ધ્યાત્મજ્ઞાનથીજ અધ્યાત્મચરણની પ્રાપ્તિ થાય છે શુદ્ધવે
તના રંગી થએલ આત્મા સિદ્ધ શુદ્ધ આત્મા કહેવાય છે
અનંત ક્ષાયિક ભાવની નવ લગ્નિધનો લોકતા અધ્યાત્મજ્ઞાન
અને છે પરમ શુદ્ધ ચેતન્ય શક્તિનો પ્રકાશી સહજ રહે
રૂપી આત્મા આદિ અનંતમા ભાગેવતે છે અધ્યાત્મજ્ઞાનિ
આચરણ નસારથી વિચિત્ર હોય છે તેથી જગતના ભ્રષ્ટ
અધ્યાત્મજ્ઞાનિને ઉન્મત્ત માને છે ત્યારે અધ્યાત્મજ્ઞાની ભને
જે કે, જગત્ આધુ જે કહ્યુ છે કે,—

જગ જાણે સ્વપ્ન ઓ, ઓ જાણે જગઅંધ,
જ્ઞાનિ યુ જગમે રહ્યો, યુ નહિ કોઈ મંથવ ॥ ૧ ॥
કેટલ જેમ આગબોટને ઇચ્છીત નગરે લેઈ લાય છે, તે

સાપેક્ષાએ સાતનયથી કથિત આત્મસ્વરૂપ માનતા હંકકદામિહ
 રહેતો નથી તેમજ વળી કોઈ દશન ઉપર દ્રેષ થતો ન
 થી જૈનરચાદાદર્શનની ખુબી તો એ ૬ છે, આત્મતત્ત્વના
 જે જે ધર્મો ૭ તે અપેક્ષાએ સાચા ૮ તેથી આત્મતત્ત્વ
 ના જે જે ધર્મો જે જે દશનમા એકાતે કહેલા હોય ૯
 તે પણ સ્યાદાદવાદી સાપેક્ષબુદ્ધિથી તેને સમ્યક્પણે પરિ
 ણુમાવે છે અને ચાર વેદ વિગેરે શાસ્ત્રોમા એકાતે કહેલું
 આત્મતત્ત્વનું સ્વરૂપ પણ નયની અપેક્ષાએ સમ્યક્પણે
 બહુલું કરે છે પણ સ્યાદાદશાની વિનાના બાકીના જીવોને
 સ્યાદાદદષ્ટિ ખુલી નથી તેથી તેઓ એકાતે આત્મતત્ત્વને
 સ્વીકારી હંકકદામિહના આવેશમા સમતામૃતનું પાન કરી
 શકતા નથી અધ્યાત્મજ્ઞાનથી સમકિત પામેલો જીવ મિ
 થ્યા દષ્ટિએ લખેલ એકાત શાસ્ત્રને પણ નયની અપેક્ષાએ
 સમજી સમ્યક્રૂપે પરિણુમાવે છે અને સાતનયોથી પરસ્પ
 રની અપેક્ષા ન સમજનાર મિથ્યા દષ્ટિજીવ પીસ્તાલીશ
 આગમને પણ મિથ્યાત્વપણે પરિણુમાવે છે સ્યાદાદસ્વરૂપે
 આત્મસ્વરૂપ મમજીને અધ્યાત્મજ્ઞાની જીવ વદ્દર્શનના ઝ
 ધડાને પણ જીતી તેના પેલેપાર પહોંચે છે, અને અધ્યા
 ત્મ જ્ઞાનીની માધ્યસ્યદષ્ટિ થવાથી સત્યને સત્યપણે પા
 રખે ૬ અને અસત્યને અસત્યપણે જાણે ૭ અનેકાતનય
 પૂર્વક અધ્યાત્મજ્ઞાન થયા બાદ, જીવ પ્રાય મિથ્યાત્વ
 જાળમાં પડતો નથી, માટે સાતનયપૂર્વક વદ્દર્શનનું સા
 પેક્ષપણું સમજી અધ્યાત્મજ્ઞાન કરી આત્મામાં રમવું આત્મા
 નિર્ભય નિરાકુળ અને જ્ઞાનપ્રકાશમય છે આત્માના જ્ઞાનમા
 સર્વ જગત્ત્વેયપણે ભાસે છે દ્રવ્ય અને ભાવ એ બે પ્રકાર
 ના પ્રવિણહથી પણ આત્મા સિદ્ધ છે હતા જ્ઞાનાદિકશુણ્ણ
 રૂદ્ધિમાન છે અતીતકાળમા પણ શુદ્ધાત્મદ્રવ્ય નિશ્ચયનયથી
 અલેહરૂપ હતું હવે તો અનુભવમા પણ અલેહરૂપ ભાસે
 છે, અને ભવિષ્યકાળમાં પણ શુદ્ધ એકરૂપે રહેશે આત્મા

નો અનુભવ કરનારા પુરૂષે વિચારવાનું છે કે, આત્માના-
ગુણો અનેક છે, તેમાં તન્મયતા કરી નિર્વિકલ્પરસામૃતત્વ
પાત કરવું જોઈએ આત્માના મૂળસ્વભાવ વિના બાકી સર્વ
વિભાવ બાહ્યી તેમાં ઉપયોગ જોડવો નહીં ચોતાના શુદ્ધ
સ્વરૂપમાં તન્મય થઈને ચિદાનંદની ખુમારીમાં અવધુત
દશાને ભોગવવી જોઈએ

જે ક્રિયાથી શુદ્ધાત્મરસનો અનુભવ થાય તેજ અધ્યાત્મ-
ક્રિયા બોલુવી અને જે અધ્યાત્મદૃષ્ટિની દશા છે તેજ સુ-
ક્તિપદ્યનું કારણ છે, અહો યોગના સંબંધે વાયુયોગે જળ
તરંગની પેઠે આત્મા ચલાયમાન દેખાય છે પણ શુદ્ધ નિ-
શ્ચયનયથી જોતા આમાં ચલાયમાન નથી વળી આત્મા
અખંડ જ્ઞાનમય છે અધ્યાત્મજ્ઞાનિયોને પરમોપાસ્ય આદેય
છે આત્મા ઇન્દ્રિયોથી ગ્રાહ્ય નથી અને તે જ્ઞાનગમ્ય છે
માટે શુદ્ધ જ્ઞાનથી આત્માને હૃદયમાં ધારણ કરવો અને
આત્મસ્વરૂપના ઉપયોગમાં રહેવું અતીતકાળે અનતજીવ
આત્માના ઉપયોગથી સુક્તિ પામ્યા, હાલ પામે છે અને
પામશે

આત્મા શૂરવીર બની નવરસરંગમાં રમી અનહદ આનંદની
માસિ કરે છે જ્ઞાનાદિકગુણથી વિભૂષિત થઈ આત્મા શૃંગા-
રરસમાં રમે છે, આત્મા ઉત્ત્વલધ્યાનરૂપ તરવારથી કર્મની
સાથે લડી કર્મની પ્રકૃતિયો ખેરે છે, ત્યારે તે વીરરસનો
ભોક્તા બને છે આત્મા ઉપશમાદિ રસમાં ઝીંવે છે, કોઈ
જીવ ઉપર રાગદ્વેષભાવ ધારણ કરતો નથી, ચોતાના આ-
ત્માની પરમ ભાવદયા ચિતવે છે, ત્યારે તે કરુણારમ્ભનો
ભોક્તા કહેવાય છે જ્યારે આત્માને સ્વસ્વરૂપનો અનુભવ
થાય છે, ત્યારે તેને ઉત્સાહ પ્રગટે છે, તે પ્રસંગે પરભાવ-
નું નાટક અતરદૃષ્ટિથી ચિત્રપણે અવલોકતો હાસ્યરસનો
ભોક્તા બને છે આઠ કર્મના, અનતપ્રદેશી દલીયાને વિ-
હારણ કરતો રાદ્રરસનો ભોક્તા આત્મા બને છે જ્યારે

સાપેક્ષાએ સાતનયથી કથિત આત્મસ્વરૂપ માનતા હંકકદામ
 રહેતો નથી તેમજ વળી કોઈ દશન ઉપર દેખ થતો
 થી નૈનસ્યાદાદર્શનની ખુબી તો એ છે કે, આત્મતત્ત્વ
 જે જે ધર્મો છે તે અપેક્ષાએ સાચા છે તેથી આત્મતત્ત્વ
 ના જે જે ધર્મો જે જે દશનમા એકાતે કહેલા હોય
 તે પણ સ્યાદાદવાદી સાપેક્ષબુદ્ધિથી તેને સમ્યક્પણે પ
 રિણુભાવે છે અને ચાર વેદ વિગેરે શાસ્ત્રોમા એકાતે કહે
 આત્મતત્ત્વનું સ્વરૂપ પણ નયની અપેક્ષાએ સમ્યક્પ
 ણે કહે છે પણ સ્યાદાદશાની વિનાના બાકીના જીવો
 સ્યાદાદદૃષ્ટિ ખુબી નથી તેથી તેઓ એકાતે આત્મતત્ત્વ
 સ્વીકારી હંકકદામહના આવેશમા સમતામૃતનું પાન કરી
 શકતા નથી અધ્યાત્મજ્ઞાનથી સમકિત પામેલો જીવ મિ
 થ્યા દૃષ્ટિએ લખેલ એકાત શાસ્ત્રને પણ નયની અપેક્ષાએ
 સમજી સમ્યક્રૂપે પરિણુભાવે છે અને સાતનયોથી પરસ્પ
 રની અપેક્ષા ન સમજનાર મિથ્યા દૃષ્ટિજીવ પીસ્તાવીશ
 આગમને પણ મિથ્યાત્વપણે પરિણુભાવે છે સ્યાદાદસ્વરૂપે
 આત્મસ્વરૂપ સમજીને અધ્યાત્મજ્ઞાની જીવ વદ્દર્શનના બ
 ઘડાને પણ જીવી તેના પેલેપાર પહોચે છે, અને અધ્યા
 ત્મ જ્ઞાનીની માધ્યસ્થદૃષ્ટિ યવાથી સત્યને સત્યપણે પા
 રખે છે અને યસત્યને યસત્યપણે જાણે ॥ અનેકાતનય
 પૂર્વક અધ્યાત્મજ્ઞાન થયા બાદ, જીવ પ્રાપ્ત મિથ્યાત્વ
 જાળમા પડતો નથી, માટે સાતનયપૂર્વક વદ્દર્શનનું સા
 પેક્ષપણું સમજી અધ્યાત્મજ્ઞાન કરી આત્મામા રમવું આત્મા
 નિભય નિરાકુળ અને જ્ઞાનપ્રકાશમય છે આત્માના જ્ઞાનમા
 સર્વ જગત્ત્વેયપણે બાસે છે દ્રવ્ય અને જીવ એ બે પ્રકાર
 ના પ્રરિગ્રહથી પણ આત્મા ભિન્ન છે છતાં જ્ઞાનાદિકગુણ
 રૂદિમાન છે અતીતકાળમા પણ શુદ્ધાત્મદ્રવ્ય નિશ્ચયનયથી
 અસેદરૂપ હતું હવે તે અનુભવમાં પણ અસેદરૂપ બાસે
 છે, અને ભવિષ્યકાળમા પણ શુદ્ધ એકરૂપે રહેશે આત્મા

વર્તમાનકાળમાં અતીતકાળના અશુદ્ધપર્યાયવાળી મારી અવસ્થા નથી, હવે એક ક્ષણમાત્ર પણ શુદ્ધ દશાથી હું વિદા થનાર નથી આની રીતે બેદજ્ઞાનથી વિચાર કરનારો, શ્રી, સ્વામી થાય છે, અને વિશાળ દૃષ્ટિને પ્રકાશે છે, અને તેથી પોતાના શુદ્ધ સ્વભાવનું દર્શન કરે છે

અધ્યાત્મજ્ઞાનથી અન્તરાત્મા શુદ્ધ અનુભવરસનો લોગી બને છે, તેની શરૂ મિત્રપર તેમજ સુવર્ણ અને પત્થર, મશાણુ અને મહેલ, સ્ત્રી અને વિદ્યામા સમાન બુદ્ધિ વર્તે છે, અને અન્તરાત્મા પોતાના અન્તરપ્રદેશમાં વિચરીને સત્યાનંદ લોગવે છે જ્ઞાનરૂપ પ્રકાશથી આગ્રવરૂપ મેઘના અપઘારનો નાશ કરે છે, અને પગ્મસવરહગામાં મોહનો ક્ષય કરી સમાધિને બજે છે, જ્યાં વિકલ્પ સકલ્પ નથી એવા પોતાના શુદ્ધ નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપમાં રહીને જીવનો છતો પણ સુક્ષ્મતા સુખનો લોગ કરે છે આત્મા શરીર છતાં પણ નિર્વિકલ્પદશામાં સુક્ષ્મતા સુખનો લોગ લોગવે છે તો શરીર-રહિત થતા સુક્ષ્મતા સુખ લોગવે એમાં શું આશ્ચર્ય ?

આત્મજ્ઞાની પચેન્દ્રિયના વિષયલોગથી સદાકાળ ન્યાસે વર્તે છે જેમ કાદવમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું કમળ શત્રીદિવસ કાદવમાં રહે છે તોપણ કાદવનો સ્પર્શ તે કમળને થતો નથી, કમળ નિવેષ રહે છે જેમ ગાફી-મત્રવાદી પોતાના શરીરને સર્પની પાસે કરડાવે પણ મત્રશક્તિના પ્રતાપે જેમ તેને વિષની અસર થતી નથી, જેમ જિહ્વાષ્ટ્રિય ધૂત વિગેરે ચીકણા પદાર્થ ગ્રહણ કરે છે, પણ તેને ચીંગાશ લાગતી નથી, તથા જેમ સુવર્ણ પાણીમાં રહે છે પણ તેને કાટ લાગતો નથી, તથા શણ જેમ પચ્ચવર્ણી માટી ખાય છે તો પણ ધોળોજ રહે છે, અન્યરૂપે પરિણામ પામતો નથી, તેમ સમ્યક્જ્ઞાની જીવ નાનાપ્રકારની ક્રિયા કરે છે, તોપણ તે ક્રિયાને પોતાના સ્વરૂપથી સિન્ન માની તેમાં લેખાતો નથી, અને કર્મરૂપ કલકને બાધતો નથી પૂર્વના

પુનઃપુનઃ અશુચિપણુ વિનાશીપણુ આત્મા વિચારે છે, ત્યારે તે બીજીત્સરમનો લોકતા કહેવાય છે

આત્મા કર્મના વશે અશ્વતાવેદનીયને લોભવે છે, ત્યારે તે બયાનકરસનો લોકતા કહેવાય છે પ્રકારાતરે જ્યારે આત્મા ભાવદિ સામા પ્રવૃત્ત થાય છે ત્યારે તે બયાનક કહેવાય છે જ્યારે આત્મા પોતાના અનંત વીર્યને પ્રગટ કરવા પ્રયત્ન કરે છે, અને વીર્યશક્તિને પ્રગટ કરે છે ત્યારે અસ્ખલ રક્ષનો લોકતા બને છે જ્યારે આત્મા સગદ્વેષને નિવારી સ્વસ્વરૂપમા સ્થિર થાય છે ત્યારે આત્મા શાન્તરમનો લોભના બને છે, આ નવરમને ભાવતો આત્મા પરમાનંદ મહોદય પદ પ્રાપ્ત કરે છે

આત્મા પોતાના દ્રવ્ય, મેત્ર, કાળ અને ભાવથી અસ્થિતપણે વર્તે છે અને તેજ આત્મા પરદ્રવ્યના દ્રવ્ય, મેત્ર, કાલભાવથી નાસ્થિતપણે વર્તે છે

અટો ચેતનજી! હવે તમો પોતાનું શુદ્ધસ્વરૂપ જોવાનીને લાગત થાઓ નાથત થાઓ મોહનિદ્રા ઊઠીને લાગત થાઓ તુ શુદ્ધ ચિદાનંદમય છે છતાં જક વસ્તુમાં કેમ રાચી માચીને રહે છે? માયારૂપ મ પત્તિ છે આ મા! તારી નથી છતાં તેમા કેમ ઇન્દ્રિય ધારણ કરે છે? માયાનો પ્રપચ કદી કેા ધને સુખમદ યયો નથી આવરતોને ઉઠી નાખી અનંત જ્ઞાનપ્રપચથી મર્વ ભાવનો પ્રકાશ કર, અનંતદર્શનશક્તિથી સર્વ પદાર્થનો દ્રષ્ટા થા નિનયમય તારી શુદ્ધ હ જ્ઞાને પ્રાપ્ત કરી જન્મ, જગ, મરણના દોગનો અંત કર જ્યારે જીવને આત્મજ્ઞાન થાય ત્યારે તે કાયારૂપ દોષીને વિનાશદિથી દેખે છે કમરૂપપદ્મજ, માયારૂપ માર્ગ્યા અને કન્યનારૂપ આદરને શુદ્ધ જુદા રૂપમા દેખે છે પરમાથ જો છે કે જ્ઞાની જીવ સમજે છે કે, આ સર્વ મને લાગેલી કલ્પના નહીં છે વળી ચેતન વિચારે છે કે, અતીકાલમાં સંયેનદશા લેનાર હું જુદારૂપે હતો અને હાલ જુદારૂપે છું

વર્તમાનકાળમાં અતીતકાળના અશુદ્ધપર્યાયવાળી મારી-અ
વસ્થા-નથી, હવે એક ક્ષણમાત્ર પણ શુદ્ધ દશાથી, હું
મિત્ર થનાર નથી આવી રીતે લેદરજ્ઞાનથી વિચાર કરના
રા, જીવ, ત્યાગી થાય છે, અને વિશાળ દૃષ્ટિને પ્રકાશે છે,
અને તેથી પોતાના શુદ્ધ સ્વભાવનું દર્શન કરે છે

અધ્યાત્મજ્ઞાનથી અન્તરાત્મા શુદ્ધ અનુભવરસનો ભોગી
બને છે, તેની શરૂ મિત્રપર તેમજ સુવર્ણ અને પત્થર,
મશાણ અને મહેલ, સ્ત્રી અને વિદ્યામાં સમાન બુદ્ધિ વર્તે
છે, અને અન્તરાત્મા પોતાના અન્તરપ્રદેશમાં વિચરીને
સત્યાનંદ ભોગવે છે જ્ઞાનરૂપ પ્રકાશથી આશ્રવરૂપ મેઘના
અ ધારનો નાશ કરે છે, અને પરમસવરદશામાં મોહનો
ક્ષય કરી સમાધિને જાગે છે, જ્યાં નિકટપ મઠદપ નથી એવા પો
તાના શુદ્ધ નિર્વિકટપ સ્વરૂપમાં રહીને જીવતો છતો પણ
સુક્તિના સુખનો ભોગ કરે છે આત્મા શરીર છતાં પણ
નિર્વિકલ્પદશામાં સુક્તિના સુખનો ભોગ ભોગવે છે તો શરીર-
રહિત થતા સુક્તિના સુખ ભોગવે એમાં શુ આશ્ચર્ય ?

આત્મજ્ઞાની પચ્ચેન્દ્રિયના વિષયભોગથી સદાકાળ ન્યાસ
વર્તે છે જેમ કાઢવમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું કમળ રાત્રીદિવસ
કાઢવમાં રહે છે તોપણ કાઢવનો સ્પર્શ તે કમળને થતો નથી,
કમળ નિવેષ રહે છે જેમ ગાડકી-મત્રવાદી પોતાના શરી
રને સર્પની ત્યાસે કરડાવે પણ મત્રશક્તિના પ્રતાપે જેમ
તેને વિષ પી અસર થતી નથી, જેમ બિબ્હાધન્દ્રિય મૂત
વિગેરે ચીકણા પદાર્થ ગ્રહણ કરે છે, પણ તેને ચીમશ
લાગતી નથી, તથા જેમ સુવર્ણ પાણીમાં રહે છે પણ તેને
ઠાટ લાગતો નથી, તથા શબ જેમ પચવર્ણી માટી ખાય
છે તો પણ ધોળોજ રહે છે, અન્યરૂપે પ્રરિણામ પામતો
નથી, તેમ સમ્યગ્જ્ઞાની જીવ નાનાપ્રકારની ક્રિયા કરે છે,
તોપણ તે ક્રિયાને પોતાના સ્વરૂપથી ભિન્ન માની તેમાં
લેખાતો નથી, અને કર્મરૂપ કલકને બાધતો નથી પૂવના

સચિતકર્મ ઉદયમા આવવાથી તેના સળ ધે સમકિતી છવ
 ભોગને ભોગવે છે, તોપણ તે અન્તરથી ન્યારે રહી નવા
 કર્મના બધ કરતો નથી એ જ્ઞાન વૈરાગ્યશક્તિનો પ્રતાપ
 છે કહ્યું છે કે-જ્ઞાનીકો ભોગ મવી નિજરાકો હેતુહે
 જ્ઞાન અને વૈરાગ્યની અપૂર્વશક્તિથી આત્મા અતર્મુદ્ધતમા
 સુકત બને છે જે અધ્યાત્મજ્ઞાની હોય છે તે અવશ્ય વૈરા
 ગ્યને ધારણ કરે છે, અધ્યાત્મજ્ઞાની મહાત્મા પ્રારબ્ધકર્મની
 અજાણને વેદતો છતો પણ પોતાના જ્ઞાનપ્રકાશથી તરે છે
 અને બીજાને તારે છે આવી આત્મદશાની નિરૂપાધિશ્ચિતિ
 સર્વ કરતા ઠાને પ્રથમ પ્રગટે? ઉત્તરમા કહેવું પડશે કે,
 તેવી રિચિતિ સર્વસંગપરિત્યાગી મુનિનેજ પ્રગટે આત્મા
 પોતાની દશાનો ક્ષણે ક્ષણે વિચાર કરતો અસંખ્યપ્રદેશમા
 ઉતરીને પોતાના પ્રદેશોમા લીન થઈ જાય છે ત્યારે તેને
 આ બાહ્યજગત એક સ્વપ્નસમાન લાગે છે જ્યારે ઠાઈ
 પુરૂષ ઉઘતો હોય ત્યારે સ્વપ્ન આવે છે તેને તે દશામા
 સત્ય કરી માને છે પણ જ્યારે તે જાગે છે ત્યારે સ્વપ્નસૃષ્ટિ
 મિથ્યા લાગે છે, અને જ્યારે સ્વપ્નદશામા જાય છે ત્યારે
 દેખાતી દુનિયા નથી એમ લાગે છે, આત્મા ખરેખર સ્વપ્ન
 અને જાગૃતદશાથી ભિન્ન શુદ્ધ ચૈતન્યદશાવાળો છે અને
 તે કેવલજ્ઞાને અનતપદાર્થને જાણે છે અને કેવલ દર્શને
 અનતપદાર્થને દેખે છે અધ્યાત્મદૃષ્ટિથી પોતે અને જડ
 વસ્તુઓ ભિન્ન ભિન્ન જણાય છે અહો! ચૈતન્યની આવી
 શુદ્ધ રિચિતિ અનતલવમા ભમતા આજ જણાઈ, આવી
 રિચિતિને પ્રાપ્ત થએલ પુરૂષ પોતાની ઐક્યતાની ટેક રાખે
 છે, પ્રથમ દ્વન્દ્વ અવસ્થામાં અને ભમાવસ્થામા જે અનેકતા
 હતી તે સર્વ ટળી જાય છે, ઇન્દ્રિયસુખથી પરાદુમુખ
 થઈ કર્મની નિર્જરા કરે છે, કેવલજ્ઞાનસમુદ્રમા આમા
 સદાક્ષણ બીલે છે

† અજ્ઞાની કુરકદ સહન કરે છે, અને પચાન્નિ

પ્રમુખ તપ કરીને શરીરને બાળી નાખે છે, કોઈ અજ્ઞાની અગ્નિના ધૂમાડાનું પાન કરે છે, કોઈ નીચું સુખ સખી ઉર્ધ્વપગ કરી જૂલે છે, કોઈ કાશીમા કરવત લેઈ શરીરને છોટે છે, કોઈ સેવાળનું લક્ષણ કરી કાયાને ગાળે છે કોઈ આકડાનું પાન કરી તપ કરે છે, કોઈ દ્રવ્યથી સુનિવેષ લેઈ બાહ્યક્રિયામા મગ્ન રહે છે, પણ એવી અજ્ઞાનકલ્પક્રિયા કરવાથી મુક્તિ થતી નથી જેમના હૃદયમા જ્ઞાનકળા બા-
ગૃત થઈ હોય છે તેજ મુક્તિપદ પામે છે, પણ જેઓ કેવળ ક્રિયા કરનારા છે તેઓ તો ધમમા બૂલ્યા છે હે ભવ્યઆત્મા ! તુ નિશ્ચયથી સમજ કે સમ્યક્જ્ઞાનવિના મોક્ષ નથી—

જ્ઞાનવિના વ્યવહારકો, કહા રનાયત નાચ,

રત્ન કહો કો કાચકુ, અત કાચકો કાચ

જેમ મનુષ્ય કૂળ વિના ઉદયમ્ કરતો નથી તેમજ ચૈત્ત્વ આત્મભોગ આખ્યા વિના જ્ય મેળવતો નથી દેહ વિના પરમાર્થ થતો નથી, પ્રેમવિના રસની સ્થિતિ જણાતી નથી, અને ધ્યાનવિના મનની ગતિ દેખાતી નથી, તેમ આત્મજ્ઞાનવિના મુક્તિમાર્ગ સૂઝતો નથી જ્ઞાન એ અનંત પ્રકાશી દિવ્યવસ્તુ છે, જ્ઞાનના પરમપ્રભાવથી અધ્યાત્મજ્ઞાનનો માર્ગ પ્રાપ્ત થાય છે, જ્ઞાનની જ્યોતિથી પ્રકાશમાન થએલા જ્ઞાનિયોની સ્થિતિ અનિર્વચનીય છે, હૃદયમા અધ્યાત્મજ્યોતિથી નિર્મલવિવેક પ્રગટે છે શ્રીવિજયલક્ષ્મી સૂરિ કહે છે કે—

અધ્યાતમ વળ જે ક્રિયા, તેતો ચાલક ચાલ,

તત્ત્વારથથી પ્રીછજો, નમો નમો ક્રિયા વિશાલ

અધ્યાત્મજ્ઞાનથી તદ્દેતુ અને અમૃત ક્રિયાની પ્રાપ્તિ થાય છે તદ્દેતુ અને અમૃતક્રિયાથી કેવલજ્ઞાન પ્રગટે છે કહ્યું છે કે—

અનન વિષ ગરલ થકે, ચારગતિમેં ભયત, ,
તદ્દેતુ અમૃતયકે, કેવલજ્ઞાન લહત. ॥ ૧ ॥

આત્મજ્ઞાની પરમાત્મ સમાન પોતાની સત્તા ધારે છે, અને અસંખ્યપ્રદેશોમા અબેહરૂપે રહેલી જ્ઞાનાદિક સક્તીનો ભોગી બને છે, શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરિજી આત્મ દ્રવ્યનુ વધુન શ્રી મુનિ મુમુક્ષુનાથના સ્તવનમાં કરે છે, તે અત્ર ઉપયોગી હોવાથી લખવામા આવે છે —

શ્રી મુનિસુત્રત ગુણનીલો, ચરણાદિક હો અનતગુણ કદકે,
કેવલી પળ એક સમયના, ગુણ જાણે હો નવી કહેરા

અમદકે શ્રી ॥ ૧ ॥

શ્વચ્ચ અગોચર ગુણ થકી, ભાંગે અનત હો સ્વલુ હોવે વાચ્યકે,
શ્રુતધર કેવલી સારિત્વા, તેહમાં પળ હો કાંઈક કહેવાયકે

શ્રી. ॥ ૨ ॥

ત્રિમુવન જીવ ગણવા વિષે, સ પ્રયાસી હો વર્તે સમકાલકે,
અનતભવે પળ સણિકતુ, કહેવા અસંમધ્યહો ગુણ દીન

દયાલકે શ્રી ॥ ૩ ॥

અસંખ્યપ્રદેશ આનમનના, તેહમાં પળ હો કોઈક પ્રદેશકે,
અસ્તિ નાસ્તિ નિત્યાદિકે, ધર્મ પર્યવ હો ગુણ અનત

આરેશકે શ્રી ॥ ૪ ॥

સર્વ્યાતીત નિજ દેશમા, ગુણ અનતતા હો સમાળી કેમકે,
શોકપ્રદેશ અસંખ્ય ત્રિપે, દ્રવ્ય પર્યવહો સમાયે જેમકે શ્રી ॥ ૫ ॥

જીમ વ્યક્તિપણે ગુણતાહરે, તિમ શક્તિથી હો માહરે છે નાથકે;
સ્પાદાન સમરે સહી, શુભ હેતુથી હો પ્રગટેનિજ આધકે શ્રી ૬

શોહ મિટે પારસ ફરસથી, અબોધતા હો તિમ મનથી જાયકે,
સૌભાગ્યલક્ષ્મી સૂરિ ગુણનિધિ, અવલવતા હો તન્મય પદ

યાય કે શ્રી ॥ ૭ ॥

શ્રી વિઘ્નેયલક્ષ્મીસૂરિ કૃત આત્મદ્રવ્યની 'સ્તુતિમા' આત્મદ્રવ્યનું શુદ્ધસ્વરૂપ જાતાંયું છે, એવું 'શુદ્ધાત્મ' દ્રવ્ય સદાકાળ આશ્રય પૂજ્ય છે, શ્રી કેવલી વીરપ્રભુએ યથાર્થ શુદ્ધાત્મ દ્રવ્યને જાણ્યું તેનો લાભ આપણે લેવો જોઈએ પરમશુદ્ધ ચિદાનંદ પરમાત્માની હૃદયમા મદાકાળ ભાવના ભાવથી, હૃદયમા પરમાત્મ ભાવનાથી આત્મા અને પરમાત્માનો લેહભાવ ટળી જાય છે. શ્રી આનંદધનજી કહે છે કે —

જિનસ્વરૂપ થઈ જિન આરાધે, તે સહિ જિનવર હોવેરે,
મમરી ફલિકાને ઘટકાવે, તે મમરી જગ જોવે રે. પદ્ ॥

પરમાત્મસ્વરૂપની ભાવનાથી આત્મપ્રદેશોમા ગહેલી જ્ઞાનાદિક શક્તિઓ ખીલે છે, માટે હરતા કરતા ખાતા ખીતા સદાકાળ આત્માને વિષે પરમાત્મભાવના કરવી, તેથી ઉચ્ચજીવન ખીજના ચક્રની પેઠે વૃદ્ધિ પામે જે ભાવનાની અદ્ભૂત શક્તિ છે, મુખની ભાવના કરવાથી મુખ થાય છે અને હૃદયની ભાવના કરવાથી હૃદય થાય છે, અનેક પ્રકારના રોગો થતા પણ અધ્યાત્મનાનથી નિરોગીપણાની ભાવના કરવાથી થતું હૃદય માલુમ પડતું નથી, ભાવનાનું સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે ગાયું છે —

ભાવેનાં જેવીં તેજુજ ફલ પાવો, જેતુ ધ્યેય તેવા થઈ જાવોરે
ભાવના.

રક્તની ભાવના રક્તના દુઃખ દે, સુખિની ભાવનાથી સુખો,
ધ્યેયસ્વરૂપ ટીલ યોતાં શુભાશુભ, આતમમાં સુખ દુઃખો રે.

ભાવના. ॥ ૧ ॥

શુભાશુભ સસ્કાર પડે છે ટીલ, પુણ્ય પાપ ભાવનાથી,
સસ્કારથીં મતિ તેવીજ મગટે, લાગે સર્વજન સમજ્યાથી રે.

ભાવના ॥ ૨ ॥

દોષોની ભાવનાથી દોષોના ધીમને, વાંધે હૃદયમાંહિ પ્રાણી,
ગુણોની ભાવનાથી ગુણ સસ્કારને, પ્રગટાવે દીલ જ્ઞાની રે
ભાવના ॥ ૩ ॥

ફળ ભ્રમરી ભાવના જોરથી, મૃગી સ્વરૂપ ફટ પાંચે,
સિદ્ધ સ્વરૂપને ધ્યાને વિચારતાં, સિદ્ધ બુદ્ધ પદ પાંચે રે
ભાવના ॥ ૪ ॥

હાથને નીચપણુ ભાવના જોરથી, યાશે હૃદય લ્યો વિચારી;
બુદ્ધિસાગર સિદ્ધ ધ્યેયના ધ્યાનથી, સિદ્ધ સ્વરૂપ જપકારી રે,
ભાવના ॥ ૫ ॥

આ પદમાં ભાવનાની અદ્ભૂત શક્તિ દર્શાવી છે, તે પ્રમાણે પરમાત્મભાવનાને સદાકાળ અત્માત્મા ભાવવી પરમાત્મભાવથી કર્મમેલ રહેતો નથી, અનેક પ્રકરના ઉપાધિના સ યોગો પ્રાપ્ત થતા પણ અતરમાં પરમાત્મભાવનો પ્રવાહ વહેવડાવવો પરમાત્મભાવના એકદાણુ વા ઘડીમાત્ર કરવાથી આનંદઅનુભવ મળે તેમ આશા રાખ્યો નહીં રાત્રી અને દીવસ અતરથી પરમાત્મભાવના ભાવવી, પરમાત્મભાવનામાં એવું સામર્થ્ય છે કે, આત્માને પરમાત્મસ્વરૂપ મથ કરે ॥ પરમાત્મભાવના મનથી ભાવવાની છે, તેમાં કંઈ બે પસાનુ ખર્ચ થવાનું નથી પરમાત્મભાવના ભાવતા કંઈ કોઈને આપવાનું નથી પરમાત્મભાવના રોગીમનુષ્યને નિરોગી કરે ॥ ચોક્કી પુરુષને ચોકરહિત કરે છે દીનમનુષ્યને જિન કરે છે, પરમાત્મભાવના પરમામૃતની ક્યારી છે, પરમાત્મભાવનામાં એવું સામર્થ્ય રહ્યું છે, તે આવક તથા સાધુના શુદ્ધોને પ્રગટાવે છે, પરમાત્મભાવનારૂપ સૂર્ય હૃદયમાં ઉગતા દોષરૂપ અધકાર તુર્ત નાશી જાયછે, જો અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવામાં આવે તો પરમાત્મભાવનાનો માર્ગ સરળ થાય છે, શ્રીવીરપ્રભુએ આપ્યા સો પરમપ્પા, આત્મા તેજ પરમાત્મા, એવી ભાવનાભાવીને કેવલજ્ઞાન

પ્રાપ્ત કર્યું, શ્રી ભરતરાજાએ તથા આપાઠશ્રુતિ આચાર્યે
પરમાત્મભાવનાથી અટપકાલમા કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું, આદ્ય-
યિક ભાવમા તન્મય દૃષ્ટિવાળા જીવો પરમાત્મભાવના ભાવી
શકતા નથી, આદ્યયિકભાવથી પોતાના આત્માને જે લખ્યો
ભિન્ન બાણે-દેખે છે એવા અધ્યાત્મજ્ઞાનિયોજ પરમાત્મ-
ભાવનામા પોતાનું જીવન ગાળે છે એક શ્લોકને ૧૦૮
એકસો આઠ વાર ગોખીને તન્મયચિત્ત કરવામા આવે છે
તો સદાકાળ તેની યાદી આવે છે તેમજ જે વસ્તુને પ્રિય
ગણી તેનું મનન કરવામા આવે છે તો તે સ્વમામા પણ
યાદી આવે છે, ત્યારે આત્મામા પરમાત્માની ભાવના કરીએ
તો પરમાત્મરૂપે આત્મા પ્રકાશે તેમા કંઈ આશ્ચર્ય નથી-

આત્મ સો પરમાત્મા, પરમાત્મ સો સિદ્ધ,

વીંચકી દુઘ્ધા મિટ ગઈ, મગટ મડ મુજરૂદ્ધ ॥ ૧ ॥

એક કરોડાધિપતિ હોયપણ તે પોતાને અનેક
સ યોગોમા દુ ખી દેખે તો શુ તેને કરોડ રૂપૈયાથી જરા
માત્ર પણ સુખ મળવાનું ના કદી નહીં, કરોડ રૂપૈયા
છતા પણ અતરની ભાવનામા દુ ખ ધારવાથી દુ ખીજ
પ્રાણી થાય છે તેમજ કરોડ રૂપૈયા પોતાની પાસે ન હોય
તોપણ સતોષ ભાવનાથી મગ્ન્ય સુખી થાય છે ચારખડ
નો બાદશાહ (શહેનશાહ) હોય પણ અતરમા અસતોષ
ની ભાવનાથી દુ ખીજ હોય છે તેમજ પાસે ક્ષત એક બે
વસ્ત્ર હોય અને એક પાત્ર હોય એવો અધ્યાત્મજ્ઞાની પર
માત્મ ભાવનાથી સતોષી બની ઇન્દ્ર કરતા પણ અતંત
શુભ અધિક સુખનો લોગી બને છે સર્વ પ્રકારની ઉપાધિ
રહિત થએલ આત્મા પરમાત્માની હૃદયમા ભાવના ભાવી
સત્તામા રહેલી અનંતલક્ષ્મીનો પ્રકાશ કરે છે આવું ઉ-
ત્તમ શુદ્ધ ભાવનાનું બળ હૃદયમા વિચારી સદાકાળ શુદ્ધા
ત્મભાવનામાં મસ્ત રહેવું જે પુરૂષો શુદ્ધાત્મભાવના આવે

છે, તે પુરૂષો સર્વજ્ઞોના પણ સર્વ છે અને ઇન્દ્રોના પણ
 ઇન્દ્ર છે, જે પુરૂષો તીવ્ર વીર્યાવેશથી શુદ્ધભાવના ભારે છે
 તે અત્પ્રકાળમા પરમાત્મારૂપ બને છે અને જે પુરૂષો
 પરમાત્મભાવનામા મદવીર્યવાળા છે, અને થોડીવાર ભાવના
 ભાવે છે વળી થોડીવાર ભાવના ભાવતા નથી, તે લાભાકાળે
 પરમાત્મના રૂપને પ્રાપ્ત કરે છે જેમ વાદળા એક ધારાએ
 ભેરથી વર્ષે ૬ તો થોડીવારમા તળાવ બરાઈ જાય છે અને
 ફરફરરૂપે વાદળા-ધડી વર્ષે અને ધડી વધે નહીં એમ-
 વર્ષે છે તો લાભાકાળે તળાવમા પાણી ઘાય ૬ આ હકા
 તથી ભવ્ય મનુષ્યે સમજવાનું કે ફરફરીયા મેઘની જેઠે
 પરમાત્મભાવના કરી થોડાકાળમા પરમાત્મજીવની આશા
 રાખીએ તે કેમ સિદ્ધ ઘાય? માટે સમગ્રદેશ ઉપાધિના અ
 નેક સંયોગો પ્રાપ્ત થતા પણ તીવ્રભેરમા બહુ પ્રેમ લાવી
 એક સ્થિર ચિત્તથી પરમાત્મભાવના ભાવવી આવી પરમા
 ત્માની ભાવના અખડ ઉપયોગે શ્વાસોશ્વાને તમે ત્રણ
 ચાર દીવસ સુધી કરી જુઓ તમને આત્મામા આનંદના
 ઉભરા માણુમ પડશે અને તમારા આચરણમા વિચારમા
 તેમજ ઉચ્ચારમા મહા ફેરફાર થઈ જશેવો માણુમ પડશે
 પ્રસન્નચદ્ર સંજર્ણિના મનમા એક અતસુહૃતમા શુદ્ધ પ
 રમાત્મભાવનાની ઐક્યતાથી કેવો ફેરફાર થયો, તે તમે જ
 જાણી શકશો! તે કઈ બોલતા નહોતા તેમજ તેમનું
 શરીર, સ્થિર હતું પણ અશુદ્ધ અને શુદ્ધ ભાવનાથી ખોટી
 અને શુદ્ધ દશામા, કેટલો તફાવત થયો શ્રીકૃષ્ણજીએ તથા
 વીરા શાલવીએ અદ્વર હબર સાધુઓને વાઘા, પણ અતરની
 ભાવના શુભ હોવાથી, શ્રીકૃષ્ણને ઉત્તમકૃણ પ્રાપ્ત થયું,
 અને વીરા શાલવીને તેણે કૃણ પ્રાપ્ત થયું નહીં આત્મ
 ભાવનાનું બળ અદ્ભુત, શક્તિ ધરાવે છે એમ વિચેડી પુર
 યોને વિચારતા, માણુમ પડશે હરેક મનુષ્યો દરેકે, દરેકે મ
 નમા કઈને કઈ સારી ખોટી ભાવના, જાણ્યા, કરે છે, અ

ધ્યાત્મજ્ઞાનિયો શુદ્ધાત્મભાવનાને ઈષ્ટ ગણે છે અને અશુદ્ધ ભાવનાનો પરિહાર કરે છે ત્યારે અજ્ઞાની પુરૂષો રાગદ્વેષરૂપ અશુદ્ધ ભાવના ભાવે છે, તેવા અજ્ઞાની હોવા શુદ્ધ ભાવનાનું સુખ કયાથી આપી શકે? આત્મજ્ઞાન વિના અશુદ્ધ ભાવનાથી દરેક હોવા વાસીત હોય છે અહો! આ પ્રમાણે જાણતા છતાં પણ આત્માની ઉન્નતિ માટે પ્રેમોત્સાહ ન પ્રગટે તો પાપનો ઉદય જાણવો આત્મા પરમાત્મારૂપ છે એમ જાણી આત્માની પરમાત્મસ્થિતિ કરવા જે ભાવનાદિપ્રયત્ન કરવો તેને અધ્યાત્મચારિત્ર કહે છે અધ્યાત્મજ્ઞાન પામ્યાથી અધ્યાત્મચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે, ચોથા ગુણઠાણાથી આત્મજ્ઞાન (અધ્યાત્મજ્ઞાન) ની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને પશ્ચાત્ અધ્યાત્મચારિત્ર પ્રાપ્ત થાય છે, કેટલાક અધ્યાત્મજ્ઞાતા હોય છે પણ રાગદ્વેષને રોકી શકતા નથી વિષયના વિકારને રોકી શકતા નથી નિદા, પ્રપચને રોકી શકતા નથી આવી તેમની સ્થિતિથી માત્રુમ પડે છે કે, અધ્યાત્મજ્ઞાનખાદ હે ચરૂપ જે રાગદ્વેષ, નિદાવિકલા વિગેરે દોષો તેના વેગોને ટાળવા માટે તેમણે જરા માત્ર પણ પ્રયત્ન કર્યો નથી, અશુભવિચારોને રોકવા જરા માત્ર પણ પ્રયત્ન કર્યો નથી હિંસા જૂઠું વિગેરે દોષો ટાળવા જરામાત્ર પણ આત્મવીર્ય ફેરવ્યું નથી અવિરતિને ટાળવા આધ્યાત્મક્રિયાનો આદર કર્યો નથી 'આત્મજ્ઞાની થયા ખાદ પણ આત્મક્રિયા કરવાની જરૂર છે જ્ઞાનીવના ક્રિયા કરવાની સમજણ પડતી નથી શ્રી હરા વૈષ્ણવીકમા કહ્યું છે કે પદમ નાણુ તઓદયા, પદમ નાણુ તેઓકિરિયા જ્ઞાન થયા પૂર્વે ક્રિયા કરવી નહીં, એવા વિચાર ઉપર કાંઈએ આવવું નહીં તે પહેલાં પણ અભ્યાસરૂપ ક્રિયાઓ કરવાની જરૂર છે

ચોથા ગુણ ઠાણાથી માંડી ચઉદમા ગુણસ્થાનક પર્યંત અધ્યાત્મચારિત્ર ક્રિયા કહેલી છે, પણ તેમાં, ગુણઠાણાની સ્થિતિ પ્રમાણે જાદુ તરતમ ભેદ પડે છે ઉપર ઉપરના

શુદ્ધિએ અધ્યાત્મક્રિયાની વિશુદ્ધિ મળી જાય છે, ઉપા
દાનની અપેક્ષાએ અધ્યાત્મ જ્ઞાન અને અધ્યાત્મક્રિયા
થી મોક્ષ છે ઉપાદાનકારણની સાથે નિમિત્તકારણ લેતા
વ્યવહારજ્ઞાન અને વ્યવહારક્રિયાપણ મોક્ષના પ્રતિકારણી
મૂલ છે એવા શુદ્ધિએ આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે અને
ત્યાંથી અધ્યાત્મક્રિયા શરૂ થાય છે શ્રીયશોવિનયજી ઉપા
ધ્યાય અધ્યાત્મસારમા કહે છે,—

શ્લોક

અપુનર્વધકાદ યાવદ્, ગુણસ્થાન ચતુર્દશ,
દ્રમશુદ્ધિમતી તાવત્, ક્રિયાધ્યાત્મમયી મતા

આ પ્રમાણે એવા શુદ્ધિણીથી અધ્યાત્મજ્ઞાન થાય
છે તથા અધ્યાત્મક્રિયા પ્રાપ્ત થાય છે કેટલાક અધ્યાત્મ
જ્ઞાનના અજ્ઞાની પડિત કહેવાતા મનુષ્યો શ્રીઉપાધ્યાયજી
જેવા મહાજ્ઞાનીની વાણીને અવગણીને કહે છે કે, તેરને
શુદ્ધિએ અધ્યાત્મ હોય આ કાવમા અધ્યાત્મજ્ઞાન નથી
વિગેરે જવાનદી વચનવિલાસોને પ્રકાશે ॥ પણ આત્માથી
આત્મજ્ઞાનીમતપુરૂષો દિવ્યજ્ઞાનરૂપ ચક્રુથી આત્મતત્ત્વ કેળે
છે તેથી તેઓ એવા અધ્યાત્મજી પડિતોની વાણીને હર્ષ
કાઠે છે, અને પરમકરૂણાદ્રથી એવા જીવોના પ્રતિ જુએ
છે અહો એવા લોકોને અધ્યાત્મજ્ઞાનદ્વારા અધ્યાત્મક્રિયાની
પ્રાપ્તિ માઓ, અધ્યાત્મક્રિયાવિના માનાદિક મારે લોકોને
દેખાડવા જે લોકો ક્રિયા કરે છે તેવાઓને મુકિતની પ્રાપ્તિ
નથી, એમ શ્રીઉપાધ્યાયજી કહે છે તથા

શ્લોક

આહારોપધિ પૂજાર્પિ, ગૌરવ પ્રતિવધત્,
મવાભિનદી યાં કુર્યાત્, ક્રિયાં માધ્યાત્મવૈરિણી ॥ ૧
આહાર, ઉપધિ, માનપૂજા, ગૌરવના પ્રતિબંધપણાર્થ

સ સારમા આનંદ પામનાર મનુષ્ય અધ્યાત્મવૈરિણી એવી
ક્રિયાને કરે છે

શ્લોક.

શાંતો દાતઃ સદા શુભો, મોક્ષાર્થી વિશ્વવત્સલઃ ॥

નિર્દમા યા ક્રિયા કુર્યાત્, સાધ્યાત્મગુણવૃદ્ધયે. ॥ ૧ ॥

શાવર્થ—શાંત, દાત, શુભેન્દ્રિય, મોક્ષાર્થી, વિશ્વ
વત્સલ એવો પુરુષ જે ક્રિયા કરે છે તે અધ્યાત્મશુભની
વૃદ્ધિ માટે થાય છે જ્ઞાન અને ક્રિયાથી જે લેદે અધ્યાત્મ છે

શ્લોક.

અતો જ્ઞાન ક્રિયારૂપમધ્યાત્મ વ્યવતિષ્ઠતે; ॥

एतत् प्रवर्धमान स्यात्, निर्दमाचार शालिनाम्. ॥ ૧ ॥

જ્ઞાનક્રિયારૂપ અધ્યાત્મની વૃદ્ધિ નિર્દમાચારી પુરુષોને
થાય છે, અધ્યાત્મજ્ઞાની ગીતાર્થ મુનિરાજ પ્રતિદિન આ
ત્મામા ઉપાદેય બુદ્ધિ ધારણ કરી પુણ્યલેખને હેયગણી તેમા
રમતો નથી અધ્યાત્મજ્ઞાની ગીતાર્થમુનિ જે જે અપેક્ષાને
આચરે છે તે મોક્ષના માટે જ અસખ્ય યોગ સુક્તિ
પામવાના કદા છે તેમા પણ નવ પદ મુખ્ય છે અને
નવ પદમા પણ જ્ઞાનદર્શન આગ્રિનાગ્નિ મોક્ષ
જ્ઞાનદર્શન, ચારિત્ર એ ત્રણ મોક્ષ માર્ગ છે
ચારિત્રમા સદાકાળ અધ્યાત્મયોગી રમણતા કરે છે
જ્ઞાનાય તન્નિત્ય યત્ન કાયો મહાત્મના
પદની સ્થિતિ ઉપર વલુવી તે પ્રાપ્ત કરે
જ્ઞાન શ્રેષ્ઠ કરણ છે, માટે જ નિર્દમા નહીં રવ
કાળ ઉદ્યમ કરે એમ જોઈએ
જાણવાનું રહેતું નથી, એમ જોઈએ

શ્લોક

જ્ઞાતે જ્ઞાત્મને નો ભૂયો, જ્ઞાતવ્યમંવાશિષ્યતે,
 અજ્ઞાન પુનરેતસ્મિન્, જ્ઞાનમન્યન્નિરર્થકમ્ ॥ ૨ ॥
 નવાનામાપિ તત્ત્વાઞ્, જ્ઞાનમાત્મપ્રસિદ્ધયે,
 યેનાજીવાદયો ભાવા, સ્વભેદપ્રતિયોગિન ॥ ૩ ॥

આત્મતત્ત્વ જાણે છે તેને અન્ય કંઈ જાણવાનું બાકી
 રહેતું નથી જ્યાંસુધી આત્માને જાણ્યો નથી ત્યાં સુધી
 અન્યજાણેલું સર્વ અજ્ઞાનરૂપ છે નવતત્ત્વોનું જ્ઞાન કરવું છે
 તે પણ આત્મતત્ત્વની સિદ્ધિને માટે જ જાણવું જોઈ
 અજ્ઞાવાદિ ભાવો પણ સ્વભેદ પ્રતિયોગી છે

શ્લોક

एक एवहि तत्रात्मा, स्वभावसमवस्थित,
 ज्ञानदर्शनचारित्रलक्षणमातिपादित ॥ ६ ॥
 प्रभानैर्मत्पश्यशक्तीना, यथा रत्नान्न भिद्यता,
 ज्ञानदर्शनचारित्रलक्षणानां तथात्मन ॥ ७ ॥
 आत्मनो लक्षणाना च, व्यवहारो हि भिद्यता,
 पट्ट्यादिव्यपदेशेन, मन्यते न तु निश्चय ॥ ८ ॥
 यदस्य रूपमित्यत्र यथा भेदो निरूप्य
 आत्मनश्च गुणाना च तथा भेदो न तात्त्विक ॥ ९ ॥
 शुद्ध यदात्मनो रूप निश्चयेनानुभूयते,
 व्यवहारो भिदाद्वારानुभावयति तत्परम् ॥ १० ॥
 वस्तुतस्तु गुणानां तद्रूपं न स्वात्मन पृथग्
 आत्मास्यादन्यथानાત્મા જ્ઞાનાગ્રાપિ જડ ભવેત્ ॥ ૧૧ ॥
 ચેતન્ય પર સામાન્યા સર્વેપાયેકનાત્મનામ્ ॥
 નિશ્ચિતા કર્મજનિતૌ ભેદ પુનરુપપ્લવ ॥

ભાવાર્થ—શુદ્ધ એક આત્મા સ્વસ્વભાવે સમવસ્થિત છે, 'જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર એ વિશેષગુણ' લક્ષણોવાળો આત્મા છે જેમ પ્રભાનિર્મલતા શક્તિની શિષ્ટતા રત્નથી નથી, તેમજ જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર પણ આત્માથી લિન્ન નથી આત્મા અને લક્ષણોની શિષ્ટતા વધી વિભક્તિનો વ્યવહારથી છે, પણ નિશ્ચયનયથી લિન્નતા નથી જેમ ઘટ અને ઘટતુ રૂપ એ બેને ભેદ વિકલ્પમાત્ર છે, તેમ આત્મા અને ગુણોનો ભેદ વિકલ્પમાત્ર છે, વસ્તુતઃ જોતા આત્મા અને આત્માના ગુણોનું અભેદપણ છે, આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ નિશ્ચયથી અનુભવાય છે, નિર્વિઠ્ઠપદશામા તેનો પુરેપુરો અનુભવ થાય છે, અને તેથી આદ્યદશાનું ભાન બૂલાતા સહજાનંદ પ્રગટે છે, મનની નિષ્ક્રિય અવસ્થામા આત્માની સિદ્ધિયો પ્રગટ થાય છે, તે પણ નિશ્ચયથી આત્માનો શુદ્ધાનુભવ જ સમજવો, અને વ્યવહારથી ભેદનો અનુભવ થાય છે, વસ્તુતઃ જોતા ગુણોનું અને આત્માનું સ્વરૂપ લિન્ન નથી, ગુણ અને ગુણી એકરૂપ છે, જે જ્ઞાનાદિક ગુણથી આત્મા લિન્ન હોય તો આત્મા જડ થઈ જાય, કારણ કે જ્ઞાનથી શિષ્ટ જે જે વસ્તુઓ છે તે જડ કહેવાય છે આત્મા જ્ઞાનથી લિન્ન નથી માટે તે ચૈતનાલક્ષણુ વિશિષ્ટ ચૈતન કહેવાય છે, ચૈતન્યપર મામાન્યરૂપી મર્વ આત્મા ઝોની એકતા છે, અને કર્મનો ભેદ તેનો નિશ્ચયથી જોતા વિટબનારૂપ છે, વ્યવહાર અને નિશ્ચયનયની દૃષ્ટિનો ભેદ કહે છે—

શ્લોક

મન્યતે વ્યવહારસ્તુ ભૂતગ્રામાદિભેદતઃ

જન્માદેશ્ચ વ્યવસ્થાતો મિથો નાનાત્વમાત્મનામ્ ॥ ૧૩ ॥

ન ચૈતન્નિશ્ચયે યુક્ત મુક્ત ભૂતગ્રામો યતોલ્લિલઃ

નામકર્મપ્રકૃતિજઃ સ્વભાવો નાત્મનો પુનઃ ॥ ૧૪ ॥

હવસમુદાયના લેદથી તથા બાલ, યુવાન, વૃદ્ધ અ
 વસ્થાના લેદથી હવેનું લિન્ન લિન્નપણુ છે પણ
 નિશ્ચયનય આવો કર્મને ઉપાધિલેદ દૂર કરી અલેદપણુ
 સ્વીકારે છે નામ કર્મજનિત શરીરાદિ લેદ છે તે નિશ્ચય
 નયથી આત્માના નથી, આત્મા પરમબ્રહ્મરૂપ સમાધિ અવ
 સ્થાને પામી અક્ષર અખડ નિશ્ચય અજ અમર
 અકલક, અવિનાશી ધ્રુવ જીવા પોતાના સ્વરૂપમા ખેલે છે
 આવી શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ સમાધિને પ્રાપ્ત કરી બબ્બજીવો
 સ સારસમુદ્રને તરી વ્તય છે આત્મજ્ઞાની યમ-નિયમ,
 આસન, પ્રાણાયામ-પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિ
 એ આઠ યોગના લેદને અનુક્રમે પામે છે, થી ગૌતમસ્વા
 મીને આત્મપદારામન કરતા અઢાવીશ લઙ્કિયો ઉપન્ન
 થઈ હતી હાલ પણ એ યોગના અંગેને આશયે તેને
 આત્મલઙ્કિયો ઉત્પન્ન થાય છે આત્મજ્ઞાની આત્મયોગને
 પ્રાપ્ત કરી અણ્ણય નિર્મલપદ પ્રાપ્ત કરે છે, યોગના આ
 અંગ વ્યવહાર વ્યારિતમા સમાય છે, અને ઉત્તરના ચાર
 અંગ નિશ્ચય વ્યારિતમા સમાય છે સહજયોગી ઉત્તર
 અંગ પ્રાપ્ત કરે છે, હઠયોગી પ્રાણનો ચેષ કરી હઠસમા
 ધિની સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરે છે, પણ સગદેવનો ક્ષય
 થતો નથી જ્ઞાનયોગી સગદેવનો ક્ષય કરે છે હઠયોગી
 એ સહજયોગ સમાધિને પ્રાપ્ત નહિ કરે તો પરમબ્રહ્મા
 વસ્થાને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી હઠયોગી દેવતાના થમ
 તારમા લોભાય છે, બીજાને શ્રાપ આપે છે, પણ તે મા
 યાનો નાશ કરી શકતો નથી, માટે પ્રથમના ચાર અંગ
 સાધીને ઉપરના પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિ
 એ ચાર અંગ પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ આત્મજ્ઞાનથી આત્મ
 સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરવું એજ સિદ્ધાંતનું રહસ્ય છે અ
 આત્મ સ્વરૂપનું વણન કેવલીથીપણુ પૂણુ કરી
 શકાતું નથી, તો મારથી તો શીરીતે કહીશકાય ? એતો સ્પષ્ટ

વાત છે અધ્યાત્મ તત્ત્વની સાથે યોગતત્ત્વનો નિકટ સંબંધ
 છે અને સાપેક્ષ બુદ્ધિથી તે બેની ઐક્યતા પણ થાય છે
 તેમ જ આવશ્યકિયાદિ યોગનો પણ અધ્યાત્મ તત્ત્વની
 સાથે નજીકનો સંબંધ છે અધ્યાત્મજ્ઞાની છ આવશ્યક ક્રિ-
 યાનો પૂર્ણરીત્યા આદરકરી આત્મ જીવનની વૃદ્ધિકરે છે,
 અધ્યાત્મ-શાસ્ત્રની સાથે ભક્તિયોગનો પણ પૂણ સંબંધ
 છે, અઘાગયોગનું આ રથળે વિવેચન કર્યું નથી, સંબંધ
 હશે તો તે સંબંધી આગળ વિવેચન થશે આત્મતત્ત્વનું
 વિવેચન અનેક કારણોને લીધે અનુક્રમ પૂર્વક કરાયું નથી
 જેવી જેવી આત્માના જ્ઞાનની રકુણ્ણા યઇ તેવું તેવું લ
 ખાયું છે, પરસ્પર નયોની સાપેક્ષતા વાચકે સમજીવેવી
 ફાઇ રથળે મમજણ ન પડેતો સદ્ગુણને પૂરજ કરી નિર્ણય
 કરવો, અધ્યાત્મતત્ત્વમા મદ્ગુરૂ મુનિરાજની આજ્ઞાલેઇ પ્ર
 વેશ કરવો, પરસ્પર નયોની સાપેક્ષતાથી રચાદ્વાદશાશનમા
 ચયાય અધ્યાત્મતત્ત્વ પ્રકાશે છે તે જાણવાથી એકાત
 અધ્યાત્મજ્ઞાન જે દહેવાય છે તેનો પગિહાર થાય છે શ્રી
 હરિભદ્ર તથા શ્રી ઉમાસ્વાતિ તથા શ્રીજિનભદ્રગણિ તથા
 શ્રીદેભય દ્રચાર્ય, જેવા ધર્મધુરધર જ્ઞાનિયોગી મુનિરાજો
 જો અધ્યાત્મ શક્તિયોને પ્રાપ્ત કરી વીતસગ ધર્મની વૃદ્ધિ
 કરી આ પ્રબંધ સમાપ્ત કરતા કેટલુંક દહેવાતું છે તે
 ધ્યાનમા લેવું જોઇએ, તપશ્ચયામા કોષ દ્રવણ છે ક્રિયામા
 નિદા વસે છે તેવી રીતે અધ્યાત્મજ્ઞાની બની શુષ્કજ્ઞાની ન થવું
 જોઇએ જોઈ જેનામાથે સદ્ગુરૂ ગાજેછે, અને જે સદ્ગુરૂ-
 ને પ્રભુ સમજી તેમની આજ્ઞામા મદા જાળ વને છે, અને
 તન, મન, ધનથી શ્રી મદ્ગુરૂ મુનિરાજને અધિક ગણે છે
 તેમને તો શુષ્કજ્ઞાનીપણુ પ્રાપ્ત થાયજ નહી શ્રી સદ્ગુ
 રૂ મુનિરાજની આજ્ઞામા ધર્મ છે કેટલાક લોકો સદ્ગુરૂ
 મુનિના વિના મોટી મોટી વાતો કરે છે, પણ તેમના મુખ
 થી સાધુ મહારાજઓની નિદાના શબ્દો સાભળીએ છીએ

ઠેકલાક વાચિક જ્ઞાનિયો તો સ્વછંદી બની હોજીના. ઇક
 રાની પેઠે આચરણ આચરે છે. લબ્ય જીવોએ, માધ્યસ્થ
 દૃષ્ટિથી ચોરાસીગચ્છની જુદી જુદી ક્રિયાનાં લેદો નાણી સાર
 ખેચવો અને કોઈના ખડન મડનમાં પડવું નહિ
 સત્ય લાગે તે ગ્રહણ કરવું અધ્યાત્મ તત્ત્વમાં કોઈ ગચ્છને
 જુદો મત નથી નવતત્ત્વમાં કોઈ ગચ્છને જુદો મત નથી,
 માટે જે જે લેદો દેખાય તે તરફ માધ્યસ્થદૃષ્ટિની ભાવનાથી
 વતી જાતુભાવમાં વધારો કરવાથી સત્યતત્ત્વોનો વિશેષત પ્ર
 કાશ થશે, પોતાના ધર્મની મહતા ખુબી બતાવવાથી અન્ય લો
 કેમાં વિશેષત ધર્મનો ફેલાવો થશે હું જે કહું છું તથા
 સખુ છું, તેમાંથી લબ્યજીવોએ નયોની સાપેક્ષતાથી સાર
 ખેચવો સાપેક્ષબુદ્ધિથી સમજતા અધ્યાત્મતત્ત્વ હૃદયમાં
 પરિણામ પામશે અને નિરપેક્ષ બુદ્ધિથી વાચતાં તથા
 સાંભળતા વિપરીત પરિણમન થશે કોઈ પણ પુરૂષે લેખ
 લખ્યો હોય વા વ્યાખ્યાન આપ્યું હોય, તેના ઉપર ઇન્ધ્યા
 કરવી નહીં, તેના કરતા સારા લેખ અને સારૂ વ્યાખ્યાન
 આપવામાં આવશે તો લબ્ય જીવો અલગત વિશેષ લાભ લેશે.
 બીજાએ જે કાર્ય કયું હોય તેના કરતા બોલીને અને
 લખીને સારૂ કાર્ય કરી બતાવવું એમાં પ્રભુતા છે, પણ તેવી
 પોતાનામાં શક્તિ ન હોય અને તે પ્રમાણે શુદ્ધીનો શુદ્ધ ન
 ગ્રહણ કરાય તો આત્મા નીચકોટીમાંથી ઉચ્ચકોટીમાં પ્રવેશ કરી
 શકતો નથી, સદ્ગુણ ન્યા ત્યાથી ગ્રહણ કરવા ઘણા નૈનબાધવો
 પોતાના ધર્મમાં કહેલા અધ્યાત્મઆદિ તત્ત્વોને શુદ્ધગમદ્વારા
 સમજી શકતા નથી અને તેથી તેઓ સમજ્યા વિના અને
 તેઓ પોતાના દર્શનમાં કહેલા તત્ત્વો તપાસ્યા વિના એક
 દમ પરધર્મમાં પ્રવેશ કરે છે આશા છે કે હવે
 શ્રી વીરપ્રભુના કહેલા તત્ત્વો ખુબસૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી અભ્યાસ
 કરી માધ્યસ્થ વીતત્ત્વ ધર્મની ખુબીઓ સમજી આખી દુનિ

યાનાં જીવોને પરમાત્મ પદ પ્રાપ્ત કરાવવો પ્રયત્ન કરશે.
 અધ્યાત્મ જ્ઞાન સદ્ગુણોને તરતમયોગે લક્ષિયોની
 પ્રાપ્તિ થાય છે અને તેથી તેઓ પ્રસંગ આવતા સદ્ધર્મની
 પ્રભાવનો કરે છે શ્રીઆનંદધનજીને ઘણી શક્તિયો પ્રાપ્ત
 થઈ હતી શ્રીચિદાનંદ કપૂરચંદ્ર મહારાજ આકાશમા
 વિહાર કરી શકતા શ્રી હેમચંદ્રજીએ શ્રી કુમારપાળરાજને
 દૈવિક તથા આત્મિક શક્તિયો બતાવી જૈનધર્મમા દૃઢ કર્યો,
 શ્રીઅરૂપભટ્ટ સૂરિજીએ આમ્રરાજને જૈનધર્મી બનાવ્યો.
 શ્રીપાદલિખત આચાર્ય નાગાર્જુનને જૈનધર્મી બનાવ્યો, અનેક
 મહાત્મા મુનિરાજોએ આત્મશક્તિયોને પ્રાપ્ત કરી છે
 હાલ પણ જિનશામન જયવત વર્તે છે, સમયાનુસારે અધ્યાત્મ
 યોગિયો આત્મશક્તિના બળે અનેક ધર્મના કૃત્યો કરે છે
 અને જંગલના જીવોને દુખની બેડીમાથી કાઢે છે અને
 રાગદ્વેષથી બળતા એવા મનુષ્યોને પરમ ભાવ દયારૂપ મે-
 ધવૃષ્ટિથી શાત કરે છે અધ્યાત્મ તત્વ કઈ આખે દેખાતું
 નથી તેમજ કઈ તે સુધાતું નથી અધ્યાત્મતત્વને દિવ્ય
 જ્ઞાનચક્ષુથી દેખી શકાય છે, અધ્યાત્મ તત્વમાધકોએ પ્રતિ-
 દિન સદ્ગુણની આસાપ્રમાણે આત્માની ઉત્પત્તિ કરવા પ્રયત્ન
 કરવો, આજને આજ નિશાળમા બેઠા અને વિદ્યાગુરુ કર્યા
 કે તુરત કઈ બીજી ની પરીક્ષા પસાર કરાતી નથી હજારો
 વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ કરવા બેસે છે કોઈ પહેલીલણી ઉઠી
 જાય છે કોઈ બીજી ચોપડી અને કોઈ મેટ્રીકસુધી લણી
 ઉઠી જાય છે અને કોઈ એમ એ લણી ઉઠી જાય છે
 પાચમી ચોપડીના અભ્યાસીને એમ એની કલાસના સિ-
 દ્ધાંતોની સમજણ રહેતી નથી તેમ અધ્યાત્મકોટીમા પણ
 કોઈ એક શ્લોક વાંચે, કોઈ, પાચ શ્લોક, કોઈ, અર્ધ અ-
 બ્યાસ કરે, પણ પૂર્ણ અધ્યાત્મ શાસ્ત્રના અભ્યાસવિના પૂર્ણ
 આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ થતો નથી, સદ્ગુરુમુનિરાજ પાસે
 અધ્યાત્મતત્વ લખવા બેઠા કે તુલ તમને સર્વ આવડશે નહિ,

કેટલાક વાચિક સ્થાનિયો તો સ્વછંદી જની હોળીના ઇક રાની પેઠે આચરણ આચરે છે. ભવ્ય જીવોએ, માધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી ચોરાશીગઢની જુદી જુદી ક્રિયાના ભેદો જાણી સાર ખેંચવો. અને કોઈના ખડત મડનમાં પડવું નહિ સત્ય લાગે તે ગ્રહણ કરવું અધ્યાત્મ તત્ત્વમાં કોઈ ગઢનો જુદો મત નથી તત્ત્વતત્ત્વમાં કોઈ ગઢનો જુદોમત નથી, માટે જે જે ભેદો દેખાય તે તરફ માધ્યસ્થદૃષ્ટિની ભાવનાથી વતી ભાતુભાવમાં વધારો કરવાથી સત્યતત્ત્વોનો વિશેષત પ્રકાશ થશે, પોતાના ધર્મની મહત્તા જુળી જતાવવાથી અન્ય લોકો કોમાં વિશેષત ધર્મનો ફેલાવો થશે હું જે કહું છું તથા લખું છું, તેમાંથી ભવ્યજીવોએ નયોની સાપેક્ષતાથી માર ખેંચવો સાપેક્ષજુદિથી સમજતા અધ્યાત્મતત્ત્વ હૃદયમાં પરિણામ પામશે અને નિરપેક્ષ જુદિથી વાચતા તથા સાબળતા વિપરીત પરિણમન થશે કોઈ પણ પુરૂષે લેખ લખ્યો હોય વા વ્યાખ્યાન આપ્યું હોય, તેના ઉપર ઇર્ષ્યા કરવી નહી, તેના કરતા સારા લેખ અને સારૂ વ્યાખ્યાન આપવામાં આવશે તો જ ય જીવો અલગત વિશેષ લાભ લેશે. બીજાએ જે કાર્ય કર્યું હોય તેના કરતા બીજીને અને લખીને સારૂ કાર્ય કરી જતાવવું એમાં પ્રભુતા છે, પણ તેવી પોતાનામાં શક્તિ ન હોય અને તે પ્રમાણે ગુણીનો ગુણ ન ગ્રહણ કરાય તો આ મા નીચકોટીમાંથી ઉચ્ચકોટીમાં પ્રવેશ કરી શકતો નથી, મદગુણ વ્યા ત્યાથી ગ્રહણ કરવા ઘણા જૈનબાધવો પોતાના ધર્મમાં કહેવા અધ્યાત્મઆદિ તત્ત્વોને ગુરૂગમદ્વારા સમજ શકતા નથી અને તેથી તેઓ સમજ્યા વિના અને તેઓ પોતાના દર્શનમાં કહેલા તત્ત્વો તપાસ્યા વિના એક જમ પરધર્મમાં પ્રવેશ કરે છે આશા છે કે હવે શ્રી વીરપ્રભુના કહેલા તત્ત્વનો જીવસૂક્ષ્મ જુદિથી અભ્યાસ કરી માધ્યસ્થ વીતરાગ ધર્મની જુળીઓ સમજ આખી દુનિ

મુનિ શ્રી બુદ્ધિસાગરજીનું ભાષણ.

તુમ્હવ નમસ્ત્રિશ્ચવનાર્તિહરાય નાય ।

તુમ્હવં નમઃ ક્ષિતિતલામલમૂષણાય ॥

તુમ્હવ નમસ્ત્રિજગતપરમેશ્વરાય ।

તુમ્હવ નમો જિન ભવોદધિગોષણાય ॥

આ પ્રમાણે મગળાચરણ કરીને જણાવ્યું કે -યોગ-
વિદ્યાની પ્રાપ્તિ કરવી એ આ ભાષણનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે
સામાન્ય રીતે લોકો પ્રાણને રૂધવાને શુદ્ધમા પછી રહેવું
અને આજસુ થવું તેને યોગ કહે છે, પણ તે ખરોયોગ
નથી, કારણ કે યોગની ખરી વ્યાખ્યા નીચે મુજબ છે

યોગશ્ચિતવૃત્તિ નિરોધ.

ચિતવૃત્તિનો નિરોધ કરવો તે યોગ

સ કટપવિકટપનો ત્યાગ કરવો, માયાનો ત્યાગ કરવો
ને આત્માનો વિચાર કરવો તેનું નામ યોગ યોગમાર્ગ
કોઈ નવો માગ નથી, પણ તે અનતકાળથી હયાતી
ધરાવે છે, અને તેનો હેતુ માયાનો નાશ કરવાનો અને
આત્માનું જ્ઞાનસ્વરૂપ ખીલવવાનો છે, કારણકે વિજ્ઞાનધન
એવો આત્મા જ્ઞાનના સમુદ્ધરૂપ છે તે ત્રણ ભુવ-
નના સવ પદાર્થોને બાંધવાને મમય છે, પણ તેની શક્તિ
હાલ શુષ્ક રહેલી છે, તો તે પ્રકટ કરવાને યોગનો આશ્રય
ગ્રહણ કરવો યોગના આઠ અંગ છે, તેમાં પ્રથમ અંગ
યમ છે યમના પાંચ વિભાગ પાડવામાં આવ્યા છે અહિંસા,
સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ, અહિંસા સત્ય અને
ચોરી નહીં કરવી તે તો સામાન્ય રીતે સર્વે કોઈ સમજે
છે, બ્રહ્મચર્ય વૃત્ત ગૃહણ કરવું એટલે વીર્યશક્તિ બાળ-
વળી અને તેની સાથે આત્માની શક્તિ પણ સાચવી રાખ-
વાની જરૂર છે, અપરિગ્રહ-મૂર્છાનો ત્યાગ કરવો ચારે
વર્ષ યોગ માર્ગ પ્રાપ્ત કરવાને સમર્થ છે, જગતમાં ચારે

સમતા રાખશે. આત્મશ્રેય સાધકોએ યાદ રાખવું કે કોઈ
 જીવો અધ્યાત્મતત્ત્વની અરૂચિવાળા હશે કોઈને આ વાત
 ગમે નહિ. કોઈ વિરુદ્ધ બાષણથી અપજ્ઞાનીની શ્રદ્ધા ફેરવી
 નાખશે, માટે મારે પૂર્ણ વશાસ પ્રથમથી રાખવાની જરૂર છે.
 યોગ્યતા પ્રમાણે હજવે હજવે તત્ત્વનું જ્ઞાન થશે, તેથી અ
 ધીરા બનશે નહીં, માન, પૂજા, કીર્તિ, લલ્લમ, ભય,
 દુનિયાદારી, અનેક પ્રકારની સ્વાર્થ આશાઓનો ત્યાગ કરવાની
 મરજી હોયતો અધ્યાત્મતત્ત્વ માર્ગમા પ્રવેશ કરશે. યોગ્ય
 તાવિના કલ્યાણ પણ થશે નહીં, ભવજીવોની ઉચ્ચ સ્થિતિ
 કરાવી આત્મસુખનો અનુભવ જિનાજ્ઞાનુસાર કરાવેનો એ
 શુદ્ધ પરમાર્થ જુદિનું કલ્પ્ય છે. માટે તેમની આજ્ઞા
 માની શ્રદ્ધા કરી અધ્યાત્મ માર્ગમા પ્રવેશ કરશે. શ્રી
 વીરપ્રભુએ કહેલા તત્ત્વોનો સદ્ગુરુ પ્રકાશ કરી ભવજીવોને
 લાભ આપે છે, તેથી સદ્ગુરુના ઉપકારને કોઈપણે તેમ
 નથી અધ્યાત્મતત્ત્વ પ્રાપ્ત કરવા શ્રી સદ્ગુરુના શરણે જવું
 વૈધની આજ્ઞાવિના ગમે તે ઔષધ લક્ષણ કરવાથી શરીરની
 જેવી અવસ્થા થાય છે તેવી સદ્ગુરુની આજ્ઞા વિના સ્વ
 છદ્દી જીવોની થાય છે “માથા સાટે માગજેવી” જે સદ્ગુરુની
 ભક્તિ કરે છે તેજ પરમાત્મસ્વરૂપને લીલામાનમા પામે
 છે. શ્રી સદ્ગુરુના શરણને અગીકાર કરી અધ્યાત્મતત્ત્વનો
 પ્રકાશ લાભ ભવજીવો પામે, સવની ઉચ્ચસ્થિતિ યાઓ
 અનંત લક્ષ્મીના ભોગી આત્માઓ યાઓ, અનંત કેલ્પિમય
 અસંખ્ય પ્રદેશમા ભવજીવો વામ કરો.

અધ્યાત્મતત્ત્વગ્રન્થોઽય મુદ્રયન્વિમુનિના કૃત.

સર્વેષાં મંગલાનાં હિ મુખ્યમધ્યાત્મમગતમ્ ॥ ૧ ॥

ૐ શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ

વર્ણ છે ખરી, અને નથી પણ ખરી વર્ણ એ વહેવારને
આગ્રયે છે અને આત્માની અપેક્ષાએ વર્ણનો નિયમ રહેતો
નથી બહારથી લેવેને વર્ણવહેવાર રાખવામા આવે,
પણ અદરથી વણના લેદમા લેપાવુ નહી કરણ કે તેથી
અભિમાન થાય છે, અને ઇષ્ટ કલબ્યથી ચુકી જવાય છે
માટે વર્ણાભિમાન ત્યાગી યોગમા પ્રવૃત્તિ કરવી વળી નિ
યમના પાથ લેદ નીચે પ્રમાણે છે શીથ, સતોષ, તપ,
સ્વાધ્યાય, અને ઇશ્વર પ્રલિધ્ધાન શરીરની પવિત્રતા કરતા
પણ મનના વિચારોને પવિત્ર રાખવા તે ઉત્તમ શીથ છે,
બીજા શબ્દોમા કહીએ તો બાહ્ય સ્નાન કરતા અંતર સ્નાન
અધિક શુદ્ધકારી છે, માટે મન વચન અને કાયાની પવિત્રતા
જાળવવી યોગવિદ્યાનો આધાર મનની પવિત્રતાપર રહેલો છે
જે માણસ પવિત્ર છે, તે બીજાની નિંદા કરતો નથી,
તત્ત્વમસિ તુજ તે પરમાત્મા છે અનતજ્ઞાન, અનત
શક્તિવાળો પરમાત્મા તે તુજ છે, બાહ્ય વસ્તુઓ મળે કે
ન મળે છતા જેમા મનની સમાધાનતાનો લગ થતો ન
થી, તેજ આણુમ ખરા સતોષી છે એવો સતોષ પ્રાપ્ત
કરવો જોઈએ, કેટલાક લોકો સૂર્યના કિરણવડે શરીરનો
તપ કરે છે, કેટલાક અગ્નિવડે કરે છે, પણ ખરી તપનો
બ્યાખ્યા તો એજ છે જેથી મનના પરિણામ ન બગડે
તેવીરીતે તપ કરવો એટલે પોતાની શક્તિઅનુમાર તપ
આદરવો.

ઇચ્છાનો રોધ એજ ઉત્તમ તપ છે, તેવા તપથી સ
ચિત અને ક્રિયામાણુ કર્મનો નાશ થાય છે, અને આ
ત્માની શુદ્ધ રહેવી શક્તિઓ જાગૃત થાય છે સત્શાસ્ત્ર
ભણવુ ભણાવવુ તેનું નામ સ્વાધ્યાય સ્વાધ્યાયથી કર્મ,
મુનજન્મ, આત્માનુ અસ્તિત્વ, અને આત્માનુ અમરપણું
વગેરે અનેક જાણતોનું જ્ઞાન થાય છે પરમાત્મા અનત મુખ
આનંદ અને જ્ઞાનરૂપ છે અને જેનું માણસ ધ્યાન કરે

૧. વૈશ્ય કે શુદ્ર, પુરુષ કે સ્ત્રી મર્વ કોઈને 'સરખો' હક
 ૨. રણ કે સર્વમા આત્મા વિરાજમાન છે પ્રાચીન સ-
 ૩. લોકોને 'ઘરનું તાગું' વામનું પડતું નહિ, કારણ કે
 સદાચારી હતા અને સારા સકલ્પવાળા હતા, પણ
 માર્ગના નાશથી સ્થિતિ તદ્દન ફરી ગઈ ॥ ધર્મ અ-
 કોમનો ઉદય તે ધર્મને માનનારા અથવા તે કોમમા
 ૪. રા મનુષ્યોનું ધર્મિષ્ઠપણું, હયાતુપણું અને શુદ્ધ સ-
 ૫. એ સર્વનાપર આધાર રાખે છે, જે મનુષ્યો પોતે
 ૬. સકલ્પથી ડગે નહિ, અને કુખ આવે તોપણ પો-
 ૭. સકલ્પનો ત્યાગ કરે નહિ તેજ ખરા યોગી સમજવા
 ૮. યર્થ થાળવાથી યોગશક્તિ ખીલે છે, જો લોકો યોગવિ-
 ૯. તત્વો યથાર્થ મમજતા હોય તો મર્વને તેઓ પોતાના
 ૧૦. મનુષ્ય લેજે, અને ધર્મ નિમિત્તેજ પરસ્પર યુદ્ધ થાય
 તે કદાપિ થાય નહિ હાલમા ધર્મભાવના નાશ પામેલી
 યોગવિદ્યા સર્વ ધર્મમા વર્ણવેલી છે, તેમા પણ ભક્તિ-
 ૧૨. સૌથી ઉત્તમ માર્ગ છે માણસ જ્યારે મત્રાક્ષરનો જાપ
 ૧૩. રે છે, અને માળાના મણકા ફેરવે છે, ત્યારે મણકાદ્વારા
 ૧૪. તની એકાગ્રતા તે કરે છે યોગ અનેક પ્રકારના છે,
 ૧૫. રયોગ, લયયોગ, હઠયોગ, રાજયોગ વગેરે મત્રના પ્ર-
 ૧૬. થી વિષના પરમાણું સ્કંધો નાશ પામે છે મત્રથી
 ૧૭. રન્ન થતી શક્તિ વિષના પરમાણુઓ દ્વાર કરી તેને સ્થાને
 ૧૮. પરમાણુઓ આવેપણું કરે છે યોગમા બ્રહ્મચર્યની
 ૧૯. સ જરૂર છે, સતતિ ખરાબ વિચારવાળી થાય તેના મા-
 ૨૦. પના વિચારો ખરાબ હોવા જોઈએ કપાસના બીજને
 ૨૧. ને વાવવાથી કપાસમા પણ લાલાસનો અશ આવે છે,
 ૨૨. માળાપના શુષ્ક અવશુષ્ક પુત્રોમા ઉતરી આવે ॥

ક્ષયરોગગ્રસ્તના પુત્રો ક્ષયરોગવાળા થાય છે ભાગ
 ૧. નારના ઊકરા ઘણે ભાગે બાલ્યાવસ્થાથીજ તે ખરાબ વ્ય-
 ૨. ન શિખે છે, એક ઊકરાના બાપે બાર વર્ષની ઉંમરથી

શારીરિક સ પત્તિ વધે અને દેશની ઉન્નતિ થાય તે માટે જે જગ્યા શાંત અને શુદ્ધ હોય, ત્યાં સુગંધીપુષ્પો દોડ ત્યાં ચોગનો ઉપદ્રવ ન હોય, ત્યાં ઘણા લોકો ઠેઠાઠા કરતા ન હોય તેવા શાંત સ્થળમાં પ્રાતઃકાલમાં પ્રાણાયામ કરવા, તત્પ્રકાશાવરણમ્ સ્વીકર્યે, તેથી પ્રકાશના આવરણને નાશ થાય છે સરેવર શાંત અને નિમળ હોય ત્યારે સૂર્યનો પ્રકાશ તેના પર પડે તેમ જ્યારે મન શાંત હોય ત્યારે આત્માનો પ્રકાશ યથાર્થ તેના પર પડી શકે છે હેમાચાર્યે પ્રાણાયામના બળથી શરીરબળ બળવી નાખ્યું હતું આનંદધનજી મહારાજ પણ પ્રાણાયામની જરૂર બતાવે છે હરિભદ્રમુરારી, વિગેરે પણ તેની જરૂર સિદ્ધિ કરે છે પણ પ્રાણાયામની ક્રિયા શુદ્ધ પામેથી અદ્વૈત કરવી ચોગ્ય પાત્રમુ જગ પ્રત્યાહાર છે ચિત્તની વૃત્તિઓને બહાર ભટકતી અટકાવવી અને પાત્ર ઇન્દ્રિયોના વિષયોને છૂટવા તેનું નામ પ્રત્યાહાર જેને આત્માને યથાચ રીતે ભણ્યો છે, તેજ પુરૂષ ઇન્દ્રિયોના વિષયોથી ઉપજતા મુખનો ત્યાગ કરી શકે સસારરૂપી સમુદ્ર તરવાને શરીર રૂપી વહાણની જરૂર છે ઇન્દ્રિયોને અતરમુખ રાખવી જોઈએ જે મુખ મળવાથી બીજા મુખની આશા ન રહે તે તે સાશ્વત મુખ આત્મામાં રહેલું ॥ આત્મા અતરમુખ વળે છે ત્યારે જે આનંદ થાય છે, તે ચોક્કસ ઇન્દ્રોના મુખ કરતા અનંત ઘણો ॥ માટે તે આત્મમુખ મેળવવાને ચોગ્યમાર્ગના પગથીએ ધીમે ધીમે ચઢવું અને છેવટે જીવાત્મા સાશ્વતમુખ મેળવશે

જે પુરૂષ મન ઉપર નિગ્રહ કરી શકે તે ચોગ્ય, અને જેનું મન તેના ચોક્કસ હાથમાં ન રહે તેને અચોગ્ય જાણવો ચોગ્યમાર્ગ આત્માને લગતો છે, માટે તેમાં શ્રદ્ધા,

ક્ષત્રિય, વૈશ્ય કે શુદ્ર, પુરુષ કે સ્ત્રી સર્વ કોઈને 'સરખો' હક છે, કારણ કે સર્વમા આત્મા વિરાજમાન છે પ્રાચીન સંભવમા લોકોને 'ઘરતું તાળું વાસવું પડતું નહિ, કારણ કે લોકો સદાચારી હતા અને સારા સકલ્પવાળા હતા, પણ યોગમાર્ગના નાશથી સ્થિતિ તદ્દન ફરી ગઈ છે ધર્મ અથવા કામનો ઉદય તે ધર્મને માનનારા અથવા તે કામમા વસનારા મનુષ્યોનું ધર્મિષ્ઠપણું, ક્યાળુપણું અને શુદ્ધ સંકલ્પ, એ સર્વનાપર આધાર રાખે છે, જે મનુષ્યો પોતે કરેલા સંકલ્પથી ડગે નહિ, અને દુષ્ટ આવે તોપણ પોતાના સંકલ્પનો ત્યાગ કરે નહિ તેજ ખરા યોગી સમજવા બ્રહ્મચર્ય પાળવાથી યોગશક્તિ ખીલે છે, જો લોકો યોગવિદ્યાના તત્વો યથાર્થ સમજતા હોય તો મર્વને તેઓ પોતાના જ્ઞાતૃતુલ્ય લેખે, અને ધર્મ નિમિત્તેજ પરસ્પર યુદ્ધ થાય છે તે કદાપિ થાય નહિ હાલમા ધર્મભાવના નાશ પામેલી છે યોગવિદ્યા સર્વ ધર્મમા વર્ણવેલી છે, તેમા પણ ભક્તિ-યોગ સૌથી ઉત્તમ માર્ગ છે માણસ જ્યારે મત્રાક્ષરનો બાપ જપે છે, અને માળાના મણકા ફેરવે છે, ત્યારે મણકાદ્વારા ચિત્તની એકાગ્રતા તે કરે છે યોગ અનેક પ્રકારના છે, મત્રયોગ, લયયોગ, હઠયોગ, રાજયોગ વગેરે મત્રના પ્રભાવથી વિષના પરમાણું સ્કંધો નાશ પામે છે મત્રથી ઉત્પન્ન થતી શક્તિ વિષના પરમાણુઓ દૂર કરી તેને સ્થાને શુદ્ધ પરમાણુઓ આરોપણ કરે છે યોગમા બ્રહ્મચર્યની ખાસ જરૂર છે, સતતિ ખસળ વિચારવાળી થાય તેના માખાપના વિચારો ખરાબ હોવા જોઈએ કપાસના બીજને રગીને વાવવાથી કપાસમા પણ લાલાસનો અશ આવે છે તેમ માખાપના ગુણ અવગુણ પુત્રોમા ઉતરી આવે છે -

ક્ષયરોગગ્રસ્તના પુત્રો ક્ષયરોગવાળા થાય છે નર પીનારના ઓકસ ઘણે ભાગે બાત્યાવસ્થાથી જ તે મરણ સન શિખે છે, એક ઓકસના બાપે બાર વર્ષની કુખી

સત્રિના બાર વાગે ચા પીવા માડી હતી, દરરોજ રાત્રે બાર વાગ્યા એટલે અગ્નીષ્ઠના બધાણની પેઠે તેને ચા પીધા વગર ચાલેજ નહિ તેવો ચાનો તે શુભામ બન્યો હતો, પરિણામ એ આબુ કે અગીઆર વર્ષ સુધી જેણે ચા પીધી નહતી તેવા તેના પુત્રને બાર વર્ષ પુરા થતા સત્રિના બાર વાગતા શરીરમાં એક પ્રકારનો ઉન્માદ થયો અને ચા પીવી પડી આ ઉપરથી જણાયે કે બાળકોનો સદ્ગુણો તથા દુર્ગુણો માટે માતૃપિતા ઘણા મોટાભાગે જોખમદાર છે નેપોલીય નની માતા ગર્ભ ધારણ કર્યા પછી શુરવીપણના નોવેલો વાચતી હતી, અને તેણે પરિણામ એ આબુ કે નેપોલીય અને જેવા પરાક્રમી પુત્રને તેણીએ જન્મ આપ્યો માટે જો તમારે તમારા બાળકનું હિત સુધારવું હોય તો તમે યોગી અને સારા વિચારવાળા થાઓ. માળાપના ક્રોધ, કપટ બાળકોમાં ઘણીવાર જોવામાં આવે છે અભ્યાસવિના યોગ સધાતો નથી માટે ઉચ્ચ વિચારનો અભ્યાસ પાઠો, રાગદેષનો ત્યાગ કરો, અને આવા માગના જાણકાર ગુરૂને મળો. ચૌદરાજલોકના આકારનું મનુષ્યનું શરીર છે, જે ચૌદરાજલોકમાં ભાવ છે તે નાના પ્રમાણમાં શરીરમાં પણ જો આપણામાં ધર્મના તત્ત્વો સમજવાનું પણ જ્ઞાન રહ્યું નથી, માટે લાઘવ થાઓ, ખરાબ વાસનાઓનો ત્યાગ કરો, સામાન્ય કુવાનું પાણી ખુટી જાય, પણ પાતાળકુવાના પાણીનો પ્રવાહતો નિરતર વહે છેજ, તેમ બીજી વિદ્યાઓનું સુખ તે સામાન્ય કુવાના જળ જેવું, પણ અધ્યાત્મવિદ્યારૂપ પાતાળ કુવાનું સુખ તે શાશ્વત છે.

ખરૂં સુખ આત્મામાંજ રહેલું છે, પણ તે સુખનો લાભ મળે તે સારૂ હૃદયશુદ્ધિની જરૂર છે, જેઓના હૃદય અજ્ઞાનથી ભરેલા છે તેઓ આ માગ પર શીરીતે આવીશકે ? પરમાત્માના સ્તવનથી હૃદય શુદ્ધ બને છે એ મોખામાં પ્રવેશ કરવાને પ્રથમ તમારૂં હૃદય પવિત્ર બનાવો.

વવાને 'પ્રયત્ન કરો કલેશથી દૂર રહો' તે। ઉપર દૃષ્ટાન્ત - એક સ્થળે 'સાસુ' વહુની લગ્ન નિરતર આત્મા કરતી હતી એક બીજા ઉપર બેજણીઓ, ગાળોનો વરસાદ વરસાવતી હતી / તેવામાં વહુને 'કાંઈ સંધુ-સંત મળીગયા, તેમના આગળ તે વહુએ પોતાની મંઘળી દુબદ સ્થિતિનું વર્ણન કર્યું, અને માસુ જેથી વશ થાય તેવો 'કાંઈ ઈલામ કરી આપવાને કહ્યું તે સત સમયના બાલુકાર હતા તેમણે એક કાગળના નાના ટુકડા ઉપર ઝોકાર લખ્યો, અને જ્યારે તારી સાસુ તારીસાથે બોલે તે વખતે આ ચીઠી તારા મોમા/સુઠીદેજે, પણ મો ઉઘાડીશ નહિ, -ઉઘાડીશ તો મ-ત્રનો પ્રભાવ 'જતો રહેશે જ્યારે' કાંઈ કારણસર સાસુએ મિનજ બોયો અને ગાળો ભાડવા લાગી, તે વખતે વહુએ મોમા, મત્રાક્ષર, સુઠી દીધો, અને મો નહિ ઉઘાડવાના પ્રતિજ્ઞથી ગાળોનો પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહિ પડોશણે આવી માસુને કપકો આપ્યો કારણકે વહુ તો એક અક્ષર પણ બોલતી નહતી અને સાસુને તે પાડોશણે વહુની માળી મ ગાવરાવી મત્રનું કૃણ મળ્યું, પણ આમા સાર એ છે કે જીભને વશ કરો ધણા અનર્થ જીભ વશ નહિ હોવાથી નીપજે છે, સંતસવજ્ઞતાનું વચન સદા કૃણે છે, તેમ જો 'યોગ્ય' થશે તો મહાત્માઓ શુરુઓ મળશે પણ જેનું હૃદયરૂપ મદીર કપટ, દેષ, ક્રોધ, માન, માયા, તૃષ્ણા આદિ વિષયથી ભરેલું છે ત્યાં પરમાત્મા પધારતા નથી તમારું હૃદય નિમજ કરો, અને પરમાત્મા સ્વયમેવ પ્રાપ્ત થશે, તમારે પોતાને પુરૂષાર્થ કરવાનો છે, કહ્યું છે કે આપસમા નાળજ નહિ, મેઘ સમાન જળ નહિ મહાવીર સ્વામીઓ દ્વિ-માર્ગ પ્રવર્તાવ્યો, તે સ્વસામર્થ્યથી જ એમ જરૂર માનજે તમને / પુરુષમાગમા સચરતા શાસાર શરમ આરે દ તમને કાંઈ ભક્ત કહે ત્યારે શાસાર શરમાઓછો, તમાઃ ધનભાગ્યવિના તમને ભક્ત કાણ કહે / હુનિયા દોરગી છે

માટે લોકોના વિચારથી દોરવાઈ નહિ જતા સન્માર્ગે આ લવા કમરબધે થયો, જે લોકોને સારસમુદ્ર તરતી ન આવડયુ તેઓ ખૂદારનુ ગમે તેટલુ બુદ્ધિવિવેક જ્ઞાન ધરાવતા હોય તે બહુજ થોડુ લાભકારી છે, અને તરવાનો માર્ગ તે યોગવિદ્યા છે, માટે તે માર્ગનો અભ્યાસ કરો. જે માણસો આ સારમા જન્મ લેઈ પોતાનુ હિત સમજતા નથી તેઓ પોતાનો ભવ ગંધેડાની માફક જોળે ગુમાવે છે તેઓનુ જીવંતર ધનસમાન છે બીજુ હાલમા લોક અન્યાયથી ધન પેદા કરે છે, અને તેવા પૈસાથી લાવેલુ અન્ન ખાવાથી મતિ ભ્રષ્ટ થાય છે અન્યાયનો પૈસો જો સવ અનર્થનુ મૂળ છે સન્માર્ગે પ્રાપ્ત કરેલા ધનથી બુદ્ધિ નિર્મળ રહે છે

હાલની છેવટની ગણતરી પ્રમાણે આ હિંદુસ્થાનમા સાધુ સન્યાસીઓ, બાવાઓ, વૈરાગી વગેરેની સંખ્યા ૬૦૦૦૦૦ ની છે, જો તેઓને વિદ્વાન બનાવવામા આવે, જો તેઓ લોકોને સન્માર્ગે ચાલવાનો ઉપદેશ આપે તો ધણુ થોડા સમયમા આ આચાર્યનો ઉદ્ધાર થાય જો તમારા હૃદય નિર્મળ હશે તો નિશ્ચય દેવો તમને સહાય, કરશે, માટે ગુણને મેળવી આપનાર આત્મવિદ્યાનો અભ્યાસ કરો.

સો જ્ઞાનીનો એકમત, અને સો મૂખના સોમત છે, કારણ કે મૂખલોકો પોતાના સકલ્પ ક્ષણે ક્ષણે ફેરવે છે, પણ જ્ઞાની તો પોતે શાત પળમા બાધેલા નિશ્ચયોને અનુસરી પોતાનુ વર્તન ચલાવે છે

યોગના અભ્યાસીઓએ સત્સંગ રાખવો, અને હજારો રૂપીયા નાતબતના વસ્ત્રમા ખરચવા કરતા વિદ્યામા વાપરો, લોકો જ્ઞાનથી યોગનુ રહસ્ય સમજી શકશે, જે લોકો સાધુસત્ત્વ નામ ધરાવે, અને અભણ હોય તે પોતાના સ-
 ૫૧ જોબ લગાડે છે, માટે જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરો,
 તે દ્વારા યોગનો અભ્યાસ થઈ શકશે, હવે ગઈ કાલે

બાકી રહેલા ત્રણ અંગમાંથી ધારણાનો વિચાર કરીએ
 હૃદયમાં છ ચક્ર છે, તેમાંથી કેાઈ એકાદ ચક્ર ઉપર ચિ-
 ત્તને સ્થિર રાખવું તેને ધારણા કહે છે આત્માના સ્વરૂપમાં
 ચિત્તવૃત્તિનો લય કરવો તેનું નામ ધ્યાન છે, ધ્યાનથી
 કર્મનો નાશ થાય છે, અને ચિત્તવૃત્તિ સ્થિર થાય છે
 ધ્યાતા, ધ્યાન, અને ધ્યેય એ ત્રણની ઐક્યતા થવી તેનું
 નામ સમાધિ લાલુવી સમાધિથી મનુષ્ય દેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત
 કરી મર્વ વસ્તુઓનો જ્ઞાતા બને છે પણ આ વ્યાખ્યાન
 શ્રવણ કરવામાંથી ઇચ્છિત લાભ મળી શકે તેમ નથી
 તેને વાસ્તે પ્રયત્નની જરૂર છે

॥ ઝનમઃ સિદ્ધ ॥

પડાવડ્યક (આવશ્ય મુદ્ધ પ રવીનાર.)

(લેખક ગીરધરલાલ હેમચંદ)

ઝનમસ્તત્ત્વજ્ઞાય

અર્હન્તો ભગવન્ત્ત્વંદ્રમહિતા સિદ્ધાશ્ચ સિદ્ધિં સ્થિતા •
 આચાર્યા જિનશાસનોન્નતિકરા* પૂજ્યા ઉપાધ્યાયકા. ॥
 શ્રીસિદ્ધાન્તમુપાઠકા મુનિવરા રત્નપ્રચારાધકા* ।
 પચૈતે પરમેષ્ઠિન* માતેદિન કુર્વન્તુ ચો મમ્મલમ્ ॥ ૧ ॥

શ્રી આત્મોપાસક યોગ મહાજના અધ્યક્ષ પદે બિરાજમાન શ્રીમન્ મુનિમહારાજ સાહેબ ! તથા આત્મોપાસક સભ્યજનો !

“ પડાવડ્યક ” એ વિષય ઉપર લખવા, બોલવાની મને અધ્યક્ષ સાહેબજીની કૃપાસચ્ચેલી હોવાથી જે લખાયેલું છે તે બોલવાને હું નમ્રતા પુર્વક રજા લઉં છું !

“ આવશ્યક ” એ પણ યોગ ગણાય છે કારણ કે, મોક્ષેણુ યોજના યોગ જ્યારે મહાત્મા પત જલીએ, યોગનું લક્ષણ બાધતા પ્રથમ સૂત્રમા કહ્યું કે—યોગશ્ચિત્તવૃત્તિનિરોધ એટલે બાધા એ કે મનની વૃત્તિને શાંત કરવો, શાંતી તેને યોગ કહીએ ત્યારે વિશેષ સ્પષ્ટ રીતે શ્રી સ્યાદ્વાદશૈલિયે શ્રીમન્-ત્યાય વિશ્વારદ શ્રીમધસોવિજયજી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ “જ્ઞાનસાર” અષ્ટકજીમા યોગાષ્ટકના પ્રારંભમા ઉપર પ્રમાણે લખે છે કે—

મોક્ષેણ યોજનાયોગ સર્વોપ્યાચાર ઇપ્યતે ।

વિશિષ્ય સ્યાનવર્ણાર્યાલ્બનૈકાગ્ર્ય ગોચર ॥ ૧ ॥

(આત્મા શબ્દનો અધ્યાહાર છે)

કૃત્ત્વકર્મ સયો મોક્ષ તેન યોજનાત્ યોગ વચ્યતે,

સ ચ સર્વોપ્યાચાર જિનશાસનોક્ત ચરણસંપત્તિ,

કરણસત્તતિરૂપઃ મોક્ષોપાયત્વાત્ યોગ ઈષ્યતે

તત્ર વિશેષેણ સ્થાન ૧ વર્ણ ૨ અર્થ ૩ આલબન ૪
 એકાગ્ર્ય ગોચર ૫ इति पचमकार योगः मोक्षोपायहेतु मतः
 इत्यनेनादि परभावासक्त भवभ्रमणे ग्रहात् पुद्गलभोगमग्रानां
 न भवति.

સામાર્થ્ય એ કે, આત્મા શબ્દનો અહિં આ અધ્યાહાર છે મોક્ષ એટલે સકલ કર્મ સંબંધથી નિર્મુક્તિ, તે મોક્ષની સાથે આત્માને જોડવાથી ચરણ સિત્તરિ અને કરણ મિત્તરીરૂપ સાધુનો સમગ્ર ક્રિયા વ્યવહાર “યોગ” મન શુદ્ધિ આદિ રૂપ મોક્ષ ઉપાય કહેવાય છે, તથાપિ સમગ્ર આચારને પૃથક્ કરીને સ્થાન એટલે કાર્યોત્સર્ગ, ચત્યવદન, શુદ્ધવદન, આદિ ક્રિયાને વિષે યથોચિત આસન સુદ્રાદિનું કરવું તે (૧) વર્ણ—એટલે પદ્મછેદ સહિત અસ્ખલિત સ્પુટતાએ કરીને સૂત્ર પદ્માદિનું ઉત્ચારણ કરવું તે (૨) અર્થ—એટલે ઉત્ચાર્યમાણ શાસ્ત્ર પદોના વાચ્ય ભાવનું ચિંતન તે (૩) આલબન—એટલે જિનસ્વરૂપ અને જિન મિત્રમાદિનું દષ્ટિને વિષે સ્થાપવું તે (૪) અને એકાગ્ર્ય એટલે ક્રિયામાણ કર્તૃવ્ય શિવાય બીજું કાંઈ મનથી લક્ષ્ય ન કરવું તે (૫) આ સર્વ જોને ગોચર છે તે યોગ કહેવાય છે

પૂર્વેકિત પાત્ર પ્રકારના યોગમાં કર્મ યોગ સ્થાન-વર્ણાંશક એ પ્રકારનો છે, ક્રિયા રૂપત્વે કરીને અને પુણ્ય બંધ ફલત્વે કરીને કર્મત્વ જેને છે તેને કર્મયોગ કહીએ અને જ્ઞાન યોગ-અર્થ, આલબન, અને એકાગ્ર્યાત્મક ત્રણ પ્રકારનો છે અદરની માપ પ્રવૃત્તિનો શેષક અને શ્રદ્ધાસંતે દનત્વ જનક વિગિષ્ઠ બોધમય યોગ, મોક્ષ પ્રાપ્તિનું અવ્ય-ભિચારી સાધન તેને યોગ કહીએ આ પાત્ર વિધિઅથવા દ્વિવિધ

યોગ દેશ વિરતિ અને સર્વ વિરતિ દેશથી અથવા સર્વથી આ
 રભ જેણે ત્યજ્યો છે તેને નિશ્ચયથી હોય છે, કારણકે તેઓ
 હ્રમ્બેશા મોક્ષના ઉપાયને વિષે પ્રવૃત્તિ કરે છે તે શિવા
 યના અવિરતિ સમ્યક્ દૃષ્ટિ અને માગાનુસારી વિગેરેમા
 પણ બીજા માત્ર યોગોત્પત્તિ હેતુમાત્ર કિચિત્તેના સભવ
 છે એમ “જ્ઞાનસાર” નામના પુસ્તકથી વાચક વગના
 જાણવામા હોયુ જોઈએ હવે મૂળ વિષય ઉપર કરેલા માટે
 જણાવુ છું જે હ્રમ્બેશા કરવા યોગ્ય છે તેને આવશ્યક ક-
 હેવાય છે, તેનો પણ ઉપર જતાવેલા પચ્ચવિધ અથવા
 દ્વિવિધ જ્ઞાન, ક્રિયા એ યોગમા સમાવેશ થાય છે, તેમજ
 ઈશ્વારિયોગ ૪ ચાર પ્રકારનો છે વળી પ્રીતિ ભક્ત્યાદિ
 અનેક ભેદ, પણ કહ્યા છે એ બધા મહાશુર સમાગમે
 યથાધિકાર પરત્વે ધારવા આદરવા યોગ્ય છે તેમા પણ
 શુરંગમ વડે પડાવત્ત્યકનો સમાવેશ થતો સભવે છે પૂર્વો
 ક્ત આવશ્યક છ પ્રકારે કરાય છે તેના નામ હ્રમ્બેશા એ
 વખત ક્રિયા કરનારાઓથી પૂર્ણતાવસરે સામાયિક, ચઉ
 વિસધ્યય, વંદણ, પડિકમણ, કાઉસબા, પચ્ચજખાણુ ક
 યું છે એમ જોલાય છે, છતા તેનુ તત્વતો વિરલાથી
 જ પમાય છે શ્રી મહા ઉપાધ્યાયજીએ કહ્યું છે કે

કોઈ કહે જે પાતિક ફીધાં, પડિકમતાં છૂટી જેરિ ॥

તે મિચ્યાફલ પડિકમણાનુ, અપુણ કરણથી સીજેરે ૧૬ શ્રીસીમં
 મિચ્ઠા ઘુફડા દેઈ પાતિક, તે માવે જે સેરેરે ॥

આવશ્યક સાચે તે પરગટ । માયા મોસને સેવેરે ૧૭ શ્રીસીમં
 મૂલ પદે પડિકમણુ માપ્યુ, પાપ તણુ અણ કરુરે ॥

શક્તિ ભાવ તણે અધ્યાસે । તે જસ અર્થે વરુરે ૧૮ શ્રીસીમં
 સાદિય મુળજો । થરત સેનની વાતોરે ॥

આ ઉપરથી સમજવાનુ મળે છે કે, કેટલાક આપણે
 જોના માણસોના મનમા એવું કસેલુ હોયછેકે આપણે જે

પાપકરીએ તે સવચ્છરી વિગેરે પ્રતિક્રમણ કરી મિચ્છા મિદુલ્લઙ્ગ દેયે, જોટલે સર્વ પાપથી આપણે સુક્ત ચૈશક્રીયે છીયે, પણ તે ભૂલ ભરેલું છે કારણકે પડિક્રમણાનુ ફળ તો જે પાપનો મિચ્છામિ દુકકંઠ દેવાય તેવું પાપ ફરીને નહિ કરવાથી મળી શકે છે, પણ જે કોઈ પાપ સળધી મિચ્છામિ, દુકકંઠ દેઈને પાછું ફરીને પણ તેવાજ ભાવે-અધ્ય વશાએ, જે તેના તે પાપનું સેવન કરાય છે તો તે આવશ્યક સુત્રની સાક્ષીએતા તેનાથી તો પ્રગટરીતે સત્તરમું પાપસ્થાનક કે જેનું નામ માયા મૃષાવાદ છે તે સેવાય છે, માટે મૂળ પડેતો પાપનું નહિ કરવું તેને જ પડિક્રમણ કહ્યું છે, આટલું જાણીને કેટલાકને વળી પાછું જોમજ ઠસી જાયકે ત્યારે આગમોક્ત વિધિ પુર્વક યથાર્થ નથી બની શકતું માટે તે ન કરવું, એ જ સાચું છે જોમ ન આવી જાય એ ટલામાટે કહ્યું કે એવી ભૂલ ન કરવી અને યથાગતિ ભાવના અભ્યાસવડે તે આવશ્યક ક્રિયા મોક્ષ અર્થે અવશ્ય કરવા યોગ્ય છે એ વિષય ઉપર ઉપાધ્યાયજી મહાગજ અન્યત્ર કહે છે કે

કોઈક વિધિ જોતાં યકારે, ઝાઝે સર્વિ વ્યવહારે ।

મનવસિયા ॥ ન લહે તુજ પવને રુઝુ રે, દ્રવ્યાદિક અનુસાર રે
ગુણ રસિયા ॥ ૧ ॥

પાઠ ગીત નૃત્યની કઝારે, નિમ હોય પ્રથમ અનુદ્ધ રે મ૦

પણ અભ્યાસે તે સ્વરીરે, તેમ કારિયા અવિરુદ્ધ રે મુ૦ ॥ ૨ ॥

મણિ શોધક શત સ્વારનારે, નિમ પુટ સકલ પ્રમાણરે મ૦

તેમ ક્રિયા સર્વિ યોગનેરે, પચ વસ્તુ અહિનાણ રે મુ૦ ॥ ૩ ॥

પ્રીતિ ભક્તિ યોગે કરી રે, ર્જાદિક વ્યવહારે મુ૦

હીનો પણ શિવ હેતુ છે રે, જેહને ગુરુ આધારે મુ૦ ॥ ૪ ॥

ઈત્યાદિ અર્થ સ્પષ્ટ છે તો પણ સદ્ગુરુયોગે વિશેષ ધારવા યોગ્ય છે કારણ કે અનેકાન્ત સ્થાદ્દાદૈશ્વર્ય એ

અજ્ઞાનવટે દરેક સવો લવમા ધન-કુટુમ્બ-ધર-ધરેણા વિગેરે
 નવનિધ બાહ્ય પરિશ્રદ્ધ રૂપ જે મળેગ વડે મળેલા હોવા
 થી અને તેને વિયોગ થવાનો હોવાથી અનતિવાર મેળવેલા
 અનતિવાર મુકી દઇ તેના મમત્વભાવે થયેલા અનત
 દુષ્ટો આ જીવોને અનત વાર અનુલવવા પડ્યા છે,
 વળી અતર પરિશ્રદ્ધ જે મિથ્યાત્વ તથા ક્રોધ, માન, માયા,
 લોભ અને હુમ્મ્યાદિ નવનોકવાય એમ ૧૪ પ્રકારનો હોવા-
 થી તે પણ બાહ્ય પરિશ્રદ્ધના નિમેષે વૃદ્ધિ પામેલો હોવાથી
 અનેક પ્રકારના સંગ્રહેષો કરી આ જીવે શુભાશુભકર્મ ઉપા-
 ન્ન કરેલા છે તે કર્મોના ઉદયથી ચતા સુખ દુષ્ણ મળ
 વાના નિમિત્તરૂપ થયેલાને આપણે અજ્ઞાણપણાથી શત્રુ
 મિત્ર માની લેયે છીએ પરંતુ વાસ્તવીક રીતે આ જગત
 મા કોઇ કોઇનું શત્રુમિત્ર છે જ નહિ જો આ જીવ ત
 ત્વવટે વિચારી જુએ તો પોતે જ પોતાનો શત્રુમિત્ર બની
 શકે છે અને અન્ય તો માત્ર નિમિત્ત જ છે, માટે દુષ્ણ
 સુખ શત્રુ મિત્ર એ સર્વ નિશ્ચયે જોતા માયા જાળ છે, મ
 પય છે, અસત્ય છે માટે શુદ્ધ ચેતનાને જગાડવાથી
 સમસ્ત દુષ્ણનો નાશ થઇ શકે છે તેના કારણે અથવા તે
 શુદ્ધ ચેતના મગટ કરવા માટે હુમ્મેશા સાવધ યોગ એટલે
 પાપવાળા મનવચ્ચન કાય યોગના વ્યાપાર તેના નિયંત્રરૂપ
 વ્યવહાર ક્રિયા માટે “કરેમિલ તે મામાધ્ય” ઇત્યાદિ પાઠ
 ઉચરી સામાયિક લેવાનો વ્યવહાર છે પણ તે દેશવિરતિ અને
 સર્વવિરતિ ઉચ્ચરવા માટે છે તે પહેલા-સમ્યક્ત્વ અને
 શ્રુતસામાયિક પાત્રમે સચનામયત તથા અવિરતિ એવા અતુર્ય
 શુદ્ધસ્થાનવાળાને પણ હોય છે એમ ૪ પ્રકારના સામાયિક
 આ ભોક્ત છે અને તે આત્માપાસકો કહો વા અમણો પાસકો
 તે તેમનાથી કરી શકાય છે અને નિશ્ચય પરિણતિયે પૂર્ણ-
 પણે શુદ્ધાત્મામા પરીણમવાથી શાશ્વત સુખના લોભી અ
 ખ યનદ પદધારી સિદ્ધ સ્વરૂપી થવાય ॥ પૂર્વે એવા મ-

શિષ્યમિથી જ્ઞાન ત સિદ્ધ થયા છે સાપ્રતિ 'યાય છે અને ભાવી થશે એ પ્રથમ આવશ્યક વિષે કહ્યું હોય છે પ્રતિ થયેલા " અહિવિસૃદ્ધય " અર્થાત્ ચોવીસ તીર્થકરોના સ્તવરૂપ આવશ્યક વિષે સમજવાનું છે કે રૂપભાદિક ચોવીસ તીર્થકરો ત્રિભુવનના ઉદ્યોતના કરનાર છે અને જેથી સુક્ષ્મ માર્ગનું સ્વરૂપ બતાવ્યું છે અને જેને નિર્મળ એવું કેવલ્ય જ્ઞાન જ્યોતિમય સર્વથા પ્રત્યક્ષ છે, તેમની સ્તવના પૂજા સેવના અર્થ કરવી, એ સમ્યક્ત્વ સુદ્ધિનું પુષ્ટ નિમિત્ત કારણ છે અર્થાત્ અનુક્રમે સસાર સમુદ્રનો પાર પામવા પ્રબળ સાધન છે માટે બીજું ચોવિસદ્ધય એ નામે સાર ભૂત એવું બીજું આવશ્યક અવશ્ય સેવવા યોગ્ય છે

હવે ત્રીજું આવશ્યક " વદન " એ નામ છે અને તે સંદર્શ મહારાજના ચરણારવિદમા પચવીસ આવશ્યક લેઈ સુક્ષ્મ વદન વિધિ પૂર્વક કરવાથી થાય છે તેમાં શુદ્ધ વદન ભાષ્યમાં કહેલા ઊર દોષ ટાળી તેમજ ચાર વાર શુદ્ધ ચરણે મસ્તક નામવાથી દ્વાદશાવર્ત વિધિ વડે ખામણી (ક્ષમાપના) કરી તેમજ ૩૩ તેત્રીસ આશાતનાનો ત્યાગ કરવા વિગેરે જ્ઞાન ચારસે બાણ બોલ વિચારી ધારી અથાયોગ્ય તેના ઉપયોગ કરવો બાધયે, તેમ કરવાથી નીચ ગોત્રકર્મનો ક્ષય થાય છે અને ઉચ્ચગોત્ર નામ કર્મનું ઉપાર્જન કરી શકાય છે, સત્શુદ્ધ વદનથી થયેલા પુન્ય પ્રભાવે જગતમાં તેની કોઈ પણ આશા ઉદ્ભવન કરી શકતું નથી તેમ જ પરભવે પણ ઔભાગ્યાદિ શુભનામ કર્મનો ઉદય થાય છે, કૃષ્ણ વામુદેવે સુનિ મહારાજને વદન કર્યું તેના પ્રભાવે સારભૂત એવા ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વને પામી અનુક્રમે તીર્થ કરપદ પામવાના છે વળી શીતળાચાર્ય જેમ ભાણેજ ને દ્રવ્યવદન કર્યું અને ભાવે કરી વદન વિધી સાચવવાથી કેવળજ્ઞાન પામ્યા, માટે એ ત્રીજું વદન નામે આવશ્યક છે તેમાં શુદ્ધવદનનો અધિકાર છે તેને સર્જનોએ તા સુમુ

જુઓએ તથા પ્રકારે ગુરૂના સદ્ભાવે આ વંદન આવશ્યકક્રિયામાં ઉજમાળ થિતે અત્યાદર કરવો યોગ્ય છે, કારણ કે શ્રી જિનશાસન જૈનધર્મ તેનું મૂળ જુઓ તો વિનય એ પ્રથમ જણાશે અને તે વિનય સત્ ગુણવતની ભક્તિથી થતો દેખાય છે, માટે એઅવશ્ય ઉપાદેય છે

હવે ચોથું “પડિલ્લમણુ” — પ્રતિક્રમણુ આવશ્યક છે તેમા શ્રી તીર્થંકર ભગવતે પ્રરૂપેલા પાંચે આચારમા લાગતા અતિચારાદિ દોષો માટે પદ્ધાત્તાપાદિ આલોચનાથી ત્રણે યોગની શુદ્ધિ માટે પ્રતિક્રમણુ કરવું ઉચિત છે તેથી પ વિત્ર આશિત્ર પમાય છે, અતિચાર એ પણ શત્ય છે તે ગોપવવા એટલે પોતાના દોષને રખે કોઈ જોઈ લે મને દોષી ગણશે એવી ધીક કે પ્રમાદથી ઢાકવા તે “માછીમણની” પેરે પરિહાસને માત્ર છે માટે સન્નિયત સતીએ દોષનું પ્રકાશ કરવું તે વિશુદ્ધભાવનું કારણ છે, અને તેમ કરનાર બંધ્ય માણી કર્મયોદ્ધાઓ સાથે લલતા છતા પણ કદી પસંજય પામતા નથી, માટે અતિચાર પડિલ્લમીને નિ શક્ય થઈ ધર્મ આચરણ કરવી, તો તેથી “ફલ્લિમણની” પેટે આ જગતમા જયપતાકા મેળવી શકાય છે, અને તે છ આવશ્યક, પ્રતિક્રમણુવિધિમા વહિતુસ્સર્ગમિદ્ધે એ આદિ સુ-ત્રથી પ્રતિક્રમણુ નામનું ચોથું આવશ્યક કરી શકાય છે અને તેના સમાર્થભાવના જ્ઞાને વાસિત આત્માઓ પરમ પવિત્ર ગણાય છે માટે તે સેવ્ય છે

હવે પાંચમું કાઉરસંગ—(કાચોત્સર્ગ) એ નામના આ વચ્ચક માટે સમજવાનું કે જેમ વિચક્ષણ વૈદ્ય પ્રથમતો શક્ય હોય તેને દૂર કરે છે, ‘પછી મણુ (આદુ’) ફળવવાને ઔષધરૂપ ઉપચાર કરે છે તેમ ‘અતિચારદોષરૂપ જે ત્રણ તેને ફળવવા માટે આ ઔષધ, ઉપચાર રૂપ આ’ કા ચોત્સર્ગ, કાઉરસંગ કતય છે, તેનાથી સયમ પ્રપુણિત થાય છે, અને તેમા કોઈ પ્રકારનું દુષણ રહી શકતું નથી,

તે કાઉરસંગની વિધિ કાયાને સ્થીર કરીને ચિત્તની ચચ-
લતા દૂર નિવારીને જોઈલે મનને ઠેકાણે વશ રાખીને, વ-
ચન યોગના બ્યાપારનો ત્યાગ કરીને આત્મારામમા રમણ
કરવા માટે યથાયોગ્ય આસોઆસના પ્રમાણુમા સોળ આગાર
વગર સર્વ શરીરસળધી બ્યાપાર ત્યાગ કરવારૂપ છે,
જોવુ પાચમુ આવશ્યક પચમીગતિ જે મોક્ષ તેને દેવા-
વાળુ હોવાથી જે શુદ્ધમને આરાધે તે ભવમાગરને તરી
પાર પામે છે,

હવે છેલ્લુ પ્રત્યાખ્યાન પચ્ચખખાણુ નામે છઠ્ઠું આવ-
શ્યક અવશ્યક શુરસમીપે કરવાયોગ્ય છે અને તે મુક્તિનુ
હેતુ છે, તેમા આહારની લાલચ ત્યાગ કરવાનુ કહ્યુ છે
માટે ચતુરજનોએ ચિત્તને ચેતાવણુ ભેઈએ,

સાલ (શત્ય) કાઠયુ, મણુ (આહુ) રૂઝંયુ,
અને તેનાથી વેદના દૂર ગઈ પછી ભલા એવા પચ્ચ
જોજનથી જેમ શરીરનુ નૂર વધે છે તેમ પડિછમણાથી
શત્ય ગયુ, કાઉરસંગથી મણુ રૂઝંયુ પણ પચ્ચખખાણુ-
રૂપ શુણને ધારણુ કરવાથી ધર્મ રૂપી દેહ અતિ પુષ્ટતાને
પામે છે જોનાથી કર્મરૂપી કાદવ ટળે છે, અને તે સ્વર
રૂપ હોવાથી અવિરતિકુવામા પડતા પ્રાણિઓને ઉધરે
છે અને તેનુ ખરૂ સ્વરૂપ નિષ્કલ કલાવ તપોમય છે અને
તે નિરુપહતા વડે દિમિવ ત યાય છે તેવા તપના પ્રભાવે
વિશલ્યા નામની સ્ત્રીનુ નહવણુ જળ સમસ્ત વિકારને દૂર
કરતુ સાલજયુ છે તે સત્ય છે, વળી તે વિશલ્યાના તપ
તેજપ્રભાવે રાવણના શક્તિશસ્ત્રવડે મરણપથારીએ પડેવા
સદ્દેમણુનુ શરીર તે માત્ર વિશલ્યાના હાથ અડકતા તદુરસ્ત
શક્તિમાનુ થયુ અનેક મહાત્મ્યવાળુ થયુ એવો અનેક મહાત્મ્ય-
વાળુ પચ્ચખખાણુ નામે છઠ્ઠું આવશ્યક સમજી આદરણુ આ
પ્રકારના છ આવશ્યક પ્રરૂપનાર ત્રિભુવનભાનુ લોકલોક પ્રક-
શક સર્વજ્ઞ ભગવાન અષ્ટાદશ દોષરહિત ચોત્રીસ અતિશયવત

હુઓએ તથા પ્રકારે ગુરૂના સદ્ભાવે આ વંદન આવશ્યકક્રિયામાં ઉત્તમાળ ચિત્તે અત્યાદર કર્યો યોગ્ય છે, કારણ કે શ્રી જિનશાસન જૈનધર્મ તેનું મૂળ જુઓ તો વિનય એ પ્રથમ જણાયે અને તે વિનય સત્ ગુણવતની ભક્તિથી થતો દેખાય છે, માટે એ અવશ્ય ઉપદેય છે

હવે થોડું “પડિક્ષમણ” — પ્રતિક્રમણ આવશ્યક છે તેમાં શ્રી તીર્થંકર ભગવતે પ્રરૂપેલા પાંચે આચારમાં ભાગતા અતિચારાદિ હોયો માટે પન્થાત્તાપાદિ અલોચનાથી ત્રણે યોગની શુદ્ધિ માટે પ્રતિક્રમણ કરવું ઉચિત છે તેથી પ વિત્ર ચારિત્ર પમાય છે, અતિચાર એ પણ શબ્દ છે તે ગોપવવા એટલે પોતાના દોષને રખે કોઈ જોઈ લે અને દોષી ગણાયે એવી બીક કે પ્રમાદથી ઢાકવાતે “માછીમણની” પેરે પરિહાસને ખાત્ર છે માટે સદગુરૂ સમીપે દોષનું પ્રકાશ કરવું તે વિશુદ્ધભાવનું કારણ છે, અને તેમ કરનાર બંધ્ય પ્રાણી કર્મયોદ્ધાઓ સાથે લલતા છતાં પણ કદી પરાજય પામતા નથી, માટે અતિચાર પડિક્ષમીને નિ શબ્દ થઈ ધર્મ આચરણ કરવી, તો તેથી “ફલ્લહિમણની” પેઠે આ જગતમાં જસપતાકા મેળવી શકાય છે, અને તે છ આવશ્યક, પ્રતિક્રમણવિધિમાં વહિતુમર્મ્મિદે એ આદિ સુત્રથી પ્રતિક્રમણ નામનું થોડું આવશ્યક કરી શકાય છે અને તેના યથાર્થભાવના જ્ઞાને વાસિત આત્માઓ પરમ પવિત્ર ગણાય છે માટે તે સેવ્ય છે

હવે પાચમું કાઉરસંગ — (કાયોત્સર્ગ) એ નામના આવશ્યક માટે સમજવાનું કે જેમ વિચક્ષણ વેલ પ્રથમતો શબ્દ હોય તેને દૂર કરે છે, પછી મણ (ચાહુ) રૂઝવવાને ઔષધરૂપ ઉપચાર કરે છે તેમ અનિચારદોષરૂપ જે મણ તેને રૂઝવવા માટે આ ઔષધ, ઉપચાર રૂપ આ કા ચોત્સર્ગ, કાઉરસંગ કરાય છે, તેનાથી સચમ પ્રપ્રુહિત થાય છે, અને તેમાં કોઈ પ્રકારનું દુષણ રહી શકતું નથી,

ખંધુઓ! શાંતિનું સ્થળ ક્યા છે? એવું કયું સ્થળ છે કે ત્યાં જવાથી આપણે પરમશાંતિ પ્રાપ્ત કરી શકીએ! આ વિશ્વમા એવો કયો પ્રદેશ છે કે જે પ્રદેશ આપણને ઉત્તમોત્તમ શાંતિ આપી શકે? આ પ્રશ્ન આજે આપણે વિચારવાનો છે.

સદગૃહસ્થો! આપણે તે પ્રશ્ન ઉપર સપૂર્ણ વિચાર ચલાવીએ તે પહેલા હાલના સમયતરફ જરા સૂક્ષ્મ નજર ફરવાની આપને હું વિનવી કરૂં છું. મારી સાથે તમે વિચારપ્રદેશમા ચાલો, અને હું તમને હાલના સમયનું ટુંક વર્ણનમાં મ પૂર્ણ અવલોકન કરાવવા બનતો પ્રયત્ન કરીશ.

હાલના સમય મારામારી, ઉતાવળ, દોડાદોડ અને ધમાલનો છે. મને સમય નથી, એ જહાનુ મનુષ્યોના મુખમાં સામાન્ય થઈ પડ્યું છે. પુસ્તકો વાચવાનું કામ તે પુસ્તક-ઉપર અપાયેલો અભિપ્રાય વાચીને આપણે ચલાવીએ છીએ. વર્તમાનપત્રમાં આવેલા મુખ્ય લેખ (leaders) વાચી કોઈ પણ વસ્તુ ઉપર આપણે અભિપ્રાય બાધીએ છીએ અને ધર્મશ્રન્થો વાચવાની ગરજ તે શ્રન્થો ઉપરના ભાષણો વાચવાથી સરતી હોય એમ જણાય છે. જે કામનું પરિણામ તરત આવે, અને જે કામમા કુતેહ મળે, તેવા કાર્ય કરવા સર્વ કોઈ દોડાય છે. લોકો જેથી વાહવાહ બોલે કે માન આપે, તે કાર્ય કરવા માણસની પ્રવૃત્તિ વિશેષ થતી જાય છે. કારણકે જો કે ખુલ્લા શબ્દોમા કબુલ કરતાં ઘણાં પુરૂષો અચકાશે, છતાં તેમના અતઃકરણને પુછીશું તો આપણને જણાશે કે આ જીદગી એજ મર્વસ્વ છે, એમ તેમને લાગે છે. ગમે તેવા ઉપાયોનો આશ્રય લેતા, જો ધન સંપાદન થાય કે કીર્તિ મળે, તો તે કામ વધારે મહેત્વનું જણાય છે. કારણ કે કીર્તિદેવી પણ ધનને પૂજે છે. આ ઉપરથી મારો કહેવાનો ભાવાર્થ એમ નથી કે ધન ખોટું છે, કારણકે તેની તો આ જગતના વ્યવહારઅર્થે

શ્રી તીર્થંકર મહાજીને, વારવાર વદન કરેછું વળી
 તેમને પ્રરૂપેલા પૂર્વેકત આવશ્યકો^૧ચ્ચાર નિશ્ચેષ, સાતત્યે
 પાંચ સમવાય કારણે સમજાવી વિગેરે ૯ નવ દ્વારોવડે
 વિશેષે કરી સદગુરુમંત્રે સમજાવ્યું આદર્યું વિશેષે હિતકારક
 ગણુ છું પરોપદેશે પાડિત્ય એમ આ બધું ઠહેવું એ
 સુલભ જણાય છે, પરંતુ ઉક્ત પ્રકારની યથાથ રહેલીએ
 વતવું એ જ સત્પુરુષ આભારીનું લક્ષણ ॥ એવા સત્
 પુરુષાર્થવત સન્તજનોને વારવાર વદન કરી આ લેખ ॥
 ખતા બોલતા કરતા જે કાંઈ શ્રી જિનારા વિરૂદ્ધ હોય તેને
 માટે હું બે હાથ જોડી માનમોડી સન્તસમીપે મિત્રા-
 મિત્રુકકંડ દઉં છું અને માફી વ્યાહું છું, આશા રાખું છું કે
 તેથી નિદોષ થઈ સર્વથા સત્સાધનો વડે સિદ્ધિપદને
 યોગ્ય લાઘકાત મેળવીશ અન્ન હું આ વિષય પૂર્ણ કરી
 વિરામ પામવા રન્ત લઉં છું શ્રી શાન્તિ શ્રી શાન્તિ
 શ્રી શાન્તિ ઇતિ

શાંતિનું સ્થળ ક્યાં છે ?

(ભાષણકર્તા દોસી મણિલાલ નથુભાઈ બી એ)

તુમ્ય નમસ્તિષ્ઠવનાર્તિદરાય નાથ ।

તુમ્ય નમઃ સિતિત્થામલભૂષણાય ॥

તુમ્ય નમસ્તિજગત પરમેશ્વરાય ।

તુમ્ય નમો જિન ભવોદધિસોપણાય ॥ ૧ ॥

૧ ચ્યાર નિશ્ચેષે ૨ સાત નયે કરીરે, ॥ ૩ કારણ પાંચ ॥
 મારે ॥ ૪ ત્રિપદી ૫ સગમને કરી ધારીયેરે । ક્ષેપાદિક ૬ ત્રિક
 અવધારે । નમો ૦ ॥ ૪ ॥ ૭ ચ્યાર પ્રમાણે પદ ૮ દ્રવ્યે । કરીરે
 નવ ૯ તત્ત્વે દિલ લાવે ॥ સામાયિકે નવ દ્વારે વિચ્યારીયેરે ।
 અમ્ પદઃ આવશ્યક ભાવે ॥ નમો નમો સમ્પદને મુનિચારે । ૧ ।

(શ્રી ચાલાગ્યલક્ષ્મી સૂરીભ)

‘બધુઓ ! શાંતિનું સ્થળ’ કયા છે ? એવું કયું સ્થળ છે ? કે ન્યા’ જવાથી આપણે ‘પરમશાંતિ’ પ્રાપ્ત કરી શકીએ ? આ વિશ્વમાં એવો કયો પ્રદેશ છે કે જે પ્રદેશ આપણને ‘ઉત્તમોત્તમ શાંતિ’ આપી શકે ? આ પ્રશ્ન આજે આપણે વિચારવાનો છે .

‘સદગૃહસ્થો ! આપણે તે પ્રશ્ન ઉપર સંપૂર્ણ વિચાર ચલાવીએ’ તે પહેલા હાલના સમયતરફ જરા સૂક્ષ્મ નજર કરવાની આપને હું વિનવી કરૂં છું મારી સાથે તમે વિચારપ્રદેશમાં ચાલો, અને હું તમને હાલના સમયનું દુઃક વેખતમાં સંપૂર્ણ અવલોકન કરાવવા બનતો પ્રયત્ન કરીશ .

હાલના સમય મારામારી, ઉતાવળ, દોડાદોડ અને ધ-માલનો છે મને સમય નથી, એ જ્ઞાન મનુષ્યોના મુખ-માં સામાન્ય થઈ પડેલું છે પુસ્તકો વાચવાનું કામ તે પુસ્તક ઉપર અપાયેલો અભિપ્રાય વાંચીને આપણે ચલાવીએ છીએ વર્તમાનપત્રમાં આવેલા મુખ્ય લેખો (leaders) વાંચી કોઈ પણ વસ્તુ ઉપર આપણે અભિપ્રાય ણાધીએ છીએ અને ધમશ્રવ્યો વાચવાની ગરજ તે શ્રવ્યો ઉપરના ભાષણો વાચવાથી મરતી હોય એમ જણાય છે જે કામનું પરિણામ તરત આવે, અને જે કામમાં ફતેહ મળે, તેવા કાર્ય કરવા સર્વ કોઈ દોડાય છે લોકો જેથી વાહવાહ બોલે કે માન આવે, તે કાર્ય કરવા માણસની પ્રવૃત્તિ વિશેષ થતી જાય છે કારણકે જો કે ખુલ્લા શબ્દોમાં કબુલ કરતા ઘણા ‘પુરૂષો’ અચકાશે, છતાં તેમના અંતરણ્યને પુછીશું તો આપણને જણાયું કે આ જીદગી એજ સર્વસ્વ છે, એમ તેમને ભાસે છે ગમે તેવા ઉપાયોનો આશ્રય લેતા, જો ધન સંપાદન થાય કે કીર્તિ મળે, તો તે કામ વધારે મહત્વનું ગણાય છે કાણકે કીર્તિદેવી પણ ધનને પૂજે છે. આ ઉપરથી મારો કહેવાનો ભાવાર્થ એમ નથી કે ધન ખોટું છે, કારણકે તેની તો આ જગતના વ્યવહારમય

ચાંતિથી ભરેલા વાતાવરણમાં બેસી તે જગતનો વિચાર કરે તો જગતની મોટાઈ, કીર્તિ, ઉચ્કેરણી, ધમાલ, અને સ્વાર્થને લીધે થતા અનેક અપરાધો, આ સર્વ કેવું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે ? તે વખતે તે વિચારે કે કે અમુક નાણાં કાળ્યામાં આપણે વિજય પામ્યા કે હાર ખાધી તો યુધ્ધ ? કોઈ માણસે આપણી પ્રશ્ન સાં કરી કે કોઈએ આપણી નિન્દા કરી તો તેમાં શું થઈ ગયું ? કોઈ માણસ એક શબ્દ ઉછાછળો બોલી ગયો તો તેથી મને શું ધા પડી ગયા ? આ પ્રમાણે ધમાચકડીના અમુદ્રમાથી દૂર કિનારે ઉભા રહેવાથી, આપણને સમુદ્રમાં થતા ઉછાછળા અને તોફાનનું ખરું સ્વરૂપ હાથ લાગે છે, અને માણુમના ખરા આત્મિક જીવનમાં આવી ખાખતો ફેટલી જાધી નિજીવ છે, તેનો પ્રથમજ આ પણને યોગ્ય ખ્યાલ આવે છે

તીર્થયાત્રાના ખીજા અનેક લાભોની સાથે આ પણ એક ઉત્તમ લાભ તેના બહતો ઉપરપ્રમાણે વિચાર કરી મેળવી શકે

જેમ આ પ્રમાણે પ્રદેશમાં દૂર જતા જગતના યથાર્થ સ્વરૂપનો કાંઈક જાસયતો જણાય છે, તેજ પ્રમાણે જો આપણે કાળમાં દૂર જઈએ તો તેનો વિશેષ ખ્યાલ આવી શકે છે જે વખતે અને જે જગ્યાએ બનાવ બનતો હોય, તે વખતે આપણે તેમાં જાગ લેનારા હોવાથી, તે બનાવ વિષે આપણે નિષ્પક્ષપાત અભિપ્રાય બાધી શકતા નથી અને આપણા ખરા આત્મિકજીવનમાં તે બનાવ ફેટલો મોટો કે નાણો ભાગ ધરાવે છે, તેનો આપણને તે સમયે યોગ્ય ખ્યાલ આવી શકતો નથી, પણ કાળ જતા આ કામ બહુ સુગમ થઈ જાય છે હજાર વર્ષ વીતી ગયા પછી આપણે તે સમયનું સિદ્ધાવલોકન કરીએ અને આપણા જ્ઞાનદના પ્રસંગો, આશાઓ, કસોટીઓ, નિરાશાઓ, અને દુખ ભર્યાં સંજોગોનો અત્યાદે વિચાર કરીએ તો ફેટલીક નાણી બાખતોપર આપણે એટલી જાધી શક્તિ શાસાડુ ગુમાવી

હશે તે બેઠાં આપણે આશ્ચર્ય પામીએ છીએ આ છ દગીના વિકટમા વિકટ અને અસહ્ય દુ ખભર્યા પ્રસંગો પણ અત્યારે આપણને તદ્દન નજીવા લાગે છે, અને તેનો વિચાર આપણને શોક ઉપજાવતો નથી દાખલા તરીકે આપણુ જીવન કોઈ એક અન્ય પુરૂષ સાથે સંકળાયેલું હતું અને આ જગતમા આનંદ આપનારુ સર્વસ્વ તે પ્રેમ પાત્રમા આવી વસ્યું હોય એમ આપણને તે સમયે લાગતું હતું પણ તે પ્રેમપાત્રનો દેવ યોગે નાશ થતા, અથવા તે પ્રેમપાત્ર મૃત્યુની નીવડતા આપણી છ દગી ખારી બની હતી, અને જગત્ શૂન્યકારમય લાગતું હતું અને હવે જીવન તે મિથ્યા છે, એમ તે સમયે લાગતું હતું પણ વખત જતા તે અસહ્યકારી ઘા રૂઝાય છે, અને તેને સાટે નવા આનંદ આપનારા સુપુષ્પો ખીલી નીકળે છે, અને અત્યારે તેના તે હૃદયને ચિરી નાખે તેવા પ્રસંગો વિચાર જરા પણ કંપારી વિના, બેઠકક આપણે કરી શકીએ છીએ અથવા એક અપ્રિય કે ઠંડુ શબ્દ બોલી કોઈ મિત્ર સાથેનો લાંબા સમયનો સંબંધ તોડ્યો હોય, હવે દશબાર વર્ષ પછી તેજ સમયનો વિચાર કરતા આપણા તે વખતનો ક્રોધ અને ઉસ્કેરણી કેવા અસ્થાને હતા, તે હવે જણાઈ આવે છે અથવા અમુક ખાળતમા આતશય પ્રયાસને અતે ફતેહ મળતો આપણને હૃદયાર આનંદ અને સતોષ થયો હોય અત્યારે તેનો વિચાર કરતા તે ફતેહ ફેટલી નજીવી હતી અને તે ફતેહને આ પછે- કેવું મોટું સ્વરૂપ આપી દીધું હતું ? તે વખતે આપણુ સર્વ માનસિક આકાશ તે વિચારથી છવાયલું લાગતું હતું પણ અત્યારે વિચાર કરતા તે જ બનાવ આપણા માનસિક આકાશમાં એક ગિન્દુરૂપ લાગે છે

‘આ’ પ્રમાંણે પ્રદેશ કે કાળમા’ દૂર જતા બનાવાના ખરૂા સ્વરૂપની જાણી થાય છે, અને ‘તે’ બનાવો બનવા પામ્યા, તે વખતની આપણા મનની સ્થિતિ, અને પ્રદેશ-કે

કાળમા દૂર ગયા પછીની આપણા મનની સ્થિતિમા આ શમાન જમીન જેટલો ફરક પડી જાય છે આટલું વિવેચન એક સુદો આપણી સન્મુખ ધરે છે અને તે એ કે કાળમા કે પ્રદેશમા દૂર જવાથી આપણા મનની જે સ્થિતિ થાય છે, તે સ્થિતિ તેજ સમયે અને તેજ પ્રદેશમા રાખી શકાય તો ખરીશાતિ પ્રાપ્ત કરવાનું કાર્ષક સાધન આપણને પ્રાપ્ત થયું એમ માની શકાય તે વાસ્તે મનને અત્યુચ્ચ વાળતા શિખરુ જોઈએ કારણ કે મનની શાતિ રાખવાને દરેક પ્રસંગે તીર્થમાત્રાએ કે શાતરથળમા જવાનું જની શકે નહિ, પણ મનને અત્યુચ્ચ વાળવાનું કામ તો દરેક માણસ કરી શકે તેમ છે આપણે સંજોગોને આધીન થવું નહિ, પણ સંજોગોને આપણા આધીન કરવા મથવું જોઈએ, સંજોગો બદલાય, પણ આપણે આપણા મન ઉપરનો નિગ્રહ ખોલો જોઈએ નહિ એ કે મન વશ કરવું એ કામ સુગમ નથી, પણ મન વશ કરવામાજ શાતિનો માર્ગ રહેલો છે “મન સાધ્યુ તેષુ સધણુ સાધ્યુ, એ વાત નહિ ખોટીજી, પણ કહે માધ્યુ તે નિવિ માનુ એ વાત છે ખોટીજી” એ આનંદધનજી મહારાજજી વાક્ય પણ આપણને મન સમયમની દુષ્કરતા બતાવે છે છતાં મન વશ કરી શકાય છે તેને વાસ્તે જે માર્ગ છે, અભ્યાસ અને વૈરાગ્ય તે શબ્દો ઉપર વિવેચન કરવાનો અત્રે અવકાશ નથી

શુ આ જગતમા ત્યારે સુખ નહિ જ મળે ? શુ આ જગતમા શાતિનું સ્થળ શોધવાનો આપણો પ્રયાસ નિરથક જ નીવડશે ? આ બાબતનો આપણે નિર્ણય કરી શકીએ તે સારું એક હુકું દ્રષ્ટાન્ત હું આપસન્મુખ રજુ કરું છું કેવિ ગોલ્ડ સ્મીથનો પ્રયાસ પણ આ જગતમા શાતિનું સ્થળ શોધવાનો હતો કે જ્યાં જઈને રહેવાથી પરમશાતિનો લાભ મેળવી શકાય તે વાસ્તે તે સુરોપના આલપ્ત નામના એક ઉચ્ચ પર્વત શઢ્યો, અને ત્યાંથી આખા સુરોપ પર, તેણે

પોતાની માનસિક દ્રષ્ટિ દેરવી. પોતાની તળેડીએ આવેલા
 ઈંટાલી દેશ લાંબી-તેણે પ્રથમ નજર કરી તે દેશ કળદ્રુપ
 છે, અનેક પ્રકારના ફલપુલો ત્યાં ઉગી રહેલા છે, અને કુ-
 દરત સર્વ વાતો અનુકુળ છે, પણ ત્યાંના મોંઘાઓ વિષયી,
 દુરાચારી અને ઠી જણ છે. માટે આ દેશમાં તો પરમ
 શાંતિ મળી શકશે નહિ તે. પછી તેણે ફ્રાન્સ, સ્વીટઝર્લેન્ડ,
 ગ્રેટબ્રિટન વગેરે અનેક દેશો તપાસ્યા દરેકમાં શુભ અને
 દોષ આવી રહેલા તેને લામ્યા, એકાત મુખનો પ્રદેશ તેની
 વિશાળ દ્રષ્ટિને દેખાયો નહિ. છેવટે તે પોતાની શોધમાં
 ચાકર્યો, અને તે સમયે તેની મુખમાથી નીચે જણાવેલા
 ઉગારો નીકળી પડ્યા

Vain very vain my weary search to find
 That bliss which only centres in the mind
 Still to ourselves in every place consigned
 Our own felicity we make or find

જે મુખ મનની અંદર રહેલું છે. તે મુખનો પ્રદેશ
 આ જગતમાં મોખી કાઢવાનો મહારો પ્રયાસ નિષ્ફળ ગયો
 તોપણ હું એક એવા અનુમાન પર આવ્યો છું કે જુલમી
 વાતોથી આપણા પર ગભરું કરે, અને જુલમી કાયદાઓ
 આપણા પર વર્તે છતાં મુખ મેળવવાનું પરમ સાધન પોતાનો
 આત્મા છે. આત્મામાં સર્વ મુખ આવી વસેલું છે આ
 તેનો નિષ્ફળ પ્રયત્નો પ્રયાસ એક રીતે સફળ થયેલો માનીએ
 તો તેમાં કાંઈ અવાસ્તવિક નથી કારણકે જો ખાંદ પ્રદેશમાં
 તેને મુખ ન મળ્યું તો તે આત્મામાં શોધતો થયો કારણ કે
 ખરા જીવનથી અને શુદ્ધ મનથી કરેલો પ્રયાસ કદાપિ નિ-
 સ્ફળ નીવડતો નથી આ જીવનથી કહેવાનો ભાવર્થ એમ
 નથી કે જગતમાં મુખ કદાપિ શાંતિ નથી, એમ કહેવું તે
 તો મિથ્યા છે, પણ તે મુખ એન્ડ્રોલિક છે, અને તે
 આત્મ કયાં પછી ખીંત, મુખની આકાંક્ષા રહે છે, માટે ચિ-
 ત્કલ્પની, મુખ પ્રાપ્ત કરી શકે તેવા મનુષ્યાના પ્રયાસને તે

કાળમા દૂર ગયા પછીની આપણા મનની સ્થિતિમા આ
શમાન જમીન જેટલો ફરક પડી જાય છે આટલું વિવે
ચન એક મુદ્દો આપણી સન્મુખ ધરે છે અને તે એ છે કે
કાળમા કે પ્રદેશમા દૂર જવાથી આપણા મનની જે સ્થિ
તિ થાય છે, તે સ્થિતિ તેજ અમર્યે અને તેજ પ્રદેશમાં
રાખી શકાય તો ખરીશાતિ પ્રાપ્ત કરવાનું કાર્યક માધન
આપણને પ્રાપ્ત થયું એમ માની શકાય તે વાસ્તે મનને અત
સુખ વાળતા શિખરુ ભેઈએ, કારણ કે મનની શાતિ રા
ખવાને દરેક પ્રસંગે તીર્થયાત્રાએ કે શાતસ્થળમા જવાનું
બની શકે નહિ, પણ મનને અતર્મુખ વાળવાનું કામ તો
દરેક માણસ કરી શકે તેમ છે આપણે સંભોગને આધીન
થવું નહિ, પણ સંભોગને આપણા આધીન કરવા મધ્ય
ભેઈએ, સંભોગો બદલાય, પણ આપણે આપણા મન ઉપ
રનો નિયંત્રક બોલો ભેઈએ નહિ બે કે મન વશ કરવું એ
કામ સુગમ નથી, પણ મન વશ કરવામાજ શાતિનો માર્ગ
રહેતો છે “મન સાધ્યુ તેણે સધણુ સાધ્યુ, એ વાત નહિ
ખોટીછ, પણ કહે સાધ્યુ તે નવિ માનુ એ વાત છે ખોટીછ”
એ જ્ઞાનદધનછ મહારાજનું વાક્ય પણ આપણને મન
સયમની દુષ્કરતા બતાવે છે છતાં મન, વશ કરી શકાય
છે તેને વાસ્તે બે મારગ છે, અભ્યાસ અને વૈરાગ્ય તે શ
બ્દો ઉપર વિવેચન કરવાનો અત્રે અવકાશ નથી ।

શુ આ જગતમા ત્યારે સુખ નહિ જ મળે ? શુ આ જગત
મા શાતિનું સ્થળ શોધવાનો આપણો પ્રયાસ નિરથક જ નીવ
ડશે ? આ જાણતનો આપણે નિર્ણય કરી શકીએ તે સારૂ એક
હુંકુ દ્રષ્ટાન્ત હું આપસ-ગુણ રજુ કરૂ છું કેવિ ગોલ્ડ
સ્મીથનો પ્રયાસ પણ આ જગતમા શાતિનું સ્થળ શોધવા
નો હતો કે જ્યાં જઈને રહેવાથી પરમશાતિનો લાભ મેળ
વી શકાય તે વાસ્તે તે શુરોપના આલ્પસ નામના એક ઉ
ચ્ચ પર્વત ચઢ્યો, અને ત્યાંથી આખા શુરોપ પર તેણે

છે મનમાં અનેક પ્રકારનાં સંકેતપ વિકેતપ ઉઠે છે, અનેક પ્રકારની વાસનાઓ અને વિચારો જાગૃત થાય છે દુનિયાના વિવિધ પદાર્થોને લીધે આ રીતે મન અસ્થિર બને છે પણ મન તે આત્મા નથી એ વિચરવું જોઈતું નથી મનની અદર ઉત્પન્ન થતા આ તરંગો અને વિચારો ખરા આત્માને જરાપણ અસર કરી શકતા નથી મનેરૂપી સમુદ્રમાં ગમે તેવા ઉગાળાં અને ફેલોલો ઉત્પન્ન થાય, પણ ખડક ઉપર રહેલા આત્માને તે અસર કરી શકતા નથી આત્મા સ્વભાવેજ આનંદમય અને શાંત છે મન, દેહ અને ઇન્દ્રિયો રૂપ પોતાના સાધનો સાથે પોતાની અકચતા તે અજ્ઞાનથી સ્વીકારે છે અને તેથી તે દુઃખ અનુભવે છે પણ આ અધ્યાસ છુટી જાય, અને પોને જે પોતાનું ખરૂં સ્વરૂપ સમજતો થાય, તે પછી ઉદ્દેશ કરનારા કારણોની તેના ઉપર જરા સંબંધી પણ અમર થઈ શકશે નહિ, મારોપણનો ભાવ-મેમત્વ એજ દુઃખનું કારણ છે તે ઉપર એક ટુંક દ્રષ્ટાન્ત નીચે પ્રમાણે છે એક માણસ પોતાના બે વર્ષના એક નાના પુત્રને અને 'શ્રીને' મુઠ્ઠી અમદાવાદથી મુબાઈ ગયો હતો તે વાતને બાર વર્ષ વીતી ગયા શ્રીએ અનેક કાગળ લખાવ્યા પણ મુબાઈથી તે આવ્યો નહિ 'ત્યારે' શ્રીએ એક કાગળમાં લખાવરાવ્યું કે જે તમે હવે નહિ આવો તો આ તમારા પુત્રને તમને તેડવા સારૂ મુબાઈમાં ડલીશ આ કાગળનો પણ ઉત્તર ન મળ્યો એટલે તે શ્રીએ પોતાના પુત્રને ગાડીમાં બેસાર્યો, અને તેજ દિવસે તે પતિ પણ ઘણા કાગળોના જળથી, તેમજ પોતાના પુત્ર અને શ્રીને મળ્યે ઘણા વર્ષ ચયેલા હોવાથી, મુબાઈથી ગાડીમાં બેઠો તે વખત અમદાવાદથી દ્રેઈન સીધી મુબાઈ જતી ન હતી, પણ સુરત અટકતી હતી તેથી બન્ને દેઈનો સુરત આગળ મળી, બન્ને લોગેલોગે એક-દ્વિર્મશાળામાં રાત્રિ રહ્યા બન્ને એક બીજાને આજખંતા નહતા કારણકે તે

બાળક તો પિતાને શીજ રીતે ઝોળખે ! અને બે વષ ને પુત્ર હાલ ચૌદ વષ નો થયેલો, હોવાથી કાઈ પણ નીશાની સિવાય રાત્રિમા એકાએક પિતાથી પણ ઝોળખાય નહિ ત્યાં રાત્રિમા એકાએક તે પુત્રને પેટમાં ટુક આવી, અને તે જુઓ પાડવા લાગ્યો, કેટલાક ધર્મશાળામાં ઉતરેલા સુશાસ્ત્રોને દયા આવી, અને તેની જરૂર કરી, પણ હજી વધુ, અને પ્રાતઃકાળમાં તે મરણ પામ્યો આ બધી જુઓ તે પિતાને કાને પડી હતી પણ કોઈક જાત્રાગ્રહ્યે, હુ, શા, સાડ મારી નિદ્રા ખેડ ? એમ પારી નિરાતે સુષ રહ્યો હતો જ્યારે તે મરણ પામ્યો ત્યારે તો તે ધર્મશાળાના બધા માણસો તે બોલ્યું છે તે જોવાને એક વચ્ચા ત્યાં તેનો પિતા પણ ગયો ત્યાં તેની પાસેથી એક કાગળની પાટકી નીકળી તેમાં પોતે લખેલા કેટલાંક કાગળો તે પિતાએ દીઠા, અને તેની સાથે તેની ચૌદ વષની ઉંમર જોવામાં આવી, તરતજ તેણે પોતાના પુત્રને ઝોળખ્યો, અને તે છાતીફાટ રડ્યો સદગૃહસ્થો ! તેને હજી થવાનું કારણ શું થયું ? તેનો મમવશાવ એજ તેના હજી પરમકારણ હતું આખી રાત તે છોડરાએ જામો પાડી, ત્યારે તેણે જરા સરખું પણ ધ્યાન આપ્યું નહતું, પણ લખ્યું " આતો મારો પુત્ર છે " એમ તેના બળવામાં આંચું, ત્યારે હજી થયું, માટે અહ મમત્વ એજ માણસને હજી માને છે

સ્વદેશ્યમાં શ્રી ચિદાનંદજી મહારાજ કહે છે કે -

નિજરૂપાનિજ વસ્તુ છે, પરરૂપા પ્રવસ્ત,
જેણે જાણ્યો પેચ એ, તેણે જાણ્યું સમસ્ત
વિનાશી પુદ્ગલ દશા, અવિનાશી હ આપ,
આપોઆપ વિચારતા, મટે પુન્ય અરૂપાપ

- આત્મા એજ પોતાની વસ્તુ છે, અને તે સિવાયના સર્વ પદાર્થો દેહ ઇન્દ્રિયો અને મન પણ પુરુષિત છે. આ પ્રમાણે જે પુરુષ અને ચેતન વિશેનો લિલ્લ યથાર્થ

નસમને છે, તે : પુરુષવસ્તુમા સંચયતો નથી પૌદ્ગલિક પદાર્થ
 તેને જ્ઞાનદ આપતા નથી, અને પૌદ્ગલિક પદાર્થોની પ્રાપ્તિ
 કે હાનિ તેની અંતર શાંતિમાં વિધ્નકારક નીવડતી નથી.
 આ સ્થિતિ-આમી પરમ શાંતિ-એકદમ પ્રાપ્ત થઈ શકે
 નહિ પણ તેને વાસ્તે પ્રયાસ કરવાની જરૂર છે તેને આરૂ
 કેટલાક ઉપાયો યોજવાની જરૂર છે-હવે તે કયા ઉપાયો
 છે તેનો આપણે વિચાર કરીએ તેને વાસ્તે અનેક ઉપાયો
 છે પણ સર્વ વિચારવાનો અત્રે અવકાશ નથી માટે તેમાંથી
 બે ત્રણ સુખ્ય ઉપાયો આપણે અત્રે વિચારીશું તે ત્રણ
 નીચે પ્રમાણે છે, ૧ વૈરાગ્ય ૨ કાર્યજનની નિરીક્ષા અને
 ૩ આત્માનુ ધ્યાન એકદમ મર્વ વસ્તુ ઉપર વૈરાગ્ય અથવા
 વિરતિ આવી શકે નહિ, પણ તેને વાસ્તે પ્રયાસ તો
 આપણે કરી શકીએ, આપણે માની નાની બાબતોમાં
 વૈરાગ્યવૃત્તિ ધારણ કરતા શિખણુ જોઈએ જોજન સાફ
 થયું કે ખોટું, આકે જરાજર પેાતીયું થાયું કે નહિ, કોઈ
 સ્વાદિષ્ટ પદાર્થ આપણને ખાવા સાફ મળ્યો કે ન મળ્યો
 આપણને કોઈએ આગળ બેમાડ્યા કે પાછળ રાખ્યા, આ
 સર્વ નાની બાબતો તરફ આપણે પ્રથમ વૈરાગ્ય ધારણ કરવો
 જોઈએ નેજીવી બાબતનું સુખ મળ્યું, તો તેમાં હર્ષ ન મા-
 નવો તેમજ તે તે વસ્તુ ન મળી તો તેથી અત્યંત દીલગીર
 થવું નહિ, પણ મનની સમતોલવૃત્તિ રાખવી જોઈએ આ
 રીતે આપણે શાંતિ ગૂંથી શકીશું એટલું જ નહિ પણ
 આપણા કરતા વધારે હલકી સ્થિતિના માણસો જેઓ સ-
 હજ બાબતમાં ઉરકેસઈ બંધ છે, અને મનની શાંતિ
 જોઈ બેઠે છે, તેઓને આપણે સહાય આપી શકીશું, આ
 બાબતમાં નિયમિતતા બહુ ઉપયોગી છે શરીર અને ઇ-
 ન્દ્રિયો કાણુમાં રહે તે પ્રમાણે આપણે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ
 ઇન્દ્રિયોને મારી નાખવા નથી, તેમ શરીરનો નાશ ક-
 રવાનો નથી કારણ કે તે મર્વ ઉપયોગી છે તે સર્વ ઉપ-

યોગી સાધનો છે પણ જેમ યોગને ભારી નહિ નાખતાં
 આપણે વશ કરીએ છીએ કારણકે તેથી મન પણ બાહ્ય
 વિષયોમાં ભટકતું ભટકશે અને શાંતિ પ્રાપ્ત કરશે બીજે
 માર્ગે આપણું કર્તવ્ય બળવ્યા પછી તે કાર્યકળની ઇચ્છાએ
 તરફ બે દરકારી રાખવાનો છે આ ઉપરથી આપણે એમ ન
 સમજવું કે આપણા કામનું કામે તેવું કળ આવે તે તરફ
 હલક્ક રાખવું કામનું કળ તો જરૂર, વિચારવું, કારણ કે
 કળ ઉપરથી આપણને ઘણો અનુભવ મળે કહેવાનો
 ભાવાર્થ એ છે કે આપણે અમુક કાર્ય આપણે આપણી
 સંપૂર્ણ સમજશક્તિથી, અને શુદ્ધ આશયથી કરીએ પછી
 તેના કળની દરકાર રાખવી જોઈએ નહિ, અને તેના કળસંબંધી
 ચિંતા કરવી જોઈએ નહિ જે કાર્ય થયું તે, ન થયું થવાનું
 નથી, અને ચિંતાથી અને ઉદ્વેગથી આપણને કાંઈ પણ
 લાભ મળતો નથી જ્યારે પશ્ચિમ આવે ત્યારે આગળ
 ઉપર આપણને લાભગરી યાચ માટે તે ધ્યાનમાં રાખવું
 જોઈએ પણ ચિંતાને હૃદયમાં સ્થાન આપવું જોઈએ નહિ
 તેમજ તે વખતે અવ્યતર હર્ષિત કે દીલગીર થવું નહિ
 કારણકે તેથી આપણે આપણા હાવના કામને વાસ્તે, અથો
 ન્ય ણનીએ છીએ અને આપણું કર્તવ્ય બરાબર બજાવી
 શકતા નથી હર્ષ કે શોકને વાસ્તે મનમાં જેરા પણ સ્થાન
 મળવું નજોઈએ મારો પરિણામ આવે તો તે કામમાં અડચણ
 રહેવું, પણ જો પરિણામ હું ખકારી આવે તો આપણી ભૂલ
 આપણે ચોધવી, અને ભૂલ ફરીથી ન ચાલ તેવો પ્રયત્ન
 કરવો, આ રીતે કાર્યના કળ તરફ ઉદાસીન ભાવ રાખ
 વાથી આપણે આત્મશાંતિ પ્રાપ્ત કરી શકીએ છીએ કાર
 ણકે પૂર્વકૃતક્રમ પ્રમાણે કળ મળે છે, માટે હવે શોક
 ધરવો તે બિચ્છા છે, અને આત્મા તેથી તદ્દન અલગ છે
 આત્મશાંતિમાં આવી ચિંતાથી વિદન થવા દેવું નહિ

મનની શાંતિનો નાશ કરનાર, શરીરબળ અને મનો

ખળને, નિ સત્વ ઝીનાવનાર ચિંતારૂપ રાક્ષસી છે જે આણ-
સ અધ્યાત્મમાર્ગમાં આગળ વધેલો હોય તેનું વદન નિ-
રતર આનંદથી, પ્રપુલ્લિત હોય જોઈએ આનંદની સુખારી
તેના સુખપર પ્રકાશથી જોઈએ ઘણા મનુષ્યો પહારથી
હસવાનો ડોળ રાજે છે, અને પોતે સુખી હોય એવું બાહ્ય
સ્વરૂપ રાજે છે, પણ તેમનું અંતઃતપાસીએ તો આપણને
જણાયા વગર તોફાન રહે કે ચિંતારૂપી ક્રોધ તેમનું હૃદય
પ્રતિક્ષણે કાતરી ખાય છે પણ જે અધ્યાત્મમાર્ગનો અરો
જાણકાર હોય છે તેને કર્મના, નિયમના અને આત્માના
આનંદમય, અને નિર્વિકારી સ્વરૂપમાં સંપૂર્ણ પ્રતીતિ હોય
છે, અને તેથી પૂર્વવૃત્તકર્મને લીધે આવતા સુખદુખના
અસંગોથી આત્માના આનંદમય સ્વભાવને અને આત્મોની
જ્ઞાતિને અડચણ આવવા દેતો નથી

ત્રીજો માર્ગ આત્માનું ધ્યાન છે આત્મા સ્વભાવે શાંત
છે, આનંદમય છે, જ્ઞાનમય છે હું તે આત્મા છું, એવું નિર-
તર ધ્યાન કરવું, અને મન બાહ્યવિષયમાં રખડતું હોય,
તેને અવ્યાસથી આત્માપર સ્થિર કરવું મન ચચળ છે,
અને ક્ષણે ક્ષણે ભટકેલાં માટે પણ તેને સ્થિર કરવાનો
અવ્યાસ કરવો જોઈએ, આ કામ બહુજ દુષ્કર છે, પણ
તે ઘડી શકે તેમ છે પુલકાળમાં થઈ ગયેલા ઘણા તી-
ર્થ કરી તે સમ કરી શક્યા છે, આચાર્યો પણ થોડે ઘણે
અરે તે કાર્ય કરવા અર્થ થયા હતા આપણે આત્મા
પણ સ્વરૂપમાં મરતામાં તેમના આત્માની સમાન છે માટે
આપણે પણ તે આત્માનું ધ્યાન કરી શકીશું જે નિઃસંશય
છે તેને વાસ્તે અમુક સમય પસંદ કરવો જોઈએ દાખલા
તરીકે પ્રાતઃકાળનો સમય બહુઅનુકૂળ પડે તે સમયે
મનને અત્યુચ્ચ વાળવું જોઈએ ગામ પ્રતિદિન પ્રયત્ન
કરવાથી મન ધીમે ધીમે આ માના રત્ન મશે આત્મિક
શાંતિ અને આનંદનો મહેલ અજ્ઞાન યતા બાહ્યવિષય

તેને તેટલા સુખ આપનારા લાગશે નહિ અને તેથી તે મન
પોતાની મેળે આત્માનું ધ્યાન કરવા વિશેષ વિશેષ પ્રેરશે.
'સારી ! વસ્તુ' મળતા હલકી વસ્તુનો 'ત્યાગ' થાય એ
સ્વાભાવિક નિયમ છે. ધ્યાનમાં મળેલા આ વિષય નથી,
'માટે આ સંબંધમાં હું વિશેષ અને કહેવા માગતો નથી
આ રીતે આ ત્રણ માર્ગનું આયોજન કરવાથી, અને તે પ્ર-
માણે વર્તન રાખવાથી માણસ ધીમે ધીમે પોતાના આત્મા
મા રહેલી શાંતિ પ્રાપ્ત કરી શકશે જેમ કસ્તુરીઓ શૂન
કસ્તુરી પોતાની નાભિમાં રહેલી છે, છતાં આખા જંગલ
માં તે પ્રાપ્ત કરવા સારૂ રખડે છે, તેમ આત્મામાં અનંત-
સુખ અને શાંતિ રહેવા છતાં, આપણે 'અજ્ઞાનથી આજ્ઞા
વિષયોમાં તે શોધવા લાડકીએ છીએ, પણ અતે ઘાટીએ છી-
એ, ત્યારે આત્મા તરફ વળીએ છીએ, અને આત્મા પરમ-
શાંતિનું ધામ હોવાથી ત્યાં અને રહેવા ત્યાંજ આપણે
તે પ્રાપ્ત કરી ઘાટીથી જ શાંતિ શાંતિ શાંતિ

માતૃભાવ

(૧૫૫૫૩૨૧ લલુલાઈ કરમચંદ દલાલ)

પ્રીય સજ્જનો ! શું તમે આ સત્તારની ઉપાધીમય
ખટપટોનો અનુભવ જોયો નહિ ? જવાળા આપણે પડશે
કે જોયો. અનુભવ્યો, તેમાં પણ વિચારશીલોએ તો કહ્યો
અનુભવ જોયો એમ કહી તેથી વિરક્ત થવાને પણ ઉત્સુ
ક'ણ ની રત્ના હશે, પણ તેમાંના વસ્તુ ખસ, ખસે માત્ર
કાય લાગતો નથી, આ ઉગારો કહાડતા હશે

'ખરું જો !' જે તમોને છાસા થઈ હોય તો, જે મ
હાં માંજે જે માગે પોતાનું કાય સાધ્ય જોઈું અને તે
આપણા ઉપગાગ માટે જણાવી ગયા છે તે નરક પ્રીતિપુષ-

કલક આપો, વસ્તુ પાસે છે પણ કરતુરીઆમૃતની માફક
આપણે બીજે સોધતા હોવાથી તે કેમ સાપડે ? જ્યાં સુધી
તેનું ખરું સ્થાન બહુવા પ્રયત્ન થાય નહિ-સ્થાન જણાય,
નહિ ત્યાં સુધી સત્ય શાન્તી કેમ મળે ?
પડતા હુ-એ માટે, રૂઢન કરોછો પણ લીખારીઓ,
પાસે લીખ માગવાનો ઉદ્દેશ કેવો, નીવડે? દાતાદો જ્યાં,
ભુખ જાગી થકે.

રાત્રે ૨૦, જાળક કે વૃદ્ધ, વિદ્વાન કે અજ્ઞાન,
સ્ત્રી કે પુરુષ, દરેક જુવો કડવાણુ ઈચ્છે છે તેતો નહીં જ
[અને તે માટે માર્ગ જોક જ છે " આત્મમાર્ગ,
આત્મધર્મ જ છે " લવણીરૂ જાણુઓને આ માર્ગ તરત-
રૂચરે અને અન્ય-જનો માટે તેઓનું હૃદય જ માણિ આપશે,
સ્વાલ થશે કે, આત્મધર્મ કયા છે ? શું છે ? માર્ગ

કયો છે ? કયાથી જવું ? બેગક, આ સર્વ વ્યાજબી પ્રશ્નો છે પણ
અધીર જનરો નહિ છે તો નજીક પણ જેમ નાટકવાદો
ઓ, પહેલો મુખ્ય પંડેદો જ્યાં સુધી ઉપાકતા નથી ત્યાં
સુધી આપણે નાટ્યગૃહમાં જના છતાં ખેલો જોઈ શકતા
નથી તે રીતે આપણે બહુવું જોઈએ કે, આ દ્રષ્ટાંત આ
પણ ચરીત્ર માટે લાગુ પાડી આત્મમાર્ગના આવરણરૂપી
અજ્ઞાનપટ્ટો ઉઘો 'કયા' વિના-હુર 'કયા' વિના 'આત્મમાર્ગ'
નહીં જ જોઈ શકીએ અને તેની અદર રહેલા એન ત
મુખમય જોલો નહીં જ જોઈ શકીએ

નાટ્યગૃહમાં પડેલો ઉપદેશ ન હોય, ખરી રીતે દર્શન
ધમ પણ જાણી રહ્યા હોય છતાં 'સીટીઓ વગોડી, પાટીઆ'
ઉપર જોડોઓ મોગી અનેક માયાકુટો કરી, જલદી 'જેલ'
જેલો ઉતાવળો થઈ જાય છે, કંઈ પણ ખર્ચો છે, ઉપ
જાગરા કરે છે, અને કદાચ બીજે દીવસે ઉજાગરા કહો
રવા વખત લેતા કેટલુંક સુકશાન પણ ખર્ચો પેણુ શું
કોઈ દિવસ આત્મમાર્ગનો પડેલો ઉઘો કરવા અને

અદ્ભુત ખેલો નીહાળવા, તેમાંનો કિચીત પ્રયત્ન કયો? છો
જવાબ નકારેનો જ 'મળશે' ત્યારે હવે ધીરો થાઓ, 'શાન્ત'
ચિત્ત વિચાર કરતાં શીખો તત્ત્વવેત્તાં જ્ઞાની ગુરુઓ, 'અને'
તેઓના જ પુસ્તકો અહોનિશ વાંચો, અનુભવજ્ઞાન આ
પણને એકદમ આત્મનગર જતાવશે તે એક અદ્ભુત
નગર છે, ત્યાં એકાત્મ્ય છે — તેમા તદાકારે રહેવાય તો
જ અનુભવાય છે, જ્ઞાન તેનો દરવાજો છે, અને પ્રાતુભાવ
એ એક સમય લોભીયો મિત્ર છે

ગૃહસ્થ હો કે ત્યાગી હો પણે દરેકે આ માર્ગ
માટે પુરતી જાણસા કરી ન હોય, કરે નહીં, ત્યાં સુધી
તેઓ ખરો માર્ગ પામશે એમ અનુભવીઓ કહી શક્યા
નથી અને તે સત્ય જ જણાય છે

સજ્જનો ધણા વખતથી આ વિચાર આપણામાના
ધણ્યોએ કયો નથી અને તેથી એકદમ આ વિષયપર
લક્ષ ન દોરાય તે બનવા ભોગ છે છતાં પણ આમલું
કરવો પડશે કે સુખનો વાચાવવાળા જીવો આ ઉપર જ
શ્રદ્ધા રાખો, શ્રદ્ધા રાખો અને તેમા જ કલ્યાણ છે

કેમકે, સસારી કામમા અનુભવ્યુ હશે કે, ટાટીઆ,
બાગી નાખનાર વચનો વડવાથી કહું કામ થતુ હોય તો
પણ નાહિ મતે-પડી ભાગે છે માટે હિમતવાન બનો,
શુરવીર થાઓ, સઘળુ બની શકશે આત્મશ્રદ્ધા પોતાની
અને પરની પ્રગટાવવી તે એક મોટું, પુન્યદાન, જાવ
દાન, છે ભારે તે શ્રદ્ધાનો નાશ કરવો કે કલવવો તે મોટામા
મોટું પાપ છે બસ હવે જાણી શક્યા હો તો જ્યાં જાઓ
ત્યાં આત્મશ્રદ્ધા સચોટ થવાની જ વાતો કરો, તે પ્રકારે,
સમ કરો, અને તેથી જ જગત જીવોનો ઉધાર થશે
એમ નાહી સમજો

હું સર્વ કરવાને સમય છું, એ પ્રકારની આત્મજા

‘શ્રદ્ધાને સ પૂર્ણ ભક્તિ તાપી ખ તથી, ઉદમવત રહેનારાજ
કટ્યાણુ કેળી સકશે’

પુન્ય અને પાપ તે ગુણ અગુણ, સંત્ય અમત્ય ઉદમનુ
જ ક્ષણ છે ઉદમથી જ સર્વ કાર્યો સિદ્ધ થાય છે તીર્થ-
કરપણુ-અ તે છેવટે મોક્ષપણુ પણ-ઉદમથી જ પ્રાપ્ત
થાય છે બેચક તે ગુણ અને સતત ઉદોગ જ હોવો
જોઈએ, માટે જે દીશા તરફ જવું હોય તે તરફ પ્રયાણ
કરે તો ધારેલ સ્થાન જલદી આવશે ઉલટી દીશાએ જઈએ
તો ઉલટુ તે સ્થાન દુર જ નામ. એ ગીતે જોવો કે આત્મ
માર્ગ અને જવું છે શાન્તસ્થલે, ત્યારે કામ તેના વિરુદ્ધ
નાં કરો તો શાન્ત સ્થલ કયાથી મેળવાય ?

ખાવાપીવાની કરવા હરવાની, મોજશોખ કરવાની,
નાટક ચેટક આદી જોવાની અને તેવા જ વ્યવહારના
બીજા અમખ્ય કામો કે જે ઉલટી દીશાએ લઈ જનારા
છે તે માટે ફરસુદ મેળવો, તેમા જ મર્ગ રહો, અને પુન્ય
ઉપાજનાદીક કાર્યો ન કરો, તો પછી ખરા માર્ગ થોડો છે.
તેમ કહેવું કહેશે.

વિદ્યા, જ્ઞાન, શાસ્ત્ર, જ્ઞાનીઓ, તત્ત્વવેત્તાઓ ઉત્પન્ન
થવા એ સર્વેનું મૂળશુ છે ? આત્મા, આત્મા, અને આત્મ
શ્રદ્ધાજ છે, અને તે વિચાર કરનારને નિશ્ચય થયા વીના
નહી રહે, આત્મશક્તિ માટે બધુઓ, તીર્થકરોના ચરીત્ર
અહોનીશ સાબલનારાઓને વધુ કહેવા જરૂર રહેતી નથી
છતા શક્તિઅનુસાર મહાત્માઓ જે કંઈ કહે છે તે
જણાવવાની જરૂર નેકધુ

નાનો જાળક શેરૂઆતમા એકેડો શીખતા હ મામ કાટે
અને તે જ જાળક થોડા સમયમાં એક જન્મીસ થા જાણી-
સ્તરની પદવી મેળવે છે એ શક્તિ કયાથી નીકળી ? શુ
એકેડો બહુતી વખતે તેમ ધાર્યું હોય છે નહી જ.
ત્યારે કહેવું પડશે કે, આત્મશક્તિ અનંત છે, પણ પ્રગટ

“મા ગાથાનો ભાવાર્થ એ છે કે વર્મનું રહસ્ય સાબળો, અને
 પારણ કરી રાખો, અને પોતાને, જે જે બાળતા પ્રતિકુળ હોય
 તે પર-પ્રત્યે આચરો નહિ.” આ અર્થ ગાથા અહોનીશ સ્મર-
 યુગ્મા રાખનાર અનુભવી શકશે કે તેમને અપ્રિય હોય તેવું
 બીજા, તરફથી કંઈપણ આચરણ થાય તો મારો આત્મા
 દુઃખાય છે, ક્રોધ થશે, ઈ, પ્રેમ બાવવાનું થાય છે, અનેક
 તર્ક વિવર્ડ થાય છે, તો પછી, હું બીજા પ્રત્યે તેવું જ કંઈ
 તો તેને કેમ તેવું નહીં થતું હશે? અરે! તમે વિચારો
 કે તમારી પામેથી કોઈ એક કપીઓજ માત્ર થોડી કે
 ઉતરી, કદાચ તેમ તમારી જો કે માતા પ્રત્યે ખોટી
 નજર નીકળે, નમને માગે ગાળો દે, તમારૂં જુડું ખાણે,
 તો તમાને કેવું લાગે છે? બહુજ માફ અને દુઃખ ઉત્પન્ન
 કરનાર લાગે ત્યારે, તેજ વિચારો જો તમે બીજા પ્રત્યે
 તેમ કરો તો બીજા જીવોને શું તમારી માફક માફ નહીં
 લાગતું, હશે? લાગેજ અને તેથીજ જો અરસ પગમ
 મૈત્રીભાવના મેવાયતો મજકુ કલહો ઉત્પન્ન થાયજ નહીં
 કદાચ ઉત્પન્ન થવાના કારણો થાય, તો કેમ કરવું? તેમાટે
 બીજા, ત્રીજા, ચોથી, પાવના બહુજ ઉત્તમ માર્ગ દર્શાવે છે
 ભાતુલાવ જે આત્મામા ન્યા સુધી ઉત્પન્ન થયો નથી ત્યાં
 સુધી, તે આત્મા, પરમાત્માપદ પામે તેમ કહી શકાતું
 નથી સર્વ આણીમાત્ર ઉપર પ્રેમ, દયા, વરણ, સદુપદે-
 શ, કરવાથીજ પોતાનો આત્મા કૃતાર્થ થાય છે, ઉત્તરપદ
 પ્રાપ્ત કરે છે સર્વ જીવો ઉપર પ્રેમભાવ રાખતા રીતો,
 નાનો હો, કે મોટો, વડુ હો કે મિત્ર, પણ કોઈનું અહિત
 તો ઇચ્છેજ નહિ. પ્રાણુ દોષિત મનવી તમે પોતેજ
 દોષીલા, મનગો, ત્યા સુધી તમારૂં મન દોષી છે,
 ત્યા સુધી તમે પ્રેમમયાત બની શક્યોજ નહી, અને
 શુદ્ધ પ્રેમ વિના કંઈ થતું જ નથી માટે ત્યા ત્યા પ્રેમજ
 રાખો પ્રેમ, દયામય પ્રેમ, નિર્મલ પ્રેમ જોઈએ અને તે

કરવા જેને સતત ઉદ્યમ કર્યા છે, તેના જ ઉદ્યોગ સફળ થયો છે

બેશક જીવોની યોગ્યતા અને પૂર્વકર્મનો સંબંધ જોઈએ નથી. કયા દાસમાં પાણી ટકી શકે નહીં તેમ યોગ્યતા વીનાના જીવને આ અધ્યાત્મ જ્ઞાન પચી શકે નહીં

મહાત્માઓ યોગ્યતા જોઈને જ કામ કરે છે તેમ જીવો તેવા મહાત્મા શુરુઓની અહોનિશ ગેવામાં તડલી જ રહે છે અને તેઓજ કાર્ય સાધી શકે છે

સત્જનો વિષય કરતા પ્રસ્તાવના મોટી જલ્દિ પણ વિષય અને પ્રસ્તાવનાને અગત્ય સંબંધ હોવાથી જ તેમ કરવું પડ્યું છે, અને હવે પછી પણ તેવું થોડું થણું આવે તો કટાંજશે નહીં, કારણ આ વિષય તેમ જ રજુ થવાનો વિષય પણ સંપૂર્ણ સંબંધ ધરાવનારો છે હવે ભાતુભાવ એટલે શું? તેના પ્રકાર અને તે માટે ખીબ, કેટલા, વિધેયો પરત્વે યથાશક્તિ વિવેચન કરીશું

મૈત્રીભાવના, પ્રેમોદભાવના, કાનુકુલભાવના, માધ્યસ્થભાવના, આ ચાર ભાવનાનું લગભગ સ્વરૂપ દરેકે સમજવું અને તે પ્રમાણે વર્તવું, (શુરુશ્રીદ્વારા સંપૂર્ણ જાણવાનો ખર્ચ કરવો)

(૧) મૈત્રીભાવના એમ કહે છે જગતવાસી દરેક જીવોને મિત્રતુલ્ય-બાધુતુલ્ય-માનો, કેમકે ખરી મૈત્રી નથી કોઈ શત્રુ કે નથી કોઈ વૈરી; આ ભાવનાથી શું નિ બને? જગત 'જીવોપ્રત્યે' પ્રેમભાવ ઉત્પન્ન કરવો અને પોતાનો જ તુલ્ય દરેકને જાણવા પછી વેર વિરોધ, સારા મારાપણ, કયા રહે! તેમ જ તેના અંગે અનેક પ્રકારના યતા જોવાય છે તે બનવા પામે જ કયાથી નહીં આવી મહાન લાભ થાય, બધાને એક જ ભાવનાથી થાય, તે પછી આ પ્રેમભાવના સાથે જ હોય પછી બાકી શું રહે?

શ્રૂયતાં ધર્મ સર્વસ્ય, શ્રૂત્વાચૈવા વધાર્યતામ્ ।

આત્મન પ્રતિજ્ઞાનિ, પરપાં ન સમાચરેત્ ॥૧૮

ધૃ ૦ સ૦ સ્વાર્ ૦ ગા. ૧

“આ ગાથાનો ભાવાર્થ એ છે કે ધર્મનું રહસ્ય સાલજો, અને
 ધારણ કરી રાખો, અને પોતાને જે જે જાણતો પ્રતિકુળ હોય
 તે પર-પ્રત્યે આચરે નહિ”, આ અપુર્વ ગાથો અહોનીશ સ્મર-
 ધુમા રાખનાર અમુલ્યી શકશે કે જોતને અમિય હોય તેવું
 બીજા તરફથી કંઈપણ આચરવું થાય. તો મારો આત્મા
 દુશાય છે, ક્રોધ ચઢે છે, વૈર જાધવાતુ થાય છે, અનેક
 તર્ક વિતર્ક થાય છે, તો પછી, હું બીજા પ્રત્યે તેવું જ કરું
 તો તેને કેમ તેવું નહીં થતું હશે? અરે! તમો વિચારો
 કે તમારી પામેથી બેઠાં જોકે, કપીઓ જ માત્ર ચોરી કે
 ઉતરી, લઈ બાય તેમ તમારી સી કે ‘ગાતા’ પ્રત્યે જોડી
 નહીં નીહાળે, તમને માટે જાણો દે, તમારું જુદું બોલે,
 તો તમોને કેવું લાગે છે? બહુજ માફ અને હું જ ઉત્પન્ન
 કરનાર લાગે છે. ત્યારે, તેજ વિચારો જો તમો બીજા પ્રત્યે
 તેમ કરો તો બીજા જોને શું તમારી માફક માફું, નહીં
 લાગતું હશે? લાગેજ. અને તેથી જ જો અવસ. પરસ
 મૈત્રીભાવના મેવાયતો મજકુર કલહો ઉત્પન્ન થાયજ નહીં
 કદાચ, ઉત્પન્ન થવાનાં ગરબો થાય, તો કેમ કરવું? તેમાં
 બીજા, ત્રીજા, ચોથી, ભાવના બહુજ ઉત્તમ મારી દર્શાવે છે
 જ્ઞાતુભાવ જે આત્મામાં બેસ્યા સુધી ઉત્પન્ન થયો નથી. ત્યા
 સુધી, તે આત્મા, પરમાત્માપદ પામે તેમ કહી શકાતું
 નથી સર્વ પ્રાણીમાત્ર ઉપર પ્રેમ, દયા, કરુણા, મદુપદ-
 શો, કરવાથીજ પોતાનો આત્મા કૃતાર્થ થાય છે, ઉચ્ચપદ
 પ્રાપ્ત કરે, સર્વ જોને ઉપર પ્રેમભાવ રાખતા રીજો,
 નાનો હો, કે મોટો, થતું હો દે મિત્ર, પણ કોઈનું અહિત
 તો ધ્વંસ્યોજ નહિ, અરણ્ય દોષિત મનથી તમો પોતેજ
 દોષીલા, જનશો. જ્યાં સુધી તમારું મન દોષી છે,
 ત્યાં સુધી તમો પ્રેમચાત જની શક્યોજ નહીં, અને
 શુદ્ધ પ્રેમ વિના કંઈ થતું જ નથી માટે જ્યાં ત્યાં પ્રેમજ
 રાખો, પ્રેમ, દયામય પ્રેમ, નિર્મલ પ્રેમ જોઈએ અને તે

‘નીના ઉચ્ચ કોળી માસ થવી નથી એ યાદ ગળજો આ પ્રેમ
 ‘સ્વાય પ્રેમ મંથી પણ દયામય, પરમાર્થમય પ્રેમ’ છે
 ‘ગુ’ એની કોઈ જાણી જુદી નોંધે છે, સર્વ સંકટમાં
 ‘ત્રથી’ રક્ષણ કરનાર, અત કરાવે’ શુદ્ધ કરનાર, જ્યાં
 ‘જાઓ ત્યાં વિજયજ કરનાર છે હોય ! પ્રત્યુત્તરે’ આ
 ‘પાથે છે નહીં તો જાણો, કે, ભુતમાત્રક પર અમર્યા
 ‘પ્રેમ ચલાવો અને પછી અનુભવપૂર્વક જાણ્યો કે અપુવ
 ‘જીવી’ની માસ થઈ છે.

(૨) પ્રમોદભાવના - આ ભાવનાનો અર્થ, ખીલતોને
 ‘મુખી’ને ઇ અનુમોદના કરવી, ઉત્સાહીત થવું, આનંદીત થવું,
 ‘જોરે થાય છે અને તે એમ જ લાગે છે કે તમે’ કર્મવશે
 ‘દરીદ્ર હો, કૃપણ હો, દુખી હો, મૂર્ખ હો, અનેક સંકટો વેઠ
 ‘તા હો, સાડ કામ કરતા પણ અપજ્ઞ મળે છે તેવી તમારી
 ‘માન્યતા હો, અને ખીલતો એ મજકુર પ્રમોદથી જાણેલા
 ‘હોય, અકતી સ્થિતિવાળા હોય, તો તમે તેઓની સ્થિતિ
 ‘પરતે ઈર્ષાની નજરથી ન જોતા મતોષ ‘માનો કે
 ‘તે હવે પુણે શુભ ઉદ્યોગ કર્યો છે અને તેથી શુભ
 ‘સંભોગો પામ્યા છે અને હજી પામશે ધન્ય છે તે હોવાને,
 ‘અને તે નિર્દોષ મુખી થાઓ, એવી ભાવના તેજ ‘પ્રમોદ
 ‘ભાવના છે જુઓ ! પુન્યવાન હોય ઉપર તેઓની પુન્ય
 ‘રિદ્ધી ન ભેદ સંકટો ‘કોઈ’ ક્યો હોય છે ત્યારે શું તે
 ‘પુન્યવાળા હોવાની રીદ્ધી આપણને મળે છે ? શું તે ‘પુન્ય
 ‘વાલાનું કંઈ જોણું થાય છે ? અનુભવપૂર્વક જાણાં આપ
 ‘વો પડશે કે નહીં ઉલટું ‘પોતાને જ સુકેશાન ખર્ચવું પ
 ‘ડે છે ત્યારે જો ‘આ પ્રમોદભાવનાનું રહસ્ય, અહોનિશ
 ‘પ્રાનારૂઢ રહે તો કહી ‘પણ ચઢતી સ્થિતિવાળા ઉપર ઇ
 ‘ર્ષાની નજરથી જોવું થાય ? નહીં જ જલદે એમ વિચાર
 ‘થાય કે હું પણ તેવો કેમ ન થઈ શકું ? કારણ મારામાં
 ‘પણ અનંત શક્તિ છે અને તેથી ‘જેઓના જોવું થવું છે

હવે તે ઉપસાગ દુર કર્યા અને તેથી આશ્ચર્ય થામી-કમ
કનો હવ ગેધમાળી પણ ચપીત થઈ, પ્રભુને ખમાવી-
ત કરણપૂર્વક પચાસાપ કરવા ત્યાગ્યો. 'અહો! જગતભ-
યુજો! આ ચરીત વિચારે, મહાત્મા વીરપ્રભુ અને પાર્શ્વ
પ્રભુની કેવી કષ્ટણ કેવો ભાતુભાવ! કેવી દૃષ્ટા! શુ તેઓ
તે ઉપદ્રવ દુર કરવા ચક્ષિતવાન નિહોતા! સ પુર્ણ હતા
પણ જાણતા હતા કે કર્મવશે હવે પ્રત્યે કષ્ટણને
ઇએ ઉપરાત પોતાના તમભાવથી જતપણ ખસતું ને
ઇએ તે નીચાન હતુ તેથી જ વીરપ્રત્યે કોપ નહી પણ
પ્રેમ, કયા, કષ્ટણ, અને સદુપદેશનોજ ઉપયોગ કરી બીજા
જાણોને પણ શાન્તસ્થલે લઈ જવાનોજ ઉપકાર કરતા
હતા. માટે આપણે પણ તેજ માર્ગ હોવો જોઇએ.

,, હવે આ જાણી કોપ ત્યાગે, ક્રમા આકરે, તેજ
કદ્યાણ ઉ શ્રીમદ્ ચરોવિજય મહાત્મા. શુ કહે છે .,

ક્રોધ તે ક્રોધ નિરોધ છે, ક્રોધ તે સજમવાતી રે .

ક્રોધ તે નરવનું ધારણું, ક્રોધ દુરિત પસપાતી રે .

જ બીરવાણીયુક્ત આ પદ, આપણી અજ્ઞાનતાને ણતુ
જ શંકા ઉપદેશ કરે છે, કહે છે કે તપનુ અહણું કોપ
છે અને આ વાતનો અનુભવ દોષ તો તેનાથી બચે, 'જે દુર-
બચે તપ વિના કર્મ તપાતા નથી, કપાતા નથી. દુર થતા
નથી, તો એક કોપ કેદલુ તુકશાન' કરે છે તે વિચારે,
બાધનો નિરોધ કરે, ચારિત્રથી પારે, ઉચ્ચ સ્થિતિના
બદલે નરકદ્વાર સમીપ લઈ જાય' એવા કોપને કેમ દુર
ન કરવો? જો કોપ ત્યાગવા, ક્રમા આકરવા ઇચ્છા હોય
તો શ્રીવીરપ્રભુ અને પાર્શ્વપ્રભુના ચરિત્રાતરકે અરોનિશ
ધ્યાન રાખતા રહેવું જો ઉત્તમ ચરિત્ર. આપણને વીકટ
માગ સરળ કરી દેને.

૯ (૪) માધ્યમ્યભાવના, આ શબ્દજ કહે છે કે આ
ધ્યરથ રહેવું જો ભાવના પ્રમાણે ચોક્કસ હતા ખીજા

ઉપર પ્રેમદ્રષ્ટીથી જોવા છતાં, મહુપદેશ આપવા છતાં, પણ જે જીવો મમલ શકે, નહીં અને દુર્લભ માર્ગ, અયોગ્ય વિચાર, અગળ-ટેવો, મુકી શકતા ન હોય તેવાં સમયે માંયસ્થ, ગેરુ જોટલું જ નહીં પણ આ દુનીઆપી સ-રતનાં મેદાનમાં, એક જીવ-ખીલ પ્રત્યે હારજીત મેળવે તેવા સમયે પણ હારનાર ઉપર દ્રેષ નહીં કે જીતનાર ઉપર ગામ નહીં, અને જ માંયસ્થપણ કહે છે કારણ કે ઉદયમ તો બનેએ કયો પણ શુભ કર્મના ઉદયવાણાને શુભ ને અશુભ કર્મના ઉદયવાણાને, અશુભ પરીણમ્યો ત્યારે ત્રીજા જીવે, શા માટે પ્રેમ-કે વીરક્ત કરવો ?

ભાતૃભાવથી બે પ્રકારે અનુપમ લાભ છે 'જીવો, દે-રેક, જીવો પ્રત્યે પ્રેમભાવ, ભાતૃભાવ હોય તો તે જીવો પ્ર-ત્યે કદી બેર વિરોધ વાય નહીં અને તેથી અજ્યતા ટકી પડે જોટલું જ નહીં પણ અિક્યતા વધે, સંપત્તિ વૃદ્ધિ થાય.

“સપ આ સુખ” “સપ ત્યા લક્ષ્મી” આંક હેવત પ્રમિદ્ધ-જ છે, જોટલે શસારી જીવો તે પ્રકારે લાભ મેળવે છે તેમ જીજી ગીતે જ્યાં ભાતૃભાવ ત્યાં ક્રોધનો નિરોધ, મોધનો રોધ-દમાનો અભાવ-ત્યાં કર્મનો અટકાવ અને કર્મનો અટકાવ જોટલે, મોક્ષ નજીક

શુ આ લાભો અલભ્ય નથી ? છે, તો, તે ભાતૃભાવ માં સચોટ ધર્મા, શ્રી શ્રે કરવું જોઈએ, અથવા શુ ત્યાગવું જોઈએ તે વિચારવું જોઈએ

ઉતાવળે આજ્ઞા પાકતા નથી ! તેમ જોખી રહે પ દઇ વળતું, નથી, માટે શ્રદ્ધામિજ્જીવિત કરો અને તે માં ના, ગસ્તાઓ ગ્રહણ કરો.

ભાતૃભાવને તોડનાર-સુખ્ય નિદા છે, અને તે નિદા જો આપણી, આપણા દેશની જે દુર્દશા-કરી છે-તે દે નાથી, અભણી છે, ગામેગામ અને બેરેબેર આ ધેધે આદ છે, અને એક જીજીની નિદાએ કરી અને અપ્રમથ દેશ

માય છે, ઐક્યતા વધવા ગઈલે દુરે છે અને મહાઅનધો,
ઉભા થાય છે, આ બધું અનુભવમાં આવવા છતાં ને આ
પ્રજાથી નિદા ન ઊઠાય તો મોટી આપણામાં અને, માર
પગવાલાઓમાં શુ ફરક ? 'માટે નિર્દાવચન, કોધરવભાવ,
'વિષયવિકારો,' આદી ભાતુભાવને તુકસીન ' કરનાર જે ઇંદ
હોય તેને સત્વર દૂર કરવા જોઈએ

સાદી, લુહગી, સરળ લુહગી, જે એક માટામાં મોગી
ભાતુભાવ વધારનારી થાય છે, ફરક હોવો વિષયભાવમાં
સુઝાયા છે મોજશોખ તેમને જ પરણી છે, પુરુષાદીક અનેક
વિકારોમાં આશક્ત થઈ રહ્યાં છે અહીં, આ સ્થિતિ શુ
ઉચ્ચ સ્થિતિ માન્ય કરાવે ? નહીં

વિષયોના બોધ કરવો તે જ આ મા ઉપર અગ્રીમ
મોજાવાળાઓના છે

વિષયવિકારોને વશ થવાથી કાર્ય કીકાર્યનું જ્ઞાન
રહેતું નથી અને કોધ, માન, માયા, લોભ, હાસ્ય, ભય,
રોગ, દ્વેષ, ઉત્પન્ન થાય છે અસત્ય વચનો જોલાય છે,
અને અસત્યથીજ કોધ ઉત્પન્ન થાય છે અને આંગળ કદુ
તેમ કોધ ફરકે ફરકે સુખને જડમુળથી ઉખેડી નાખે છે
ફરકમાં મન સુખ્ય છે અને તેથી જ મન કબજે રાખવા
વિકારોને ખોલ કરવા જોઈએ, અને કેમેકમે ત્યાગવા
જોઈએ શુદ્ધેશ્વર, શ્રવણ, ધ્યાન, નિયમિત વાચન, આદી
શુભ સંજોગોમાં લક્ષ્ય-રોકડું જોઈએ અને તેમ કરી સમા
શાન્તિ, સતોષ, આદી સુખો પ્રગટ કરવા જોઈએ

ઉત્તમ પવિત્ર અને નિયમિત જોજન, પવિત્ર વસ્તુ
ઓનો વપતશ, એ મનના વિકારોને શાન્ત કરવામાં સુખ્ય
છે "અન્ન તેવો જોડેડાર" એ નહીં જોઈ, હવે બાળક
પણે જન્મે છે ત્યારથીજ કંઈ મોક્ષ શોખ અને વિકારો
હોતા નથી પણ માતાપિતાની, અને ઘણાં સહેવાસમાં આ
વતા ખીલ બધુઓની રહેલી કરણી ઉપર સુખ્ય આધાર

રહે છે, પછી યુવાનવયે જેવા પ્રકારનો ધર્મ અને સૌખ્યોત્તર
 હાય છે તે ઉપર આધાર રહે છે માટે 'કેન્દ્રમયી' અવિચ
 અને જ્ઞાતુભાવના સંસ્કારો પરવા માટે ઉપર કહ્યું તેમ
 'શરૂઆતથીજ' સંજોગો ઉભા કરવા, એ 'પહેલામાં' પહેલું
 કર્તવ્ય છે બોજનમાં પણ રસત્યાગ, ઉનોદરીવૃત્ત, આદી
 'તરફ' પણ 'લગ્ન' સખલુ વૃત્તિનો અંશેષ, એજ 'વિકારોત્તર
 ત્યાગપણ' છે એમ કહીએ તો આલે 'કોઈપણ' જાગત
 ઉપર મન ચોટયુ તેનું નામ 'વિકારનું ઉત્પન્ન થયું' અને,
 તે 'પ્રમાણે' મન પુરૂં થયું તેનું નામ 'વિકાર' સંજોગ તે છે.
 અને તેથીજ 'આત્માના' ગુણો 'પ્રગટ' થવામા બાધક, એવી
 કોઈ પણ ચીજ ઉપર મનને જતા પહેલાંજ 'અટકાવેલું',
 અને તેનું જ નામ વૃત્તિનો રોધ છે માટે આત્માથી જનોએ
 વૃત્તિને રોકવી, અને મન કળને 'કેરવું' કે જેથી સકળ-
 કાર્ય, સિદ્ધ થાય

'મુખી' હોયને ખબર ચાલે 'સખલુ' ભેંધે છે, 'અને
 જે જાણી, વાણી, જાણી, કે બે ગલા હોય તે કહે "ન બલિ
 જાનકીનાથ પ્રભાતે" કિલવિચ્યતી" ની માફક બદલાઈ
 જતા વિલખે લાગેતો નથી અને સ્થિતિ 'બદલાતાં' માન
 મરતબે બદલાઈ સંજોગો અનુકૂળ હોય તે પ્રતિકૂળ થાય છે
 માટે જમે 'તેટલી' શક્તિ પેાં થાય કે જાય, તેવા સમયે
 એકજ પ્રકારે રહેવાની ટેવ રાખવી ભેંધે એ સેહેજ કામ માટે
 'પણુ' માણસ લીના ન ચાલે, 'શુરૂં દર્શન' પણુ દર્શન આદી
 માટે એકાદ ગાંઠ ચાલવું પડેયુ તોપણુ જાણી ભેંધે એ
 કરવા 'સીવાર્થ' ચાલે નહી, 'માન' સૌખ્યના આધનો ભેંધે એ,
 આ જાણી ટેવે વખત ફરી લેતાં 'એટલી બધી' વિકટ
 થઈ પડે છે કે તે વખતે 'અનુચિને' બહાર નીકળવું 'પણુ
 શોક ઉત્પન્ન કરનારૂં નીવડે છે, પણુ જે સંસ્કાર અને સ્મૃતી
 હરગી શુભાચાર્ય કહ્યે તો જમે તેવી સ્થિતિ બદલાતાં
 મનને 'કોઈ' રીતે ઉદ્દેશનું કારણ થતું નથી એ કે દર્શ

કેટલાકે જુઓ પ્રાર્થના જણાય છે કે શું કરીએ, ભાઈ
આ દુનીઆમાં, સત્ય ચાલતું નથી, ધર્મી નહીં, જણાય
છે ! અહા, કેટલી અસાનતા ! ભાઈઓ વાતો કરી બેસી ર
હેવાનો, વખત નથી, ધ્યાન આપો કે તમે અહોનીશ-રાગ
ના, દ્વેષના, કષ્ટના, લોભના, અદેખાઈના, હિંસાના, અસ-
ત્યના, પેગંભીસેબ્યાના, પારકીની દા કરવાના, વિશ્વાસઘાત
કરવાના, કલકા, ચઢાવવાના, અને લડાઈ, ટટાનાજ, વિચારો
હાલના ચાલતા, લખતા વાચતા, સુતા, કે, ઉંઘતાં 'વા-
ગ્વાર ક્યાં કરો, કામ, કોષ, મોહ, આદીના વિચારોને પુષ્ટ
ક્યાં કરો તો ધણી લી મહારૂપી-કડવા ફળજ, પામે તેમાં
શુ, નવાઈ લસણની ગંધ, અને ચ પાના પુષ્પની, ગંધ કેમ
એક હોઈ શકે જુદીજ હોય છે, અને તેથી જેવું કામ
તેવું ફળ થાય, એ તો નિર્વિવાદ છે. શુ ખીજ દોષીઓની
નીંદા, કરવાથી દોષરહીત થવાય છે ? કદી નહીં નીંદા ને
પોતાના અશુભ કર્મોની કદે તોજ દોષરહીત થવાય વીર
પ્રભુએ કરેલી કૃષ્ણાજ અનુકરણીય છે જાણીએ ! ભાતુભાવ
વિષય ને કોઈ સમર્થ પુરૂષ ચર્ચવા માટે તો વપોતના
વર્ષો કહાડે તેવો છે, પણ પામરજીવ કેટલું કરી શકે ?
અને તેથી જ આ વિવેચનમાં દોષો રહી જવા સંભવ છે
પણ તે જુલો સુધારવાને બની આવે તે માટે પરમકૃપાળુ
શુભહારાજશ્રી, સમક્ષ હોવાથીજ નહીં મતપૂર્વક અભાવ્યા
કરૂ છું

જહાતાઓ, ભાતુભાવ, એ એક અપુર્વ વિષય છે, અને
અપુર્વ લાભકારક છે એમ તો સ્પષ્ટ સમજાય હશે ત્યારે
મન, કબજે કરવા, જે જે માગો, ઉપર કદા અને, શુદ્ધ
મહારાજશ્રીમુખે જાણીએ તે પ્રકારે મતલુકે રાખવા આમ
હ કરવો ઉચિતજ જણાય છે જુઓ પ્રસન્નચ દરાજપિત્ર
ચરીત્ર શુ જણાવે છે મન, ચીતી જાન જુદી જવાથી,
ખીજે જવાથી ક્ષણમાં સાતમી નકતુ નિચાણ બાધ્યુ

‘જાને’ તેજ મન પાત્રું રથાને આવવાથી પશ્ચાતાપવેડે દણ-
‘માં નહો’ તોડી દેપદુંદુલી નાંદે સાથે કેવલ્યજ્ઞાનનું પ્રાપ્ત
‘યયું’ આ શું જણાવે છે ? ‘મન છત્યું’ તેણે સર્વ
‘છત્યું’ ‘જ્ઞાનીઓ’ શ્રાવ્યોશ્રાવ્યમાં કહીવું કેમોનો નાથ
‘કે’ છે અને અજ્ઞાનીઓ પૂર્વકોડી વર્ષો સુધી બસે છે. આ
‘દલો બધા જ્ઞાનીઓ અને અજ્ઞાનીઓમાં ફેર છે સ્વાભાવીક અને
‘સંત્યમોગને વિષમ જાણવો એ કેટલી અજ્ઞાનતા !

અસત્યને સત્ય કરાવનારાને અનુભવમાં જ હોયું જોઈ કે
‘તેમાં કેટલી’ બધી મહેનત પડે છે ત્યારે મત્ય જે સ્વાભાવિક
‘છે તે ઉપમાં જોવાના પછુ મરણજ જણાય છે અને તે
‘મરણ જે છે

‘પ્રમત્તથક્રમુ ક્ષણત જ્ઞુ કરના એક વાત યાદ આવે
‘છે કે’ જે પ્રમત્તથક્રમુ રાજપિ માધું વેશે નહોત અને ગૃહ
‘સ્થ વેગે દાત તો જે બાન જેટલા સમયમાં ઠેકાણે આંખું
‘તેટલા સમયમાં આવી શકત? એટલે જેઓ, ગૃહસ્થ અને
‘શોધુઓનો આશ્રમાન પાતાલનો ફરક છે તે જાણતા નથી
‘તેઓ જાણી શકશે કે, રાજપિએ મરતકે સુગટ માટે હાથ
‘મુકેયો ત્યારે સુક મંત્રક હોનાથી તરતજ ચારીત્ર બાન
‘આંખુ અને નકે જતા બચ્યા તે શુ ‘ચારીત્રવેશનો
‘જેવો તેવો પ્રભાવ છે? આવાં જમે તેજ જ્ઞાની ગૃહસ્થીઓ
‘કરતાં, ચારીત્રધારી જ્ઞાની શુક્રઓ જ સર્વોત્તમ છે એમ
‘સાબીત કરે છે અને તે સત્ય છે

‘‘ નિશ્ચયદ્રષ્ટિ ચીત્તધરીછ, પાંજે જે અવહાર પુણ્ય
‘વંત પામયેછ, ભવસમુદ્રનો પાર’’ આ પદ યાદ કરી
‘ગૃહસ્થાશ્રમમાં પણ અનેક કામો કરે પછુ જાતૃભાવ પ્રેમ
‘જાવ સમાન આત્મભૂવ, આ દ્રષ્ટિનેજ આગળ કરી બેઠો
‘ગૃહસ્થી સંસારમાં રહેવું અને આ પ્રમાણે આગ્રવું કેમ
‘બને. આ પ્રશ્ન ઉદભવેતો સમાધાન શ્રીઆનંદજીનજી મહા-
‘રાજ લોકીકજ ક્ષણત રજુ કરી અમે છવનચરો ચીત

લાઓરે, મનાં એ પદમા જણાવે છે કે, જેમ ગાય
વગડામાં જાય છે અને ચારે તરફ ભમે છે પણ દ્રષ્ટિ તો
પોતાના વાહગડામાં જ હોય છે વળી ચાર પાંચ શીઓ
સાહેબીઓ સાથે મળી પાછીએ જતા હોય છે તાલી દીવે
છે, ચાતો કરે છે, પણ તેની દ્રષ્ટિ તો પોતાના માથેની ગ
ગરીઓમાં જ હોય છે વળી નટ, લોકોનો ચોરબકોર છતા
પોતે વાસ અને દોરી ઉપર ચઢ્યો છે ત્યાં દ્રષ્ટિ રાખે
છે આ દ્રષ્ટાંતો શુ આપણને અપરિચિત છે ! ના જાણીતા
જ છે તો પછી આપણે જીન જાંઘા કામો કરીએ છતા
દ્રષ્ટિ ભાતુલાવની જ રાખીએ તે શુ ન જાને તેમ છે !
બેશક ઘણા વખતના ખોટા પરીચયથી શરૂઆતમાં આ
માર્ગ કદાચ વીકટ લાગે પણ જાતથી તેને જ મર્ય જા
જીવામાં આવે તો સરળ માર્ગ તે સરળ જ થઈ પડે, માટે
કપાથકપાથ ચકાવ ચોકડીથી જાઓ અને સરળ માર્ગ જ
હોય કરો

શ્રીમદ્ આનંદધનંજય અને ચીદાનંદજી તરફ તજર
કરો તેઓએ જતાવેલા અધ્યાત્મજ્ઞાનના લાભ તરફ સંક
દોડો, અનુભવયુક્ત પદો ગાયા કરો અને એજ કપાથકપાથ
સુખ્ય ભાગ છે

દોસી દેલાહો શાસ્ત્ર સર્વ રહે, ન હો અગોચર ચાત,
કારણ સાધક વાચક રહિત જ, અનુભવ મિત્ર વિવ્યાત

શાસ્ત્ર દીની દેખાડનારા છે, માટે દીશીઓ જોવા તેને
તે મેવવા જ જોઈએ પણ કાર્ય સાધ્ય કરવા તો અનુભવ
મિત્ર જ સયોગ્ય છે, આ વાત જરામાત્ર ભુલી જવી
જોઈએ નહી

યાદ રાખતુ કે અધ્યાત્મજ્ઞાન ક્રિયામાર્ગનો ભાગ
કરવા કહેતુ નથી, શુભાક્રિયાઓ અવસ્યની છે એટલું જ
નહી પણ અધ્યાત્મજ્ઞાનને મજબુત કરનારી છે, માટે તે
મજબુત જાણતુ અને તે પ્રમાણે નતવું તેજ પ્રજ્ઞાન છે

બાકી બોલવું અન્ય અને કરવું અન્ય, આ માર્ગ કોઈ રીતે મત્ત્ય સાંનનો નથી. શુ લોનનશબ્દ બોલવાથી પેટ ભરાય છે? આખો શબ્દ બોલવાથી શુ સ્વાદ અનુભવાય છે? નહીં, માટે માન આત્મા આત્મા કયાં કરવાથી કંઈ થતું નથી માટે આગળ કહ્યું ગયા તેમ જાની પુરુષોનાં વચનો દ્વારા, પુસ્તકો દ્વારા અપુર્વ મહાત્મ્ય જાણી અધ્યાત્મ જ્ઞાનનો વધારો કરો, શુદ્ધ સર્વ સ્વકાળ રાખો, વિનય, વ્યોવચ્ચથી, અનુભવી થાઓ, સત્યસુખ નહીંક છે અને તે સત્ય છે એમ અનુભવથી જાણી શકશો આ ઉપરથી જાણી શકાયું હશે કે કેટલાક સપ્રદાયોમાં “અહુ પ્રહારિમ” એ વાક્યમાજ પ્રહારણુ સમાયુ જણાય છે, પણ જોનમાર્ગ “જ્ઞાનક્રિયાવ્યા મોક્ષ” એ વાક્ય રજુ કરી જાણો અને તે પ્રમાણે કરો તેથી મોક્ષ છે એમ કહે છે અને તે ઉપર દુષ્ટાત જણાયું તે રીતે મત્ત્ય છે એમ જણાશે

બધુઓ! જાણો ધ્યુ છે તે છતાં શ્રવણ કરવા શાન્તી પકડી છે તે માટે આભારી થયો ૩

આ વિષયના હુક સારમા આપણે જાણી શકીશું કે ભાતુભાવ એ એક અનુપમ સુવર્ણ આવી છે માટે તે આવીનો મોક્ષદારણ તાલુ બોલવામા ઉપાય કરવો જોઈએ અને તેમા રિદ્ધ કરતા જે જે માર્ગો જણાવ્યા છે તેનાથી બચવું, તે સાથે લોભિયા મિત્રા તરીકે જે માર્ગ જણાવ્યા છે તેનું આલબન લેવું, અને તેમ ઠરી આપણે ધણા વખતના પ્રમાદ પછી પણ અપુર્વ એવો આત્મજ્ઞાનનો માર્ગ પકડવાને કંઈ પ્રયત્ન શરૂ કર્યો છે, તેને દ્વિતાપૂર્વક પકડી રહી આત્મિક ઉન્નતિ કરવી એજ સાર છે

શુદ્ધિઓ! આ પ્રમગ તેમજ અવિચ, સાક્રિક દારય કે આનદ કરે તેમ નથી અને કદાચ તમાગાની કે મોજ શોખની દ્વારા બધુઓની પોતાની ઈચ્છા તૃપ્ત ન થઈ

કરશે, તે સાથે કંઈ પણ આત્મિક આનંદનો લાભ જરૂર
 અહીં કરશે એમ પણ કહ્યા વિના ચાલતું નથી. મહત્ત
 તારકથી એક માસિક કે જેમા મડગનો ઉદ્દેશ છે, તેવાજ
 વિષયો મગદ સાથ તેણે કહાડવાની જરૂર નેવાઈ છે, અને
 તે થો યજ છે તે મામીક ઘેર ઘેર વ્યાપ્ય તે માટે હજારો
 આહુક હોવા નેઈએ અને તેમ થણે કોઈ રીતે દુલભ
 નથી, એમ તમે લાઈએની પ્રીતી નેતા જણાઈ રહે છે

ઉપદેશ ભુલચુક માટે હમા ચાચી, સુધારવા ડી છુસાસા
 શખી મહત્તે ધારેલ ઉમેદો પાર પડે તેમ ઇચ્છી આ
 વિવેચન મમાત્ત કરુ છુ

શ્રી આન્તિ, આતિ, આન્તિ

ગુરુભક્તિવિવેચનમ્

લેખક શ્રી વીરચંદ્ર કૃષ્ણભટ્ટ-માધુસાગર

મઝલમ્

શ્રીસદ્ગુરુ નમસ્કૃત્ય, સત્યનર્યોપદેશકમ્ ।

ગુરુભક્તિ સ્વરૂપસ્ય, વર્ણન ક્રિયતે શ્રુમમ્ ॥ ૧ ॥

સદ્ગુરુભક્તિતઃ સંગમ્ય લભતે સજ્જનાં સદા ।

વિચિત્રા સદ્ગુરુભક્તિ ક મધેનુસમા શુભા ॥ ૨ ॥

આત્મતત્ત્વસાધક લઘ્યજ્ઞનો—શ્રીસદ્ગુરુની ભંજિતું વિવેચન જેણે મેં ગુરુગ્રીના મુખથી માલગ્યું છે તેણે તમારી આગળ રજુ કર્યું, લખ્યો । તેમો સમજ્યો કે જગત્માં જેટલા મનુષ્યો છે તેમના માથે ગમે તે પ્રકારે ગુરુઓ હોય છે, ગુરુ બે પ્રકારના છે ૧ આગરિ ગુરુ, અને બીજા ધર્મગુરુ, તેમાં સાસાંગિક ગુરુતો વ્યાજ્ઞ, ન્યાય જ્યોતિષ, અલંકાર, વૈદક, ચિત્ત, વ્યાપાર, દુનિ, વિગેરે અનેક દુનિયાલગીના વિષયોનું જ્ઞાન આપે છે અને ધર્મગુરુતો અત્યધર્મનું જ્ઞાન આપે છે ધર્મજ્ઞાનના પ્રતાપથી મનુષ્ય અનેક પ્રકારના દુષ્ટોના ત્યાગ કરે છે અને સ્વચિન્તનનું સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરે છે સદ્ગુરુનો આ પ્રમાણે વિચારતા અત્યંત ઉપકાર છે શ્રોધર્મસદ્ગુરુ શુ કાર્ય કરે છે તે બતાવે છે

શ્લોક.

વિદલ્યન્તિ કુવોર્ધં વોધયત્યાગમાર્થે ।

સુમતિઃસુગતિમાર્ગાં પુણ્યપાપે વ્યનક્તિ,

અવગમયતિ કૃત્યાકૃત્યભેદ ગુન્યો,

ખજ્જલનિષિપોતિસ્ત વિના નાસ્તિ કથિત્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—શુદ્ધગજ કુખોધનો નાશ કરે છે અને આ
 ગમના અથને જણાવે છે તેમજ દેવગતિ અને મનુષ્યગ
 તિની પ્રાપ્તિ પુણ્યથી થાય છે એમ જણાવે છે અને નરક,
 તિય ચની જતિમા પાપથી જવાય છે, એમ જણાવે છે
 અમુક કૃત્ય છે અને અમુક અકૃત્ય છે એમ શિષ્યને શુ
 રૂણ સમજાવે છે, માટે સસારરૂપ સમુદ્રમા આગમોદન
 માન શુદ્ધિના અન્ય કોઈ નથી, આત્મજ્ઞાનના આપનાર
 સદશુદ્ધ મુનિતત્ત્વનો ઉપકાર કહી વાળી શકાય તેમ નથી
 શ્રીયશો વિજયજી ઉપાધ્યાય કહે છે કે—અમકિતનાથક
 શુદ્ધ તથો, પરચુવયાન ન થાય, ભવ કોડા કોડો કરે,
 કુટ્તા કોડી ઉપાથ સમકિત જાન આપનાર શ્રીમ. શુદ્ધનો
 કોઈ પણ રીતે પ્રત્યુપકાર (સામે ઉપકાર) થઈ શકતો નથી.
 કોડા કોડી બનમા કરોડો ઉપાથો કરતા પણ શુદ્ધનો બકસો
 વાળી શકનો નથી, સવ દાનમા જ્ઞાનદાન મોટું છે આ
 ત્માને આત્મજ્ઞાનથી અભયપદ મળે છે માટે આત્મજ્ઞાનનું
 દાન તે અમરદાન કહેવાય છે. અભયદાનના બે ભેદ છે
 ૧ દ્રવ્ય અભયદાન ૨ ગીજી જ્ઞાન અભયદાન પરના
 પ્રાણ અગાવના તે દ્રવ્ય અભયદાન કહેવાય છે અને પરને
 સમકિત વિગેરે આત્મશુદ્ધિનું અપણ કરવું તે જાવ અભય
 દાન કહેવાય છે દ્રવ્ય અભયદાન કરતા જાવ અમરદાન
 અનતગણ વિશેષ ઉપકારક છે. આત્મજ્ઞાનરૂપ જાવ અભય
 દાનના જાતા શ્રીમ. શુદ્ધનો અવરૂપ ઉપકાર છે જ્યારે શુદ્ધ
 રાજ આ પ્રભાણે મહાઉપનરી છે તે તેમની લક્ષ્મિ અવ
 રૂપ કરવી જોઈએ શ્રી સદશુદ્ધ પ્રમાણ કોઈ જગત્મા ઉપકાર
 રક નથી કહ્યું છે કે—દેવશુદ્ધ હોનું ખડે, કિમકુ, લાશુ
 પાય, બાલિહારો શુદ્ધદેવનો, જોણે તાવજાતાય, શુદ્ધદેવનો
 ઉપકાર શિષ્યો વાગી શકતા નથી, માતાપિતા કરતાં પણ
 સદશુદ્ધ અનતમુક્ત ઉપકારી છે, કોરણ કે માતાપિતાનો જ
 બાંધથી ઉપકારી છે, એમનો ઉપકાર સર્વકોઈનું શુ

ખનો આપના નથી અને, ધર્મશુરનો ઉપકાર તો મોક્ષનાં
 સુખ આપે છે, માટે શુરનો ઉપકારને કોઈ પહોંચી શકતું
 નથી મમકિતદાયક શુરને ગાંઠમાં લગવાનું કહીને ધો-
 લાવ્યા છે-દૈવિક પ્રતિક્રમણ કરતા ચારધોયથી વદન કે-
 ચાંબાદ, નમુશુભ કહેવામાં આવે છે પછી લગવાનું આ
 આર્ય, ઉપાધ્યાય, અને પછી સર્વ સાધુઓને વદન કરવામાં
 આવે છે, અત્ર લગવાનું શબ્દથી મમકિતદાયક સ-
 હશુર સુનિરાજને પ્રથમ વાદવામાં આવે છે, અને પદ્માત્
 ગચ્છના નાયક આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સર્વ સાધુઓને
 વાદવામાં આવે છે, દૈવિક પ્રતિક્રમણની આત્રમા આચાર્ય-
 દિ' કરતા પણ ઉપકારી એવા મમકિત દાયક સહશુરને લ-
 ગવાનું કહીને વદન કર્યું, તેમજ વહિતાસૂત્રની આદ્યમાં
 ધર્માચરિએષ સ્વસ્માદુષ્ઠ ધર્માચાર્યને નમસ્કાર એવો
 છે, સમકિતદાયક સહશુરની સદાકાળ આત્મા માનવી જોઈએ
 લખ્યો સમજશે કે-જૈનસૂત્રમાં ઉપદેશ આપવાનો અધિ-
 કાર સુનિરાજનો છે, માટે તેમનાથી લખ્યછો એ ધર્મ જાણી
 શકે છે, એમ અનેક ચરિત્રના ગ્રંથો વાચતા સ્પષ્ટ ગાંઠમાં
 પડે છે તેમજ ચલુકાવાની અપેક્ષાએ, લગવતી સૂત્ર કર્મ
 ગ્રંથ વિગેરે જેતા સુનિરાજ ઉપદેશના અધિકારી છે, શ્રો-
 વકને તો સૂત્રમાં લલકર્યાગહોયકા કહ્યા છે, પણ ધર્મના
 ઉપદેશક કહ્યા નથી, માટે રાજમાર્ગની રીતિથી સુનિરાજ
 સમકિતદાયક શુર હોય છે, અને ચારિત્રની અપેક્ષાએ પણ
 શુર કહેવાય છે, છીંડીના માર્ગની રીતિ પ્રમાણે જ્વલિત
 ગૃહસ્થ મમકિતદાતા હોઈ શકે પણ તે રાજમાર્ગ નહીં
 હોવાથી તેનું અત્ર ગ્રહણ કર્યું નથી, કદાચ ગૃહસ્થ, મમ-
 કિતદાયક શુર હોય તોપણ તેને ખમાસણ દેઈ વદન ધ્યાવ,
 નહીં, જૈન સૂત્ર પ્રમાણે સત્ય ઉપદેશ ગૃહસ્થનો છીંડીના
 માર્ગે હોય તોજ તે સમકિતદાયક મહાશુર કહેવાય છે,
 તો પણ તેવો ગૃહસ્થ જે જ્વલિતને બોધ કરે તેને માનનીય

ય છે પણ મવને દોતો નથી, માધુને વાદ્યું જોઈએ, શા-
 સ્ત્રમા તો લખ્યું છે કે, નનખર વિગેરે પણ શ્રુ પામે હિ
 પધાન નામની યોગક્રિયા કરીને લણે, ત્યારે મગજો કે,
 ગૃહસ્થ ઠયાથી ગું હોય, ૧ જ્ઞેનશાનમાં ત્યામીને શ્રુ માન્યા
 છે, સાધુના વેપાળને આચાર દોય તેનેજ વદન કરવું ઘટે
 છે સમકિતદાયક, હીડી માર્ગની રીતિથી કદાપિ ગૃહસ્થ
 દોય તોપણ તેને માધુની પેઠે વદન કામ નહિ, આવી
 શ્રીવીરપ્રભુની વાણીડુ નહાન ઠરતા સદ્ગુણ મુનિસાજનો
 અપૂર્વ ઉપકાર માણુમ પડે છે, ત્યારે શિષ્યોએ તેમની અ-
 વશ્ય ભક્તિ કરવી જોઈએ ભક્તિના ચાર પ્રકાર છે,
 માનસિક ભક્તિ, વાચિક ભક્તિ કાચિક ભક્તિ અને
 વશ પાત્રોપદેશ પુસ્તકોદિકથી ભક્તિ, આ ચાર ભક્તિમા
 માનસિક ભક્તિની શ્રેષ્ઠતા બતાવી છે, આના ચંચુનુ સમરણ
 કરવું, શ્રી ૧૧ ખત અત કરણથી સ્તુતિ કરવી, શ્રાવણ પ્રેમ
 ભાવ રાખવો, ૩ વ્યક્તિગત હૃદયમા ધારણ કરવું, શ્રુદ્ધ
 ર્શનની પુન પુન અભિવાધા કરવી, ૪ની આજ્ઞાઓ હૃદય
 મા ધારણ કરવી, મહાઉપકારી શ્રુને જાણવા વિગેરે મનમા
 શ્રુ સ્વધી ભક્તિ ૧૧ જેજે વિચારો કરવા તે સવનો મા-
 નસિક ભક્તિમા સમાવેશ થાય છે શ્રવણ ઉપકાર આપે,
 શિદ્ધ કરે તોપણ મનમા અપ્રીતિ ધાગજી કરવી નહી, તેમજ
 ૪ના મંદ બુદ્ધિથી દોષો જાણે તોપણ દોરનો વિચાર મનમા
 કરવો નહો, સદ્યજી દૃષ્ટિથી શ્રુ ઉપર ગમે તેવા સંયોગોમા પણ
 પ્રેમભાવથી જોવું ઇત્યાદિ સર્વનો માનસિક ભક્તિમા
 સમાવેશ થાય છે માનસિક ભક્તિથી પોતાનો આત્માજ
 નિર્મલ બને છે કારણકે મનમા ઉત્પન્ન થયેલી ઉચ્ચ લઘ
 વના કર્મનો હાથ કરે છે અને જ્ઞાનનો પ્રમશ કરે છે, શ્રુની
 ભક્તિથી હૃદય શુદ્ધ બને છે અને સદ્યજી જે જે ઉપદેશ
 આપે તે હૃદયમાં સદાકાલ વાસ કરે છે ગરીબ અને
 સેમજ દેવતા વિગેરે સર્વધર્મ આવી શ્રુ સંબંધી

માનમિકલકિત ધર્મ શકે છે માનમિકલકિતમાં કપટ હોતું નથી વાચિકલકિતનું સ્વરૂપ કહે છે, અને માનથી જોવાવા કૃપાલુદેવ, મદગુરુદેવ, આત્મજ્ઞાની ગુરુવર્ય વિગેરે, મીઠા અને ઉચ્ચ શબ્દથી ગુરુ નામ જોવવું કે પ્રત્યક્ષ હોય અંગર અન્યત્ર હોય તોપણ ઉચ્ચ ગણદંથી ગુરુ નામ સ્વરૂપ, પદોક્ષ પ્રત્યક્ષમાં પણ એક સરખી વૃત્તિથી ગુરુના ગુણગાવા અને સ્તુતિ કરવી, મીઠા અને ઉચ્ચ ગણદેવી ગુરુને પૂજા કરવી એના અર્થોને વાચવા ગુરુની દુર્જનો નિદા કરતા હોય તો વાગ્યા, ગુરુનો ઉપકાર વર્ણવવો, ગુરુ પદાગની સ્તુતિ કરવી, ગુરુની કહેલી આજ્ઞાઓ વાળીવી વધાવી લેવી શ્રી મદગુરુને માફ લાગે એવી વાણી બોલવી નહીં એકે સદગુરુને માફ લાગે નહીં તો પણ માફ લાગે એવી વાણી બોલવાથી શિષ્યની લલિત મગવાતી નથી ગુરુના પહેલા કોઈ જાણતમા કથા વિના બોલવું નહીં તમે અમુક જાણતથી અનર્થ ઠે આપને જોમા ગમ પડે નહીં એવી અવિનયની વાણી પણ બોલવી નહીં ગુરુની વીણીયા પ્રાણાત પણ નિદા કરવી નહીં ગુરુના ગુણની સ્તુતિ ગાવી, ઇત્યાદિ મર્થ વચ્ચનલલિત કહેવાય છે

હવે કાચિકલકિતનું સ્વરૂપ કહે છે—શ્રી મદગુરુને રૂપીને પચાગ નમસ્કાર કરવો ગુરુનાં નિર્ણય કાયાથી વદન કરવું, ગુરુગણ નિર્ણય પડે કે તુરત મેઠા હોય તો ઉભા થઈને વદન કરવું, માર્ગમાં પણ ગુરુવર્ય મળે તો યથાયોગ્ય વદન કરવું, ગુરુ અન્યત્ર જે દિગા તરફ હોય તે ત્રિશા તરફ દૃષ્ટિ રાખી ગુરુને કાયાથી વદન કરવું ગુરુની છબીને પણ ગુરુની પેઠે માનવી, શ્રી મદગુરુના અરજીને લાગવા, કાયાથી જેટલી જાને તેટલી ગુરુની લલિત કરવી કાયા પણ શ્રી મદગુરુની છે એમ સમજી કાયાથી લલિત કરતાં પશ્ચિમ યાત્ર તેને પણ હીસાબમાં ગણવો નહીં, શ્રીમદગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલવું, આગબોટમાં

જેણે અને તેના સ્થાપનારની આજ્ઞા ન માનવામાં આવે તો ગુણ પરિણામ આવતું નથી, તેમ શ્રીસદ્ગુરૂની આજ્ઞા ને લક્ષિતમાં કાયાને ન પ્રવર્તાવવામાં આવે તો કર્મની નિર્જરા થતી નથી અને આત્મશક્તિયો પણ ખીલતી નથી જાયાથી લક્ષિત કરતા મનુષ્ય ઉચ્ચ સ્થિતિને પામે છે કાયાથી શુદ્ધ પ્રસંગાનુસારે વૈચારિકત્વ ઠરવા શુકલ નહીં, વૈચારિકત્વનું રૂળ કદી નાશ પામતું નથી, વૈચારિકત્વ શુભ અપકી વાર્ધ, એમ મહાત્માઓ કહે છે એ કાચણ કરવા બેઠા હોઇએ અને શુદ્ધાનુસારે તો ભાથવાતું છે કહે શ્રીસદ્ગુરૂ ગાઝકારોએ કેટલું બહુ માન વળવ્યું છે શુદ્ધ બહુ માન કરવાથી જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મ ખરે છે અને તેથી શુદ્ધ ઉપદેશ આવે છે કે ત્વરિત હ્રદયમાં ઠમે છે જ્યારે જ્યારે શુદ્ધને કંઈ પણ પૂછવું હોય ત્યારે બે હાથ જોડી વહન કરી પૂછવું, પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરૂની આગળ મિત્ર, સ્ત્રી, પુત્ર, રાજા, નૃપતિ, ચક્રવર્તિ દેવતા, દેવેન્દ્રોને પણ પ્રેમી ગણે નહીં તેમ હિતકારક ગણે નહીં, કારણ કે કોઈ પણ સદ્ગુરૂ સમાન ઉપકાર કરનાર જગત્માં નથી કહ્યું છે કે--

શ્લોક

સદ્ગુરુ સદૃશ કોઽપિ નોપકારી મદીતલે,

મનોવાક્કાય યોગેન કાર્યાકિર્તુરો શુભા ॥ ૧ ॥

આ પ્રમાણે મન, વચન અને કાયાથી શુદ્ધની લક્ષિત કરવી જોઈએ

હવે ચોથી લક્ષિતનું સ્વરૂપ કહે છે સદ્ગુરૂને ત્વં વહોરાવવા, પાત્ર વહોરાવવું આહાર પાણીથી શુદ્ધની લક્ષિત કરવી, શ્રી સદ્ગુરૂને બનતા પ્રયાસે વહોરાવીને પાણી જોઈએ શ્રી સદ્ગુરૂનું શરીર, વ્યોધિયુક્ત હોય, તો અનેક મંદારના, આપખવા ઉપચારથી નિરોગી શરીર કરવું એક

‘તરફ’ પુત્ર માંદો હોય અને એક ‘તરફ’ ગુરૂતબના શરીરે
 ‘ક્યાંધિ’ હોય ત્યારે ‘પહેલી’ દોની વૈવાવચ્ચ કરવી ? ઉત્તરમાં
 કહેવું પડશે કે, પ્રથમ સદ્ગુરૂની ઔપધોપચારથી ભક્તિ
 કરવી. ‘જે’ લોકો ‘પેસો’ મારો ‘પરમેશ્વર, બાયડી’ મારો
 ગુરુ, દેખા દોકેરાં માધું સાધવી, બીજાને શું કેરુ,
 આવા સ્વર્થના વિચારવાળા હોય છે તેઓ હજુ ધર્મની
 યોગ્યતાને પામ્યા નથી, એમ સમજવું શ્રીનદગુરૂને પુસ્તક
 વહોગવવા, તેમને ધર્મ ધ્યાનાદિકમા અને આધનોની
 જરૂરીયાત હોય તે સવ યથાશક્તિ પુરી પાડી, શ્રીમ. ગુ-
 રૂજીને દુષ્ટ લોકો ઉપમર્ગ કરે તો તેનું નિવારણ કરવા શુરુ
 નહી, દુનિયા દોરગી છે સર્વની એક સરખી મતિ હોની
 નથી તેથી દોષ સદ્ગુરૂની હેલના કરે, ડોષ ઇચ્છાથી આગ
 ચઢાને તો આપતા ઉપાયો યોજવા, માયાસાટે માલ જેવી
 ગુરૂની ભક્તિ છે જે લોકો સમગ્રિતનું સ્વરૂપ સમજતા
 નથી અને મિથ્યાત્વી છે એવા લોકોને ગુરૂના વચન રૂચતાં
 નથી, કેટલાક લોકો સ્વર્થના માટે ગુરૂપામે આવે છે પણ
 તેઓ અજ્ઞાન હોવાથી યથાર્થ ક્લ પામી શકતા નથી. શ્રી-
 સંગ્રહપર શ્રદ્ધા હોય તો ભક્તિ બલે છે અને તેથી ‘ગર

બુદ્ધિથી નિલોકવાથી ભક્તના હૃદયમાં વિચલીની પેઠે શુદ્ધ પ્રકારની અમર થાય છે, પરમેશ્વરની બુદ્ધિથી જોનાર ભક્ત અત્ય વખતમાં પોતાનું જીવન ઉચ્ચ કરે છે શુરના પ્રતિ ભક્ત જેવી ભાવભક્તિથી જુદે છે તેના પ્રકારનો તે થાય છે, શુરની વૈયાવચ્ચ કરનાર કેદનાક મનુષ્યો એવું ધારે છે છે, અમોએ શુરનું સારું કયું, આરાવચનથી તેમની અ જ્ઞાનતા દુષ્ટ માનુષ પડે છે, શુરનું નારું ભક્ત કરી શકો નથી ઉદાગે ખરામ બુદ્ધિથી ઉત્કારિ સદ્ગુણપ્રતિ જોનાર મનુષ્ય નીચ વતો જાય છે માટે કદી અજ્ઞાનનોગે મનમાં એવો વિચાર ઢરો નહીં શુરની ભક્તિ ભક્તિનેજ દુળ આપે છે કોઈ ભક્ત આજ્ઞાતાથી એમ વિચાર કરે કે, આ દલા દિવસ સુધી મેં શુરની તનમનધનથી ભક્તિ કરી પણ શુરને કંઈ મને આપ્યું નહીં મારી ભક્તિ ફોગટ ગઈ આજ ખાખ વિચારથી ભક્ત ભક્તિનું દુળ હારે છે કારણકે ભક્તિ કરતી વખતે ઉચ્ચભાવના હતી તેથી ઉત્પન્ન થયેલા દુળને હારે છે મમ્મજુ શેઠે ધૂવભવમાં સાધુની મોઢકથી ભક્તિ કરી હતી પણ પશ્ચાત્ પશ્ચાન્નાપ થવાથી મથાથ દુળ ન પામ્યો, શુરતજની ભક્તિ કરતા કોઈ સમયે પરિણામની ધારા વૃદ્ધિ પામે છે તેથીજ ભક્તને દુળ મળે છે જુલુ શેઠ ભાવના ભાવના હતા કે મારા ઘર થી વીર પ્રભુ ક્યારે વહોરવા આવશે, એમ ભાવના ભાવના ઉચ્ચ ભાવનારૂપ ભક્તિના પ્રતાપથી જારમાં દેવલોક જવાનું કમ જાણ્યું માટે શુરની ભક્તિ કરીને પાછાથી પશ્ચાન્નાપ કરો નહીં. શુરની આજ્ઞા તેજ મંજુની આજ્ઞા છે એમ સમજવું. શુરજ કોઈ વખતે કોઈ આગતને અનુસરી હુકમ કરે તો હુકમને તથાસ્તુ કરીને વધારી લેવો જેમ પ્રભુની પ્રતિમા પાસે આપણે ગમન કરીએ છીએ અને અદ્વિપ્રકારી પૂજા કરીએ છીએ તે પોતાના આત્માના કિત માટે છે પણ તેથી કંઈ પ્રભુની પ્રતિમાનું કંઈ

હિત કરી શકતા નથી તેમ ગુરૂની ભાવ, પ્રાણી, વસ્ત્ર,
 પોત્રના દાન વિગેરેથી ભક્તિ કરીએ છીએ તેમાં આપણા
 આત્માનું કલ્યાણ થાય છે એમજ ભાવના રાખવી સ્ત્રી પુત્ર
 ધન વિગેરેની આશાથી ગુરૂની ભક્તિ કરવાથી ગુરૂતરફથી
 ઉચ્ચજ્ઞાન ભક્તો પામી શકના નથી કારણકે કોઈ ઝમના
 ઉદયથી આશાઓ પૂર્વ કદાપિ ન થાય તો ભક્તોની ગુરૂ
 ઉપરની શ્રદ્ધા ઉઠી જાય છે અને તેઓ પદ્મમાત્મકતાથી
 વિમુખ રહે છે કેટલાક લોકો ભક્ત બનીને પ્રથમ તો
 ગુરૂઉપર બહુ ભાવ રાખે છે પણ કુદરતે જ્યારે ભગવાને
 છે ત્યારે પોતાની શ્રદ્ધા ગુરૂઉપરથી ઉઠી જાય છે આવા
 અજ્ઞાન ભક્તો બાજીગરના પૂતળાનીપેઠે નચાવ્યા નાચે તે-
 વા મમજ્ઞવા કેટલાક લોકો દુર્નિરામા કાંતિ થાય તેટલાજ
 ઉદ્દેશને અનુસરી ગુરૂને માને છે એવા કીર્તિના પૂતરા પણ
 ગુરૂના ખરા ભક્ત કહેવાતા નથી કેટલાક ભક્તો, ગુરૂના ઉ-
 પદેશને સચ તરીકે અત્યક્ષમા સ્વીકારે છે અ. ૧ કુવાદિયો
 જ્યારે કુતકકથી ભરમાને છે ત્યારે પાજ તેઓની વાતને
 ગંગાદામ અને જમનાદામની પેઠે સ્વીકારે છે એવા જુઓ
 પણ ઉચ્ચ તત્ત્વના અધિકારી જનતા નથી, કેટલાક ભક્તો
 ગુરૂની રૂબરૂમાં તેમની અતિવિનયથી ભક્તિ કરે છે અને
 જ્યારે ગુરૂ ન હોય ત્યારે તેમનું નામ પણ લેતા નથી,
 ચાલમજીઠના રંગ સમાન ગુરૂના ઉપર ભક્તિનો ગંગા ધવો
 જોઈએ, ગુરૂ જે જે ઉપદેશ આપે છે તે જ્ઞાનચક્ર ઉઘાડ-
 વાને માટે આપે છે માટે તે અગીયાર કરવો જોઈએ એમ
 સુભક્ત વિચારે છે ઉજાછગા શિષ્યને ગુરૂજ્ઞાનનો ઉત્તમ
 કુચીઓ આપતા નથી, માટે ભક્ત શિષ્યોએ, ગલીરતા
 અદ્રતા, વિનય, વિવેક, વિગેરે સારા સદ્ગુણોથી યોગ્યતા
 પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ સદ્ગુણો યોગ્ય ભક્તોને પરમાત્મ ત-
 ત્વ દેખાડવા તૈયાર છે, પણ ભક્તોએ યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવી
 જોઈએ, કાચા ધણમા પાણી ઠંરતું નથી તેમ જોયેલું

ભક્તશિષ્યને આપેવો ઉપદેશ વિષય પરિણમે છે, યારા
જેના દર્શનથી અર્ધ લાભ પ્રાપ્ત થાય છે પ્રદેશી રાજાને
દેશી ગણધરનાં દર્શન થતા મહા લાભ થયો. કહ્યું છે કે,
ગુરુણાં દર્શન પુણ્ય તીર્થમૃતાદિ ગુરવઃ

તીર્થ કલ્પતિ શાસ્ત્રેન, સય સદ્ગુર સગમ ॥ ૧ ॥

પર આવત્મકની ક્રિયામાં જે વખત શુદ્ધવદન ક્રિયા
પ્રાપ્ત થવમા તથા સાજરે કરવામાં આવે છે શુદ્ધગમ ક્રિ
રિધારે કઠીએ એ વાક્ય પણ શુદ્ધની અત્યંત અગમતી
ધરાને છે, મુનિશાસ્ત્રે શુદ્ધના વિરહ સ્થાપનાચાલ્ય રાખે છે
કહ્યું છે કે—શુદ્ધ વિરહ મિ કવળા શુદ્ધના વિરહમમયમા
શુદ્ધ ॥ સ્થાપના તાજવી જ્યારે આવી રીતે રાખવામાં
સ્પષ્ટ લખ્યું છે તો શ્રમજોષાસક વગે શ્રીસદ્ગુરુ પ્રત્ય
ક્ષમા વા પરોપમા ત્રિમલ વદન કરવું જોઈએ શુદ્ધવર્ધ
પદોક્ત દોષ ત્યારે ભાવના ભાવવી કે ક્યારે હું શ્રીમાશુ
દ્ધનાં દર્શન કરીશ, ધન્ય ॥ તે જામ નગરને કેજ્યા નદશુદ્ધ
વિચરે છે શ્રીસદ્ગુરુ પેઠા વિના કમરોમ કોઈ દાગનાર
નથી પુનની વધામણી કરતા પણ શ્રીસદ્ગુરુ આખ્યાની
વધામણીને અનતગણી માને કોણીક તાજાએ શ્રી વીર
અમુત્ર મોટા આડબરથી સામેયુ કયુ હવું, તેમ ભકને
પણ શુદ્ધ સામેયુ કરવું જોઈએ શુદ્ધરાજ ત્યા વિચરતા
હોય ત્યા વખત મળે કે મયાશક્તિ દર્શનનો લાભ લેવા
ચુકવું નહીં સદ્ગુરુનો સમાગમ મળવો હલભ છે, મરો-
ક્ષમા મદ્ગુરુએ આપેલી શિશ્નઓ યાદ કરવી, શ્રીસદ્ગુરુ,
ખ્યાખ્યાન અવધ્ય સાભળવું, કેટલાક કુલકને તો પોતાના
કદા પ્રમાણે આવે તો શુદ્ધને માને ॥ આવા કુલકોથી જ-
ગત બારમૂલ સમજવું, કેટલાક કુલકો શુદ્ધની નિદા કરી
મહા પાપક્રમ બાધે છે, કેટલાક કુલકો શુદ્ધને, ઉતરવા
ની બુદ્ધિ રાખે છે કેટલાક કુલકો ઉપર ઉપરથી શુદ્ધની
દુષ્ટિમ ભક્તિ કરે છે આત્મસાધકોએ શુદ્ધની સાચી ભક્તિ

કરવી જોઈએ, શુદ્ધભક્તિથી મર્ગદર્શનામાં થાય છે શ્રી-
 સદ્ગુરુ જાગતા દેવ છે, તેમની ભક્તિથી સદ્ગુરુ શુભાશીષ
 આપે છે તેથી ભક્તનું બંધન થાય છે સમકલિતદાયક
 અને ચારિત્રદાયક સદ્ગુરુધર્માચાર્યની જેટલી ભક્તિ કર
 વામાં આવે તેટલી ઓછી છે, અન્ય પણ ચારિત્રધારક
 મુનિરાજોની યશશક્તિ વેચાવજી કરવું, કોઈ પણ મુનિ-
 રાજની નિંદા કરવી નહીં, નિંદા કરનાર ચોથો વ્યક્તિ
 છે માટે અમુક સાધુએ અમુક કર્યું, અમુક બગડી ગયા,
 અમુક ક્રમાયા વિગેરે શબ્દોથી નિંદા કરનાર કંઈ સાધુને
 સાચા કરી શકતો નથી અને વળી પોતાના આત્માને નિંદા
 કરીથી પાપો બનાવે છે માટે નિંદાના નકામા ધધામાં
 ભક્તોએ 'પદ્મ' નહીં જગતમાં અજ્ઞાની લોકો નિંદા કરી
 ને મહા પાપકર્મ બાધે છે જ્ઞાની તેનેજ કહેવો કે
 કોઈની નિંદા કરે નહીં, સમકલિતમદ અને ચારિત્રધારક
 શ્રીમદ્ગુરુની મમક શ્રાવકનો ખારનતવા જેટલો શક્તિ હોય
 તેટલા વિત ઉચ્ચરવા શ્રીસદ્ગુરુ પાસે, વાસદેવ મસ્તક
 ઉપર નખાવવો જોઈએ સારમમુદ્રની પેઢી પાર ઉતાર-
 નાર શ્રીસદ્ગુરુ નાવ મંમાન વાળી, અહનિશ તેમનું અવલ-
 નીત કરવું ગુરુની શ્રદ્ધાભક્તિવાળું ભક્તનું હૃદય ગુરુના
 હૃદયમાં રહેલા વરવોને ભક્તિયોગે શ્રદ્ધા કરે છે પુસ્ત-
 કો વાંચીને કેટલાક ભળ્યો જ્ઞાન શ્રદ્ધા કરવાનું બાદે છે,
 પણ ગુરુના હૃદયમાંથી જે જ્ઞાન લેવામાં આવે છે તે વેળા
 પુસ્તકો વાંચ્યાથી પણ મળી શકતું નથી ગુરુજી જ્ઞાન,
 ચારિત્ર વિગેરે અનંતશબ્દોની સન્મુખ ભક્તના આત્માને
 કરી શકે છે કેટલાક અધ્યક્ષાત્મમતવાદી દ્વિસંગી ભ્રમે
 મુનિરાજને કંઈ શરૂ કરી 'ઉત્થાવે' છે તે પણ સમજતા
 નથી કે મુનિરાજનો કૂળગુરુ છેજ નહીં મુનિરાજને કુળ
 ગુરુ કહો તેમની સંકલિતથી દૂર રહેનારા ભ્રમો મુનિ ગુરુ
 પોતેથી સમકલિત પામી શકતા નથી, આત્મશ્રેય સાધકો

હોય' છે તે કદાપિ, મુનિની હેલના કરી મુનિમાર્ગનો નાશ કરતા નથી સદ્ગુરુદ્દિષ્ટી લભ્ય જીવો મદ્યજ્વ પ્રહણ કરે છે સંવારમા શ્રીસદ્ગુરુને વદન કરી પચ્ચખાણ કરવું જોઈએ, ભક્તશિષ્યો ગુરુની વાણી પ્રમાણે વર્તન રાખવા પ્રતિજ્ઞિત પ્રયત્ન કરે છે

શ્રીમદ્ગુરુની આગળ લઘુતા ધારણ કરવી, ગુરુરાજના હૃદયમા રહેલા તત્ત્વોને માનીજીવ પ્રહણ કરી શકતો નથી, સગારમા રવારવા લીધે કેટલી બધી લઘુતા ધારણ કરવી પડે છે. તો ધર્મગુરુની આગળ લઘુતા ધારણ કરવી તે તો આવશ્યક છે, શ્રીમદ્ગુરુની આગળ નમ્ર જનણ ભક્ત શિષ્યોએ એવું ઉચ્ચવર્તન રાખવું કે શ્રીમદ્ગુરુને ભક્ત શિષ્ય ઉપર સારો વિચાર બધાય - યોગના અષ્ટ અંગ સાધન કરનારને સદ્ગુરુવિના જરા માત્ર આલસુ નથી, સ્વાભાવિક નિયમ છે કે, શ્રીસદ્ગુરુ કયા વિના ઇષ્ટજ્ઞાનાદિકની સિદ્ધિ થતી નથી, તીર્થ'કર કોણ છે નવતત્ત્વનું શુ સ્વરૂપ છે ઈત્યાદિ સર્વ સદ્ગુરુ બતાવે છે ગુરુ વિના સદેવને પણ જાણી શકતા નથી, માટે પ્રથમ શ્રીસદ્ગુરુ મેવાની જરૂર છે મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરાવનાર એક શ્રીસદ્ગુરુ છે, ચતુર્ગતિના પરિભ્રમણનો નાશ શ્રીસદ્ગુરુ કરે છે કુભાર જેમ માટીનો ઘરો બનાવે છે તેમ શ્રીસદ્ગુરુજી અજ્ઞાન જીવને પણ અનેક ઉપાયોથી પરમાત્મરૂપ બનાવે છે શ્રીસદ્ગુરુ મહારાજ શિષ્યો-ને આત્મતત્ત્વનું આરાધન કરવામા પુટ નિમિત્ત કારણ છે શ્રીસદ્ગુરુની ભક્તિ કરનાર ભક્તો આ ભવમા આનંદ પામે છે અને પરલવમા પણ આનંદ પામે છે શ્રીસદ્ગુરુની ભક્તિ કરનાર કદી દુઃખી રહેતો નથી સદ્ગુરુ ભક્તિકારકો સુખી થાય છે, પચ્ચમકલમા સદ્ગુરુની ભક્તિ ફલેલ છે શ્રીસદ્ગુરુનું મોટા ઇપણ તેમણે કરેલા ઉપકારયા છે તેથી એમ જાણી સદાકાળ સદ્ગુરુ વદ ધ્યેય છે શ્રીસદ્ગુરુએ જેના ઉપર ઉપકાર કર્યો છે એવા જીવો અજાણ પુરવો જાણે સદ્ગુરુનું બહુ માન વિનય ભક્તિ

કરે પણ તેથી સુભક્તોએ શકા કરવી નહીં. પોતાના પિતા તે કંઈ અન્યના પિતા હોઈ શકતા નથી તેમ આપણા સદ્ગુરુ તે કંઈ જેને ઉપદેશ ન આપ્યો તેના આપણા જેટલા ઉપકારી હોઈ શકતા નથી તેથી અન્યજનો એટલે અન્યધર્મ વાળાઓ સદ્ગુરુની આપણા જેટલી ભક્તિ ન કરે તો તેથી અન્યજનો ઉપર દ્વેષકરવો નહીં, તરવારની ધાર ઉપર નાચવું સુલભ છે પણ સદ્ગુરુની ભક્તિ ગણગર માધવી તે દુર્લભ છે, સદ્ગુરુની ભક્તિ કરતા અનેક પ્રકારની ઉપાધિયો આવી પડે તોપણ હી મત હારવી નહીં, સદ્ગુરુની સાથે આત્મપ્રેમથી વર્તણું, સદ્ગુરુની આજ્ઞાથી તપ, જપ, શયમ, ધ્યાન વિગેરેની સાદૃશ્યતા થાય છે ત્રિ દરપ્રકરણમાં તત્ સ ગ ધી કહ્યું છે કે.

શ્લોક

કિંધ્યાનેન ભવત્વશેપાવેપયઃ ત્યાગેસ્તપોભિ કૃતમ્ ।
 પૂર્ણ ભાવનયાઽભિમિન્દ્રિયદમૈઃ પર્યાસમાસાગમૈઃ
 કિંત્વેક્ ભવનાશન કુરુ ગુરુ પ્રીત્યા ગુરોઃ શાસનમ્
 સર્વે યેન વિના વિનાથ લલવત્ સ્વાર્થાય નાલગુણાઃ ॥૧૬॥

શ્લોકનો અર્થ સુગમ છે, તેથી વિચેચન કંટુ નથી, ધીર વીર ભક્તો સદ્ગુરુની સાનુભૂતા પ્રમાણે ભક્તિયોગની માધના કરે છે, ભક્તિયોગથી ચિત્તની નિર્મલતા થાય છે ભક્તિથી શિષ્ય ઉચ્ચકોટી ઉપર ચઢે છે ભક્તિથી મનુષ્ય પાછો પડતો નથી, સદ્ગુરુની દ્રવ્ય દેવ કાલ ભાવ પ્રમાણે ભક્તિ કરવી જોઈએ, સદ્ગુરુના ધ્યાનમાં એવી શક્તિ રહી છે કે તેથી ભક્ત આનંદની ખુમારી ભોગવે છે, ચોથા શુભકાણામાં ભક્તિયોગની પ્રાધાન્યતા રહી છે માટે ભક્ત શ્રમણાપાસકોએ સદ્ગુરુના દાસના દાત થઈ રહેવું, શ્રી શ્રેણિકરાજને શ્રીવીરપ્રભુઉપર જેવી ભક્તિ હતી તેવી ભક્તિને પ્રમદાવવા પ્રયત્ન કરવો શ્રીમહાવીર-સ્વામિ જેમ ગૌતમ સ્વામિના ઉપકારી હતા તેમ ભક્તોને,

શ્રીમદ્ગુરુ હાલ ઉપકારી છે. ગુરુલક્ષિતનો, રસ જેણે આ-
 વ્યે છે તેને તેની ખુમારીનો અનુભવ આવે છે. જાઓ!
 સદ્ગુરુખથી જે પ્રમાણે સાબળ્યું હતું, તેવું તમારી
 આગળ પ્રકાશ હું. આવકોએ આવકબધુઓની આગળ
 શ્રીસદ્ગુરુપાસેથી જે જે સાબળ્યું હોય તે તે જણાવવું
 જોઈએ તે પ્રમાણે મેં પણ કર્યું છે, ગુરુજી ઉપદેશના અ-
 ધિકારી છે આવક હોવાથી હું કંઈ ઉપદેશનો અધિકારી
 નથી જાણ્યો હોય એ યાદ રાખવું કે ભક્ત આવકો મદ્ગુ-
 રુના ઉપદેશના બાહક છે માટે જેમ જેમ સદ્ગુરુની ભક્તિ
 વિશેષત કરીશું તેમ તેમ ઉપદેશની અમર ઠહયમા વિ-
 શેષ થશે, શ્રીસદ્ગુરુનાની ભક્તિથી ભક્તિનાં અનેક ભવના
 કરેલા પાપનાના પામે છે મહાવીર સ્વામિની ઉપર સર્વ
 નુબુતિ અને સુનક્ષત્રની ભક્તિ ઘણી હતી તેથી ગોશા-
 લાએ કરેલી મહાવીરસ્વામિની અવસ્થા ખમી શકેલા નહો-
 તા સુભક્તિથી મરીને દેવતા થયા, સદ્ગુરુ પદમહામંત
 ના પ્રતાપે પોતે તરે છે અને ગામોગામ પિંહાર કરી અનેક
 જાણ્યોને પ્રતિબોધ આપી તારે છે શ્રી પુત્ર વ્યાપાર
 વિગેરેની ઉપાધિથી દૂર થયેલા સદ્ગુરુની વૈરાગ્યદશા
 તથા ધ્યાનદશાથી ભક્તોના ઉપગ્રસ્તારી અસર થાય છે
 રજોહરણ અને ગુણવસ્ત્રિકાને ધારણ કરનાર આરિતધારક
 અને વળી સમક્તિમદ સદ્ગુરુ સદાકાળે શરણ હો,
 જો પામનો રેલાવો સદ્ગુરુના પ્રતાપથી થઈ શકે છે, અ-
 નત ભવનું મિથ્યાત્વ દૂર કરનાર શ્રીસદ્ગુરુનો ઉપકાર સ-
 દાકાળ સ્મરણમા રાખવો જોઈએ પરમ કૃપાળુ દેવ શ્રીસદ્-
 ગુરુનો મહિમા વણવવાને કોઈ શંકિતમાન નથી શ્રીસદ્-
 ગુરુની ભક્તિમા પ્રમાદદશા થશે તો પશ્ચાત્તાપ કરવો પડશે
 સદ્ગુરુની ભક્તિમા સદાકાલ લયલીન રહેવું, જે ભક્ત
 શારકના યેર મામા કાકા આવે, સાસુ આવે, બીજા કોઈ
 પર્ણ સગા બહિષ્કાર આવે તે વખતે તેમની બરહાસમાં જેવી

મહેનેત' ઉઠાવવામાં આવે છે તેવી મહેનેત તો સંચારી
 રૂઢી સાંચવવાની 'કહેવાય, પણ 'ને' કરતાં 'અનેક' ગુણી
 'વધારે' સેત મન અને ધનની દરકાર નહીં કરીને સદ્ગુણ-
 ની ભક્તિ જે ભક્તિ કરતાં નથી, તેઓ હજી પહેલાજ
 પ્રગટીયે છે. આગળે ધેંલવાના અભિલાષી નથી, સદ્ગુ-
 ણની પ્રેમભક્તિમાં સર્વ દોષનો નાશ થાય છે અને
 ને ચિત્તની સ્થિરતા થાય છે સદ્ગુણની ભક્તિ
 કરનારના ઘેર લીલાદેર થાય છે, ત્રણ ભુવનનો ભક્ત
 ઉપરી બને છે, સદ્ગુણની ભક્તિમાં એવી શક્તિ રહેલી
 છે કે, ભક્તિના એજે મહાધાપડ્ય દોષો ટળી જાય છે,
 ઉદતાઇ, અવિચારપણું વિગેરે દોષોનો નાશ સહેજે થાય
 છે શ્રી સદ્ગુણી, ભક્તિથી દયા, દાન, વિનય, વિવેક,
 કામા, નિર્લોભતા, આત્મપ્રેમ વિગેરે સદ્ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય
 છે. સદ્ગુણી, ભક્તિ કરવાથી જ્ઞેયુષ્ અને તમેયુષ્નો
 નાશ થાય ॥ સદ્ગુણ અને કામિનીના ત્યાગી હોવાથી
 નિરપેક્ષ હોય છે તેથી તેઓ સત્યઉપદેશ આપે છે. શ્રી
 સદ્ગુણ શિષ્યને પુત્રની પેઠે દિતશિક્ષાઓ આપી ઉચ્ચ-
 ભાવનાના શિખરપર ચઢાવે છે ચદ્ર, સૂર્ય, મેઘ, નદી,
 પૃથ્વી, વિગેરેની ઉપમાથી પણ ગુણ અનુપમેય છે મન,
 વચન અને કાયાથી સદ્ગુણી સદાકાળ ભક્તિ કરવી, શ્રી
 સદ્ગુણના દર્શનમાં એવી શક્તિ રહેલી છે કે તેઓ તો માન
 હોય તોપણ ભક્તના હૃદયની શકાઓ ટળી જાય છે,
 અપશંભણિ હોહવું સુવર્ણ કરી શકે છે પણ લોહને સ્વ-
 નાંભણિ કરી શકતું નથી પણ શ્રી સદ્ગુણ તો શિષ્યને
 પોતાના સમાન કરે છે

શ્રી ધર્મગુરુ શ્રીમદ્ યોગનીલ શ્રી શ્રી શ્રી 'બુદ્ધિસાગ-
 રણ' માહાતાજના સદ્ગુણદેશથી જે જ્ઞાન મને પ્રાપ્ત
 થયું છે, તેથી ભવ્યપ્રેમિ બધુઓની ગુરુભક્તિ બાગૃત થવા
 અકિંતનું સ્વરૂપ દર્શાવ્યું છે બધુઓ! હૃદયમાં તેની અસર

ચાઓ, ભકિતના જ અતરપ્રદેશમાં ખંડાલા જુધુઓ ઉતરે.
 દ્રવ્યભકિતદાશ સાવભકિતમાં જુધુઓ પ્રવેશ કરશે, આ-
 ત્મોત્તતિમાં ચરુભકિત કંપવૃક્ષ સમાન છે, ચરુભકિત માતા
 સમાન છે, ચરુકૃપાથી ચરુપદના અધિકારી ચમકે, સર્વ
 જીવો સમ્યક્ સહચરુભકિતના અધિકારી ચાઓ.

ૐ શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ.

શુદ્ધિ

વઢીલ મોહનલાલ હીમચ દલાઈ.

(પાદસાવાળા) બાપણ કર્તી

જો વિપથ ઉપર પાદસાવાળા વઢીલ મોહનલાલ હેમ-
 ચ દે લોકોના દુદયપર સજ્જડે અસર થાય તેવો બોધ
 આપ્યો હતો તેમણે પ્રથમ આહારશુદ્ધિની જરૂર બતા-
 વતા જણાવ્યું કે લોકો અભક્ષ્ય ખોરાક ખાતા થયા છે, અને
 તેથી તેમના શરીરમાં જોઈએ તેવા શુદ્ધ પરમાણુઓ જણાતા
 નથી, વળી લોકો અન્યાયથી ધન ખેંચે કરે છે, અને તેવા
 પૈસાથી ખરીદેલા અન્નનો ખોરાક પણ શરીરને અપવિત્ર
 બનાવે છે, અને તેવું શરીર આત્મોત્તતિમાં વિનકારક
 થાય છે તે ઉપર તેમણે સાચા શેઠની પાચશેરીનું દુદયને
 ધ્યાથી અસર કરનાર દાખાંત આપ્યું હતું તે પછી વ્ય-
 વહારશુદ્ધિ જાળવવાને જણાવ્યું હતું. જ્યાં સુધી સામાન્ય
 વ્યવહાર પણ શુદ્ધ નથી, જ્યાં સુધી માર્ગાનુમાર્ગીપણાના
 ગુણો પણ આપણે પ્રાપ્ત કર્યા નથી ત્યાં સુધી જેથી બાંધતો
 મેળવવા મઘવું એ હવામાં કિલ્લા બાંધવા સમાન છે. મારે
 તમારા બીજા સાથેના, તેવકદેવકમાં ન્યાયથી વર્તો, સત્ય
 બોલતાં, શિષ્યો, સહજ જાળવનારમાં જુદું બેળવી સાચી
 બાણતને અસત્ય બનાવતા નહિ, ખોટી રીતે ધર્મના સો
 ઝાનુ ખાતા નહિ, પણ ન્યાયનિષ્ઠાથી વર્તજો, એટલે અર્જુન

પગલુ ભરવાને તમે લાયક થશો તે પછી તેમણે ધર્મ સખધી શુદ્ધિ રાખવાને ઉપાય જણાવ્યો હતો, ધર્મને એક અગત્યનો વિષય ગણવો જોઈએ, જેમ જોરાકે એ શરીરને જરૂરનો છે, તેમ આત્માને સારું ધર્મ અગત્યનો માટે તે બાળતમા જેઠરકોર નહિ રહેવું અને પૂર્ણ ભકિતથી ધર્માનુષ્ઠાન કરવું, અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું જ્ઞાન અને ક્રિયાથી મોક્ષ સધાશે

આત્મા સખધી કેટલાક ઉદ્ધારો

(મી. નાગરદાસ નરોત્તમદાસનું લાપણુ)

સુનિવર્ત્ય શુદ્ધમહારાજ તથા ધર્મજીઓ ! શ્રીયુત મોહન-લાલભાઈએ જણાવ્યું તે પ્રમાણે જે મનુષ્ય વ્યવહાર-શુદ્ધતા સાધે છે, જે મનુષ્યના મનમાં શુદ્ધ અને શુભ વિચારોની જ શ્રેણી વધ્યા કરે છે, અને અંતરે અંતર જેમ જેમ શુદ્ધ પક્ષ વધુ-વધુ બાધાતો જાય છે, તેમ તેમ તે મનુષ્ય સુખરૂપ, અતારૂપ અને નિત્ય આત્મસ્વરૂપના દર્શનમાં મગ્ન થતો જાય છે

જો કે આપણો આત્મા પણ આપણા તીથ વરાદિક તથા અન્ય મહાન્ પુરુષોના જેવો નિર્મલ અને શુદ્ધ સ્વરૂપી છે, 'પરંતુ' અનેક જન્માન્તરમાં 'જાપેલા' જ્ઞાનાવશ્યીય, દર્શનાવરણીય આદીકે આપ - કર્મના આવરણથી આપણે આત્માને રૂપ - રીતે જોઈ શકતા નથી, પરંતુ હવે જો આપણે એ આવરણોને દુર કરવાને પ્રયત્નગીલ થઈશું તો નિશ્ચયથી આત્માને દેખીશું. જેવી રીતે, આવી ઘટ આવરણ થતા અમ જ્યારે જોઈ શકી જયા છે તે પ્રમાણે એક વખત એવા પણુ એવરેકિ વિચારે અધિણે પણ દેહવિમુક્ત શુદ્ધ આત્મા - સ્વરૂપમાં સ્થાયી કરવા શક્તિવાન નિવરીશું સત્સમાગમ, શુભચિત્ત, પ્રભુભકિત, આદિ

‘સુસ્મરણથી મન’ શુદ્ધ થાય છે પરમાત્માનું સ્મરણ કરતા
આત્મા પણ ‘તેવો’ થાય છે, કહ્યું છે કે —

નાત્યદમૂત મુવનમૂષણ મૂતનાય ।

મૂતે યુગેયુગિ મવન્તમભિપ્રવતઃ ॥

તુલ્યા ભવન્તિ ભવતો નનુ તેન કિંવા ।

મૂત્યાશ્રિત ય દ્વહ નાત્મસમ કરોતિ ॥

ભાવાર્થ — હે ત્રણ ભુવનના ભુષણરૂપ ત્રિલોકેપતિ
જીનેન્દ્ર ભગવાન... આપના ગુણોનું આરાધન, કરનાર પુરૂષ
વીતરાગી ‘ચીંચે તેમાં’ આશ્ચર્યજનક શું છે ? ધનાઢય
પુરૂષને ત્યાં રહેતો ગુમાસ્તો ‘ચોકના’ જેવો ધનવાન થવાને
શું શક્તિવાન નથી થતો (અવશ્ય થાય ॥ જ.) — એવી
રીતે ખરા અત કરણથી અને શુદ્ધ મનથી ગુરૂભક્તિ કરનાર
મનુષ્ય પણ ગુરૂ સમાન ગુણો ધારણ કરવાને સમર્થ થાય છે
માટે દરેક મનુષ્યે પૂર્ણ આત્મશુદ્ધિ સખી આત્મ સંશોધન
કરવા અથે ગુરૂભક્ત્યાદીક તથા આવશ્યક ક્રિયાઓ કરવામાં
મગ્ન રહેવું જોઈએ દરેક મનુષ્ય સિદ્ધપદ પણ પ્રાપ્ત
કરવાને સમર્થ છે

વિવેક

શ્રી. મણીલાલ, મોહનલાલ (પાઠશાળા)નું આપણું

યોગનિષ્ઠ શ્રીમાન સદ્ગુરૂ ગુનિમહારાજજી, અધ્યાત્મ
જીસાનું વિકલ્પજનો ને મુમુક્ષુ બહેનો —

હું ‘આપની પાસે એક તૈયાર થઈ આવેલ વક્તા
તરીકે માફ’ વહૃત્ત્ય દર્શાવવા ઉભો નથી, પરંતુ ગુરૂમહારા
જની આજ્ઞાનુસાર કાંઈક બોલીશ

વિવેકાદશમો નિધિ વિવેક, એટલે આપણાથી વ
ડીલની જ્ઞાના માનવી અને ખરી વસ્તુને ‘તેના’ ખરા
સ્વરૂપમાં પારખવાની શક્તિ

ગ્રહસ્થો ! હું સિધ્ધો ન જતા વાકો ચુકો થઈ જો-
 કાદ ગલીમાં પેસી જવા માગુ છું—એટલે વિષયને જેવી
 રીતે પ્રસારીશ તેવી સિન્ન રીતમાજ તેને, સકેલી લઈશ,
 વિવેક જે પ્રકારે થાય, એક પોતાના વડીલનો ને ખીજો
 આત્માનો તેમાનો પ્રથમ પ્રકારનો લઈશુ, નવ માસ ગર્ભમા
 રાખી અતિશય હું જો સહન ફરી આપણને ઉછેરનાર મા
 યાગુ પૂજનીય અને માનનીય માતૃપિતાનો વિવેક આપણે
 કરવો—જોઈએ તેવીજ રીતે આપણાથી વય અંગરૂ સાને
 વડીલ-હોય તેનો વિવેક પણ આપણે કરવો જોઈએ દેવગુ-
 રનો વિવેક, કદી ભુલવો જોઈએ નહીં, હવે વિવેક કુદેવમા
 દેવપણુ માનતા મનુષ્યને અટકાવે છે વિષયામયત સત્તા
 યાજ્ઞા, લોભી, ક્રોધી, દ્રોહી ને જેઓને ખીજા દેવોને
 પ્રસન્ન કરવાનું બાકી રહ્યું છે તેવા દેવોમા દેવપણુ
 વિવેક માનવા દેતો નથી ભવમાગરમો નાવ સમાન સદૃશ
 તુ, જ્ઞાન પણ, વિવેકજ કરાવે છે, કેમકે, વિષયકથાયમા
 નિમગ્ન, કામીનીલોલુપ્ત, ઈદ્રીય સુખમા આસક્ત જવા
 જીવના સ્વરૂપથી અજ્ઞાન, કદમુજ આદિ અનંત કાયના,
 ભક્ષક, રાત્રીલોજન કરનાર, સ્ત્રી આદિ ધારક અનેક આરભ
 કામમા તત્પર અને સુદગલીક વસ્તુના મોહમય સુખમા
 પચી રહેલા, અસદ્ગુરૂથી પચમહામતધારી સમાગથી જલ
 કમલવત્ સિન્ન એવા મંદગર્હુ સિન્નપદ્મ પણ વિવેકજ
 બતાવે છે, વિવેક રાગ દ્રેષને મોહને આપણાથી દુરજ
 રાખે છે તેમજ ક્રોધથી ક્રોધ પણ ઉપર આ ક્રોધ કરી
 કઠણ વચન કહેતા આપણને અટકાવી ઉલગી ઉપશમાદિ
 વાપરતા વિવેકજ શીખવે છે, જવળી વિવેક મનુષ્યો વાદળ
 ધાર્યા જેવા ઈદ્રીય સુખમા કદી પણ રાચતા નથી કાગળકે
 તેઓ જાણે છે કે ઈદ્રીયોજ તેમને ચારાશી લાઈ જીવયેલી
 મા ભંટકાવનાર છે તેથી તેઓ વિષયોને માત્ર તટસ્થપણે,
 રાગદ્રેષથી રહીત થઈ અનુભવે છે વિવેક સર્વજની સ યોગ

‘સુરમહિપ્રી થી મન’ શુદ્ધ થાય છે પરમાત્માનું સ્મરણ કરતા
આત્મા પણ તેવો થાય છે, કહ્યું છે કે —

નાત્યદ્ભૂતં સુવર્નમૂષણ મૂર્તનાય ।

મૂર્તે, સુવર્ણમિ ભવન્તમભિપ્રવતઃ ॥

તુલ્યા ભવન્તિ ભવતો નનુ, તેન કિં વા ।

મૂર્ત્યાશ્રિત ય ઇહ નાત્મસમ કરોતિ ॥

ભાવાર્થ — હે ત્રણ ભુવનના ભુખણરૂપ ત્રિલોકેશ્વર
જીનેન્દ્ર ભગવાન, આપના શુભોત્ત આરાધન કરનાર પુરૂષ
વીતરાગી ‘માય તેમા’ આશ્ચર્યજનક જુ ‘છે ?’ ધનાઢય
પુરૂષને ત્યાં રહેતો ‘શુભાસ્તો’ રોકના ‘જોવો’ ધનવંતો થવાને
શુ શક્તિવાન નથી થતો (અવશ્ય થાય છે જ) એવી
રીતે ખરા જાત કરણથી અને શુદ્ધ મનથી ચર્યક્રિત કરનાર
મનુષ્ય પણ ચર્ય સમાન શુભો ધારણ કરવાને સમર્થ થાય છે
માટે દરેક મનુષ્યે પૂર્ણ આત્મશુદ્ધિ સખી આત્મ-મિશોધન
કરવા અથે ચર્યક્રિયાદીક તથા આવશ્યક ક્રિયાઓ કરવામા
મગ્ન રહેવું જોઈએ દરેક મનુષ્ય સિદ્ધપદ પણ પ્રાપ્ત
કરવાને સમર્થ ॥

વિવેક

મી. મણીલાલ, મોહનલાલ (પાઠશાળા)નું આપણું

યોગનિષ્ઠ શ્રીમાન સહચર્ય સુનિમહારાજજી, અધ્યાત્મ
જીજ્ઞાસુ-વિદજ્ઞનો ને યુક્ત જહેનો —

હું ‘આપની પાસે એક તૈયાર થઈ આવેલ ‘વક્તા
તરીકે માફ વકૃત્વ દર્શાવવા ઉભો નથી, પરંતુ ચર્યમહારા
જની આજ્ઞાનુસાર કાંઈક બોલીશ

વિવેકોદયશ્રી નિધિ વિવેક, ‘એટલે આપણાથી’ વ-
ચીલની જ્ઞાતા માનવી અને ‘ખરી વસ્તુને’ તેની ખરા
સ્વરૂપમા પારખવાની શક્તિ

વાય તેમ કર્મ આવરણથી ઢંકાયેલો આત્મા
 તેને સમગ્ર ઝવેરી સાફ કરી અમલ
 શકે છે, આ વિવેકથી બચ્ચાય છે કે વિવેક
 ખરેખર તેની પ્રતીતી કરાવે છે પછી
 ॥ કરાય તો આત્મા ઉચ્ચ ભાવનાએ ચઢતો
 • હોકલોકમા પ્રસરાવતો શાસ્ત્રત મુખનો
 તેવીજ રીતે, જગતની સર્વ વ્યકિત પ્રકાશક
 અવસ્થા સમને તેથી પ્રાપ્તે શાસ્ત્રતમુખના
 એજ આતરીક ઇચ્છા એજ શાંતિ

દ્વિસાગરછતુ સમાપ્તિનુ વ્યાખ્યાન
 એમવાને બપોર પછી)

શાંતિનો આશીર્વાદ

સંઘસ્ય શાંતિર્ભવતુ,

નરસ્ય શાંતિર્ભવતુ, શ્રીમનપદાનાં શાંતિર્ભવતુ,

પિપાના શાંતિર્ભવતુ, શ્રીરાજ્યસન્નિવેશનાં શાંતિર્ભવતુ;

રાનાં શાંતિર્ભવતુ, શ્રીપુરમુગ્ધાનાં શાંતિર્ભવતુ;

તૈકસ્ય શાંતિર્ભવતુ ॥

એ પ્રભાણે શાંતિપાઠ બોલી માણસાના શકેર તબોળ

• ધી તખ્તસિ હાલેની તથા શ્રીમંત શ્રીદેશ સરકારની

પર્વ પ્રાણીમાત્રની શાંતિ ઇચ્છી હતી સર્વ પુરુષનુ કલ્યા-

ન 'મુચ્છતુ' એ આપણે ધર્મ છે આપણે જીન ધર્મ શાંતિ

પ્રિય પ્રભા છીએ પ્રેમથી 'શાંતિના વિચારથી આપણુ' તેમજ

પરનુ કલ્યાણ થાય છે બાદ શાંતિથી પણ ફાયદા છે તો

અધ્યાત્મ શાંતિમા વિશેષ લાભ હોય તે કદાચ વિના પણ

પ્ર તેવી બાબત છે, સર્વનુ બહુ થાઓ અને-સર્વેની

જો એવી આશિષ છે સ્ત્રીબચીના સભાએ દયા

વિયોગ કે દુર્જન સંયોગ વિયોગનો હુય શોક થવા દેતો નથી, કારણ તે બાજુ છે કે સંસારની સ્થિતિ એવીજ છે તેમા કોણ શાસ્વતુ / હોઈ કોનો સંયોગ શાસ્વતો છે ? એમ તે બાજુ છે ને તે વિવેકે જણાય છે

હવે વિવેકે મનુષ્યને પોતાના આત્માનો વિવેક કરતા શીખવે છે સ્વ અને પર આત્મિક અને પૌદ્ગલિક એ બે વસ્તુ બીન્ન છે તેનો વિવેક તે વિવેકથી જણાય છે વળી આત્માની અનતી રીત્તીઓ છે તે આત્માનું જળહણતુ તેજ કે જેની જ્યોતિ લોકલોક પ્રમાણુ અગમ્ય છે, એવો અનત રીત્તીવત આત્મા તેને ઝોળખતા ને તેની પ્રતીતિ કરતા વિવેકજ શીખવે છે જેમ મૃગ કસ્તુરીની વાંસ આ-વવાથી કસ્તુરી કસ્તુરી કરતો આખા જંગલમા ભટકે છે પણ બાજુતો નથી કે કસ્તુરી તેની હુટીમાજ છે તેમ આ ચેતન માફ માફ કરતો અખીલ જગતવનમા બહારના વ્યવસાયમા ભમતો ફરે છે પણ બાજુતો નથી કે હે ચેતન તાર શુ છે ? બહારની કાં અગાધતી વસ્તુ ખરી છે તે કોઈની થઈ છે બલ, તાર તો તારી પાસેજ છે તે તારાથી ન્યાય કહી થતુ નથી ? સદ્ગુરુ સમાગમોપાઈત અનુભવ દુર્ખીનવટે જરા તુ તારા આત્માની અનતરિદિઓ અને અનીત શકતીઓ તો જો કે આત્મા તો પરમાત્મારૂપજ છે, આત્માની શક્તિ તીર્થકર જેટલીજ બંજવાન છે ફક્ત તેને ઝોલખી ફેરવવીજ ખાકીજ છે ને તે ઝોળખાયે તુ, અનતો રિદિવત છે, આ બધું આત્માનો વિવેકજ શીખવે છે, મનુષ્યને બહારની કૃત્રીમ જેવી દેખાતી પુદ્ગલિક વસ્તુઓ અગર મોહમાયાના ફદથી થતા સ્વદમ આનંદ કરતા આત્માથી પુરૂષને ફક્ત આત્મદર્શન અનુભવથી જે આનંદ થાય છે તે આનંદનો તેનાથી અનવધનો ઉદભવ વતુ હોય છે આત્મા શરીરમા, તલમા તેલની માફક રોમ રોમ આપી રહેલ છે પણ જેમ હીરો મુળમા દટાવાથી,

૨૪થી આગળના યાચ તેમ કર્મ આવરણથી ઢાકાયેલા આત્મા
અશુદ્ધ-બને છે તેને, સદગુરુ ઝવેરી સાફ કરી અસલ
સ્થિતિએ લાવી શકે છે, આ વિવેકથી જણાય છે. કે વિવેક
આત્માની ઓલખ કરાવી - તેની પ્રતીતી કરાવે છે પછી
જો તેમા રમણતા કરાય તો આત્મા હંચ લાવનારો ચઢતો
ચઢતો તેનું તેજ હોકહોકમા પ્રસરાવતો શાસ્વત સુખનો
ભોગી બને છે, તેવીજ રીતે જગતની સર્વ વ્યકિત પ્રકાશક
વિવેકનું શુદ્ધ અવકાશ સમજો તેથી પ્રાપ્તે સાસ્વતસુખના
અધિકારી થવાશે એજ આત્મીક ઇચ્છા. એજ શાંતિ

મુનિ શ્રી બુદ્ધિસાગરજીનું અમાર્ગિનું વ્યાખ્યાન
(સોમવારે બપોર, પછી)

શાંતિનો આરોંવાદ

શ્રી શ્રમણ સંઘસ્ય શાંતિર્ભવતુ,
શ્રી પૌરજનસ્ય શાંતિર્ભવતુ, શ્રી જનપદાના શાંતિર્ભવતુ,
શ્રી રાજાધિપાના શાંતિર્ભવતુ, શ્રી રાજ્યસન્નિવેશાનાં શાંતિર્ભવતુ,
શ્રી ગોષ્ઠિકાનાં શાંતિર્ભવતુ, શ્રી પુરસ્સ્વાણા શાંતિર્ભવતુ,
શ્રી વ્રજલોકસ્ય શાંતિર્ભવતુ ॥

જો પ્રમાણે શાંતિ પાઠ બોલી માણસોના ઇકોગ-ચરેન્
દરબાર શ્રી તખ્તસિ હજીની તથા શ્રીમત પ્રીતિશ સગરન્દ્ર
તથા સર્વ આણીમાત્રની શાંતિ ઇચ્છી હતી. તર પુરુષદ્વંદ્વ
જુ ઇચ્છવું જો આપણે ધર્મ છે આપણે જો ધર્મ રાંદિ
મિય પ્રભા હીજો પ્રેમથી શાંતિના વિચારથી રૂપરૂપે દેવક
પરતુ કલ્યાણ થાય છે બાહ્ય શાંતિથી રૂપે રૂપ છે તે
અધ્યાત્મ શાંતિમા વિશેષ તર હોવ તે રૂપ રૂપ રૂપ
સમજાય તેવી બાબત છે, સર્વજ્ઞ જુ રૂપે રૂપે રૂપે
શાંતિ થાઓ એવી અર્થિય છે.

માર્ગને ઉત્તેજન આપ્યું માટે તેની પણ શાંતિ થાઓ
 ઉવટમા અને થયેલા ભાવણોમાથી સાર ગ્રહણ કરી તે
 પ્રમાણે વતરો, અને સત્ય પ્રેમ અને હયા વગેરે ઉચ્ચ
 સદગુણો ખોલવશે અને તજોની શ્રી વીરપ્રભુએ કહેલા વચનો
 'સર્વ સાપેક્ષ છે મર્વ' એવોને શાંતિ પમાડવી સર્વનું સંકુ
 ધરિયુ, સર્વે એવ કહ શાસનરસી, એ સી ભાવ હયા 'મન
 ઉદ્દેશી, ઇત્યાદિ મહાવાક્યો પરમશાંતિને પ્રવર્તાવનારાં છે
 આખી દુનિયામાં અધ્યાત્મ જ્ઞાનથી પરમશાંતિ ફેલાવવી એ
 જૈનધર્મનું પ્રથમ કાર્ય છે તે કાર્યમાં શાસનદેવતાઓ
 સહાય કરે, સ ગ્રહનયની દૃષ્ટિથી સર્વ જગતનાં એવે પર
 માત્મા, મમાન, છે માટે વ્યવહારમાં વર્તતા હતા પણ
 મ ગ્રહનયદૃષ્ટિથી સર્વને ઉચ્ચ દેખશે તો તમે પણ ઉચ્ચ
 થશે વર્તમાનકોળમાં ઉચ્ચભાવના કરી અવિધ્યભવન
 ઉચ્ચ કરે અને કૃતકેમનો સંયોગ કરે, અધ્યાત્મદૃષ્ટિથી
 પરમશાંતિ મેળવવાને શ્રીવીરતીર્થકરના અમૂલ્ય વચનોનો
 વિચાર કરે, પરમપ્રભુની પ્રાપ્તિ માટે કેવળ જ્ઞાનીની
 વાણીવીણાંતુ સેવનો કરે, નીચભાવનાથી સદાકાળ નીચા
 થશે, ઉચ્ચભાવનાથી ઉચ્ચ થશે, ઉચ્ચભાવનાએ અંતુલોધન
 તમારા આત્મામાં છે, માયાના પ્રદેશમાં સદાકાળ ધાસ કરતાર
 ને આ બાળતની સમજણ પડતી નથી, અધ્યાત્મજ્ઞાનિયો
 આત્માના અસખ્ય પ્રદેશની જ્યોતિથી સર્વને જાણે છે
 જે છે પોતે તરે છે, અને બીજાઓને તારે છે

ૐ શાંતિ શાંતિ શાંતિ

સર્વ, મગઝ માંગલ્ય સર્વ કલ્યાણકારણ
 પ્રધાન સર્વ ધર્મોળાં જૈન જયતિ શાસનમ્ ॥ ૧ ॥

ૐ નમઃ સરસ્વત્યૈ.

અથ સાંવત્સરિક ક્ષમાપના ગ્રન્થઃ

રચયિતા-મુનિ બુદ્ધિસાગરઃ

મૈત્રી

સ્વામેષિ સર્વજીવે સર્વે જીવા સ્વમતુ મે ।

મિત્તી મે સર્વધૂપંસુ વેર મમ્મ ન ફેળદ ॥ ૧ ॥

ચતુર્દશ-રજ્જ્વાત્મક લોકસ્થિત સર્વ જીવોને હું
ખમાવું છું, સર્વ જીવો ક્ષમાપના ભારી સાથે કરે આજથી
કદારે સર્વ જીવ પર મૈત્રીભાવ છે, કોઈની સાથે મારે
વેર નથી

સર્વ જીવો મારા આત્મમમાર્ગ સુખ હું ખની લાગણી
નાળા-છે, મારા આરા એક સત્તામય જીવો । તમે સુખી
થાઓ, તમારી આત્મશક્તિનો પ્રકાશ કરી અનંત
સુખ ભોગવો.

નિવેદકદ્વિધી-આત્મપ્રદેશ તરફ દર્શિ કરી વિચાર
રતા મને હવે માત્રમ પડે છે કે, તમે ત્રસ અને સ્વાપર
પ્રાણિયો મારા સન્નિવિષ્ણ છે, હું ત્રસ અને સ્વાપર જીવો ।
તમારા સળધમા અનાદિ કાળથી પરિભ્રમણ કરતા હું
અનંતકાળ આઠ્યો છું, અને તે સળધયોગે મે મન
વચન અને કાયાથી તમને હું પ્રાપ્ત હોય તેની ક્ષમા-
પના-કરશે

સ્વાર્થથી, ક્રોધથી, અવિચારથી, અહંકારથી, દેવથી,
અજ્ઞાનાવસ્થામય બની મે તમને અનેક પ્રકારે સંતા-
પિયા હોય, તેની ક્ષમાપના અત કરણથી સિદ્ધાંતી સાક્ષી
પૂર્વક સાચું છું

અનાદિ કર્મ સ્વચ્છના સચિત મોનાવિધ દેહધારક

છાકાવતાં અજ્ઞાનયોગે ઉપકારીઉપર, પણ, અર્જુનકારી, શુદ્ધિ
 થયે, તોપણ હું જાણકને આપધની પેઠે, જાવિહિત માટે
 પ્રયત્ન કરીશ, તેથી તમને મૈત્રીલાવનામાં જમણુદિ ઉત્પન્ન
 ન થાય, તે માટે પ્રયત્નથી નિવેદન કરું છું જે કહીશ,
 લખીશ, જતાવીશ, મંમજલીશ, તે સર્વ તમારા આત્માની
 ઉચ્ચ સ્થિતિ માટે સમજશે ખરેખર હે મિત્ર, હવે !
 અન્તરપ્રવેશના જ્ઞાનેશ્વરથી તમારી આજળા પ્રેમશાવે
 માફ હૃદય ખાલી કરું છું, તેથી તમે મારા વચન ઉપર
 વિશ્વાસ રાખશો, તો તમારા હૃદયમાં પૂજ્યશાવથી, મારા
 વચનો પ્રવેશ કરશે ખરી પ્રેમશાવ્યાભક્તિનો અત કરણમાં
 ઉદ્ભવ થવાથી, હે હવે ! તમને હું પ્રેમથી કહું, છું
 તમને તમારું સ્વરૂપ જતાણું છું, ખરેખર તમે, શરીરને
 દેખી પોતાને શરીરરૂપ માનો છો, એ તમારી મોટી ભૂલ
 છે શરીર તો તમારે રહેવાનું એક ધર છે, તે દેહધરમાં રહીને
 અનેક પ્રકારનો વ્યવસાય કરનાર તમે આત્મા છો માટે તમે
 કાયાપોષણ માટે અનેક હવના, શરીરનું, ભક્ષણ કરી, પશુ,
 પંખી, જલચર, વનસ્પતિ વિગેરે, હવને હું ખાખો છો,
 તેનો વિચાર કરો ખરેખર ખીજની દયા કરવી એ તમા
 રીજ દયા છે ખીજની દયામાં તમારા આત્માની દયાનો
 મહિમા સમાય છે

હે જગતનાં હવે ! હું જે કહું છું, લખું છું, સમ
 જાણું છું, તે સર્વથી શુદ્ધવિચારો તમારાજ છે શુદ્ધવિચારથી
 અન્તરાત્માની ઉન્નતિશિષ્ટ થાય છે સમર્કિત પ્રાપ્ત થવાથી,
 શુદ્ધવિચાર કહી ગકાય છે હે અભ્યહવે ! અજ્ઞાનથી તમારી
 શુદ્ધસ્થિતિને તમે ભણી શકતો નથી તમારા શુદ્ધવર્તનમાં
 તમારું પરમશ્રેય સમાય છે, એમ સમજી તમે શુદ્ધવિચાર
 પ્રેરક દોષકઉપર વિશ્વાસજુદિથી જોશો વિશ્વાસજુદિથી, તમે
 જોશો તો, પ્રેમ, બક્તિ, શ્રદ્ધાની ઉપરોત્તર સ્થિતિ, પામીને
 તમે દેહછતા યજ્ઞ વિદેહી, અવસ્થા પ્રાપ્ત કર્યા જેથી આત્મ-
 દશના, યોગે અનુભવાનું વરશે

‘હિ-જગત્જીવો-’ તમારા પ્રતિ’ દ્રવ્યદયા’ તથા ‘ભાવ-
દયાનુ’ ચિ સંવન જો મારો’ આત્માની ઉન્નતિમા પરમ હિતુ
છે ‘તમે’ અસંખ્ય જીવો તથા નિર્ગોદમી અપેક્ષાએ ‘અન’ ત
જીવો છો તમારી પ્રત્યેકની અસંખ્યાત્મપ્રદેશમય’ ઓંકિત
છે તમે સ્વસ્વરૂપસાનથીજ દર્શોન્નેતિ પ્રાપ્ત કરી શકશો.

‘ઉત્તમ અવતારધારક હે મનુષ્યો ! તમો અનેક દેશજન્મ
યોગે સ્વસ્વ દેશાભિમાન ધારણ’ કરી, ‘બાહ્યદેશમમતાયોગે
એકબીજાની અવનતિ’ કરવા ઇચ્છો છો, તે ‘શુ’ તમારી ‘બૂલ
નથી ? બૂલજ છે સર્વ આત્માઓ એક સરખા આર્દ્ય’ તેર
પ્રદેશોથી છે, છતાં અન્તરસ્વરૂપ બૂલી, બાહ્યાભિમાનથી
એક બીજાથી દૂર પડી, પરસ્પર લડીમરો છો, તે ‘શુ’ તમને
છાજે છે ? ઘટે છે ? વિચારો, વિભતિયદેશના જલ એક
સરખા છે તેમ તમે વિભતિય દેશમા જન્મ્યા છો, પણ
આત્માત્વથી એક સરખા છો માટે એક બીજાપ્રતિ મૈત્રી
સ્થાવનાથી દેખો અને એકબીજાને બહામા શુદ્ધવિચાર ધારો

‘તમો’ કોઇ મનુષ્યનુ બહુ -ચિ તવશો તે બહાવિચારથી
અશુભ કર્મોદયથી તેનું સાડું થઇ શકેતું નથી પણ બહો વિચાર
કરે છે તેનું તો’ સાડું થઇશકે છે માટે સાશ વિચાર કરનારને
સાડું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે

‘તમારો’ શુદ્ધવિચારાનુસાર અન્યજીવો વર્તન’ રાખેશે વા
તે પ્રમાણે શુદ્ધવિચાર કરશે તો તેમનું ‘આત્મહિત’ થશે.

‘હે ભવ્યજીવો-’ તમને’ તમારૂં સત્સ્વરૂપ આજ્ઞપથ’ ત
ઓળખાનું નથી’ વા ઓળખાશે નહિ’ તેમા કોઈ પણ પ્ર
તિબંધક છે ઘટસ્થિતીયનો પ્રકાશ બહિર પડતો નથી તેમા
ઘટપ્રતિબંધક છે તેમ તમારા શુદ્ધ સ્વસ્થાવનો-પણે પ્રતિ
બંધક કોઇ છે ‘અને’ તે ‘જ્ઞાનીવરણીયાદિકર્મ’ છે, સામાવ
રણીયાદિ પ્રતિબંધકકર્મનો નાશ કરી ‘સ્વસ્વરૂપનો પ્રકાશ
કરવા’ શકિતમાનુ થઇ શકે તેમ છે-’

‘બાહ્યથી’ તમારૂં જે સ્વરૂપ દેખવામા આવે છે, તે

પ્રાકૃતિક છે, તેમા તમારુ સ્વરૂપ નથી તમે જ્ઞાનદર્શનચા-
રિત્રમય, અસંખ્યપ્રદેશમય વ્યક્તિ છે, તમે મન-વાણી
સયાથી લિપ્ત છો, માટે જાણ પાત્રિક પ્રદેશોમા વિવતતા
છતા પણ અન્તરુ સ્વરૂપથી અન્તરમા વર્તો

તમારી આત્મશક્તિયોનો પ્રકાશ, તમેજ સ્વસામ
સ્થથી કરીશકરો, 'મનુષ્યાવતાર-દેવાવતાર' પણ તમારા સા-
મધ્યાધીન છે માટે ભારીભાવ હશે તેમ જને જેમ બ્રહ્મી
એસ, જેવા હીલાદય, ચર્ધ આત્મસામર્થ્યપ્રકાશપ્રયત્નને
છાડશે નહિ

તમે હિંદુ, મુસલમાન, પારસી, અંગ્રેજ, લાંબાનીઝ,
ચીનાવિગેરે જમે તે કો, પણ તમારા પ્રત્યેકના શરીરમા ૨
હેલો પ્રત્યેક આત્મા જ્ઞાનાદિશુભથી એક સરખો છે માટે પર
સ્પર સર્ગાનભાવ રાખવો એક પીળાની દયા કરવી તે પણ એક
સામાનધર્મથી, તમે એક પીળા ના નજીકતા છો હતા કેમ તમે
પરસ્પર ઇર્ષ્યા, વૈર, ભત્ર્યાભિમાનની મિત્ર્યા લાગલીથી પર
માત્રમસ્વરૂપ આત્માઓનુ અનિષ્ટ કરવા અશુભ વિચારો કરો છો,
હિંસા કરો છો, એક પીળાને મારી નાખવા કેમ પ્રયત્ન કરો
છો, કોઈ પણ પશુ, પંખી, મનુષ્યની આગળી ઠાપવાનો
તમને તમાજે માનેલા કોઈ પણ ઇશ્વરે શુ હુકમ આપ્યો
છે ? વિચાર કરો વિચાર કરો, વિચાર કરો, કીટીથી માડીને
ઈન્દ્રપર્યંતના આત્માઓ એક મરખા છે, તમેને કોઈ હુ ખ
આપે તો જેમ હુ ખ થાય છે તેમ તમે અન્યજીવોને મારો છો,
સતાપો છો તો તેથી તેમને હુ ખ થયાવિના રહેતુ નથી ત
મારો અન્તરાત્મા અન્યજીવોને હુ ખ આપતા પ્રયત્ન વારે છે તેનો
તમે વિચાર કરો કોઈના પણ આત્માને હુ ખ આપ્યુ તે
તમારા આત્માને હુ ખા આપ્યા જરોબર, છે

સર્વજીવો તમારા અન્ધુ છે તમારા સમાન છે કર્મથી
પ્રત્યેક જીવોના શરીર લિન્ન લિન્ન રચાયુ છે આત્માની
મિત્રાઈ શરીરના જ બધથી નથી કેશના સ બધથી નથી

પણ આત્માના સ્વરૂપથી સર્વ આત્માઓની સાથે / સંબંધ
હોવાથી એકબીજાના વિરુદ્ધ મન ત આર્તકાલથી જે જે
ખરાબ લાગણીઓ યદ્ય હોય / એકબીજાનો દાત કર્યો હોય
તે-હવે સમજીને મન વચેત-કાયાવડે ક્ષમાવો-હું / પણ સ-
ર્વજીવો તમને જમાવુ છું. આહાર વિહાર, કાષાદિકથી મે
તમોને જે જે હું ખો આપ્યા હોય તેની ક્ષમાપના કરૂં-હું
તમો સર્વજીવો માગ મિત્ર છો તેમ તમો પણ પરમપર એક
બીજાના મિત્રો છો- મિત્રવર્તન પ્રવૃત્તિમા મૂકવાને શુદ્ધ અ-
ત કરણથી પ્રતિજ્ઞા કરી મૈત્રીલાવમા જોડાયો- બાંધ્યાવચ્ચથી
આવીને / પણ, પખી, મનુષ્ય નિગેરે જે કાંઈ જીવો તમારા
સંબંધમા આપ્યા હોય તેની સાથે તમો અનિષ્ટ સંબંધથી
વર્તી કોવ, હિંસા, આદિ જે જે હોયો-કરી-તમો મલીન
બન્યા હો તે માટે તમારા આત્માને જમાવો નિન્દો અને
અન્ય જીવોને જમાવો તેથી તમો નિર્મલ થશો .

હે મિત્રો ! તમારા મનમા મદાશુભવિચાર તમો ધારણ
કરો-મન જાગરને નદાર વિચારમા પ્રેરે તો તુરત તમો
મનને વેગ આપી-શુભ વિચાર અને શુદ્ધ વિચારમા
પ્રેરો, પ્રભુના-હુમેનુ-અરણ્ય-વા મહાશુદ્ધિ-વા આત્મશુભ-
ચિંતનમા મનને રોકો, આત્માનું આમર્ય પ્રાપ્ત કરો આ
ત્માવડે આત્માનો ઉદ્ધાર થવાનો છે, ચોનાના આમર્યથી-
હે મિત્રો ! તમો સસારસમુદ્ર તરી શકશો, તમો કંઈ પણ
આત્મપ્રયત્ન કરશો નહિ તો તમને આત્મમામર્ય પ્રાપ્ત
થનાર નથી-શ્રી વીરપ્રભુ તીર્થ કરે બાર વર્ષ /અધિક આત્મ-
ધ્યાન કર્યું, ત્યારે કેવલજ્ઞાન, સ પ્રાપ્ત કર્યું, તમો પણ તેવી
રીતે સર્વજીવ-સમાનશાવથી-આત્માન્નતિ કરવા પ્રયત્નમા
જોડાઓ, તમારા પ્રયત્નથી પ્રતિદિન તમો કંઈક આગળ
પ્રથશે, તમારો આત્મા પ્રસન્નતાથી આગળ પ્રથશે કે તુરત
તે-આત્મદ્ધારાને પ્રાપ્ત કરશે, આત્મદ-ખરેખર અન્તરમા છે.

હે મિત્રો ! તમો જીવને માટે અનેક જીવોને મારી

નાખો છો, અનેક જીવોને સતાવો છો, અનેક જીવોને હેત
જવાને માટે અનેક પ્રકારની કળાઓ તથા એટલાં કંઈ જો,
તેથી કેંઈ પ્રમત્તે તાત્ત્વિકમુખ, મિત્રો તથા અને ઉલટા
તમારા મિત્રજીવોને દુઃખ આપી દુઃખના આયમા તમો
ચોતે ઉતરો છો, તેનો વિચાર કરો, અને અશુભ કર્મોથી
ખાઈ કહે, અન્ય મિત્રજીવોને દુઃખ આપવામા તમને
ઉલટુ દુઃખ મળવાનું એમ સૂત્રની પેઠે આ વાક્ય
સુદયમા પુન પુન વિચારશો અન્ય તમારા મિત્રજીવોમા
આત્માઓને નહિ દુઃખવવામા તમને મુખ મળશે. જેવું
વારે-તેવું સજો આ મીઠી કહેવતનો પરમાર્થ આત્મકરણમા
પુન પુન સમજી કરશો હે મિત્રજીવો તમારા આત્મા
વડે અન્યજીવો ક્રોધ કરે, દ્વેષ કરે, ઇર્ષ્યા કરે, કર્મ બાધે
એમ થવું જોઈએ નહિ

હે અન્યજીવો ! તમે જો 'શબ્દ-બાદશાહ' તરીકે હોય
તો, નીતિનો ત્યાગ કરી અનીતિથી પ્રબળપીડન, કાટિ જી
વોની ઘાત, વિશ્વાસઘાત, માસભક્ષણ, હાડપાન, બ્યભિચાર
વિગેરે અપકૃત્યથી દૂર રહી શુભ અને શુદ્ધ વિચારથી
આત્મોન્નતિ કરવા મયત્ન સતત બારી રાખશો, સવ જીવોનું
રક્ષણ કરનાર સર્વ જીવોને જસમાન પશું દુઃખ નહિ આપે
નારે વસ્તુતઃ આત્માઓ સબંધના પણ રાગિ છે

હે મિત્રજીવો ! તમે વહીલાતથી પોતાનું શુન્દરતા
અભાવતા હોયતો તમારા આત્માની ખાતર, કપટ,
અસત્યવચન, વિશ્વાસઘાત, વિગેરેથી દૂર રહેશો તમારા
આત્માની ઉન્નતિમા કપટ 'વિગેરે' હોયો વિચનજૂત છે, તેથી
તમે આત્મોદયની પ્રાપ્તિ કરી શકનાર નથી, પાપ થકી
પોતાના આત્માને ઇલાવયો એજ ખરી વહીલાત છે

જો તમે, દાસ-મોકર હોતો પ્રમાણિકપણુ સાચવી
નીતિના માર્ગમા પ્રવૃત્તિ કરી પરમાત્માના દાસ બની દેહ
પણુ જીવનું જૂઠું કરશો નહિ તેમ વિચારશો પશું નહિ,

તમારથી કોઈ જીવની લાગણી હું ખાવી નોંધજે (નહિ) ।
 હે મિત્રો ! તમે જો બ્યાપારી તરીકે હોતો અનેક
 પ્રકારના બ્યાપારમાં કોઈ પૈણું જીવોની હિંસા ન થાય,
 કોઈ પણુ જાતનો દગો ન થાય, તેમ વેતલે, જુદું જોડીને
 પ્રથમ પોતાની આત્માને ઉતરવાનું અને અન્ય વર્તનો આ
 આત્માને ઉતરવાનું અપકૃત્યમો-વ્યોષાર ધધામા કરશે નહિ
 હે મિત્રો ! પ્રભાણીકણ્ણાથી-શુભશન ચલાવી સર્વ જીવોપર
 ભાવ ધારણ કરી ધર્મજીવનની પુષ્ટિ કરવા સતત ખંસ
 આત કરણથી પ્રયત્ન કરજો

સર્વ કરતાં હિંસા-મિશ્રિત આદિ અધર્મનો ઉપદેશ
 દેવો જો, મોટામા-મોટું પાપ છે, અસત્ય ઉપદેશ, અમત્ય
 ધર્મના લેખ, જગતમા લોકો લક્ષ્મીમંદ્રે જોવા રનિષ ધ
 ઇત્યાદિ પાપોપદેશથી હેમિત્રો દર રહેલુ કારણકે-તમારી
 નાણીથી-તમારા લેખથી જીવોના હૃદય હુ ખાય, હિંસા, ગૃહ,
 ચોરી, વ્યભિચારની-વૃદ્ધિ-થાય-મનુષ્યો એક બીજા-ઉપર
 વૈરભાવની, લાગણીથી-દેખે નાત, જાત, દેશમા મારામારી
 થાય તેનું પાપ મોટું છે, અને તે પાપમા-ગ્રેરક લેખક
 તથા ઉપદેશક ॥ માટે હે આપ્તમાઓ તમારે સર્વ જીવોને
 શાંતિ મળે જોવું વર્તન રાખવું નોંધજે ।

સત્ય ઉપદેશ અને સત્ય લેખ, સત્ય અન્ય જનાવણા
 સમાન કોઈ ઉપકાર ધર્મ નથી અર્થાત્ સત્ય વસ્તુનો ઉ
 પદેશ, દેવાથી અને સત્યઅથા લખવાથી સત્ય ધર્મની પ્રાપ્તિ
 થાય છે માટે ત્રેમિ જાન્યુઓ, રાજ દ્રેષનો નાશ થાય, સ-
 વર્ણજીવો દયાધર્મનું સેવન કરે જોવો ઉપદેશ આપો, અને
 જોવા લેખ તથા અન્યો લખો

આજીવિદાનિમિત્ત ઉપદેશ દેવાનું કામ કરવું જો
 તમારા આત્માની ઉન્નતિ અર્થે નથી માટે હે મિત્રો ! ધર્મન
 ઉપદેશ જાને ધન સચચ કરવાની જુદી ધારણ નહિ,
 અસત્ય અધર્મોપદેશ તથા લેખથી જગતનો જીવો

અનિર્ણયે કર્યું હોય તે સખધી હેગિતો ! પશ્ચાતાપ કરે
મન વચન અને કયાથી ક્ષમાપાત્રિ સર્વ લેવેની સાથે કરે
હું ; પણ મિત્રોપદેશ સંગથી પુન પુન પશ્ચાતાપ કરી
સંતોષપદેશમા પ્રવૃત્તિ કરે છ

હે ગિતો ! તમે જે સુક્તિશુભને ધરજતા હોતો
એકેન્દ્રિયથી માલી પચેન્દ્રિય લેવેની દયા કરે, સવ
લેવોતુ પુનવત રક્ષણ કરે કોઈપણ લવતી આંતરડીને
દુઃખવશે નહિ, સ્વાર્થની ધૂનમાં અધ ધનીને લેવેને ક
ચરી નાખશે નહિ તુલસીકવિ કહે છે કે -

‘દયાધર્મનો મૂલ દે, પાપ મૂલ અભિમાન,

તુલસી દયા ન છાંડીશ, જગલગ ઘટ્ટે માણ ॥ ૧ ॥’

તુલસી હાય ગરીબકી, વંચૂ ન રવાની જાય,

‘મુલા દોરકે ચામસે, સોહા મરણ હો જાય.

આ કહેવતને પુન પુન સ્મરીને ખૂવા ત્યાથી કરી
મળીને તમારા મનમા દયાના વિચારને કમાવી વચન કા
ર્યથી કોઈ લેવેને દુ ખ યાગ નહિ એવી પ્રવૃત્તિ કરશે તે
અર્થે નિવૃત્તિ મળશે

‘દયા સર્વ ધર્મનું મૂળ છે જ્યાં દયા નથી ત્યાં ધ
ર્મ નથી જે બૌદ્ધ મનુષ્યના હૃદયમાં દયા હોય તે અન્ય
ઉપર મેધ કરે નહિ, તેમ અન્ય જનની નિન્દા પણ કરે
નહિ દયાની પરિપૂર્ણતા પ્રાપ્ત થવાથી આત્મા પરમાત્મ
થકને પ્રાપ્ત કરે છે, કોઈ પણ મનુષ્યને ગાળ દેવાથી તેનું
હૃદય બહુ દુ ખાય ॥ તેથી તે લેવના આત્માને દુ ખવે
તે પણ એક ભતંગી હિંસા ચણી દયાવંત પુરુષો કોઈને
ગાળ દેતા નથી, અન્યપુરુષની નિન્દા કરવાથી પણ દેષ
દ્વેશની તાગણીઓ મચટે છે, અને તેથી એક ભતંગી હિંસા
આય છે માટે, ઉત્તમ દયાવંત પુરુષો દેષ પણ લેવની
નિન્દા કરતા નથી.

હજિયાની ઉન્નતિ રમેશુજી અને, તમોચુધી થતી

નથી ' માટે ' રજોગુણ અને ' સત્ત્વગુણથી ' દૂર ' રહી ' આ
ત્વિકગુણથી ' આત્મા સતિ ' કરનાં મા ' કોઈ ' જીવની ' લાગણી
' હુ ' ખવવાનો ' પ્રસંગ આવતો ' નથી ' રજોગુણ અને ' તત્ત્વગુ-
ણથી ' પોતાનાં ' આત્માની ' હિંસા ' થાય ' છે ' અને ' આત્મા-
ઓની ' પણ ' હિંસા ' થાય ' છે ' .

' હિંસા ' કરવાનો ' પ્રસંગ ' વિચાર ' અશુભ ' હોવાથી ' પોતાના ' આ-
ત્માની ' અવનતિ ' કરે ' છે ' અશુભ ' વિચારથી ' પાપ ' થાય ' છે ' અને
શુભ ' વિચારથી ' પુણ્ય ' થાય ' છે , માટે ' પ્રેમી ' આત્માઓ ' અશુભ
' વિચારથી ' દૂર ' હો ' ઊંનતિ ' જીવે ' તમારો ' વિચારમા
મગ્ન ' છે ' .

' સ્વાર્થ ' અને ' સ્વચ્છ ' હો ' જીવણ ' વિચાર ' કરવાથી ' પોતાનો
આત્મા ' હુ ' ખની ' સ્થિતિમાં ' આવી ' પડે ' છે ' તેથી ' પોતાના
આત્માની ' કયા ' થઈ ' શકતી ' નથી ' તેમજ ' અન્ય ' સ બ ' થી ' ખસ
ખ ' વિચાર ' કરવાથી ' પણ ' આત્મા ' કયા ' થઈ ' નુ ' સેવન ' કરી
શકતો ' નથી ' .

' હે ' ભૂમિ ' મિત્ર ! ' તમે ' જાણ ' જો ' પો , ' આત્મા ' મી ' થી ' કાનુ
કરો , ' મહાકલ ' ન ' પૂજે ' નુ ' કરો ' પણ ' તમે ' જો ' ન્યા ' સુધી ' સેવ
જીવોની ' સાથે ' મિત્રીભાવ ' ધારણ ' કર્યો ' નથી ' ત્યા ' ' સુધી ' પૂર્વે
જે ' અનુદાન ' યથા ' યોગ્ય ' સફલ ' મર્મ ' શકતા ' નથી ' માટે ' તપન ' પ
કરતા ' પણ ' મિત્રીભાવની ' ખાસ ' આવશ્યકતા ' છે ' .

' હે ' મિત્રજીવો ! ' તમારો ' આત્મા ' જે ' જે ' કાંઈ ' થી
હુ ' ખ પામે ' છે , તેવાજ ' પરનો ' આત્મા ' મહુ ' તે ' તે ' કારણથી
હુ ' ખ પામે ' છે ' માટે ' પરના ' પ્રાણને ' હુ ' ખવવાને ' સ કદય ' તથા
વર્તન ' સ્વખમા ' પણ ' થાય ' નહિ ' તેવું ' મિત્રીભાવવાળું ' સંવર્તન
સંતેડ ' કર્યો , ' કર્મ ' સ ' યોગે ' અનાદિકાંઈથી ' પરિધમણ ' કરતા
એવા ' લેખકનાં ' દેહ ' સ્થિત , આત્માઓ ' જીવોને ' હુ ' ખ થાય
એવું ' કાર્ય ' કયું ' હોય ' તેને ' પુન ' પુન ' કામો ' છે ' .

' હે ' જીવમિત્ર ! ' તમે ' સ્વમજીવો ' જે ' નાના ' અને ' મોટા
સરીતોમા ' સંકાય ' વિગ્રહ ' સ્વભાવવાળો ' અસંખ્ય ' પ્રદેશી

આત્મા એક સરખો બાપીને કહો છે તે આત્મા ભૂત, છુપ
 એવા નામથી જાણણાય છે, તે આત્મા જ્ઞાનદંભા સમર્થો
 એજ સત્ય આતરહયાની પ્રવૃત્તિ સમજ્યો પણ તેમા
 વિશેષ-કહેવાનું છે કે વૈષયિક બીજાનન્દથી ભિન્ન સત્ય
 આત્માનંદજ આદરવા યોગ્ય છે. માટે બાહ્ય વિષયના આનંદ
 માં ખુશ ન થતા અંતરના જ્ઞાનદને પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન
 કર્યો આંતરિક આનંદ પ્રાપ્તિનું કારણ મંત્રીસ્થાવના દ્વારા
 આત્મધ્યાન જ છે

હે મિત્રો ! તમારા પશુઓ, તમારો નોકરો અને તમારો
 પાળેલા પખીઓનો આત્મા એક સરખો ॥ મનુ
 ગત્યા અર્થમાઓની શુદ્ધ સ્વરૂપપ્રતિ રૂપિ હેઇએ તો પ્રત્યેક
 આત્માઓ એક સમાન છે કોઈ આત્મા ઉચ્ચ કે નીચ
 નથી ઉચ્ચ અને નીચપણ કર્મજનીત સમજ કોઈને નીચ
 દુર્જન આદિ શબ્દો કહી દુઝવયો નહિ, કર્મયોગે ઉચ્ચ
 અને નીચપણ પ્રત્યેક જીવને પ્રાપ્ત થાય છે. માટે પુન
 પુન ઉચ્ચમા વિવેકરૂપિથી વિચારી સર્વ જીવોપર સમાન
 શુદ્ધિથી દેખી સર્વજન હુ કરવાતી શુદ્ધિ પારી, મંત્રીસ્થાવ
 નાની પુષ્ટિથી આત્માનંદ સોધયો

જોશ, મદદ, ઉચ્ચ, પાળેલી, અર્થમાશ, પાપી, દુષ્ટ,
 દુર્જન, નિર્દય, કપટી, હુશી, વિગેરે શબ્દોથી તમારો અર્થ
 જીવોની લાગણી-કરી દુઝાવયો નહિ. તમે જોયો ખરાબ
 શબ્દ બોલીને-બીજાનું બહુ કરી શકનાર નથી. તેમજ જો
 વા ખરાબ શબ્દોથી ઉલટા લોકો બોલનાર ઉપદેશ શુદ્ધ
 અને કોઈથી લાગણીથી નથી. જો તમારું અલખતા જુવે છે
 તમારે જોઈ છે ત્યારે તમે ભૂલ્યા તમારી કરી ગણીને
 મિષ્ટ શબ્દોથી મનુષ્યપ્રતિ વતન ચેલાવ્યો તો મંત્રીસ્થાવ
 નાની પુષ્ટિ થશે

અસખ્ય સજા, અકર્ષણ, ચેક, વિગેરે સર્થ ગયા,
 અને યશો, કોઈ જગત્મા અમરદરદેખાર બધી, વૃધા બીજી

અને મમતાભાવથી તમાગ આત્માને દુગતિ કૃપમા ના-
 જોછો, મિત્રલુપો, તમારી મૂળસ્થિતિ જે બાહ્યમા દે-
 ખાય છે તે નથી તમે આત્માઓ છો; તમારૂં સ્વરૂપ, આ-
 જો, તમાગ, સ્વરૂપને જોળખતા સર્વ જીવોના નરુક
 સબ ધર્મા નમે આવશે, બહીને આચારમા મૂકવાથી ત-
 માની હિન્નતિ તમે કરી શકશો -

હો, ભગ્ય આત્માઓ ! તમે અનેક પ્રકારના જુદા જુદા
 દેહમા ગુદી ગતિયોગ્ય પ્રાણોને ધારણ કરો છે, જુદાકાલમા
 તમારા પ્રાણને દુલબ્યા હોય, વર્તમાનમા દુલવતો હોઉંતો
 તેની ક્ષમા ઇચ્છુ ભવિષ્યકાળમાં દોષપણ જીવને ગણાતા
 ઉપન્ન કરવાનો મારો પરિણામ નથી -

હો જગત્તના જીવો ! તમે મારી તરફ ગમેતે ભાવથી
 જુઓ, મારેતો શુદ્ધ વિચારદ્વારા આત્મોન્નતિમા વતી તના
 તા સબ ધી એકજણ અશંભ વિચાર કરવાનો નથી અને
 સ્વરક્ષાવમા આત્માનો પ્રકાશ એજ ઉત્તમ ક્ષણ ગણુછુ

જગત્તમા-કર્મ યોગે વસનારા જીવો ઉપગરક્ષમા
 અને અપકારકમાના કરતા ધર્મક્ષમા ઉત્તમ બલુથી
 ક્ષમાના ભેદોનુ સ્વરૂપ સદ્ગુણમદ્વાગ સમજી આત્મ-
 કલ્યાણમા પ્રવૃત્ત થયો, ખરેખર આત્મોન્નતિનો સરળ ઉ-
 પાય ધર્મક્ષમા છે

જગત્તના જીવો-તમે સર્વ મારા મિત્રો છો, તમારૂં
 હિત વિતવનુ તે મૈત્રીભાવના તેમારા પ્રતિ નિષ્કામ
 ભક્તિથી શણુકુ -

પરસ્પરોપકારો જીવાનામ્ જીવોને પરસ્પર ઉપકાર છે.
 જગત્તરીવોને પતુ આ આત્મા ઉપર ઉપકાર થયે. થાય
 છે, અને યશે માટે મારે પતુ મર્વજીવ પ્રતિ ઉચ્ચ ભાવ-
 ના રાખવી એવો મૈત્રી ધર્મ છે તમારા પ્રતિ રાખેવી ઉ-
 ચ્ચ ભાવનાનુ ક્ષણ મને થાય છે અને તેથી હુ ઉચ્ચ કોટી
 ઉપર આવુ હુ સગ અને દેવરૂપ નીચ ભાવનાથી ભગ્ય

જીવો નીચ કોટીમા પ્રવેશ કરે છે માટે સત્તાથી ત્રિદ સ
 માન બહાવા જીવો તમે નીચભાવનાથી નીચ-કોટીમા છે
 માટે મિત્રની હિત ચિંતા હૃદયમા ધારણ કરી રાગદ્વેષના
 વિચારોને મનમાથી દૂર કરો પરસ્પર એક બીજાની સાથે
 ભાતૃભાવથી વતો, ભાતૃભાવને ધાર્યાવિના તમારા હૃદયમા સમ
 તા ઉત્પન્ન થવાની નથી સર્વજીવોને પોતાના સમાન ધર્મવાળા
 બાળી વંચકેરના અશુભ જ ધનોનો નાશ કરો, કોઈ કોઈનો
 શત્રુ નથી કમચોગે સુખ દુઃખ ધાય, છે કોઈ તમારૂં જ
 ગાંડવા મર્મથી નથી જો પુણ્યનો ઉદય હશે તો તમારો
 કોઈ વાકો વાળ કરવા સમર્થ નથી સુભાશુભ કમના ચોગે
 બીજા જીવો તો સુખ દુઃખમા નિમિત્ત માત્ર થાય ॥ મા
 ટે કોઈને શત્રુ ધાર્યો નહીં કોઈ જીવ તમારૂં બૂકું કરે
 છે તેમા તેનો વાક નથી પણ તેના આત્માને પીડનારી
 ક્રુમતિનો વાક છે, જેમ કોઈ મનુષ્યને બૂત આગુ 'અને
 તે નાચવા ફૂંકવા લાગે ગાળો ભાડે, કોઈનું 'વાર્ષણ ભાગી
 નાજે તેમા પેલા બૂતનો વાક છે, તેમ મનુષ્યને રાગદ્વેષ
 ધાય છે તેમા મોહરૂપ બૂતના રાગદ્વેષ પુત્રોનો વાક છે, પ
 જી મનુષ્યના આત્માનો વાક નથી માટે ભંડાતમાઓ વિ
 આગ કરો તમે કોના ઉપર ક્રોધ કરોછો, આત્મા ઉપરતો
 ક્રોધ કરવો ભોખ્ય નથી કારણકે તેનોતો'તુદ્ધ સ્વભાવ છે,
 રાગદ્વેષના ઉપર ક્રોધ કરેતો તેવા રાગદ્વેષતો'ક્રોધ કરે છે
 તેમાજ ભય છે, માટે પોતાને લાગેલા રાગદ્વેષને દૂર કર
 શો તો મજા જગત મિત્ર સમાન ભાસશે, વળી કહ્યું છેકે,

देखे सो चेतन नहि, चेतन नहि देखाय,

रोस तोष किससु करे, आपहि आप युजाय ॥ १ ॥

૧ હે આત્મા તુ કોના ઉપર ક્રોધ કરે ॥ જેને તુ
 દેખે છે તેતો ચેતન નથી અને ચેતનતો દેખાતો નથી
 માટે પોતે સર્મેજી લે, રાગદ્વેષથી નિમલ આત્માઓને પણ
 પ્રાણી અનિમલ ધારેછે માટે રાગદ્વેષનો હે ભવ્યમિત્રો
 ત્યાગ કરો દિલોષે ક્રોધ દેખાય છે

શ્રીના મનુષ્યો સિદ્ધ સમાન નિર્મલ છે. એમ જ મહા
નયની દક્ષિણી વિચાર કરે, બીજાના એક અંતે દોષ જોવા-
ના કરતા હો. જાણીએ પોતાના આત્માના અસખ્ય પ્રદે-
શમાં દૃષ્ટિ સ્થાપી ઉત્પાદ વ્યય ક્રવતાનું ક્યાન કરે, તમારી
ઉન્નતિ તમારાથી થશે, આત્મચંદા આત્મભજન, આત્મબક્ષિત
આત્મધ્યાનથીજ તમે પરમાત્મપદને સહજમાં પ્રાપ્ત કરશો.

હે ભગ્ય જીવો ! હાલાકો ! જરા સમજો—તમે સુખને
માટે સતી અને દીવસ ગદા વેતરૂં કર્યા કરો છો, તન મન
અને વાણીથી અનેક ભતના ઉદંભો કરો છો, સુખને માટે સ
સુદ્રમાં શીર સાટે રહો છો સુખને માટે જાણે મા ઉતરો છો
સુખને માટે બીજાની શુભામળીરી કરો છો સુખને માટે
જ્યાં ત્યાં ભટક્યા કરો છો સુખને માટે નદીમાં રહો છો સુખને
માટે બીજાના મસ્તક કાપી દયાને દેશવટો આપો છો, સુખને
માટે વ્યભિચાર કર્યો કરો છો સુખને માટે અનેક પ્રકારના
વિકલ્પ સહલ્પ કર્યા કરો છો સુખને માટે રાજાની શુભામ
ળીરી કરો છો સુખને માટે યાદમાં કામ કરો છો સુખને માટે
શ્રીના પગે પડો છો સુખને માટે તમે તેના વળાણ કરો છો
સુખને માટે વિશ્વાસવાત, ચોરી વિગેરે અપદ્ધત્યો કરો છો
સુખને માટે શરીરને તોડી નાખો છો ઘણી નિરાંતથી ધાક પાડી
લેતા નથી જરા નિરાંતથી ખાતાપણ નથી પણ તમે જરા
મનમાં વિચાર કર્યો છે, સુખ ક્યા રહે છે, જડમાં રહે છે કે
ચેતનમાં ? જડમાં સુખ નથી રહેતું, તે જડવસ્તુઓને ખારી
ગણી તેમાંથી સુખ લેવા આટલા બધા ધમપછાડા લેમ, મારે
છે, જરા વિચાર કરો. અતરમાં ચોધો સુખતો આત્મામાં રહ્યો
છે અને આત્મા શરીરમાં તવમાં તેલની પેઠે વ્યાપી રહે
છે, માટે જાતિને ત્યાગ કરી આત્મામાં સુખ ચોધો, આ
આત્મા સુખ છે એમ શ્રદ્ધા રાખીને તમે જડમાં દૃષ્ટિપણ-
ની શુદ્ધિ છે તેને ત્યાગ કરો, આત્માનું ધન આત્મામાં છે,
અતરમાં ચોધો “પરમ પ્રિધાન પરગદ સુખ આગલે”

જોલધી જાય” આ ‘કહેવતનો પરમાર્થ સમજી જ તમુખ દૃષ્ટિ કરીને સત્યરૂદ્ધિ શોધો. અનતશક્તિનો સ્વામી સત્તા જો રહેલો. પરમાત્મા પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરશે. અને જો વ્યક્તિની અપેક્ષાએ શુદ્ધ બુદ્ધ થશે. અનતજીવો આ પ્રમાણે અતર્ક્ય દૃષ્ટિવાળી સિદ્ધ થયા થાય છે અને થશે.

હે બંધાતમાઓ—અતર્ક્ય દૃષ્ટિવાળી તમો પોતાના બુદ્ધ સ્વરૂપમા રમશો. તો ગાઠનિદ્રાની પેઠે જો દેખાતી જાણ તેમજ દેહાવ્યાસ પણ ભુલાશે.

ભવ્ય જીવ મિત્રો—તમો કોઈપણ જીવ ઉપર ઉપકાર કરોતો સામે તો જીવ મારા પ્રતિ નમ્ર રહે, વાં મારા ઉપકાર તમે દટાય, વાં મારું તે સાંડું કરે. એવી સકામવૃત્તિથી નહિ કરતાં નિષ્કામવૃત્તિથી અન્નજનોનું ભણુ કરતાં પરમાત્મકળા પ્રગટ કરશો, મારો મારું ભણુ કરશે. એવી બુદ્ધિથી કોઈને તમે લક્ષ્મી ખર્ચી બાળાઓ પશ્ચાત્ તમારા અને જોના વિચારમા મતભેદ પડશે. તમારું કહેલું વચન તેણે સ્વીકાર્યું નહિ ત્યારે તમે તેના ઉપર ગુસ્સે થાઓ છો અને જાળજો છો કે લોગ લા માંહે મેં જોને બાળાઓ નક્કી મારી લક્ષ્મીનો વ્યય થયો. એમ વિકલ્પ સંકલ્પ કરી પશ્ચાતાપ કરો છો અને ઉપકારનું કળ હારી જાઓ છો, માટે સામે ઉપકાર લેવાની બુદ્ધિ આદિ સકામવૃત્તિ નહિ. રાજતા નિષ્કામવૃત્તિથી કોઈને ધન ખર્ચી બાળાવશો અને તે કક્ષાએ તમારા કોઈ વખતે સામે થાય તો પણ તમારા મનમા કાંઈ પણ આવશે નહીં, અને તે પ્રસંગે વિચાર કરશો કે ‘મેં તો’ મારું કાર્ય જાળવ્યું, જો જીવના ખતાજ વિચાર થાય, વાં માત્ર સામે થાય તેમાં તેની ભૂલ છે. જો પણ જીવ કોઈના સહેવામથી વાં આત્મ જ્ઞાનથી તેની છૂટો, અને જો જીવ ઉચ્ચ કોટી ઉપર આવે, એમ વિચાર કરવાથી ઉપકારી જીવ નિષ્કામવૃત્તિથી અતર્ક્ય દૃષ્ટિવાળી અનત શક્તિઓનો પ્રકાશ કરવા સમર્થ થાય છે, જલ્પ કલ્પત જાતેરથી ન્યાસ રહી જ સારોના

કાર્ય કરતા, દેતા, પણ પ્રતિદિન ઉચ્ચકોટી ઉપર ચઢ્યો.
 અને પગમાત્રાની સપૂર્ણ કળાને પ્રગટ કર્યો, આ કુચી
 તમારા હાથમાં છે, વિચારથી આચારમાં ક્ષણે ક્ષણે પ્રવૃત્તિ કરો.
 હે લબ્યમિત્રો ! આત્મસુખની પ્રાપ્તિ કરવા પ્રયત્ન
 કરો, બાહ્યભાવમાં માકડાની જેમ કૂદતી એવી મનોવૃત્તિને
 કબલે કરો આત્મજ્ઞાનથી સ્વાત્મ સામર્થ્યના વેગથી ક્ષણે
 ક્ષણે મનોવૃત્તિનો સંયમ કરો, આત્મસુખ દક્ષિણાગતા મનો-
 વૃત્તિનો અતે લય યથે મન ગાત્ર યતા આત્મ જયો-
 તિ નો પ્રકાશ યથે

હે લબ્યલવો તમો જરા વિચાર્યો તો માહુમ પડશે
 કે, આત્મા અનાદિકાળથી રાગદ્વેષના યોગે મસારચક્રમાં
 ભર્યા કંઈ છે, હવે મનુષ્યભવમાં રાગદ્વેષના વેગને જો
 ટાળવામાં નહિ આવે તો મસારમાં પરિવ્રમણ ટળનાર
 નથી, માટે ખરેખર ચેતવાનો સમય છે, જીવહા ચેતીલે
 ચટપટમાં, ખુર્યો શુ ખટપટમાં આ વૈરાગ્ય વા
 કમતુ રમરતુ કરી ક્ષણે ક્ષણે આત્મપ્રભુતુ નવધાભક્તિથી
 સેવન કરો, નવધાભક્તિથી ખુશી થએલ આત્મા અનંત
 શક્તિયોનો પ્રકાશ કરશે, અને તે પરમાત્મા કહેવાશે, પો-
 તાના સામર્થ્યથી આત્મધર્મમાં ઉદ્યમ કરો, ખરેખર અનંત
 સુખના સોહતા થયા દરેક જીવોને દેખી ભાતુભાવનો સ-
 ંબધ રાખો, જીવો પોતાના બધુ છે એવી ભાવના થતા
 ચેરઝેરની મલીનતા હૃદયમાંથી નીકળી જશે, મર્વ જીવો
 પોતાના બધુ છે ત્યારે હું કોને માડું, અલબત્ત કોઈને
 નહીં, -શુદ્ધપરમ ભાવદયામાં પ્રવેશ કરવાને ભાતુભાવની
 દૃષ્ટિથી મર્વ જીવોને નિહાળો, ક્ષણે ક્ષણે હરતા હરતા,
 ખાતાપીતા, સુતા-બેઠતા, નર્થકરતા પણ સર્વ જીવો મારા
 આત્મસમાન છે, માટે તે મારા ચેતન્ય ગઠિનથી સમાન

હું હવેમિનાં તેમ જગતને જેવી દૃષ્ટિથી દેખશે તેવું તે દેખાશે, શોકવાળા પુરુષને શોક વૃત્તિથી જગત શોકમય લાગે છે, વિરહીણી સ્ત્રીને વિરહવૃત્તિથી જગત વિરહમય લાગે છે, સલ્પિક વૃત્તિની ભાવનાથી જગત સલ્પિક લાગે છે, જેવી વૃત્તિ તેણે જગત લાગે છે જેવી દૃષ્ટિ તેણે જગત દેખાય છે, ધતુરે પીનારને જગત પીણું લાગે છે, નિર્મળ આખવાળાને જેવું જગત હોય છે તેવું લાગે છે, લાલ, ઉઠા, પીળા, આદિ ઉપાધિવાળાં ચિદ્રૂપથી દેખતા પદાર્થનો ભામ પણ ઉપાધિમિશ્રિત થાય છે, તેમ રાગ અને દ્વેષાદિ ઉપાધિથી દેખનારને જીવો પણ ઉપાધિમિશ્રિત દેખાય છે માટે સમતાભાવ ધારણ કરી શુદ્ધ નિઃસ્વયનયની દૃષ્ટિથી એ પદાર્થોનું સ્વરૂપ જોશે તો જેવા પદાર્થ હશે તેવા દેખાશે, તેમ જગતજીવો પણ સર્વ નિર્મલ દેખાશે, અને તેથી રાગદ્વેષની ઉપાધિને નાશ થશે, અને એ તે કેવલજ્ઞાન અને કેવલ દર્શનને પ્રાપ્ત કરી સંનિર્ગુણ સુખના ભોક્તા બનશે અને સાદિર્ગનતમે ભોગે મોક્ષ સ્થાનમાં વાસ કરશે.

હું જાણ્યો—સમજશે કે, આત્મા તેજ પરમાત્મારૂપ છે પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપનું ધ્યાન કરતા સર્વ કર્મ બળીને બરમીજૂત થતા પરમ મહોદય સ્વરૂપી આત્મા થાય ॥ ૬૯ ॥

अय मात्मैव चिद्रूपः शरीरी कर्मयोगतः

ध्यानाग्नि दग्ध कर्मानु शुद्धा मा स्यान्निरजन ॥ १ ॥

તે કર્મના યોગે ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, તેજસ અને કર્મણુ શરીરને ધારણ કરે છે ધ્યાનરૂપ અગ્નિથી જ્યારે અણકમને વિખેરી નાળે છે, ત્યારે તે નિરજન પરમાત્મા કહેવાય છે.

તેમો સર્વજીવો સંતાને પરમાત્માજી છે તેથી કમ રજ કર થતા પોતે પરમાત્મારૂપે પ્રવેશી જાય છે.

શક્તિનો પ્રકાર જો જો તમે આત્માવાસ 'વધારો' છો
તેમ તેમ શુદ્ધિ પામે છે

હું હવે આત્માઓ તમે મેં જીવનમાં સુખને માટે પંચ-
ધર્મો કરેગો તો પણ તેમને સુખ મળનાર નથી તેમણે
આત્મામાં જ સુખ છે, શ્યાં શોધો, તમારા અન્તરમાં ચિદા-
નંદ આનંદ દર્શન અને મહાવીરના સદ્ગુણો લઈ છે. સદ્ગુણો
ખીલેલા ખીલે છે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર વીર્યાદિ અને ત-
શુણેનો લોચાર આત્મા છે આત્મજ્ઞાન થતા બાતિ ટળશે
અને તેમની શુદ્ધિ તેમને મળશે

હું આશ, ચિત્તન્ય શક્તિના અધિષ્ઠાતાઓ, તમે મર્મ-
ન શુદ્ધિ લાવનાથી દેખ્યા કરો, તમારી શુદ્ધ લાવના અત્ય-
સમયમાં તમને પરમાત્મ દર્શન મળશે, પોતે મૂળ સ્વ-
ભાવે આત્મા શુદ્ધ છે તેવો પ્રગટપણે થાય એમો શુ આ-
શ્ચર્ય છે ? આશ્ચર્ય તો એ છે કે, પોતે ચેતન છતાં જડ
વસ્તુનો સગી થઈ પોતાનું જ્ઞાન બુદ્ધિ, પોતાના સ્વરૂપનું
જ્ઞાન થતા જડ વસ્તુથી આત્મા ભિન્ન થાય તેમાં પણ કંઈ
આશ્ચર્ય નથી. અને તો જો જડકેમને દૂર કરી શુદ્ધ ન-
રૂપી થયા છે અને તેમ આપણે પણ થઈ શકીએ

શુદ્ધ લાવના અને અશુદ્ધ લાવના એ બે લાવનામાં-
થી જો તે પ્રકારની લાવના તમે બાની શકો, વિધ અને
અમૃત બે પામે છે બેમાંથી જો તે તમે પી શકો ત-
મારું આમળાજી જે જે અગ્રે હતું તેમ છે તેને તમે
ધારો તે મારી અને જોડી લાવનામાં વાપરી શકો, ધન-
અને ચક્રવર્તિની બાહ્યમ પદાંતો કરતાં તમારી પાસે એ ત-
રેમાં અનંત ઘણી શુદ્ધિ છે તે શુદ્ધિને જો તમે પ્રગટ
સ્વાધ્યયથી પ્રયત્ન કરો તો અંતે સંપૂર્ણ શુદ્ધિ મેળવ-
શો શકો, સુખ આત્મામાં રહ્યું છે છતાં અજ્ઞાનથી ત-
દેખી શકતા નથી તેમાં તેમની ભૂલ છે આ માટે સદ્ગ-
જ્ઞાને શોધી કાઢતા નથી આ માટે તે માટે

પ્રયત્ન કરતા નથી તમારા અતઃકરણના પ્રયત્નવિના તીર્થ-
કર ભગવાન પશુ તારી શકે નહીં તમે પ્રયત્ન કર્યો તો
તે પ્રયત્ન તમને ઉચ્ચ કોટી ઉપર મૂકશે, આપ સમાન જળ
નહીં અને મેઘ સમાન જળ નહીં પોતાના સામર્થ્યને એક
નાતુ ષાળક-એકરો છુટતા છુટતા એટલું બધું વધારે છે
તે એક મોટો ગ્રહેસર થઈ શકે છે સારી અગર એટી ગમે
સે વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવા તમે ધારો તો તેને પ્રાપ્ત કરી શકો
છો મત્ર ગણીને દેવતાને પ્રત્યક્ષ કરી શકો, કોઈ લખિંધના
ચોગે મારી શકો, ત્યારે હવે તમે વિચાર કર્યો તો માહુમ
પડશે કે, શુદ્ધ અગર અશુદ્ધ બેમાથી ગમે તે પ્રકારનું
સામર્થ્ય વધારવું હોય તો તમે વધારી શકો, શા માટે ત્યારે
હવે શુદ્ધ સામર્થ્ય વધારતા નથી

જો પોતાના આત્માને નીચ ગણ્યો હું કોંઈ છ
કપટી છ વ્યભિચારી છ મહા દોષી છ પાખડી છ
નિર્ધન છ મોહી છ દેવી છ ઇત્યાદિ અશુદ્ધ પર્યાયમય
પોતાના આત્માને ભાવ્યો તો તમારો આત્મા તમને તેવો
ભાસશે વસ્તુતઃ જો વિચાર્યો તો માહુમ પડશે કે, કોઈ
એ મારો ધર્મ નથી ત્યારે કોઈને મારો કેમ ગણુ ? કોઈથી
હું વિન્ન છ કપટથી વિન્ન છ વ્યભિચારથી વિન્ન છ
દોષ થકી રહીત છ માત્ર શુદ્ધ સ્વરૂપમા પાખડ છું
નહીં તો કેમ આત્માને પાખડી કહું અશુદ્ધ ધર્મનો
આરોપ કરી ખરાબ ભાવનાથી મારા આત્માને કેમ
નીચ ગણુ ? નીચ ભાવનાથી આત્મા નીચ થાય છે, અને
ઉચ્ચભાવનાથી આત્મા ઉચ્ચ થાય ॥ માટે જોમ ભાવના
કરવી કે હું કહી પાખડી છું નહીં તેમજ કહી નિર્ધ
ન છ ભાવના કરવી નહીં, જાનાદિ અનંત ધનનો સ્વામી
આત્મા છે તેને કેમ નિર્ધન ગણાય ? પૈસા નથી તેથી નિર્ધન,
આત્માને નિર્ધન છે જોમ કહેતો તે સત્ય નથી કારણકે સોનું
રૂપ વિગેરે પુર્ણ ધનથીતો આત્મા ત્રણ કાલમા ધનવાન

છે નહીં, જડ વસ્તુને ધનકેમ કહેવાય, વ્યવહારમાં જગતના લોકો જાતિથી ગમેતેમ કહો, પણ જ્ઞાનીએવ તો જ્ઞાન દર્શન આશ્રિત, પ્રીત્યાદિશુષુને જ ધર્મ કહે છે, માટે આત્મિકધન તો સદાકાળ અંતરમાં છે માટે હું અનતધનનો અધિપતિ છું. એમ ઉચ્ચભાવના ભાવવી કે જેથી પોતાનું ધન પ્રગટ થાય, મોહી અને દેવીપણુ આત્મા નથી, શુદ્ધ નિઃશયનયની દૃષ્ટિથી જોતા આત્મા મોહ અને દેવથી પણ ભિન્ન છે માટે મોહી અને દેવીની નીચભાવના 'કદીકરવી નહીં, મોહ' અને દેવથી રહીત છું, વસ્તુતઃ સર્વજીવો મોહ અને દેવથી રહીત છે માટે અન્યજીવો પ્રતિ પદ્ય ઉચ્ચ ભાવના ભાવવાથી પરમાત્મસ્વરૂપને તમે પ્રાપ્ત કરશો. પરમાત્મસ્વરૂપી ધર્મને માટે આવી ઉચ્ચભાવનાની કુચીનો ક્ષણે-ક્ષણે ઉપયોગ કરશો તો થોડાદિવસમાં અદ્યમાસમાં તમારું જીવન ધણું સુખમય, લાગજો અને આત્માજો ઉચ્ચકોટી પ્રાપ્તકરી છે, અને તે આગળ ચઢતો જાય છે, એવો તમને અનુભવ થશે

હું જાણ્યાત્માઓ, તમે આત્મશ્રદ્ધામાં દહરહો, જેમ જેમ આત્મશ્રદ્ધા દહ તેમ તેમ વૈરાગ્યનું જોર વધશે, આત્મશ્રદ્ધા તમને ઉચ્ચકોટી ઉપર મૂકશે, આત્મશ્રદ્ધાથી સત્ય વિવેક પ્રગટથશે, આત્મશ્રદ્ધાવિના એક અશમાત્ર પણ ધર્મ-કૃત્તને ખરા અત કરણથી તમે નહિ કરી શકો, ત્યારે આત્મશ્રદ્ધા પ્રગટ થશે ત્યારે આત્મપ્રેમ જાગૃત્ત થશે આત્મ પ્રેમથી સર્વજીવોની સાથે મૈત્રીભાવના દૃઢ થશે,

સર્વદુનિયાની વસ્તુનો એકઠેઝાણે રહીને પ્રકાશકરનાર આત્મા છે, સૂર્યનો પ્રકાશ નિયમિત ક્ષેત્રમાં પડે છે, તેમ ચંદ્રનો પ્રકાશ નિયમિત ક્ષેત્રમાં છે, સૂર્ય અને ચંદ્રના પ્રકાશથી અરૂપી વસ્તુ જણાવી નથી, પણ આત્માના જ્ઞાન પ્રકાશથી તો અરૂપી પદાર્થ જણાય છે, સૂર્ય અને ચંદ્રના પ્રકાશથી આત્માને દેખી શકતો નથી અને આત્માના જ્ઞાન અને દર્શનના પ્રકાશથી તો સૂર્ય ચંદ્ર વિગેરે લોકોલોકને

જાણી દેખી શકાય છે, કશો સૂર્ય હોય તો પણ આત્માને,
પ્રકાશી શક્તા નથી, અને આત્માના અંશ માત્રે જ્ઞાનથી.
સૂર્ય અદ્ર જાણી શકાય છે, આત્માની જ્ઞાનુભૂતિ બિન્ન
અદભુત છે, કહ્યું છે કે

‘ચદ્રમાનુ કોટી રૂંગે, કરે પ્રકાશ અપારજી,
તેહથી પળ આત્મ જ્યોતિ, જુદી અનંતી ધાર,
જીવહા દ્વગમગેછે જ્યોતિ તારી અસમ્ય મદેશે કરી ॥૨૦॥
તેજનુ પળ તેજણે, એહમા સર્વ સમાયજી,
લહાલહી નહિ, એહમા, વદ, જ્ઞાનિયો પરસ્વાય,
જીવહા દ્વગમગેછે જ્યોતિ તારી અસમ્ય મદેશે કરી ॥૨૧॥

જન તવસ્તુનો પ્રકાશ કરનાર, આદ્યશક્તિનો આદ્યશક્તિ,
રાજાઓનોરાજા, વણજીવનનો ઉપરી, અજ, અમર, અવિ-
નાશી, આત્મા તમારા પ્રત્યેકના શરીરમાં બિન્ન બિન્ન છે,
શરીરમાં કાષ્ઠમાં અગ્નિનો પેઠે સંતાઈ રહ્યો છે, જેના વડે
તમે સમજી શકો છો, સાફ જોડુ પારખી શકો છો તે
આત્માને જાણ્યો, શરીરમાં છે, તેનું રૂપ જુઓ, શ્રી વીર-
પરમાત્માએ તેનું યથાથસ્વરૂપ વર્ણન કર્યું છે, તેમના
વચન દ્વારા અવરમા ચોધો, જે જ્ઞાનવડે તમે આત્માને જો
ધવા ધારો છે, તે જ્ઞાન પણ આત્માના અસંખ્યાત પ્રદેશો
માં રહે છે પોતે જાતા છે અને પ્રોતેજ જ્ઞાનમાં દ્વેષરૂપે
ભામે છે, મનુષ્ય જન્મમાં આત્માનું સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરવાનો
સમય છે, આત્મામાં લગ્ન છે પણ જડવસ્તુમાં ધર્મ નથી
નગા, ગોહાવરી, કાશી, પ્રયાગ, યમુના વિગેરે ઠેકાણે બટક
વાની શી જરૂર છે, જલ અને માટી ત્રીય નથી આત્મા
તેજ ત્રીય છે, અનંત શક્તિના સ્વામી તમે પોતે જ છો,
પોતાનાથી બિન્ન આત્મા નથી, કમ આવરણનો, પડદો
ચીરી નાખી આત્માનું દર્શન કરો દર્શન કરો, દર્શન કરો
હે ભગ્યો, વિજલી, તાર, વિગેરે કરતા પણ આ

તમામ સામર્થ્ય અનંતગણુ વિશેષ છે, આત્માના સામર્થ્યની
 તુલના થઈ શકતી નથી. અનંત બળનો ધણી આત્મા છે
 આત્મવીર્યના જે રોદ પડે છે, એક ક્ષયોપશમલાવેજન્ય આ-
 ત્મવીર્ય અને બીજી ક્ષાયિકવીર્ય, તેમા ક્ષયોપશમવીર્ય હે
 ક્યાનામંજે પરિણમેલુ તે મતિ ઉપયુક્ત થવાથી અલિસ ધિ
 વીર્ય કહેવાય છે, તેનો બાહ્યભાવમા પરિણામ થવાથી
 અનેક કર્મ અડધુ કરેછે, અને તેજ વીર્ય સમકિતભાવે
 મતિજ્ઞાનદ્વારા શુદ્ધ સ્વભાવમા પરિણમે છે, તો અનંત કર્મ
 વર્ગણને ખેરવી ઘાતીકર્મનો નાશકરી પરમાત્મ પદ પ્રગ-
 ઠાવે છે, આત્માના અમ જ્ઞાત પ્રદેશ છે, એકેલા પ્રદેશે
 અસ જ્ઞાત વીર્ય વિભાગ છે, આ અધિકાર કુમ્ભપયડી
 અંધમા યોગસ્થાનક વર્ણનમા દેહો છે, ક્ષયોપશમ ભાવી
 વીર્ય અમ જ્ઞાત છે તે યોગ રૂપ હોવાથી તેવડે કર્મ
 પુદ્ગલનાં સમૂહને આત્મા ખેચે છે, જેવાં પ્રકારની 'યોગ
 બળ શક્તિ બાહ્ય ભાવમા અચવતા યોગે પરિણમે છે તેવા
 પ્રકારના કર્મ 'અહત થાય' છે અને ક્ષયોપશમીય વીર્ય શ-
 ક્તિ દ્વારા અંતરમા ધ્યાનથી ઉતરી યોગની અચલતાને
 રૂપી સ્વયંપ્રયોગમા હશમાદારે રમે, ત્યાં નિશ્ચલતા ધ્યા-
 નથી જેટલા પ્રમાણમા રમણતા કરે તે પ્રમાણે કર્મવર્જણાચ્છિ
 ખરતી જાય. આત્માના શુણે તેતે અર્થે નિરાવગ્ન થઈ
 પ્રકાશ કરે, આનંદધનના શ્રી સુમતિનાથના સ્તવનમા
 જ્ઞાનવિમલ સુરિ હશમાદારે આત્મા ચ્ચિર કરવાનું, નહે છે
 એમ ધ્યાન વીર્યશક્તિ યોગે મતિજ્ઞાનના સ્થિર ઉપયોગથી
 આત્મસ્વરૂપમા સ્થિરતા થવાથી, આત્મામા કર્મની વર્જ-
 ÷ણાએ ખેશી શકતી નથી, અને મુવર્તાતા યોગે આત્મના
 સુખનો અનુભવ આમે છે, તેમજ શુદ્ધધ્યાન દ્વારા ધ્રોવી
 કર્મ ખપેલી આત્મા અનંતશક્તિ પ્રાપ્ત કરે છે ક્ષાયિક
 ભાવીય અનંત વીર્યશક્તિ પુદ્ગલમા પશ્ચિમતી નથી આ-
 ત્મા કર્મથી દૂર થાય છે સ્વ મંગલપરિત્યાગની

સ્થિતિ છે, આવી આત્મશક્તિ આત્મામાં સુખ રહી છે, અરણિકાદ્વનુ મધન કરતા જેમ અગ્નિ પ્રગટ થાય છે, તેમ આત્મધ્યાન સ્થિરતાથી અનંત વીર્ય શક્તિ પ્રગટ થશે અતરમાં શોધો આત્મશક્તિથી સ્વસ્વરૂપમાં સ્થિર રહે.

હે આત્માઓ! પર પુદ્ગલ દશાના યોગે તમે પરત ત્રતાની બેડીમાં પડ્યા છો, અને તેથી સમગ્રી કહેવાયો છો, પરપુદ્ગલ સમષ્ટતાના યોગે અનંત અનંત કર્મની વર્ગણાઓ સમયે સમયે ગ્રહણ કરો છો, અને તેથી ચોક્કસ શીલાખ છવ્યોનિમાં અનંતિવાર ભટકવું પડ્યું હજી પણ જાણ્યાત્માઓ જેતો ગયો વખત પાછો આવનાર નથી, આજ કાલ કરના આયુધ્ય ખુટે છે, પરતત્રતાની બેડીમાં રાજ રાણા બાદશાહ અકવર્તિ સુરપતિપણ પરત ત્ર છે સ્વતંત્ર નથી, ન્યાસુધી પોતાના આત્માને સ્વામી કહેવનથી, ત્યાસુધી અકવર્તિ સુરપતિ પણ અનાથ છે, સગદેવરૂપ મહામદ્દોએ આત્માને કબજે કર્યો છે એવા બને, ચેક, રાણા, બાદશાહ કહેવાયો, પણ તેઓ પરભાવમાં વિશેષમજ્જાવાથી વિશેષ પરત ત્ર છે કેદમાં પડેલા મનુષ્યો જેમ પરત ત્ર છે તેમ રાજા પણ પરત ત્ર છે 'પ ચેન્દ્રિયની પરત ત્રતા જે લોગવે છે તે કદી સુખી હોતા નથી, ઇન્દ્રિયોના આધીન જેવું સુખ છે તે પરત ત્ર કહેવાય છે વિકલ્પસદ્ધવાળા મનના કબજામાં જે પડેલા છે તે પણ બહુપરત ત્ર છે, આરગતિમાં પરિભ્રમણ કરાવનાર મન છે મૂળતો વાનરના કરતા અતિ અચળ મન છે અને તેને મોહરૂપ દારૂપાયો, અને તેને સ્વેચ્છારૂપ નિરસરણી આપી ત્યારે તે કુદવામાં ખામી રાખે નહીં એવા મનના વશમાં રહેલા શેઠીયાઓ તગ્નીદીવસ હાથવસણ કરે છે, દોડે છે, ભમે છે, હસે છે, રૂવે છે, ખુશી થાય છે, વળી તેવા અચળ મનના તાબે રહેનારા રાજાઓ, દોડકોડ કરી મૂકે છે, અભિમાનના છાકમાં યદ્વાતદ્વા બોલે છે, મજાઉપર અનેક પ્રકારના ભુલ-ભ કરે છે માસ-ખાય છે, અને જાણે છે કે અમે સ્વતંત્ર

છીએ પણ તે મનનાં વશપડી પામજેવી દશા ગાળે
 વાત તેઓ ભૂલી ગયા છે, અનર્ત સંસ્કૃતિવાળા આત્માઓ
 કર્મતા થોગે પરત્રતાની બેડીમા પડેલા છે, પરત્રતાની
 બેડીમાથી છટકવાના અનેક ઉપાયો શુભમહાત્મા જાતાવે છે
 જેઓ અશુભના વિશ્વાસથી મદુપાયો મેવે છે, તે કર્મરૂપ
 બેડીનો નાશ કરી મુક્તિ થાય છે, મુક્તિ ત્રતા મધ્યે એક કામમા
 પડે છે તેને દોષ જ્ઞતાની ઈચ્છા 'પ્રગટતી નથી' એવી અવ
 સ્થામા તે સિદ્ધિ કહેવાય છે, તેવી મુક્તિ અવસ્થા મેળવો
 આ મશક્તિ પ્રકાશ કરવાના ધણાં પુસ્તક વાંચીએ
 છીએ સાલગીએ છીએ ત્યારે મનમા જોમ આવે છે કે
 સર્વ શક્તિઓનો પ્રમશ થાય તો મોટું પણ વાસ્તવ અને
 માલુમવાળા આત્મશક્તિઓનો પ્રકાશ કરવાને કંઈપણ ક-
 રવામા આવતું નથી

આત્મશક્તિઓનો પ્રકાશ કરવા માટે પ્રતિદિન ઉચ્ચ
 ભાવનાં રાખવી, અનુમુખતા રાખવી પરમાત્મશક્તિમા
 ક્ષીન થયું, ઉપાધિનો નાશ જવો, સમભાવ રાખવો, ઈત્યાદિ
 ઉપાયોને આચારમા મૂકવામા આવે તો અતે સર્વ શક્તિઓ
 નો પ્રકાશ થાય છે, સતત ઉદ્યમના જળથી અનેક કાર્યની
 સિદ્ધિ થાય છે, અનેક મહાત્માઓએ સંદુપાયોથી સર્વ
 શક્તિઓ પ્રગટાવી છે, હાલ પણ પ્રગટે છે, અને ભવિષ્યમા
 પ્રગટે, આત્મા ધારે 'તે કરી શકે છે' આત્મપ્રયાસ જોતા
 સંમુખ થાય છે તેની તે સિદ્ધિ કરે છે, ભાગ્યે ભાગ્યે
 જોતા જોગે અનુમુખતાને મેળવવાનો પ્રયત્ન કરવો

વખતે અડધો ફૂલો જોદેલો હોય તેને બીજુંવાર જ્યાથી ફૂલો જોદવાનો ખાફી હોય, ત્યાંથી જોદવાની જરૂર પડે છે, અને એક મનુષ્યને પ્રારભથી ફૂલો જોદવો હોય તો વધારે કાળ લાગે છે, તેમ જન પણ સમજી લેવું, ઘણા લવના દૃઢ તરફારવાળા જીવો સવ શક્તિયોનો પ્રકાશ ઘોઠા કાળમાં કરી શકે છે અને આ લવમાજ જેણે સંદુપાયોનો પ્રયત્ન આપ્યો છે, તેને ઉત્કટ આત્મવીર્યનો વેગ ન હોય તો વધારે વખત લાગે છે, જો ફળની વાર લાગે તો સત્પુરૂષે સમજવું કે હજી વિશેષ સંદુપાયોનો વીર્યવેગથી ઉદ્ધમ કરવો જોઈએ, ઉદ્ધમી પુરૂષ આ તે કર્મનો પરાજય કરે છે, અને આત્માની અનતરૂદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે, મદ્યકાળને માટે સુખી થાય છે, સહજનદપારાવારમાં ઝીવે છે.

આત્મશક્તિનો મહિમા અપરપાર છે અકુલીશ પ્રકારની લબ્ધિ વા પચાશ પ્રકારની લબ્ધિયો પામવી તે સવ શક્તિયો આત્માની છે, એક ઇન્દ્રિયથી પચઇન્દ્રિયોનું કામ કરવું તે પણ એક પ્રકારની આત્મશક્તિ છે, શ્રી ગૌતમસ્વામીએ એક પાત્રમાં પન્નરસે તાપસોને દીરાન્ન-ભોજન કરાવ્યું તે પણ આત્મશક્તિનો મહિમા છે, આત્મશક્તિથી શુ સું ઘર્ષ શકતું નથી, અલગત મર્વ ઘર્ષ શકે છે એક યોગી મહાત્મા દુરાસીપૂથી હજારો મનુષ્યનો નાશ કરે છે અને તજ યોગીમહાત્મા સારી આસી પૂથી હજારો મનુષ્યનું લલુ કરી શકે છે, આત્મશક્તિ યોના અનેક પ્રકારના ભેદ છે, જડપદાર્થોમાં એવી કંઈ શક્તિ છે નહિ કે જે આત્મશક્તિની તુલના કરી શકે, આત્મશક્તિ આગળે દેવતા પાછી ભરે છે, શ્રી સનત્કુમાર-ચકવર્તિ રૂપિરાજને તપશ્વર્યા કરતા ઘણી આત્મશક્તિયો ઉત્પન્ન થઈ હતી દેવતા રોગ મટાડવા આન્યા પણ તેની જરામાત્ર રૂપૃદ્ધા રાખી નથી, આત્મિકશક્તિનું જેટલું વર્ણન કરીએ તેટલું જોણું છે, અરિહત, સિદ્ધ, આચાર્ય

ઉપાધ્યાય અને સાધુ એ પણ પરમેષી પણ આત્મશક્તિ-
 યોના પ્રતાપથી પૂર્ણ છે, દેવતાઓ વૈકલ્યલબ્ધિના પ્રતા-
 પથી ક્ષણમા અનેક પ્રકારના શરીરો કરે છે, આત્મશક્તિ
 યોની સર્વ પૂર્ણતા સિદ્ધભગવાનોને હોય છે, પેટીમાં અનેક
 પ્રકારના રત્ન ભર્યા હોય અને તાણુ માર્યું હોય, પેટી
 ઉપર એમ લખ્યું કે—આ પેટીમાં અમુલ્ય રત્નો ભર્યા
 છે. એમ સર્વે વાચી જ્ઞાનક પામ્યા સર્વ જીવો વિચાર
 કરે છે કે, અહા ! જેટલું બંધુ પેટીમાં ધન છે, પણ જ્યા
 સુધી તાણુ ઉઘાડ્યું નથી ત્યા સુધી કોઈ તે ધનને પ્રાપ્ત
 કરતું નથી, કોઈ વિચક્ષણ ગમે ત્યાંથી તાણુ ઉઘાડવાની
 કુચી પ્રાપ્ત કરે અને તાણુ ઉઘાડે તો તેને ધન મળે છે
 તેમ જ અત્ર પણ સમજવાનું કે, આત્મારૂપ પેટીમાં જ્ઞાન,
 દર્શન, ચારિત્ર, વીર્ય, આદિ અનંતશુભરૂપ રત્ન ભર્યા છે.
 અજ્ઞાન-મિથ્યાત્વરૂપ આત્મપેટીને તાણુ માર્યું છે, લેદ-
 જ્ઞાનની ગમરૂપ કુચી જે પ્રાપ્ત કરે છે તે તાણુ ઉઘાડી
 આત્મપેટીમાં ભરેલા રત્નોને દેખે છે પરંતુ તે કર્મમેલ
 નિવારી સદ્ગુણરત્નોની શુદ્ધિ કરે છે તેથી તે અનંત-
 સુખનો લોકતા બને છે, તે સભધી કહ્યું છે કે—

રત્નમરેલી પેટી પારસીરે આતમા,

તાલ્લાં લોહીને ધન દેખીયું વૈરાગી

જાંતમારે મનપ્યારા, લાગારે તારી પ્રીતડી વૈરાગી

વૈરાગીરે યતિજન તને શોષતારે આતમા—

ગુણો અવિનાશી જેના ગાયરે વૈરાગી આતમા.

અનંતશક્તિના બહાર છે આત્મા તુજ આરાધ્ય પૂર્ણ
 છે—આત્મશક્તિનું અપરિમિત બળ ચંદ્રબુવનમા પ્રખ્યાત
 છે આત્માની અનંત શક્તિનો લોકતા આત્મા છે શુદ્ધ નિ-
 સ્થનમધી સર્વ આત્માઓ અનંતશક્તિના બેજાતા છે, ૧
 મોરેજાદનથી સસારીઆત્માઓ પરત્ર છે જ્યારે કર્મ-
 નાશ થાય છે ત્યારે આત્મા સ્વતંત્ર બને છે શુદ્ધ અન

ત્રતાની પ્રાપ્તિ માટે હો. જન્યાત્માઓ-અમત શક્તિ ખીલ-
વો, પ્રતિદિન અભ્યાસથી આત્માની શક્તિ ખીલે છે, જે-જે
આત્માઓ સદગુણગમ પામીને અભ્યાસ કરે છે તે તે
આત્માઓ શક્તિયો ખીલવી શકે છે. ખીજના ચક્રની ચેડે
આત્માની શક્તિ ક્ષણે ક્ષણે વૃદ્ધિ પામે છે-સંપૂર્ણ કલાથી
વૃદ્ધિ પામીને આત્મા લોકલોકમાઃ સદાકાળ પ્રકાશ કરશે,
અન્ય દેવતાઓને સાધીને વશ કરવામાં જેટલો પ્રયત્ન
કરેછો તેટલો પ્રયત્ન આત્મદેવની આરાધનામાં થાય-તો
કોઈ જાણતની ખામી રહે નહીં ચમત્કારનું ઘર-આત્મા
છે, આત્માની શક્તિયો આગળ કોઈનું કંઈ ચાલતું નથી,
આત્મશક્તિનો પ્રકાશ, કરનાર યોગિરાજને દેવતાઓ પણ
નમસ્કાર કરે છે જેજે પુરૂષો, ચમત્કાર દેખાડે છે, તે સે
પુરૂષો આત્મશક્તિના કોઈ પણ અશથી ચમત્કાર દેખાડે
છે ચમત્કાર ત્યાં નમસ્કાર આ નિયમની ખાત્રી-આત્મ
શક્તિપ્રકાશથી થાય છે, આત્મશક્તિની શ્રદ્ધાવાળાને આ-
જાણતનો અનુભવ થાય છે, આત્મશક્તિ શ્રદ્ધાથી સંયમ
માર્ગમાં જટિલ પ્રવેશ થાય છે, ધ્યાનયોગનિષ્ઠસાપુરૂષોના
મમાગમથી આત્મશક્તિની શ્રદ્ધા વૃદ્ધિ પામે છે, જ્યાં
મુધી આત્મશક્તિની પકવ શ્રદ્ધા થઈ નથી અને તેનો
પકવ અનુભવ થયો નથી ત્યાંમુધી યોગીન્દ્રપુરૂષોની સગત
હોડવી નહિ, ખરેખર ખાત્રી રાખશો કે સર્વ-શક્તિયોનું
ગૃહ આત્મા છે

સર્વ સાધનથી સાધ્ય આત્મસ્વરૂપ કરવાનું છે, ખાર
જાવના, ચારજાવના, પ ચમત્કારમત શ્રવકના ખારમત, જ્ઞાન,
દર્શન, ચારિત્ર આદિથી સાધ્ય આત્માજ છે આત્મજ્ઞાનથી
આત્માનું અજ્ઞાન નાશ પામે છે, 'લણવું', ગણવું આદિ
ક્રિયાથી જો આત્મજ્ઞાન ન થયું તો લણવાની ક્રિયાનિષ્ફલ
છે,—પર વિનાની જ્ઞાન જેમ ચોભલી નથી અને હણવિ-
નાનું જોજન જેમ નકાસું છે તેમ આત્મજ્ઞાન વિના લણ

કપાય પડે છે તેને લેદીને, અનતસુખેના લોગી' થયું
 જોઈએ, સકલવિકલ્પની પેલી તરફ આત્માનું નિર્વિકલ્પ
 સ્વરૂપ છે, સતપુરૂષો નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપનો અનુભવ કરી
 અનતસુખ પ્રાપ્ત કરે છે , , , ,

સાતનય અને સમજગીથી આત્માની 'સવિકલ્પદશા-
 નો અનુભવ થાય છે-આત્માના નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપનો અનુ
 ભવ તો શબ્દસૂત્રિની પેલીપાર ૭ સવિકલ્પદશામાથી નિર્વિ
 કલ્પદશામા જવાય ૭ સવિકલ્પ દશાના બે લેહ છે, જ્ઞાન
 વાળી સવિકલ્પદશા અને ત્યાગ કરવા યોગ્ય બીજી અજ્ઞાન
 વાળી સવિકલ્પદશા જ્ઞાનવાળી સવિકલ્પદશાના પશુ ધણા
 લેહ છે, ગીતાર્થ, સુનિર્માણેના સત્સમાગમથી આ બાળતર્ક
 વિશેષ સ્વરૂપ સમજી શકાય છે, નિર્વિકલ્પદશાનો કાળ
 અલ્પ ૭ તેથી આત્મજ્ઞાનવાળી સવિકલ્પદશાનું અપ્રમત્ત-
 ભાવે સેવન કરવું કે જેથી નિર્વિકલ્પદશામા પુન પુન
 રમણતા થાય આત્મજ્ઞાનાયે સાતનય અને સમજગીનું
 સ્વરૂપ મમજવું જોઈએ સમ્યક્શુભજ્ઞાનથી સમ્યક્ત્વની
 સિદ્ધિ થાય છે આત્મજ્ઞાનથી આત્મચારિત્રમા પ્રવેશ કરીને
 અપ્રમત્તદશાનો અનુભવમૃતરસસ્વાદ યોગિયો થાએ છે
 જગત્મા અને દેહમા અહ અને મમત્વનો અધ્યાસ છૂટતા
 અનતશાશ્વત સુખનો અનુભવ થાય ૭ શાશ્વતસુખના અ
 નુભવથી પૂર્ણ શ્રદ્ધા પ્રગટે છે અને તેથી આત્મા વિના જક
 પદાર્થ ઉપર રૂચિ થતી નથી અનેક પ્રકારના કર્મના ઉદયે
 સકલ પડે તોપણ આત્મજ્ઞાની પૂર્ણ શ્રદ્ધાના યોગે શુદ્ધ
 સ્વરૂપથી બલાયમાન થતો નથી શાતાવેદનીયના યોગે અ
 નેક પ્રકારની બાહ્યરૂઢિની પ્રાપ્તિ થાય તોપણ તેમા આત્મ
 જ્ઞાની સચ્ચતો માચ્ચતો નથી શાતા અને અશ્ચતાવેદનીયના
 લોગોમા આત્મજ્ઞાની લેપાતો નથી, આત્મસ્વરૂપમા આત્મ
 જ્ઞાની લયલીન થઈ રહે ૭ આદ્યિકલાવના અનેક સયોગો
 વચ્ચે પણ આત્મજ્ઞાની પોતાના સ્વરૂપમા ઉપયોગવડે રમે

'તે માટે જ્ઞાનનય અને સમજાવીથી આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્તકર-
 'તું' બોલે, આત્મતત્વોપાસક પ્રિય બાપુઓ ! મારા અને
 તમારા આત્માઓ એક મરખા ધર્મવાળા છે તમારામા અને
 મારામા કશો ભેદ નથી તમે અને હું ચતુર્થધર્મવાળા
 છીએ તમારા અને મારા શુદ્ધરૂપમાં કંઈ પણ ભેદ નથી.
 તમારી અને મારી સમાન ભાવિ છે તમારી અને મારી
 કમલપાધિથી વિચિત્ર અવસ્થા દેખાય છે તે કર્મ જનિત
 વિચિત્ર અવસ્થાથી કંઈ મૂળરૂપમાં ભેદ પડતો નથી. જ-
 પણ શુદ્ધધર્મને સેવતા કર્મપાધિ દૂર થાય છે તમે સ-
 ત્ત્વિ અને ત શુદ્ધવાળા છે. અને હું પણ સ્વાત્ત્વિ અને ત
 શુદ્ધવાળા છું તેથી હે બાપુઓ તમેને હું પ્રેમથી લેહું
 છું - શુદ્ધ પ્રેમથી તમને ભેટવા સહજનદની ખુશ્ખરી પ્ર-
 ટે છે હે છો 'હવેત્તરધર્મની અપેક્ષાએ તમારામાં અને
 મારામાં કંઈ છેદ નથી હે કલ્યાણાત્માઓ ! જેણે માત્રરૂપ છે
 તેણે જ તમારૂંરૂપ છે ત્યારે શુદ્ધધર્મ તમારો અને મારો
 એક છે ત્યારે તમે, સર્વ છો મારા સત્ત્વ મિત્ર છો. એમા
 શું કહેવું તમારી સાથે મૈત્રીભાવથી વર્તી આત્માની શ-
 કિતિયો પ્રગટ કરવાનો ઉપાય તમને બતાવું અને તમારા
 આત્માઓપ્રતિ કાવલમાથી 'વા ચતુર્થધર્મથી વર્તુ' એના
 હું કંઈ વિશેષ પ્રયત્ન કરતો નથી મિત્રનો ધર્મ છે,
 તમારા આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ બતાવવું અને તમેને કલ્પ
 ભાવનાની કોળીમાં પ્રવેશ કરાવવો. જમનું સહુ મિત્ર
 માગ છે. મમત્વબાવ વિમાયો છે. એ મહાવાક્ય પરંમ
 મૈત્રીભાવનાનું સ્વરૂપ દર્શાવી મને આત્માઓપ્રતિ કલ્પ
 દિધી ભોલનું કહે છે, 'એતદ્ધર્મીવાજીવયોનિમા પદ્મિ
 જમણ કરતા સર્વલોકો મારા મિત્ર છે એન ભણતા હો
 મારો કોઈ ચાતુર્યવાળો નથી તેનું માત્ર આત્મસ્વરૂપ
 બતાવવાને કોઈ છત્ર સમર્થ નથી જ્ઞાનાવસ્થામાં જે મિ-
 ત્રણો મારા હતા તે સ્વસ્થને નહીં હવે થયો છે

મના યોગે, જીવે દુષ્ટ હોય તોપણ શુદ્ધનિશ્ચયથી જોતાં તે
 જીવે દુષ્ટ નથી જ' તેથી શુદ્ધ દ્રષ્ટિથી જોવાનો એ અભ્યાસ
 પાડવો છે. તેથી, જીવેતો હવે દુષ્ટ લાગતા નથી કર્મ
 દુષ્ટ છે એમ વિચારતા માત્રુમ પડે છે તોપણ હવે તો
 એમ લાગે છે કે, કર્મના ઉપર દોષદ્રષ્ટિથી જોતાં કંઈ
 હિત થવાનું નથી કારણ કે, કર્મનો જેવો સ્વભાવ છે
 તે પ્રમાણે કર્મ પોતાનો ધર્મ જાળવે છે, નેને દુષ્ટ પારીને
 તેના ઉપર દોષ કરવાથી કંઈ તે પોતાનો દુષ્ટ ધર્મ મૂકી
 દેનાર નથી, જીવ અને જીવન કર્મ ઉપર દુષ્ટભાવથી
 જોવામાં કંઈ લાભ લાસતો નથી, માટે એ હવે શુદ્ધનિશ્ચય
 નયદ્રષ્ટિથી પુણ્ય અને અપુણ્યનું શુદ્ધસ્વરૂપ જોવાને
 અભ્યાસ પાડવો છે, તેથી દોષ દ્રષ્ટિની પ્રવૃત્તિનો પ્રતિહિન
 નાશ થતો દેખાય છે અને હવે સર્વ જીવો ઉપર શુદ્ધ
 પ્રેમભાવ સ્ફુરે છે, જેમ માટે શુદ્ધસ્વરૂપ દેખતા જ્ઞાન દ થાય
 છે, તેવું શુદ્ધસ્વરૂપ સર્વ જીવોનું હોવાથી સર્વ જીવોને દેખતા
 જ્ઞાન દ થાય છે અને તેથી સમભાવમાં પ્રતિહિન વૃદ્ધિ થતી જાય
 છે, જડવસ્તુ ઉપર પણ સમભાવની દ્રષ્ટિથી જોવાય છે
 તેથી આત્માનું જ્ઞાન દ જીવન પ્રકાશનું માત્રુમ પડે છે,
 વળી એ જીવો તમારા અને મારી અક્યતા પ્રત્યક્ષ અનુભવ
 મા આવે છે, તેથી મારા આત્માની પેઠે તમારું પણ સદા
 ક્ષણ હિત ચિતવવું જોઈએ તમારા પ્રતિ મારે શુદ્ધનિશ્ચય
 ની દ્રષ્ટિથી જોવું જોઈએ, હે મર્વ જીવો, તમે ગમે તે પદ
 પાળતા હો, પણ દર્શનમાંથી ગમે તે દર્શનમાં તમારો
 રાગ હોય તો પણ નિષ્કામમિત્ર દ્રષ્ટિથી મારે તમારા આ
 ત્માની શુદ્ધોન્નતિ કેરવી જોઈએ, તમારું મૂળ શુદ્ધસ્વરૂપ
 જણાવવું તેજ માટે કલ્પવૃક્ષ છે ગમે તે વિચારવાળા તમે
 હો તોપણ મારી શુદ્ધક્ષમાપના પરા અત કરણથી કાણી
 અને મિત્ર ભાવથી જતાવેલી તમારી શુદ્ધદશાને વિચાર

કરશે, માધ્યસ્થદ્રુષ્ટિથી વિચારશે તો મારી ક્ષમાપનામાં રહે-
 લું. રહેલું તમે સમજી શકશો, અને તમે પણ શુદ્ધક્ષમા-
 પનાના અધિકારી થઈ ઉચ્ચકોટી ઉપર આવશો અને તમે-
 પણ મારા ઉપર મૈત્રીભાવના રાખવાને 'ચોચ્ચ' થશો. અને-
 સર્વ જીવોને પણ - મિત્ર ધારશો, તમારો એક જીવમિત્ર
 નથી. જો જીવ મિત્ર નથી, પણ જગતમાં રહેલા અનંત
 જીવો તમારા મિત્રો છે. એવી - વિશાલ દ્રષ્ટિ-ચક્ષુ વૈરખુ-
 દ્ધિનો, નાશ થશે અને તેવી તમારૂં હૃદય ગંગાના જલની-
 પેઠે નિર્મલ થશે, અને તમે સિદ્ધ જુદા પરમાત્મા થશો.
 એમ વિશ્વાસજુદિથી માનશો.

મન વચન અને ક્રિયાના દુષ્ટ વ્યાપારોથી હે 'જીવો' તમારૂં અહિંત કર્યું હોય તે સંબંધી મિથ્યા દુષ્કૃત વક્તવ્ય છે, સંસ્વસ્ત્રવિ દેવસિચ્ચ દુચિચ્ચિત્તિચ્ચ દુલ્ભામિચ્ચ દુચિચ્ચીય તસ્મિન્નિચ્ચ મિચ્ચામિ દુકકકક, મન વચન અને ક્રિયાથી હે 'જીવો' તમારૂં શ્રેય કરવું જોઈએ અહિંમા પરમો ધર્મ હયા મોટામાં મોટો ધર્મ છે, આત્મભવત્ત્વ મર્વ ભૂતેષુ યા પરચતિ સપચ્ચતિ આ નિયમને અનુસરી પોતાના સગાન સર્વ જીવોને દેખવામાં આવ્યાની બચ્ચો છું, અન્યજીવોની આત્મી દુઃખવવી ત્યાં હયાનો માઠ પૂર્ણ પછે જી રીતે કહેવાય? કેઈનું જશમાત્ર જુરૂં ઇચ્છવું ન હિં એવી 'વીંમ્બલુની વાણી પરમકરૂણામૃતનું પાન કરાવે છે, પરજીવોનું અશુભચિત્તવતા પ્રથમ અશુભપરિણામ પોતાના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થવાથી પોતાનું અશુભ થાય છે અને તેથી પોતાના આત્માનો ઘાત થાય છે, પરિણામે બધું, ઉચ્ચોગે ધર્મ અને ક્રિયા એ કરૂં તેમાં પ્રથમ પરિણામે, બધું એ મહાવાક્યનું મનન કરવું જોઈએ, અશુભપરિણામ ઉત્પન્ન થવાથી પાપ લાગે છે અને પાપથી પોતાનો જ આત્મા દુર્ગતિમાં દુષ્ટ પામે છે મોટે જો ભવ્ય પોતાના હૃદયમાં અશુભ પરિણામ ઉત્પન્ન કરતો.

નથી તે ખરેખર પોતાની દયા કરે છે અને તેજ ખરેખર
બીજા જીવોની દયા કરે છે, અને તેજ સબ્ય મૈત્રીભાવ-
ના ખરા રહસ્યને પામે છે અને તેજ મનુષ્ય ઉચ્ચભાવ
નાનો પૂર્ણ અધિકારી થાય છે માટે હું પણ તે નિયમને
અનુસરી ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની હિંસાથી મન, વચન
અને કાયાથી વિરમુહુ, અતીતકાલમા અનતજીવોની
મન વચન અને કાયાથી હિંસા કરી એવ તે સજાથી
મિથ્યા દુષ્કૃત દઉં છું, અનેકભવમા સર્વ જીવોની સાથે બા-
ધેલા વૈરનો ત્યાગ કરૂં છું, અનતભવમા અજ્ઞાનના યોગે
જીવોને પીડા કરી હોય તેનો મિત્રામિ દુષ્કૃત દઉં છું, કો-
ધ, માન, માયા, લોભ, અમત્ય, નિદા, ઘોરી, સ્વાધભુદિ
વિગેરે દોષોથી હે જીવો! તમારું લેશ પણ અશુભ કર્યું
એવ તેને ક્ષમાવુ છું, સગદેવના યોગે અશુદ્ધ પરિણામથી
પોતાના આત્માની હિંસા કરી તો તે સજાથી પોતાના આ-
ત્માને ખમાવુ છું

ચોતારીલાખ જીવયોનિમા પરિભ્રમણ કરીને જીવ
મહાદુખ પામ્યો, હવે જન્મજરા મરણના દુઃખ નાશ
કરવા માટે મૈત્રીભાવના ધારવી જોઈએ, અષ્ટાદશ ગ્રામ-
સ્થાનવડે પોતાના આત્માનો તથા પરજીવોનો હું અતિ-
વાર વૈરી થયો હોઉં તે સજાથી મિથ્યાદુષ્કૃત દઉં છું,
જગતમા કર્મથી વસેલા સર્વ જીવો, તમે મારી ક્ષમાપ-
નાથી વૈરનો ત્યાગ કરો, અજ્ઞાનાવસ્થામાં જો કે લેખકના
આત્માએ અહિંસા કયું તોપણ તેમા કર્મનો
દોષ જાણી ક્ષમા કરો, મને જો હવે હું શુદ્ધ નિઃ-
યનય દૃષ્ટિથી તમારું શુદ્ધ સ્પર્શ - દોષોપણ જીવનું
અહિંસા કરીશ નહીં - કરાવીશ નહિ, આજ
નુમોદના પણ કરીશ નહીં, જીવોના સમાગમ-
શરીરસજાએ આવુ છું, અને આવીશ તોપણ નિરપ-
યોગથી પોતાના આત્મામાં રમણતા કરીશ, અને તમારા

આત્માની પરમાત્માવસ્થામાં નિમિત્ત કારણરૂપે ઉપકારી
 ભાવીભાવ હશે તો ધાઈશ, હે જગતનાં જીવો! મેં ઉપદેશ
 તમને આપ્યો છે તે કેવળ મૈત્રીભાવનાના પ્રેમથી આપેલો
 છે, તેમાં મિથ્યાત્વના યોગે તમને અરૂચિ થઈ જાય તો
 તેની સમા કરો, અને તમારા હૃદયમાં ગહેલું મિથ્યાત્વ
 નાશ પામે, અને જો તમારા હૃદયમાં સમકિત જાય તો
 આરિનકોટીમાં પ્રવેશ કરો, જોમ મુરુહુ, જગતમાં અ
 જ્ઞાનના યોગે અનેક ધર્મના પંથમાં પડેલા જીવો, જો તમે
 આત્મસ્વરૂપપ્રતિ દૃષ્ટિ દેશો તો અન્યજીવોપર દ્રેષ થશે
 નહીં, અને સર્વ જીવોને મિત્ર તરીકે ગણી શકશો, જૈન
 દર્શનમાં મૈત્રી પ્રમોદ-માધ્યમ્ય અને કારુણ્ય આ ચારભાવના
 ભાવવાની કરેલી છે આવી ચાર ભાવનાને ભાવનાર જૈન
 બ્રહ્મજ્ઞો પરમાત્મપદના અધિકારી થઈ શકે છે, જૈનધર્મનું
 યથાર્થ સ્વરૂપ જાણનારાઓ માધ્યમ્યભાવ ધાગ્ય કરે છે
 પરશુરા પરમાણુનું પવતી કૃત્ય નિત્ય નિજદૃષ્ટિ વિ-
 કેસન્ત સતિ સન્ત કિયન્ત પરજીવોમાં પરમાણુઓ
 જેવડા શુણ્વને પણ પર્વત સમાન ગણી પોતાના હૃદયમાં હપે
 પામનારા કેટલાક સન્તપુરુષો છે, આ મહાન્નીતિનું વાક્ય પણ
 જૈનધર્મના જ્ઞાતાઓના હૃદયમાં યથાર્થ પ્રકાશ કરે છે
 જૈન તત્ત્વની બલિદારી છે કે જેના પ્રતાપથી સર્વ જીવોને
 પોતાના આત્મ સમાન જાણીને મૈત્રી ભાવનામાં હું આ
 રૂઢ થયો, સર્વ ધર્મના શ્રેયોને સુલભ બુદ્ધિથી અભ્યાસ
 કર્યો પણ ચિત્તમાન્નદા પ્રગટી નહીં બ્યારે સ્ત્રી વીરપ્રભુ
 નાં કહેલા તત્ત્વ વાચ્યાં અને તેમને કહેલી સાનનયની
 તથા સસભગીની બ્યાંબ્યા વાચી ત્યારે ધર્મની શ્રદ્ધા થઈ
 જિન દર્શનને અનેકાનનયવાદ જાણતા હવે કોઈ જીવ
 દ્રેષ પ્રગટતો નથી, કયાયોદય પ્રમાદયોગે યાય છે
 પણ શમી જાય છે બિન્ન બિન્ન ધર્મ યથના સો-
 બીને પણ હું તેમના ઉપર અરૂચિ ભાવ ધારણ

કરતો નથી કારણ કે જે લોકો કુપધમા પડેલા તેમના
 ઉપર અર્ચિ કરવાથી તે કંઈ સુપધમા આવતા નથી
 પણ તેમના ઉપર એમદંડિથી ઉપકાર કરવાથી ભવિત્ય
 તા યોગે સુપધમા આવે છે એ કે તેઓ મિથ્યાત્વના યોગે
 કુપધમા છે પણ તેઓનું મૂળ સ્વરૂપ તો મિદના સમાન
 છે તેથી તે સિદ્ધ સમાન છે તેમના પ્રતિ શુદ્ધ નિઝય
 દૃષ્ટિથી જોતા તેઓ - સિદ્ધ સમાન છે, તેમના આત્માનું
 શુદ્ધ સ્વરૂપ મારા ઉપયોગમા જ્ઞેયપણે પ્રતિભાસે છે તેથી
 હું મર્મથી, વહીત જનુકુ અને તેઓને પણ શુદ્ધ દૃષ્ટિ
 પ્રાપ્તિથી સમાગમમા આવતા લાભ પણ થાય છે, તે
 મના ઉપર કડણા રહે છે. મારૂ જેવું શુદ્ધ સ્વરૂપ છે તેવું
 અન્ય, જીવોનું પણ શુદ્ધ સ્વરૂપ છે એમ ભાવના ભાવના
 દોષના ઔદયિક ભાવના દોષ ઉપર મારી દૃષ્ટિ પડતી
 નથી અને તેવી દોષાકાર મારૂ મન થતું નથી
 તે પણ એક, શરતનું સ્વરૂપ મારા અનુભવમા આવે
 છે, આવી મૈત્રી ભાવનાને પ્રતિદિન અભ્યાસમા મૂકવાની
 મારી દૃઢ પ્રતિજ્ઞા છે, મિત્રીભાવના મારા આત્માને નિર્મલ કરે છે
 તેમ તે મર્મજીવોને નિર્મલ કરે છે - ગજ સુકુમાલ મૈત્રી
 ભાવના ભાવીને સદ્ગતિને પામ્યા, મેતાય મુનિરાજ પણ
 મૈત્રીભાવના ભાવીને સદ્ગતિને પામ્યા, મૈત્રીભાવના ભા
 વતા એવા અનંત જીવો મુક્તિપદને પામ્યા પામે છે
 અને પામશે જેનું ધર્મહું પણ જ્ઞાન થતા સર્વ ધર્મ માંથી
 સાપેક્ષતય બુદ્ધિથી જીવ સારાશ જોયી લે છે, અને જે
 નિષય અસત્ય હોય તે ઉપર માધ્યસ્થભાવ ધારણ કરે છે,
 શ્રી કૃષ્ણલગવાનું કે જે આવતી ઓવીગીમાં તીર્થ કરવા
 ના છે, તે કૃષ્ણ લગવાનું શ્રીનેમિનાય લગવાનું તો ઉપદેશ
 સાભળી જેનું ધર્મ પામ્યા હતા તેઓની ગુણ દ્રષ્ટિ થઈ
 હતી તેપણુ જો ધર્મના જ્ઞાનના પ્રતાપેજ મમજનુ, કિન
 દર્શન આત્મધર્મ કરતા સધળા દર્શનનું આસધર્મ થાય છે,

જૈન ધર્મનું આરાધન કરતા મધ્યા ધર્મનું આરાધન થાય
 ઉ' કહ્યું છે કે—

તિનરમાં સગ્ગાં દર્શા છે, દર્શને જિનવર મજનોરે,
 સાગરમાં સવલી તટિના સાહે, તટિનીમાં સાગર મજનોરે પ' ॥

હુનિયામાં અનેક પયમાં જે કંઈ સચ્ચનો અશ છે
 તે જૈન ધર્મના જ્ઞાનથી જાણતા ધર્મની મારામારીમાંથી
 જૈનધર્મ ફર રહે છે, ધર્મના નામે અનેક મનુષ્યોનો નાશ
 કરીને પોતાનો ધર્મ ફેલાવે, જેમ પાપી પુરુષોની મા-
 ન્યતા છે, અન્યધર્મવાળાઓમાં આવા ધણા દાખવા મળી
 આવે છે, પણ જૈનધર્મ તે મત્ય પ્રકાશથી જેમ કહે છે કે,
 અન્યધર્મ ઉપર દેવ ચિતવે નહિ, અન્યધર્મ પાળનારા
 જોને મારવા નહિ મનથી પણ અન્યધર્મવાળાઓનું બૂઝુ
 ચિતવવું નહીં, તન, મન, ધનથી તેમને રહાય આપવી
 અને તેમના આત્માને બોધિ બીજની પ્રાપ્તિ કરાવની જે
 ઇચ્છે અન્યજીવો ઉપર આવી મૈત્રીભાવનાથી ઉપકાર કરતા
 અવળી દૃષ્ટિથી તેમને અપ્રીતિ થઈ હોય તો તે પણ ખમાવું
 છ, આજ સવન ૧૯૬૪ ની સાવત્ર માણસાનગરમાં સદ
 સમક્ષ માવત્સંગિકપ્રતિકમણ કરતા મર્વ જીવોની માથે
 આ પ્રમાણે ક્ષમાપના કરે છ, અને મર્વ જીવો પણ મૈત્રી-
 ભાવમાં જોડાઈને ક્ષમાપના કરશે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક,
 આવીશરૂપ ચતુર્વિધ સધને ખમાવું છ, અનેક ગરુડના
 સિંહાસિન સાધુઓ તથા સાધ્વીઓ વિગેરેને પણ જે કંઈ
 મારા વિચાર જાણજી અને આચારથી અપ્રીતિ, દેવ, પરિ-
 તાપ, ઉપદ્રવ થયો હોય તે મજથી ખમાવું છ, અને
 તમો પણ ખમરો હે સદ્ગુરુ મહારાજ! આપના પ્રતિ-
 પણ મારા શિષ્યધર્મ પ્રમાણે-જરાજર ન વર્ત્યો હોઈ તથા
 અપ્રીતિ ઉપજવી હોય-આશાતતા કરી હોય તે ખમાવું
 છ, આપ પણ ખમરો હે શિષ્યો! તમને પણ હું ખ-
 માવું છ, તમને જાણવતા-જાણવતા, ઉપદેશ દેતાં, શિક્ષા

કરતા કંઈ અપ્રીતિ, દેવ ઉપજાવ્યો હોય તો તે ખમાવુ છું,
 વ્યવહારથી તમે શિષ્યપણે છો પણ વસ્તુતઃ જોતા તમે
 મારા આત્મા સદૃશ છો, મારાથી તમારા હૃદયમાં નીચ
 લાવના ઉત્પત્તિ થઈ હોય તે સંબંધી ખમાવુ છું, નયસા
 પેશબુદ્ધિથી તમને ઉપદેશ આપતા તમારી તથા પ્રકારની
 બુદ્ધિના અભાવે ઉલટો અથ કર્યો હોય, અને ઉલટા આ
 ચરણ આચર્યો હોય તો તે સંબંધીનો દોષ માથે ઉપર
 ચઢાવશે નહીં તમારા આત્માની પરમાત્મસ્થિતિ થવાને
 માટે ઉપદેશ દેતા અપ્રીતિ-ઉપદ્રવ થયો હોય તેની ક્ષમા
 પના કરું છું, હે શિષ્યો! તમને મારાથી બનતા પ્રયત્ને
 ઉચ્ચલાવનાના અધિકારી ન બનાવ્યા હોય તેની ક્ષમા
 કરશો હે શિષ્યો! તમારૂં યથાર્થોગ્ય કલ્યાણ કરવામાં મે-
 યથાય ઉપદેશ ન દીધો હોય તો તેની ક્ષમા ઇચ્છુ છું
 હે શિષ્યો! તમારા પ્રતિ નિષ્કામ-ઉપકારબુદ્ધિથી ન વર્તાયું
 તો તે સંબંધી મિત્તજામિ દુલ્લક ઇચ્છુ હે શ્રાવકો-હે
 શ્રાવિકાઓ! મન-મયન-ક્રયાથી તમને અપ્રીતિ ઉપજાવી હોય,
 આશ્નાતતા કરી હોય, તે ખમાવુ છું, અને તમે પણ ખ
 મશો શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓ પ્રતિ સમ્યગાચરણના અભાવે
 જિનાત્તા વિરૂદ્ધવર્તન થયું હોય તો તે સંબંધી ખમાવુ છું અને
 તે પણ ખમો દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, લાવથી મારા આત્માને ધર્મ
 ક્યાનાદિકથી ન બાંધ્યો હોય તે સંબંધી પ્રત્યાત્તપ કરું છું
 જે અન્યે 'જીવોને ખમાવે છે તેને આરાધના છે અને જે
 અન્ય જીવોને ખમાવતો નથી તેને આરાધના નથી હે જીવ!
 કોઈને શત્રુ ધારીશ નહીં તારૂં જૂઠું કરવા કોઈ પણ
 સમય નથી, સર્વજીવો મિત્ર ॥ મોઘ, માન, માયા, લોભનો
 ત્યાગ કરીને સર્વજીવોને ખમાવ, હૃદયમાં લલિતા ધારણ કરી
 ઉચ્ચભાવમાં પ્રવેશ કર કુભારના ઘરની પાસે ઉતરનાર
 સાધુના મિત્તજામિદુલ્લકની પેઠે વર્તન ન કર, તારૂં બહુ કરવું
 તારા હાથમાં છે, અનતભવે પર પડાને તું તોડી નાખજે.

તુ શુદ્ધ લાવનાથી સમાપનો કરીય તો ભવિષ્યકાલમાં
 વૈરઝેરનો મૂળભાથી નાશ કરી શકીય. આત્માની મૈત્રીલા
 વનામાં હું પ્રવેશ કરું છું, સજાઓ, ઠોકોરો, બ્રાહ્મણો,
 મુસલમાન, ખ્રીસ્તી, જોદ્ધ વિગેરે જીવોનું મન, વચન,
 અને કાપચોગે અશુભ થયું હોય તો તે સજાથી અમાવું
 છું અને તેઓ પણ ખમો ચાલતા, ખાતા, પીતાં, ઉઠતા
 બેસતા, મુતા, મન, વચન, કાયાથી મે ચેતસશીવાખ
 જીવ્યોનિની રિરાધના કરી ઉપદ્રવ કર્યો-પ્રાણનો નાશ કર્યો,
 તો તે મજાથી મનવચન અને કાયાથી અમાવું છું અને
 તેઓ પણ ખમો, અનતક્ષવ સજાથી સમાપના કરું છું
 તેમજ આ વપની સમાપના પછું સાવત્સરિક પ્રતિક્રમણ
 કરીને કરું છું, સાવત્સરિક, ચાતુર્માસિક, પાક્ષીક, દૈનિક
 સમાપના કરીને ઘણા જીવો મુક્તિ પામ્યા, પામે છે,
 અને પામશે, અત્યુદ્ધતની સમાપના પછું દ્રવ્ય
 જ્ઞાનથી કરતા સકલ કર્મનો સ્થાવર કરે છે હે મારા મિત્ર
 સમાન જીવો ! તમે પણ આવી સમાપના કરી નિર્મલ
 થાઓ, મિત્રભાવથી ઉપદેશરૂપે તમને સમાપના સજાથી
 જે કંઈ પ્રસંગોપાત કહ્યું હોય તે લક્ષ્યમાં લેશે અને
 સમાપનાની ક્રિયાને અગીકાર કરશે. સમાપનાથી આત્મા
 પરમાત્મા થાય છે એવ મગલતુ ગૃહ સમાપના છે,
 આત્મજ્ઞાનથી સમાપના સર્વ જીવો કરે, સર્વ મગલમા
 સાના સ્વામી બનો, આ સમાપ્ત સમાપના કરી ચોવીસ
 સોઈકરને પાડું છું

ગાથા.

एवमहमालोक्ष्य निंदित्य गरहितुमुच्छिष्टं सम्म
 तिवहेण पढिक्तो वदामि जिणे चउन्वीस ॥ १ ॥
 शिवमस्तु सर्व जगत परहित निरता मनतु मृतगणा
 दोषा प्रयातु नारां, स्वत्र सुखिनो भवतु लोका ॥ २ ॥

इय क्षमापना शुद्धा, सान्त्सारिका कृता मया
घर्म कथाणट्टत् शाश्वत् बुढयविग्ग मुनिना शुभा ॥ ३ ॥

भाद्र शुक्र चतुर्थ्यां हि, जिनाज्ञापालनोत्सुक
क्षमापयति योजीवान्, प्राप्नोति स परपद ॥ ४ ॥

अवलम्ब्यैव मायस्थ, धाचमो लभते सुख
माणसायां चतुर्मासी, कृत्वेय रचना कृता ॥ ५ ॥

ॐ शान्ति ३

શુદ્ધિ પત્રક

પ્રથમ પાંક્તિ.

૫—૨	કરવો કરવો	કરવો
૭—૧૧	જનોની	જનોની
૫—૨	જોનન ધર્મની	જોન ધર્મની
૫—૨૦	સુચિએ	સુચિએ
૧૧—૧૪	જનો	જોનો
૨૪—૧૨	કનુબો	મનુબો,
૨૮—૧૭	સહન	સહજ
૨૯—૧૯	ગચ્છવાસનો	ગચ્છમમતાનો
૩૬—૧૯	કાપા બાદ	કાપા બાદ
૪૨—૩૪	તો તો	તો
૪૪—૮	નિર્વિદ્ય	નિર્વિકલ્પ.
૪૫—	દુનિયાના શાભના	દુનિયાના બાલ શાભના
૫૫—૧૨	નીચમની	નીચ માનનાર
૬૭—૨૭	તદ્વતુ	તદ્વતુ
૭૪—૧૭	પડિતોની	પડિતોની
૭૪—૧૮	દૃષ્ટી	દૃષ્ટિથી.
૭૬—૮	અધ્યામ	અધ્યાત્મ.
૮૨—૪	મારે પૂર્ણ વચાસ	તમારે પૂર્ણ વિચાસ
૮૨—૨૧	સવ	સવે.
૮૫—૩	યાગનો	યોગનો.
૮૮—૫	શુરવીપણાનો	શુરવીર પણાનો.
૮૮—૨૭	તેઓ	તેઓ
૯૦—૮	યોકા	લોકા.
૯૩—૧૧	અથ વદન	ઐથ વદન.
૯૫—૮	સાક્ષ જોતા	સાક્ષી જોતા
૯૮—૧૬	નામવાથી	નામાવાથી.
૧૦૩—૧૫.	પત્રામા	પત્રોમા.
૧૦૩—૧૬	કીર્તિ	કીર્તિ
૧૦૫—૨૩	સ્વ	સ્વર,
૧૦૭—૨૭	બનાવાના	બનાવના.
૧૦૮—૨૮	પર્વત	પર્વતપર.
૧૧૧—૧૦	અકમતા	અકમતા.
૧૧૨—૨૨	સ્વરોધ્યમા	સ્વરોદ્યમા
૧૧૪—૬	કામે તેવુ	મમે તેવુ

પ્રથમ પદ્ધતિ

૧૧૬—૧૮
૧૨૦—૫-૬
૧૨૦—૨૮
૧૨૨—૫
૧૨૩—૬
૧૨૩—૭
૧૨૩—૭૫
૧૨૩—૨૭
૧૨૬—૪
૧૨૬—૧૨
૧૨૭—૨૮
૧૩૧—૨
૧૩૧—૨૬
૧૩૨—૭૦
૧૩૩—૧૮
૧૪૧—૨૬
૧૪૪—૧૬
૧૪૬—૧૬
૧૪૭—૧
૧૫૧—૧૬
૧૫૧—૨૪
૧૫૫—૬
૧૫૮—૧૭
૧૫૮—
૧૫૮—૨૮
૧૬૨—૩
૧૬૨—૧૪
૧૬૮—૭
૧૬૮—૧૭
૧૭૭—૮
૧૮૦—૭૦
૧૬૬—૨૮
૧૮૭—૪
૧૮૭—૧૮
૧૮૭—૨૬

વિચારણીનો
તરીકો
પરવા
કરનાર છે હોય !
જીવન
"
પાત્ર
સપ
કરેક
આત્મા ઉપર
છરગી
કેવળ ય જ્ઞાન
અસિદ્ધિ
દેવાહો
ઉપાય
સદ્ગુણે
કર્મરોગ
સવ
કરે
આત્માને
રમણ
લોક લોકમા
રૂપ
૧ રૂપ
મીઠાન
પાર્શ્વનિક
સામાન ધર્મથી
મનીભાવ
"
સવ
સંપ્રવાણ
આદ્યિક ભાવના
ચતુષ્ચ
શરણા

વિચારણીનો
તરીકો
પરવા
કરનાર હોય !
જીવન
પાત્ર
સર્પ
કર્મ
કર્મ ઉપર
છરગી
કેવળ ય જ્ઞાન
અસિદ્ધિ
દેવાહો
ઉપાય
સદ્ગુણે
કર્મરોગ
મને
ન કરે
આત્માને
રમણ
લોકા લોકમા
રૂપ
સૌન્દર્ય
મીઠાન
પાર્શ્વનિક
સમાન ધર્મથી
મનીભાવ
સર્પ
સકલ વાગી
આદ્યિક ભાવના
ચેત્ય ય
શરણા

